

8877

BIBLIOTEKA INSPEKCJI PRACY

Połączone Biblioteki WFIS UW, IFiS PAN i PTF

U.8877

39008877000000

INSPEKCJA PRACY W PAŃSTWACH EUROPEJSKICH

Z FRANCUSKIEGO WYDANIA
MIĘDZYNARODOWEGO BIURA PRACY

PRZEŁOŻYŁA

Dr. Melanja Bornstein-Łychowska

— 0 —

WARSZAWA
MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ
1925

8877

BIBLIOTEKA INSPEKCJI PRACY

INSPEKCJA PRACY W PAŃSTWACH EUROPEJSKICH

Z FRANCUSKIEGO WYDANIA
MIĘDZYNARODOWEGO BIURA PRACY

PRZEŁOŻYŁA

Dr. Melanja Bornstein-Łychowska

o

SEMINARIUM SOCJOLOGICZNE
Uniwersytetu Warszawskiego

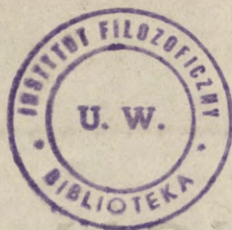
WARSZAWA

MINISTERSTWO PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ

1925

BIBLIOTEKA WSPERKCI PRACY

8877

CZCIONKAMI DRUKARNI PAŃSTWOWEJ, MIOŁOWA 22. Nr. 26170.

OD TŁUMACZKI

Dla państw, które jak Polska u podstaw swego bytu znalazły gotowe normy prawne, będąc jednocześnie pozbawione jakiegokolwiek aparatu wykonawczego, wszelkie wzory organizacji administracyjnej posiadają ogromną doniosłość. Jeżeli przytem przy powstawaniu nowych funkcij takiego organizmu państwowego zachodzi potrzeba stworzenia odmiennej postaci przepisów i organów dla ich wykonywania, to niewątpliwie podobne potrzeby dają lub dawały się odczuć w rozwoju innych narodów. Wspólność pojęć prawnych i form administracyjnych u wszystkich narodów współczesnych nie wyklucza oczywiście pewnych drobnych różnic i odchyień, uwarunkowanych odrębnościami charakteru i tradycji, a przede wszystkim niewspółmiernością w czasie ich rozwoju gospodarczego i kulturalnego. Tem bardziej jednak wskazane jest dla narodów z jakichkolwiek względów powstrzymanych w rozwoju czerpanie z doświadczenia państw starszych.

Dlatego też z pośród bogatej literatury, wydawanej staraniem Międzynarodowego Biura Pracy, polskie Ministerstwo Pracy i Opieki społecznej zwróciło szczególną uwagę na dzieło o inspekcji pracy*) i postarało się udostępnić je w przekładzie czytelnikom polskim, którzy znajdują się niewątpliwie w znacznej liczbie przede wszystkim wśród urzędników, młodzieży studjującej nauki społeczno-prawne, członków i kierowników organizacji zawodowych i wogóle tych, którzy interesują się sprawami ochrony pracy.

Wydawnictwo Międzynarodowego Biura Pracy nie jest monografią krytyczną, w której autorowi nawet przy jak najdalej idącym staraniu o bezstronny punkt widzenia trudno uniknąć subiektywnej oceny faktów. Wydawnictwo to powstało w wyniku ankiety, rozesłanej w celu przygotowania mater-

*) Tytuł w oryginale: *L'inspection du Travail. Le développement et le régime actuel de l'organisation dans différents pays*. Genève 1923.

jału na V Międzynarodową Konferencję Pracy. V Konferencja, która obradowała w Genewie od 22 do 29 października 1923 r., miała tylko jeden punkt na porządku dziennym, mianowicie porozumienie w sprawie ustalenia wspólnych wytycznych dla działalności inspekcji pracy we wszystkich krajach, wchodzących w skład Międzynarodowej Organizacji Pracy. W tym celu należało znać dokładnie rozwój, organizację i metody działania inspekcji w każdym z nich, co właśnie osiągnięto drogą ankiety. Dwadzieścia pięć odpowiedzi, nadesłanych przez rządy i opracowanych według jednego schematu z dodaniem monografii, traktującej o inspekcji pracy w b. monarchji Austro-Węgierskiej, a to ze względu na obowiązywanie z małymi zmianami tych przepisów w państwach sukcesyjnych, — utworzyło duży tom, stanowiący jedyn — w swoim rodzaju podręcznik. Analogiczne wydawnictwo przedwojenne*) Międzynarodowego Stowarzyszenia dla Ustawowej Ochrony Pracy (Association International pour la Protection Légale des Travailleurs) jest pracą mniej obszerną, a przytem niemiarodajna dla stosunków doby obecnej.

Przekład polski nie objął wszystkich opracowań, objętych ankietą M. B. P. Pominięto mianowicie monografie inspekcji pracy w państwach zbyt odległych od nas kulturą i ukształtowaniem stosunków, zarówno tych, które o wiele wyprzedziły Europę pod względem ustawodawstwa społecznego (Nowa Zelandja, Australja), jak niemniej takich, których rozwój ekonomiczny i polityczny poszedł i idzie odrębnemi od europejskich drogami (Stany Zjednoczone, Japonja, Indje). W polskim przekładzie przeto znalazły się jedynie monografie państw europejskich: wszystkich państw o znaczeniu mocarstwem bez względu na stan i rodzaj ich inspekcji pracy, obok nich zaś mniejszych, lecz posiadających sławę wzorowej administracji. Inspekcja Rosji sowieckiej, nieuwzględniona w oryginale, nie mogła się też znaleźć w wydawnictwie polskiem.

Układ, wspólny wszystkim zawartym w niniejszej pracy monografiom, przewiduje zasadniczo w każdej z nich dwie części. Pierwsza część poświęcona jest rozwojowi historycznemu

*) Internationales Arbeitsamt. Erster vergleichender Bericht über die zur Durchführung der Arbeiterschutzgesetze getroffenen Massnahmen. — Die Gewerbeaufsicht in Europa. — Der Internationalen Vereinigung für gesetzlichen Arbeiterschutz vorgelegt von ihrem Bureau. — Jena 1911.

zasad ochrony pracy i inspekcji pracy w danym kraju. Części tej brak oczywiście dla państw, których istnienie współczesne datuje z doby obecnej, a więc dla Polski, Czechosłowacji, Jugosławii, Węgier, lub dla tych, które przyjęły wzory z kraju macierzystego, np. Indje i Nowa Zelandja. Część druga, traktująca o obecnym stanie inspekcji pracy, składa się z 6 działów. Dział pierwszy podaje organizację inspekcji, co obejmuje: jej stanowisko w całokształcie administracji państwowej, podział terytorjalny, porządek hierarchiczny i wewnętrzną organizację powierzonych jej zadań. Dział drugi ma za przedmiot uprawnień inspektorów i warunki, w jakich wykonują swe czynności, w szczególności zaś prawo wstępu inspektorów do zakładów pracy, prawo wydawania instrukcyj i zarządzeń, udzielania zezwoleń na wyjątki od zasad ochronnych i wreszcie postępowanie sądowe w sprawach o wykroczenia przeciw przepisom ochronnym. W dziale trzecim podano przyjęty system wyznaczania inspektorów; w czwartym zakres ich obowiązków; w piątym ustosunkowanie inspekcji pracy do innych urzędów państwowych, zajmujących się ochroną pracy; w szóstym wreszcie znajdują uwzględnienie istniejące w obrębie niektórych państw prywatne organizacje, czuwające obok inspekcji państwowej nad ochroną pracy.

W odpowiedzi na ankietę Anglja, Niemcy i Francja dały obszerny obraz rozwoju swych instytucyj ochronnych i zupełnego ich niepowodzenia do czasu utworzenia urzędów inspekcyjnych, zależnych wyłącznie od państwa, przez niego wyznaczanych i wyposażonych w odpowiednią władzę. Jak powszechnie wiadomo, początki ochrony pracy sięgają pierwszej ćwierci ubiegłego wieku. Miała ona za źródło bądź jak w Anglii akcję humanitarną jednostek, wzruszonych niedolą pracujących dzieci, bądź też np. w Prusiech walkę ze zwyrodnieniem rasy, w prowincjach uprzemysłowionych wyrażającym się w niedostatecznym kontyngencie rekruta. Ale gospodarczy *laissez-faire*'yzm wywierał jednocześnie tak silny wpływ na umysły, że dla przeciwdziałania tym smutnym objawom nie śmiano użyć władzy państwa: czuwanie nad pierwszemi ustawami ochronnemi powierzono czy to jednostkom lub komisjom, pełniącym te czynności honorowo, czy też władzom lokalnym (Prusy). Metody te nie dawały żadnych rezultatów. Pierwsza zerwała z niemi najsilniejsza ostoja liberalizmu ekonomicznego—Anglja, powołując do życia w r. 1833 inspekcję fabryczną.

Pierwsze sprawozdania inspektorów angielskich rzucają ciekawe światło na przyczyny pierwotnych niepowodzeń akcji, ochraniającej pracę dzieci i kobiet. Idea ochrony pracy obca była podówczas zarówno szerokim warstwom publiczności jak

samym zainteresowanym. Ci ostatni gorliwie dopomagali pracodawcom w przekraczaniu prawa i ukrywaniu przestępstwa, a teoretycy dowodzili, podobnie jak w Polsce w sto lat później, że ograniczanie jednostki w jej prawach rozporządzania własną pracą jest pogwałceniem zasadniczych swobód indywidualnych. Instytucje lub osoby, które pełniły honorowo obowiązki wprowadzania w życie przepisów prawnych, nie odważały się występować do walki z potężnym przeciwnikiem, a organa policyjne prócz tej samej obawy wykazywały na tem polu łatwy do zrozumienia brak czasu, uzdolnienia i wiadomości fachowych. W celu pozyskania autorytetu dla nowych przepisów Wielk Brytania powołała na stanowisko pierwszych państwowych organów wykonawczych jednostki wysoko wykwalifikowane i nadała im godność dygnitarzy. W Prusach przy wrodzonej dyscyplinie i posłuszeństwie dla władzy organa policji zaczęły z czasem wywiązywać się wcale nieźle z włożonych na nie obowiązków czuwania nad wykonywaniem przepisów o pracy dzieci i kobiet, lecz przestały wystarczać, gdy ochrona pracy została rozszerzona na warunki higieny i bezpieczeństwa przy pracy, co wymagało pewnego zasobu wykształcenia technicznego.

Już wówczas zaznaczyła się potrzeba różniczkowania zarządzeń ochronnych stosownie do wypadku, który nastęrcza sposobność do ich wydawania. Anglja uznała od początku tę konieczność i udzieliła inspektorom odpowiednich pełnomocnictw, mimo że takie prawa jednego obywatela wobec drugiego stoją w zupełnej sprzeczności z angielskiem tradycyjnem pojęciem równości. Pewnem ustępstwem na rzecz tej właśnie idealnej równości było jednoczesne nadanie przedsiębiorcom prawa odwołania się od zarządzenia inspektora do orzeczenia rozjemczego. Ale i wówczas niewykonanie zarządzenia nie pociągało za sobą żadnej kary. Dopiero w razie nieszczęśliwego wypadku, któremu uległ robotnik wskutek niewykonania wskazówki inspektora, pracodawca podlegał obowiązkowi wysokiego odszkodowania.

Przy powyższem postępowaniu angielscy inspektorzy fabryczni zdobyli mnóstwo wiadomości technicznych, które posłużyły do opracowania szczegółowych przepisów w przedmiocie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom przy pracy. Po wydaniu tych przepisów ograniczono do pewnego stopnia prawo inspektorów do wydawania indywidualnych zarządzeń. Przepisy podlegają ciągłej rewizji i uzupełnieniom stosownie do doskonalenia się służby inspekcyjnej i postępów techniki.

Dzisiejsza organizacja inspekcji angielskiej stanowi wynik tego rozwoju. Inspektorzy obwodowi czuwają nad wyko-

nywaniem przepisów ochronnych. Urząd centralny, złożony z inspektora głównego i całego sztabu specjalistów, pracuje nad ciąglem rozszerzaniem i pogłębianiem przepisów. Ogólna organizacja inspekcji obejmuje około 200 osób płci obojga. Nominalne zwierzchnictwo nad nią należy do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych mimo istnienia Ministerstwa Pracy. Władze policyjne dopomagają inspekcji w kontroli nad wykonywaniem przepisów o czasie pracy, które zresztą mają znaczenie czysto formalne, gdyż ustalony zwyczajowo przy pomocy związków zawodowych czas pracy ogółu robotników jest o wiele krótszy od przepisanej ustawowo dla pewnych kategorii pracowników.

Rozwój inspekcji pracy na kontynencie poszedł nieco odmiennymi drogami, jakkolwiek opierał się wszędzie na klasycznym wzorze Anglii. W Prusach i innych państwach niemieckich władze administracyjne same pełniły początkowo czynności inspekcyjne i nawet po powołaniu techników na stanowiska inspektorów udzielały aprobaty ich zarządzeniom, mającym na celu warunki bezpieczeństwa i zdrowotności przy pracy. Nadto w razie różnicy w zdaniu inspektora i przedsiębiorcy zwykle sądy decydowały w ostatecznej instancji, czy zarządzenie jest istotnie niezbędne dla zadośćuczynienia wymaganiom ustawy. Ustawa z 1891 r., uzupełniająca ordynację przemysłową z 1869 r., nadała władzom policyjnym prawo wydawania nakazów, posiadających moc prawną, od których odwołanie szło w drodze administracyjnej do wyższych hierarchicznie instancyj. Wreszcie te uprawnienia władz policyjnych przekazane zostały inspektorom pracy, a wydawane przez nich zarządzenia otrzymują w pewnych razach po zatwierdzeniu ich przez radę Rzeszy charakter przepisów ogólnie obowiązujących. W Niemczech przeto prawa inspektorów miejscowych w zakresie wydawania zarządzeń uległy rozszerzeniu, kiedy w Anglii zostały zacieśnione na korzyść urzędu centralnego.

W każdym bądź razie zarówno w Niemczech jak w Wielkiej Brytanii inspektorami muszą być wykwalifikowani technicy z wyższym wykształceniem specjalnym. We Francji, gdzie zarówno zakorzenione zasady demokracji jak przywiązanie do pewnych norm biurokratycznych przeciwstawiają się samodzielnemu wydawaniu nakazów przez organa administracji, skorzystano z gotowych szczegółowych przepisów ochronnych angielskich, ograniczywszy inspektorów do czynności wyłącznie kontrolujących ich wykonanie. Pozwala to na rekrutowanie inspektorów pracy także z pośród sił mniej wykształconych i udostępnianie tych stanowisk sferze robotniczej. Wzo-

rowa inspekcja angielska i niemiecka jak niemniej Międzynarodowe Biuro Pracy oceniają z dużym powątpiewaniem właściwość metody francuskiej.

Dawna Austria, a co za tem idzie państwa sukcesyjne oraz niektóre inne państwa, które w swem ustawodawstwie społecznem poszły śladem Niemiec, utrzymują wraz z niemi i Francją angielską zasadę wyłącznego lub niemal wyłącznego pozostawienia inspekcji wszystkich atrybucyj związanych z bezpieczeństwem przy pracy. Inaczej w Szwajcarii, gdzie inspektorowi, odpowiednio do idei przewodnich konstytucji związkowej, nie przysługuje prawo wydawania nakazów i gdzie musi on przy swych zarządzeniach, noszących charakter opiniodawczy, odwoływać się do poparcia egzekutywy kantonu. Ogólnokrajowa kasa ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków przy pracy, instytucja autonomiczna o charakterze państwowo-związkowym, posiada jednak prawo wydawania pracodawcom nakazów w przedmiocie urzędzeń, dotyczących zakresu jej właściwości i korzysta z tego przywileju za pośrednictwem znacznej liczby własnych inspektorów technicznych. Stany Zjednoczone i Kanada wyciągnęły dalsze konsekwencje z analogicznego stanu rzeczy u siebie: w niektórych stanach przydzielono inspektorów fabrycznych do zakładów ubezpieczeniowych (państwowych).

Należy nadmienić, że we wszystkich niemal państwach inspekcja pracy pozostaje pod zwierzchnictwem Ministerstw Pracy, których istnienie zresztą, jak wiadomo, datuje niedawniej jak od drugiego dziesiątka naszego stulecia. Wyjątek pod tym względem stanowi Wielkobrytania oraz niektóre państwa mniejsze jak Szwajcarya, nie posiadająca specjalnego Ministerstwa Pracy.

W chwili obecnej, niemniej jak w rozwoju dziejowym inspekcji pracy, zwalczają się dwie koncepcje zasadnicze: według jednej rola inspektora winna ograniczać się do nadzoru nad przestrzeganiem przepisów ustawowych, a więc do czynności o charakterze policyjnym, nie wymagających wielkiego zasobu wiedzy teoretycznej; druga koncepcja czyni z inspektora nietylko wykonawcę, lecz i interpretatora ustaw ochronnych, daje mu prawo wydawania zarządzeń, przechodzących zczasem do kategorii przepisów ogólnobowiązujących, pozwala mu na torowanie drogi dalszemu rozwojowi ochrony pracy. Obok tych dwóch kierunków zaznacza się teraz ze strony organizacji robotniczych żądanie ukształtowania inspekcji w ten sposób, by znaleźli w niej miejsce przedstawiciele strony najbardziej zainteresowanej — robotników. Wobec odzywania się takich głosów u nas niezmiernie

korzystnem jest zaznajomienie się z doświadczeniami, poczynionemi już w tej sprawie przez inne kraje.

Tak samo ważna albo i ważniejsza dla naszych stosunków jest kwestja zakresu działania inspektorów pracy przy łagodzeniu zatargów między pracodawcami a pracownikami. Nie ulega żadnej wątpliwości, że udział inspektorów w załatwianiu tych spraw nigdzie nie pochłania im tyle czasu jak u nas. Tam gdzie jak np. w Belgji inspektorzy pracy pełnią pewne funkcje polubowne, obowiązki w tej dziedzinie noszą charakter zupełnie drugorzędny, i w tej postaci nawet spotykając z wielu stron przeciwników. W Anglji, ojczyźnie inspekcji pracy, istnieje wyraźny zakaz mieszania się inspektorów do zatargów między robotnikami a pracodawcami, a to ze względu na obawę, by w tych warunkach nie zatraciła się ich powaga i opinja zupełnej bezstronności, niezbędne przy pełnieniu zadania naczelnego: czuwania nad warunkami bezpieczeństwa i higieny. W pracach komisyj mieszanych, ustalających płace minimalne dla pewnych kategorii chałupników, inspektorzy nie biorą wcale udziału.

Warszawa, w lipcu 1924 r.

AUSTRJA

STAN PRZEDWOJENNY.

Za poprzedników inspekcji pracy we współczesnym znaczeniu tego terminu można uważać „inspektorów handlowych i komisarzy rękodzielni“ (Czechy, Morawy) oraz „inspektorów fabrycznych“ (Dolna Austria), wprowadzonych w XVIII stuleciu w okręgach przemysłowych państwa austriackiego. Naogół organa te istniały przy władzach w charakterze doradczym dla celów technicznych i handlowych; jednakże przez nadzór nad terminatorami i składanie sprawozdań z faktów przez siebie zaobserwowanych mogły one chociażby pośrednio przyczynić się do przeprowadzenia ochrony pracy. Urzędnicy ci wszakże w 1825 r. zostali zniesieni.

Natomiast z końcem XVIII stulecia przedsięwzięto w Austrii ważne zarządzenia z dziedziny ochrony pracy. Decyzją cesarza Józefa II w r. 1786 ogłoszono szereg przepisów o ochronie dzieci zatrudnionych w przemyśle, a to w celu „zapobiegania fizycznym brakom terminatorów fabrycznych“. Czuwanie nad stosowaniem tych przepisów powierzono urzędowym lekarzom powiatowym (Kreisphysikus). Ustawy o przymusie szkolnym wniosły również pewne ograniczenia do zatrudniania w przemyśle dzieci poniżej lat 12-tu. Administracja Dolnej Austrii nakazała w r. 1816 ściślejsze stosowanie się do przepisów, ogłoszonych w r. 1786, w szczególności zaś oddała ponownie nadzór nad ich wykonywaniem lekarzom urzędowym. Między rokiem 1834 a 1839 wydano dla Vorarlbergu i Dolnej Austrii szczegółowe przepisy, wprowadzające ogólny zakaz zatrudniania w fabrykach dzieci poniżej lat 12-tu i liczne zarządzenia ochronne robotników młodocianych. Interesujący jest zwłaszcza jeden ustęp ze sprawozdania władzy administracyjnej Vorarlbergu z r. 1837; mówi się w nim, że dla zapewnienia nadzoru nad wykonywaniem nowych zarzą-

dzeń należy ustanowić inspektorów fabrycznych stosownie do przykładu danego przez Anglję.

W 1842 r. po przeprowadzeniu sumiennych badań kancelarja austriackiego trybunału najwyższego opracowała projekt ustawy normującej pracę dzieci, który zmierzał do powierzenia „czuwania nad stosowaniem przepisów ochronnych władzom miejscowym, okręgowym inspektorom szkolnym i księżom“. Projekt ten jednak nie doczekał się ogłoszenia; natomiast rządy krajowe w kilku krajach wydały tymczasowe przepisy o ochronie dzieci. Szereg zarządzeń ochronnych wszedł w skład ustawy przemysłowej z 1859 r. (minimum wieku, od którego wolno przyjmować do pracy w fabrykach, ograniczenie czasu pracy młodzieży poniżej lat 16, zakaz pracy nocnej robotników młodocianych i t. d). Ogólnopañstwowa ustawa z 1869 r. w sprawie szkolnictwa początkowego zawiera również pewne przepisy, ograniczające pracę dzieci. Pozostaje jednak pod znakiem zapytania, w jakim stopniu przeprowadzane były wszystkie te przepisy, żadne bowiem władze nie czuwały systematycznie nad ich wykonywaniem, a nadzór powierzony był władzom politycznym, i bez tego przeciążonym innymi zadaniami. Mimo to składany kilkakrotnie wniosek o utworzeniu inspekcji fabrycznej, gorąco popierany podczas ostatecznej dyskusji nad ustawą przemysłową przez przedstawiciela Ministerstwa Skarbu, został przecież w końcu odrzucony.

Następne dziesięciolecie stanowiło okres prób i wahań. Według obszernego projektu rządowego z 1869 r. inspektorzy fabryczni mieli to być urzędnicy państwowi całkowicie niezależni od władz przemysłowych, a do obowiązków ich miało należeć również pośredniczenie w zatargach między robotnikami a pracodawcami w charakterze przedstawicieli pierwszych z nich i z uwzględnieniem interesów tych drugich. Inspektorzy winni byli odwiedzać raz do roku wszystkie fabryki; miało im przysługiwać prawo wstępu dniem i nocą do wszelkich pomieszczeń i szkół fabrycznych, jak niemniej prawo badania wszystkich pracowników najemnych. Mieli oni posiadać prawo żądania na piśmie od właściciela lub dyrektora fabryki, z jednoczesnem zawiadomieniem o tem władz politycznych, by niezwłocznie zniesiono stan rzeczy przeciwny ustawie; w razie niezastosowania się do takiego nakazu właścicielowi fabryki grozić miała grzywna od 50 do 500 fl. Ale parlament, którego większość stanowili liberałowie, nie miał zamiaru rozwinąć polityki społecznej, to też projekt powyższy przepadł. Takiego samego losu doznały trzy następne projekty, wniesione przez rząd w 1876, 1877 i 1879 r. Charakterystyczna

cechą tych projektów było to, że rozszerzały one zakres stosowania przepisów ochronnych w stosunku do zamierzenia pierwotnej redakcji, natomiast ustępowały coraz bardziej z pierwotnego stanowiska, zamierzającego zapewnić inspektorom fabrycznym niezależność i władzę.

Wreszcie w grudniu 1880 r. udało się rządowi przeprowadzić projekt rewizji ustawy przemysłowej. Warto przypomnieć z uzasadnienia tego projektu opinię o zupełnej niedostateczności nadzoru, wykonywanego przez władze przemysłowe nad stosowaniem przepisów ochrony pracy, a to z powodu braku czasu tych władz i ich niewystarczających kwalifikacyj. Na poparcie potrzeby specjalnych organów nadzorczych, bezstronnych i niezależnych pod względem społecznym, uzasadnienie przytacza przykłady Wielkobrytanji, Szwajcarii, Cesarstwa Niemieckiego i Francji. Z projektu rządowego powstała ustawa w sprawie inspekcji pracy, uchwalona dnia 17 czerwca 1883 r., która obowiązywała w Republice Austriackiej do roku 1921 i obowiązuje dotąd w Republice Czechosłowackiej. Ustawa ta dała ministrowi handlu w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych prawo mianowania niezbędnej liczby inspektorów oraz centralnego inspektora przemysłowego. Uzupełniająca poprzednio wymienioną ustawą z dnia 8 maja 1885 r. zastąpiła również zupełnie niewystarczające przepisy ustawy przemysłowej w sprawie normowania warunków pracy przez przepisy ochronne, odpowiadające ideom współczesnym. Ta ostatnia ustawa dała odpowiednią podstawę dla skutecznej działalności inspekcji pracy. Na czele ruchu za wprowadzeniem ochrony pracy była w Austrii partja konserwatywno - katolicka, której staraniem przeszedł jednocześnie szereg ustaw, mających na celu obronę drobnego przemysłu wobec przewagi wielkiego.

Prawa i obowiązki centralnego inspektora pracy unormowała specjalna instrukcja. Urzędnik ten winien był czuwać nad należytem wypełnianiem zadań powierzonych inspektorom przemysłowym i wypowiadać swą opinię o ich działalności; poza tem zaś do obowiązków jego należało zestawianie rocznych sprawozdań inspektorów w ogólne sprawozdanie o wynikach działalności tych urzędów. W sprawozdaniu tem, które winno było zawierać również informacje o nieszczęśliwych wypadkach przy pracy i ich przyczynach, inspektor centralny mógł składać ministrowi handlu wnioski o pożądanych przez niego zarządzeniach ustawowych lub administracyjnych. Sprawozdanie inspektora centralnego przedstawiane było co roku parlamentowi.

W osobistych stosunkach służbowych inspektorzy przemysłowi zależeli od zwierzchniej władzy administracyjnej. Przy wykonywaniu swych czynności inspektorzy posiadali charakter urzędników państwowych. Ustawa wymaga od nich „nałężytego wykształcenia technicznego i dostatecznej znajomości języka, będącego w użyciu w danym okręgu inspekcyjnym“.

Zasadniczo wszystkie zakłady przemysłowe jednej lub kilku jednostek administracyjnych kraju podlegały kontroli jednego inspektora przemysłowego; jednakże ministrowi handlu przysługiwało prawo powierzenia niektórych gałęzi przemysłu nadzorowi inspektorów specjalnych.

Przy wykonywaniu czynności inspekcyjnych w ścisłym znaczeniu tego wyrazu inspektorzy czuwali nad stosowaniem przepisów następujących:

1) przepisów i urzędzeń, obowiązujących właścicieli zakładów w celu ochrony życia i zdrowia robotników, bądź w warsztatach pracy, bądź w mieszkaniach robotniczych dostarczanych przez pracodawcę;

2) przepisów dotyczących: zatrudniania robotników, długości dnia pracy i przerw w pracy;

3) przepisów dotyczących: zatrudnienia pracujących, regulaminów pracy, wypłat zarobków i świadectw robotniczych;

4) przepisów w sprawie kształcenia zawodowego pomocników młodocianych.

Artykuł 12 ustawy wskazuje na sposób wykonywania przez inspektorów ich obowiązków: zaleca im się pełnienie „czynności nadzorczych w sposób przyjazny“ w celu „zapewnienia robotnikom dobrodziejstw ustawy“ oraz „taktowne dopomaganie pracodawcom przy wypełnianiu nakazów ustawy“, co pozwoli na odpowiednie pogodzenie interesów pracodawców z interesami robotników i pozyskanie obustronnego zaufania, dzięki czemu inspektor przyczyni się do podtrzymania zgodnych stosunków między stronami. Taka redakcja odpowiada niemal dosłownie przepisom wydanym dla inspekcji fabrycznej w 1878 r. przez radę związkową Rzeszy Niemieckiej. Wogóle na austriacką ochronę pracy wywarła znaczny wpływ ochrona pracy w Niemczech.

Inspektorom przysługiwało prawo wstępu o każdej godzinie do wszelkich miejsc pracy i mieszkań robotniczych; w porze nocnej jednakże prawo to przysługiwało im jedynie podczas trwania pracy; mieli oni prawo badania wszystkich osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie, jak niemniej właściciela lub jego zastępcy, gdy chodziło o wypadek, przy którym nie było świadków, w każdym bądź razie, o ile to możliwe,

bez zakłócenia biegu przedsiębiorstwa; na żądanie inspektora właściciel obowiązany był przedstawić zezwolenie na urządzenie zakładu jak również jego plan lub szkic. Odmowa ze strony właściciela lub jego zastępcy co do przedstawienia takiego zezwolenia, wzbronienie inspektorowi wstępu do zakładu lub zbadania świadków, złożenie fałszywych zeznań lub namowa do złożenia takich zeznań stanowiły wykroczenia, karane w myśl prawa przemysłowego w tych wypadkach, gdy nie podlegały one ogólnym przepisom karnym.

W razie gdy inspektor pracy stwierdza wykroczenie przeciw przepisom ustawy przemysłowej i uznaje potrzebę egzekutywy, zawiadamia on o danym fakcie władzę polityczną pierwszej instancji. Od tej władzy również żąda on wprowadzenia specjalnych zarządzeń, uznanych przez niego za potrzebne w zakresie higieny lub bezpieczeństwa. Władza polityczna winna zawiadomić inspektora o powziętej przez siebie decyzji. W razie niezadowolenia inspektora z decyzji władzy politycznej inspektor może ją zaskarżyć do dwóch instancji odwoławczych. W razie niebezpieczeństwa, grożącego zdrowiu robotników, inspektor może również zażądać zbadania okoliczności z udziałem rzeczoznawców.

Poza tem inspektor pracy współdziała z władzą przemysłową przy stosowaniu przepisów ustawy przemysłowej, mających związek z warunkami pracy; w tym celu inspektor przeprowadza kontrolę, składa sprawozdanie i udziela opinii. Władza przemysłowa może również żądać opinii inspektora co do podań o zezwolenie na budowę lub przebudowę zakładów przemysłowych w zakresie dotyczącym bezpieczeństwa życia lub zdrowia pracowników.

Dla zapewnienia inspektorom bezstronności i niezależności pod względem społecznym ustawa zabrania im zajmowania się jakimkolwiek przemysłem, jak również przyjmowania podarunków lub ciągnięcia innych korzyści. Inspektorzy winni dochowywać tajemnic handlowych i przemysłowych, które poznali dzięki inspekcjom. Tak samo w stosunku do państwa zachowany jest społeczny charakter tej instytucji. Na inspektorów nie wolno wkładać żadnych innych obowiązków poza ich właściwościami; zwłaszcza nie wolno zatrudniać ich w administracji skarbu.

Prócz przeszkód, które napotyka każda nowa gałąź administracji, wciśnięta między urzędy poprzednio już istniejące, inspekcja pracy musiała jeszcze walczyć ze specjalnymi trudnościami, mianowicie z obojętnością, nieomal z antagonizmem, innych władz i pracodawców przywykłych do panowania za-

sad liberalizmu gospodarczego, obok tego zaś z brakiem zaufania sfer robotniczych.

Prawdy powyższego dowodzi fakt, że urzędnicy inspekcji otrzymali dopiero w 1888 r. charakter urzędników państwowych. Mimo to sprawozdania pierwszych inspektorów dowodzą, że większość z pośród nich przeniknięta była szczerymi porywami społecznymi i że wbrew wszelkim przeszkodom usiłowali oni przeprowadzić ściśle stosowanie prawa. Poniższe informacje ilustrują systematyczny rozwój inspekcji pracy. Liczba okręgów inspekcyjnych wzrosła stopniowo z 9 w 1884 roku do 42 w 1918 roku. Zgodnie z rozporządzeniem z dnia 14 marca 1890 r. inspektorom dodano podinspektorów w charakterze pomocników; podinspektorzy wykonywują swe czynności na zlecenie inspektorów, w ich imieniu i według ich instrukcji. W 1919 r. inspektorów pracy uwolniono od prac piśmennych i tym podobnych, które przekazano urzędnikom kancelaryjnym.

W 1906 r. wprowadzono do urzędów inspekcji udział kobiet. Pierwsza podinspektorka była przyjęta w charakterze urzędniczki kontraktowej w pierwszym obwodzie inspekcyjnym w Wiedniu. Działalność jej rozciągała się na zakłady konfekcyjne całego wiedeńskiego okręgu policyjnego, o ile zakłady te zatrudniały wyłącznie lub przeważnie kobiety. Rozporządzenie z d. 5 maja 1906 r. poddało inspektorki pod przepisy wymienionego powyżej rozporządzenia z dnia 14 marca 1890 r. w sprawie obowiązków podinspektorów. W 1914 r. czynnych było 5 podinspektorek.

W 1909 r. przyjęto kontraktowo 2 robotników na podinspektorów, przydzielonych do pomocy urzędnikom inspekcyjnym w pierwszym obwodzie inspekcyjnym w Wiedniu w zakresie nadzoru nad przemysłem budowlanym.

Specjalni inspektorzy w znaczeniu art. 4 ustawy z dnia 17 czerwca 1883 r. ustanowieni byli: w 1886 r. dla komunikacji wodnej wewnętrznej, w 1911 r. dla robót budowlanych w Wiedniu, w 1913 r. dla budowy dróg wodnych w Pradze i w 1914 r. dla tych samych robót w Krakowie.

Poza tem zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1892 r. przedstawiciel inspekcji centralnej pełni czynności inspektora dróg i transportu w Wiedniu.

Z czasem inspektorom powierzono również nadzór nad rozmaitemi zakładami państwowymi oraz nad zakładami poddanymi pierwotnie kontroli innych władz. Tak więc, w 1885 r. na inspektorów włożono obowiązek nadzoru nad szkołami zawodowymi stosującymi maszyny oraz nad państwowymi przedsiębiorstwami tytoniowymi; w 1888 r. — kontrolę nad

prywatnemi wytwórniami prochu; w 1891 r. — nadzór nad pracownikami więziennymi w zakresie stosowania przepisów, mających na celu bezpieczeństwo życia i zdrowia więźniów.

Ustawa z dnia 28 grudnia 1887 r. o ubezpieczeniu robotników od nieszczęśliwych wypadków poruczyła inspektorom dla celów zakładów ubezpieczeniowych i na ich żądanie obowiązek odwiedzania nie tylko zakładów przemysłowych podlegających ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków, lecz również przedsiębiorstw leśnych i rolnych. W ten sposób właściwości inspektorów, ograniczone dotąd do pracy przemysłowej, zostały rozszerzone na rolnictwo i leśnictwo. Inspektor winien również sprawdzać zawiadomienia, składane przez przedsiębiorstwa objęte ubezpieczeniem. Współpraca inspektorów w dochodzeniach z powodu nieszczęśliwych wypadków okazała się bardzo pożyteczną dla wykonywania ustawy przemysłowej, niejednokrotnie bowiem dopomagali oni do wykrycia braków, których nikt nie podejrzewał. Dlatego też w 1890 r. władze przemysłowe otrzymały nakaz zawiadamiania inspektorów o wszelkich zgłoszonych wypadkach, z jednoczesnem zaznaczeniem za każdym razem o terminie zamierzonego dochodzenia komisarza policji. Inspekcja brała też czynny udział w pracach komisji bezpieczeństwa przemysłowego, powołanej do życia przez dekret ministerstwa handlu z dnia 13 maja 1900 r., która miała stanowić rządowy organ doradczy w sprawach bezpieczeństwa przemysłowego. Inspektor centralny był stałym członkiem komisji w charakterze jej sekretarza.

Zakres zadań inspektorów powiększał się wraz z rozwojem ochrony pracy (odpoczynek tygodniowy, ochrona robotników młodocianych, ochrona macierzyństwa i t. d.). Najważniejsze z tych przepisów weszły w 1907 r. w skład zrewidowanej ustawy przemysłowej, w której stanowią rozdział VI (Reichsgesetzblatt, 1907, Nr. 199).

Z pośród innych ustaw dotyczących inspektorów należy wymienić ustawę z dnia 21 lutego 1911 r. (Nr. 65) w sprawie zakazu pracy nocnej kobiet w zakładach przemysłowych; ogłoszenie tej ustawy nastąpiło na skutek ratyfikacji berneńskiej konwencji międzynarodowej.

Na inspektorach spoczywał obowiązek prowadzenia rozległej korespondencji w związku z ich czynnościami doradców władz przemysłowych. Korespondencja ta obejmowała, prócz wzmiankowanych już opinii w sprawach podań o zezwolenie na budowę zakładów pracy, opinie, dotyczące podań o przyznanie godzin nadliczbowych; o zezwolenie na pracę w niedziele, w sprawie regulaminów pracy i t. d.

Prócz tych wszystkich obowiązków, inspektorzy zmuszeni byli wciąż interwenjować w zatargach, i to było jednym z najcięższych ich zadań. W ciągu pierwszych lat 10-ciu obowiązkiem ich była zwłaszcza interwencja w sporach indywidualnych między pracodawcami a pracownikami najemnymi. Z czasem spory te przeszły do sądów przemysłowych, powołanych do życia w 1896 r. W międzyczasie liczba zatargów indywidualnych zmniejszyła się znacznie dzięki rozwojowi organizacji robotniczych, które przejmowały zatargi dotyczące swych członków. Natomiast inspektorzy zmuszeni byli coraz częściej interwenjować w zatargach zbiorowych, które stanowią przejaw równoległy do rozwoju organizacji robotniczych.

Jednakże działalność inspektorów wykraczała jeszcze poza te czynności bieżące. Częstoż powierzano im prace specjalne, na przykład: opracowanie przepisów w celu zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom w określonej klasie przedsiębiorstw; współdziałanie w zestawieniu statystyki zatargów między pracodawcami a pracownikami, opracowywanej przez urząd statystyki pracy; przeprowadzanie badań w celu przygotowania nowych przepisów ochronnych; opinjowanie przy przeklasowywaniu co dwa lub trzy lata zakładów, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków i t. d. Niekiedy powierzano inspektorom przeprowadzanie większych badań nad warunkami społecznymi, jak np. nad pracą chałupniczą. Należy wspomnieć o tem, że inspektorzy odbywali periodyczne zjazdy w celu wzajemnego informowania się o poczynionych doświadczeniach i nadania jednolitości różnym działom swych prac.

Z początkiem 1918 r. po utworzeniu ministerstwa spraw społecznych przydzielono do niego inspekcję pracy.

Odrębną inspekcję stanowi inspekcja kotłów parowych, utworzona w Austrii przez ustawę z dnia 7 lipca 1871 r. Inspekcja kotłów parowych należała bądź do komisarzy państwowych, bądź do organów utrzymywanych przez stowarzyszenia, działające z upoważnienia władz w celu inspekcjonowania tych urządzeń.

REPUBLIKA AUSTRJACKA.

W pierwszym roku istnienia Republiki Austriackiej ogłoszono znaczną liczbę ustaw społecznych, których wykonywanie powierzono częściowo inspekcji pracy. Ustawa o 8 godzinnym dniu pracy rozszerzyła ustawowe ograniczenie czasu pracy na wszystkie zakłady przemysłowe z drobnym przemysłem włącz-

nie; ustawa o chałupnictwie pociągnęła za sobą utworzenie specjalnych urzędów do określania płac i włożyła na inspektorów pracy obowiązek czuwania nad stosowaniem przepisów o płacach oraz innych zarządzeń w sprawie chałupników. Tak samo inspektorzy mają poważny udział przy stosowaniu przepisów o pracy dzieci i o ochronie młodzieży. Wreszcie normowanie rynku pracy w okresie ustawicznych trudności było niemożliwe bez czynnego współdziałania inspektorów, którzy obznajmieni są najlepiej ze stosunkami przemysłu i jako tacy mogą bezstronnie oceniać potrzeby i konieczności poszczególnych przedsiębiorstw.

Należało tedy przystosować do nowych okoliczności ustawę z 1883 r. w sprawie inspekcji pracy, ustawę w zasadzie doskonałą, lecz pod pewnymi względami przestarzałą. Problem ten zresztą nie był niczem nowym, już bowiem pod koniec wojny, w okresie nowych prądów w dziedzinach związanych z pracą, ministerstwo spraw społecznych, utworzone w początkach 1918 r., podjęło uzupełnienie powyższej ustawy i opracowało projekt, który stał się podstawą dla późniejszych obrad w tym względzie. Jedną z najważniejszych projektowanych zmian było rozszerzenie działalności inspekcji pracy na te zakłady, które jej dotychczas nie podlegały; zamierzano nawet powołać do życia powszechną inspekcję pracy, obejmującą wszystkie zakłady zatrudniające pracę najemną włącznie z rolnictwem. Inspektorom pracy zależało przede wszystkim na wzmocnieniu ich powagi i władzy: inspektorzy dopominali się prawa samodzielnego wydawania nakazów, w tych przynajmniej wypadkach, gdy grozi niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia robotników, bez konieczności uprzedniego zwracania się do pośrednictwa władz politycznych, jak tego wymagało obowiązujące ustawodawstwo. Ponadto inspektorzy żądali wydania przepisów, które zapobiegałyby niedbalstwu, z jakim władze polityczne odnosiły się niejednokrotnie do wymagań, stawianych przez inspektorów w ich zleceniach. Poruszono również kwestję nadania inspektorom w zakresie postępowania karnego praw oskarżyciela publicznego przy sądach. Poddano poważnej dyskusji organizację inspekcji pracy: według ustawy z 1883 r. stanowiła ona, z wyjątkiem inspektora centralnego, część administracji krajowej; zamierzano oderwać od niej inspekcję i przydzielić ją bezpośrednio do inspekcji centralnej.

Ustawa związkowa z dnia 14 lipca 1921 r. (Bundesgesetzblatt Nr. 402), ogłoszona mniej więcej w dwa i pół roku po wprowadzeniu rządów republikańskich, stanowi kompromis między rozmaitymi projektami i w części tylko realizuje zamierzone reformy radykalne.

Przedewszystkiem powyższa ustawa wkłada na inspektorów zasadniczo obowiązek „czuwania nad ochroną prawną robotników i pracowników“, w dalszym jednak ciągu wyjąmuje z pod kompetencji inspekcji cały szereg przedsiębiorstw.^{*)} Rozszerzono działalność inspektorów na państwowe zakłady przemysłowe i inne instytucje publiczne, na banki, zakłady kredytowe, zakłady ubezpieczeniowe, kasy oszczędności, pozatem zaś na teatry i inne przedsiębiorstwa widowiskowe.

Pewien postęp stanowi również włożenie na właściciela przedsiębiorstwa obowiązku przedstawiania inspektorowi wszelkich urzędowych dokumentów wraz z planami i szkicami, dotyczącymi zakładu pracy i środków produkcji, jak również spisów robotników, umów zbiorowych i indywidualnych, umów terminatorskich oraz list płac i pensyj. Inspektorzy pracy otrzymali upoważnienie do zabierania próbek tych surowców, które wydają się im niebezpieczne dla zdrowia zatrudnionych, a to w celu technicznego ich zbadania. Inspektorzy pracy winni w miarę możliwości odbywać wizytacje zakładów w towarzystwie członków zarządu przedsiębiorstwa.

Normując uprawnienia inspektorów pracy, ustawa usiłuje rozgraniczyć możliwie ściśle postępowanie wobec wykroczeń przeciw przepisom ustawowym od specjalnych zleceń, koniecznych w myśl ustaw ogólnych dla zabezpieczenia życia, zdrowia i moralności robotników. W razie stwierdzenia wykroczenia przez inspektora pracy zawiadamia on o tem właściwą władzę; jednocześnie jednak — w tym względzie uprawnienia jego zbliżają się do uprawnień oskarżyciela publicznego—wolno inspektorowi w odpowiednim wypadku postawić wniosek o nałożenie kary. Natomiast gdy chodzi o zlecenie przewidziane przez ustawy obowiązujące inspektor pracy dla przeprowadzenia go zwraca się do właściwej władzy. Jeżeli jednak „niezbędne jest zarządzenie natychmiastowe“,—na tem właśnie polega znaczne rozszerzenie władzy inspektora pracy — może on wydać zlecenie samodzielnie, przyczem posiada ono takie samo znaczenie, jak gdyby pochodziło od właściwej władzy. O ileby władza odmówiła poparcia zlecenia lub opinji inspektora, winna ona złożyć odpowiedni raport do władzy wyższej i uprzedzić o tem

^{*)} Do zakładów nie podlegających inspekcji pracy należą: gospodarstwa domowe, produkcja rolna, kopalnie (czuwanie nad stosowaniem przepisów ochronnych w kopalniach należy do obowiązków władz górniczych, których czynności w tej dziedzinie zostały szczegółowo unormowane w 1895 r.), wreszcie koleje żelazne, dla których istnieje również oddzielna inspekcja.

danego inspektora. Tak więc władza nie może już obecnie lekceważyć zleceń i opinii inspektorów.

Uprawnienia inspektorów pracy doznały również rozszerzenia pod tym względem, że do nich, nie zaś jak poprzednio, do władz politycznych pierwszej instancji, należy zatwierdzanie regulaminów pracy i wydawanie zezwoleń na godziny nadliczbowe oraz na pracę nocną lub niedzielną w piekarniach.

Ustawa związkowa z 1921 r. formalnie potwierdziła obowiązek inspektorów pracy pośredniczenia w zatargach i w razie potrzeby współdziałania przy przygotowywaniu i zawieraniu umów zbiorowych.

Pozatem ustawa związkowa poświęca szczególną uwagę znaczeniu, jakie przysługuje inspektorom pracy w charakterze rzeczoznawców we wszystkich sprawach, dotyczących ochrony pracy. Obecnie władza polityczna pierwszej instancji lub kierownik administracyjny powiatu muszą zasięgnąć opinii inspektora pracy, zanim powezmą jakąkolwiek decyzję lub zarządzenie w zakresie ochrony pracy. Inspektorzy pracy są również zapraszani do współdziałania we wszelkich badaniach, przeprowadzanych przez komisje, tworzone z ramienia władz politycznych i mające związek z ochroną pracowników najemnych.

Rozporządzenie z dnia 12 października 1921 r. związkowego ministerstwa prac społecznych dokonało podziału terytorjum Związku na 15 okręgów inspekcyjnych. Jednocześnie prócz inspekcji robót budowlanych z siedzibą w Wiedniu, powołanej do życia jeszcze w 1911 r. w celach nadzoru nad robotami budowlanymi i ziemnymi oraz budową wodociągów na obszarze gminy wiedeńskiej, utworzono urząd inspekcji pracy dla przedsiębiorstw handlowych i transportowych również z siedzibą w Wiedniu, mający na celu nadzór nad przedsiębiorstwami handlowymi i transportowymi, widowiskami publicznymi, zakładami zdrowotnymi i kąpielami na całym obszarze gminy wiedeńskiej.

Rozporządzenie z dnia 12 sierpnia 1921 r. związkowych ministerstw: spraw społecznych oraz komunikacji przekształciło specjalny inspektorat pracy, istniejący od 1886 r. dla wewnętrznej komunikacji wodnej, i przydzieliło go do ministerstwa komunikacji.

Organizacja inspekcji.

Inspekcja pracy zależy bezpośrednio od związkowego ministerstwa spraw społecznych. Inspekcja wewnętrznej komunikacji wodnej zależy od ministerstwa komunikacji.

W 1922 r. inspekcja pracy w Austrii obejmowała:

- 1 centralnego inspektora pracy;
- 1 zastępcę centralnego inspektora pracy;
- 2 pomocników technicznych;
- 17 inspektorów obwodowych;
- 24 inspektorów pracy;
- 1 lekarza przydzielonego do inspekcji pracy;
- 9 inspektorek dla pracy kobiet;
- 6 inspektorów pochodzących z klasy robotniczej;
- 24 sił kancelaryjnych i gońców.

Urzednicy powyżsi byli zatrudnieni: w centralnym urzędzie inspekcji pracy, w 15 obwodach terytorjalnych i w 3 urzędach inspekcji specjalnej, z których jeden istnieje w Wiedniu dla robót budowlanych, drugi również w Wiedniu dla handlu transportu i teatrów, trzeci zaś dla komunikacji wodnej.

Liczba zakładów podlegających inspekcji pracy ani liczba osób zatrudnionych w tych zakładach nie są wiadome. Natomiast sprawozdanie inspekcji z roku 1921 podaje 60.311 zakładów podlegających obowiązkowemu ubezpieczeniu od wypadków; do liczby tej należą przede wszystkim wszystkie fabryki, warsztaty pracujące z silnikiem oraz przedsiębiorstwa budowlane. Poza tem zaś inspekcja pracy obejmuje wszystkie zakłady drobnego przemysłu, które nie podlegają obowiązkowemu ubezpieczeniu od wypadków i których liczba wynosi około 250.000. Nadto inspekcji pracy podlegają: przedsiębiorstwa handlowe, komunikacje, te ostatnie o tyle tylko, o ile nie mogą być uważane za „koleje żelazne“, przedsiębiorstwa prowadzone ubocznie przez pocztę, telegraf lub telefony, zakłady zdrowotne, zakłady szkolne, religijne i karne, jak również uboczne zakłady przemysłowe produkcji rolnej i leśnej. Wreszcie inspekcja pracy obejmuje wszelkiego rodzaju przedsiębiorstwa finansowe oraz zakłady widowiskowe i rozrywkowe (teatry, kinematografy i t. d.).

Wyboru centralnego inspektora pracy dokonano z pośród urzędników inspekcji pracy; siedziba jego znajduje się w ministerstwie spraw społecznych. Inspektor centralny pomaga ministrowi w zwierzchniem kierownictwie inspekcją pracy i przedstawia mu wszelkie wnioski nominacyj lub zmian personalnych oraz wnioski w sprawach tworzenia i podziału obwodów inspekcyjnych. Zgodnie z wewnętrznym regulaminem ministerstwa, inspektor centralny współdziała w przygotowywaniu przepisów ustawowych; w myśl ustawy o komisji bezpieczeństwa przemysłowego, do obowiązków jego należy kierowanie pracami tej komisji, opracowywanie przepisów dotyczą-

cych zapobiegania wypadkom przy pracy i t. d. Z wykazu podanego powyżej można pozatem wnioskować o podziale czynności personelu inspekcyjnego.

Pomocnicy obwodowych inspektorów pracy mają naogół w zakresie działalności inspekcyjnej takie same prawa jak inspektorzy pracy. Jednakże prawa specjalne, zarezerwowane ustawowo inspektorom pracy (prawo wydawania nakazów i t. p.), przysługują wyłącznie urzędnikom, mianowanym wyraźnie w charakterze inspektorów pracy. Ponadto pomocnicy ci wykonywują swe czynności na obszarze właściwego obwodu na zlecenie kierownika tego obwodu, w jego imieniu i według jego wskazówek; winni też oni składać mu niezwłocznie raporty o stwierdzonych przez siebie faktach. Przy powierzaniu czynności pomocnikom inspektorów należy brać pod uwagę posiadane przez nich przygotowanie; między innymi, inspektorzy-robotnicy oraz inspektorzy budowlani pochodzący z pośród robotników winni być, o ile możliwości, zatrudnieni w granicach tego zawodu, który jest ich specjalnością. Inspektorzy tej kategorii winni brać udział we wszelkich czynnościach, wchodzących bezpośrednio w zakres działalności inspekcji, jak również w dochodzeniach, dotyczących zezwoleń na nadliczbowe przedłużenie czasu pracy, na pracę niedzielną lub nocną. Podobnie w zakres działalności inspektorów-pomocników wchodzi badania, nie należące bezpośrednio do czynności inspekcji pracy w ścisłym znaczeniu tego terminu, jak np. badania w sprawie pomocy dla bezrobotnych lub zatrudnienia inwalidów. Inspektorzy pochodzący z klasy robotniczej winni, podobnie jak inne organa inspekcji, porozumiewać się ze stronami zainteresowanymi w sprawach, które stanowią przedmiot ich czynności. Stosunki z innymi władzami i korespondencja ze stronami należą do kierowników obwodów inspekcyjnych; jeżeli inspektorzy-robotnicy zmuszeni są do ustnego porozumiewania się z władzami, zakładami ubezpieczenia od wypadków, spółdzielniami i t. p., winni oni uprzednio uzyskać upoważnienie swych zwierzchników.

Inspektorki mają przedewszystkiem za zadanie nadzór nad stosowaniem przepisów ustawowych o chałupnictwie, ustawy w sprawie ochrony dzieci oraz przepisów ustawy ubezpieczeniowej, dotyczących pracujących kobiet zarówno w drobnym przemyśle jak w fabrykach, a zwłaszcza w zakładach, w których większość zatrudnionych sił pomocniczych stanowią kobiety. Inspektorkom wolno inspekcjonować roboty budowlane, instalacje maszynowe, zabezpieczniki i t. d. jedynie w zakresie ich znajomości technicznej danego przedmiotu i zdobytego doświadczenia.

Trzej istniejący obecnie w Austrii i wzmiankowani przez nas powyżej specjaliści inspektorzy pracy działają niezależnie od poszczególnych jednostek terytorjalnych.

W Wiedniu istnieje od 1909 r. specjalny urząd inspekcyjny dla całego szeregu spraw, mający na celu wprowadzenie do nich jednolitości w ich ujmowaniu na całym obszarze miasta. Są to sprawy następujące:

a) sprawy, dotyczące działalności całych gałęzi przemysłu, np. opinie wydawane o regulaminach pracy wspólnej dla pewnej grupy jednakowych przedsiębiorstw, pośrednictwo przy załatwianiu strajków lub lokautów, obejmujących całą gałąź lub pewną grupę przemysłu, opinie w odpowiedzi na zapytania związków pracodawców lub robotników i t. d.;

b) sprawozdania, składane centralnej inspekcji pracy, ministerstwu spraw społecznych, rządowi krajowemu, urzędowi ubezpieczenia od wypadków przy pracy lub innym władzom, instytucjom i organizacjom urzędowym w sprawach, dotyczących całego obszaru gminy wiedeńskiej;

c) stosunki z władzami miejskimi Wiednia, z urzędem budowlanym, urzędem higienicznym, strażą ogniową i innymi centralnymi urzędami magistrackimi w zakresie spraw, czy to dotyczących całego obszaru gminy wiedeńskiej, czy też z innych względów przedstawiających znaczenie ogólne;

d) sprawy cechowe, wchodzące w zakres właściwości inspekcji pracy, jak np. sprawy terminatorów, kas chorych, chałupników, ochrony robotników młodocianych; o ile jednak ogólne te sprawy wkraczają we właściwości specjalnych inspektorów pracy, należą one do tych ostatnich.

Inspekcje specjalne winny działać zawsze w porozumieniu z właściwymi inspektorami obwodowymi i w odpowiednich wypadkach zwracać się do nich o współdziałanie.

Dla uniknięcia rozbieżności w zarządzeniach władz przemysłowych i inspektorów pracy art. 12 ustawy z dnia 14 lipca 1921 r. (R. G. Bl. Nr 402) poleca władzom przemysłowym zasięgać opinii właściwego inspektora przed wydaniem rozporządzenia, wchodzącego w zakres działalności inspektorów pracy; nawzajem, w razie gdy, w myśl art. 5 ustawy o inspekcji pracy, inspektor zmuszony jest do niezwłocznego działania, winien on natychmiast zawiadomić właściwą władzę przemysłową o przedsięwziętem przez siebie zarządzeniu.

Co dotyczy zakładów podlegających nadzorowi władzy politycznej, jak to ma miejsce np. z zakładami wychowawczymi lub przedsiębiorstwami rolnymi, to urzędnikom inspekcji pracy wolno wizytować tylko te części tych zakładów, które pod-

legają inspekcji pracy (wytwórnice łągi, warsztaty reparacyjne i inne).

W Austrii niema inspektorek-specjalistek, któreby miały prawo wizytowania, poza inspektorkami należącymi do urzędów inspekcyjnych.

Kierownik każdego obwodu inspekcyjnego winien kontrolować działalność podległych sobie urzędników, a w razie uznania tego za potrzebne przeprowadzać wizytacje kontrolujące. Z drugiej strony podwładni urzędnicy w urzędzie inspekcyjnym winni stale w składanych przez nich ustnych i pisemnych raportach zawiadamiać o wynikach dokonanych inspekcji i o stwierdzonym przytem stanie rzeczy. Kierownicy obwodów inspekcyjnych składają sprawozdania miesięczne i roczne inspektorowi centralnemu; pozatem podlegają oni kontroli funkcjonariuszów urzędu centralnego, którzy sprawdzają w urzędach bieg pracy wewnętrznej i odwiedzają zakłady w towarzystwie właściwego inspektora lub nawet bez niego, nie mając jednak prawa wydawania zarządzeń właścicielom przedsiębiorstw.

Uprawnienia i metody działalności.

W myśl art. 3 obowiązującej ustawy o inspekcji pracy, inspektorzy pracy mają prawo odwiedzania o każdym czasie pomieszczeń i pracowni zakładów podlegających ich nadzorowi, jak niemniej mieszkań, sypialni i instytucji społecznych, urządzonych dla robotników staraniem właściciela przedsiębiorstwa. Na żądanie inspektora pracy właściciel zakładu lub jego zastępca obowiązany jest towarzyszyć inspektorowi podczas wizytacji. Jak wzmiankowano powyżej, inspektor winien, o ile możliwości, starać się o to, by przy wizytacji towarzyszyli mu członkowie rady załogowej lub mężowie zaufania robotników. Jeżeli inspektor stwierdza brak urządzeń dla ochrony życia, zdrowia lub moralności zatrudnionych, winien on w razie grożącego niebezpieczeństwa i w wypadku, podlegającym właściwości władzy politycznej pierwszej instancji, sam wydać odpowiednie zarządzenia albo też zwrócić się do właściwej władzy o przedsięwzięcie odpowiednich środków. Odwołanie się pracodawcy od zarządzenia inspektora pracy do władzy wyższej nie wstrzymuje obowiązku wykonania tego zarządzenia. Pracodawca odwołuje się do inspekcji pracy, która zawiadamia o tem właściwą władzę, ta zaś ze swej strony podaje do wiadomości inspektora pracy o biegu nadanym sprawie. Podczas tego postępowania apelującemu przysługuje prawo zasięgnięcia opinii rzeczoznawcy, przyczem koszt ekspertyzy ponosi apelu-

jący, o ile uznano słuszną stanowiska inspektora. Wydane przez inspektora zarządzenia posiadają moc prawną.

Co do praw, przysługujących centralnemu inspektorowi pracy i jego zastępcom, jak również co do postępowania tych urzędników obowiązują te same przepisy o wizytacji zakładów, przesłuchiowaniu świadków, badaniu dokumentów, zasięganu opinii rzeczoznawców, zabieraniu próbek i przedstawianiu dowodów usprawiedliwiających.

Inspektorzy mają prawo wydawać zezwolenia na przedłużenie czasu pracy, jak również na pracę nocną lub niedzielną w piekarniach. Zainteresowani mogą odwołać się od decyzji inspektora.

Władza polityczna pierwszej instancji winna przed wydaniem decyzji lub zarządzenia, mającego związek z ochroną pracowników najemnych, zwłaszcza zaś przed udzieleniem zezwolenia na budowę zakładu pracy zasięgnąć zdania właściwego urzędu inspekcji pracy, a w następstwie zawiadomić ten urząd o powziętej decyzji. Inspektorzy pracy winni być zapraszani do udziału we wszelkich badaniach, przeprowadzanych w zakresie ich właściwości przez wyznaczane z ramienia władz politycznych komisje, o ile tylko badania te mają związek ze sprawami, dotyczącymi ochrony pracy; przy badaniach tych inspektorom pracy przysługuje głos doradczy w kwestjach techniki ochrony pracy. Analogiczne przepisy obowiązują dla decyzji i zarządzeń wydawanych przez najwyższą władzę krajową (Landeshauptmann).

Zauważywszy wykroczenie przeciw jakiemuś przepisowi ustawowemu, którego stosowanie powierzone jest nadzorowi inspekcji, inspektor winien zarządzić natychmiastowe usunięcie braków; jeżeli zainteresowany nie zastosował się do tego nakazu, inspektor zawiadamia władzę właściwą; w razie jeżeli inspektor zwraca się do władzy administracyjnej, wolno mu jednocześnie wymierzyć karę według własnego uznania. Późniejsze postępowanie przeciw pracodawcom z powodu wykroczeń przeciw ustawom ochronnym należy do właściwości władz politycznych. Władze polityczne winny zawiadomić inspektora pracy o wyniku swego postępowania i w miarę możliwości przesłać mu dowody. Inspektorowi pracy przysługuje prawo odwołania się od powziętej na tej drodze decyzji, o ile nie odpowiada ona postawionym przez niego żądaniom.

Należy jeszcze zaznaczyć, że władze krajowe, stanowiące drugą instancję dla wszelkich odwołań od odmowy zezwolenia lub od innych decyzji, mających związek z prawem przemysłowym, które poprzednio musiały zwracać się o opinię do tych samych władz co pierwsza instancja, a to z powodu nie-

posiadania własnych urzędów inspekcji pracy, obecnie mogą zwracać się do jakiegoś innego urzędu inspekcyjnego, wskazanego w tym celu przez ministerstwo spraw społecznych.

Sposób nominacji.

Żadna ustawa ani żadne przepisy administracyjne nie określają warunków wymaganych od kandydatów na inspektorów pracy. Zasadniczo na stanowiska inspektorów pracy przyjmuje się wyłącznie inżynierów lub chemików z ukończonymi studjami uniwersyteckimi i z dyplomem. Pozatem wymaga się od kandydatów przynajmniej trzech lub czteroletniej praktyki w zakładzie przemysłowym. Z początku stanowiska są tymczasowe; na etat wchodzi się dopiero po przejściu z dodatnim rezultatem poważnego egzaminu, który wykazuje posiadanie dostatecznych wiadomości z zakresu gospodarki i doskonale opanowanie ustawodawstwa ochronnego.

Wybór inspektorów, pochodzących z klasy robotniczej, dokonywa się z pośród najbardziej uzdolnionych jednostek, od których jednak nie wymaga się specjalnego wykształcenia. Inspektorów takich wybiera się z list, przedstawionych przez robotnicze organizacje zawodowe różnych kierunków. Inspektori-robotnicy mają sobie wyznaczone zajęcia odpowiednio do swego uzdolnienia technicznego; początkowo niektórzy inspektorzy tej kategorii mieli również powierzone pewne zadania specjalne (nadzór nad uczniami i praktykantami w wielkich miastach).

Przy wyborze inspektorek bierze się pod uwagę przede wszystkim ich umiejętność dokonywania inspekcji. Jedną z inspektorek jest lekarka. Kandydatki winny wykazać się pracą, uprawianą przed wstąpieniem w kadry inspekcji pracy w dziedzinie spraw dotyczących robotnic. Przed otrzymaniem ostatecznej nominacji inspektorki przechodzą poważny egzamin z zakresu techniki.

Właściwości inspektorów.

W myśl ustawy z dnia 14 lipca 1921 r. inspektorzy winni czuwać nad poszanowaniem ustaw, rozporządzeń i przepisów, wydanych w celach ochrony pracowników najemnych oraz współdziałać w ich wykonaniu. Są to mianowicie przepisy w sprawach: czasu pracy, ochrony życia, zdrowia i moralności pracowników oraz ochrony umów i zarobków, znajdujące się w ustawie przemysłowej z dnia 20 grudnia 1859 r. i w licznych

ustawach uzupełniających, zwłaszcza w ustawie z 1885 r., jak również w późniejszych ustawach i rozporządzeniach wydanych w uzupełnieniu i rozwinięciu poprzednio wymienionych. Prócz tego działalność inspektorów pracy obejmuje w szerokim zakresie stosowanie ustawodawstwa o ubezpieczeniu społecznem (ustawa z dnia 28 grudnia 1887 r. o ubezpieczeniu robotników od nieszczęśliwych wypadków; ustawa z dnia 6 lutego 1919 r. o ubezpieczeniu na wypadek choroby; ustawa z dnia 23 lipca 1920 r.—27 października 1921 r. o rentach urzędniczych; rozporządzenie ministerjalne z dnia 27 grudnia 1922 r. o ubezpieczeniu na wypadek choroby chałupników), jak również regulowanie rynku pracy, o czem poniżej.

Czas pracy normują szczegółowo: rozporządzenie ministerjalne z dnia 14 września 1912 r. w sprawie przerw w pracy oraz rozporządzenie ministerjalne z dnia 12 listopada 1912 r. w sprawie odpoczynku niedzielnego i świątecznego; prócz tego ustawa z dnia 17 grudnia 1919 r. o 8-godzinnym dniu pracy; ustawa z dnia 15 maja 1919 r. w sprawach: minimum odpoczynku, zamykania sklepów i odpoczynku niedzielnego w przemyśle i handlu oraz w innych zakładach; ustawa z dnia 4 kwietnia 1919 r. o czasie pracy w piekarniach i wreszcie ustawa z dnia 30 lipca 1919 r. o urloпах robotniczych.

Ustawodawstwo w sprawach ochrony życia, zdrowia i moralności pracowników najemnych obejmuje przepisy o charakterze ogólnym, jako to: rozporządzenie ministerjalne z dnia 23 listopada 1905 r. o ochronie robotników, ustawę z dnia 19 grudnia 1918 r. o pracy dzieci oraz ustawę z dnia 14 maja 1919 r. o zakazie pracy nocnej kobiet i młodzieży, pozatem zaś przepisy specjalne, dotyczące higieny i bezpieczeństwa w wielu gałęziach przemysłu.

Obok wykonywania zawartych w ustawie przemysłowej i dotyczących ochrony umów i zarobków (np. przepisy o spisach robotników, o regulaminach pracy, o wypłacie zarobków, o umowach uczniów rzemieślniczych, o nauce praktykantów i pomocników) inspektorzy winni przede wszystkim czuwać i współdziałać w stosowaniu przepisów następujących: ustawy z dnia 19 marca 1916 r. uzupełniającej kodeks cywilny (art. 1151 — 1168); ustawy z dnia 19 grudnia 1918 r. o chałupnictwie; ustawy z dnia 18 grudnia 1919 r. o sądach polubownych i zbiorowych umowach pracy; ustawy związkowej z dnia 1 maja 1921 r. o umowie pracy urzędników prywatnych; ustawy związkowej z dnia 5 kwietnia 1922 r. o sądach rozjemczych.

Prócz tego należy wspomnieć o współdziałaniu inspektorów pracy w zakresie wydawania zezwoleń na budowę zakładów przemysłowych oraz w celu wprowadzenia w życie usta-

wy z dnia 8 lipca 1902 r. o ułatwieniu budowy zdrowych i tanich mieszkań robotniczych.

Ustawa z dnia 15 maja 1919 r. o radach załogowych przewiduje pomoc ze strony inspekcji pracy. Podobnie ustawa z dnia 26 lutego 1920 r. w sprawie utworzenia izb robotników i funkcjonarjuszów (Arbeiterkammern).

Zgodnie z art. 21 ustawy z 1921 r. minister spraw społecznych może żądać od inspektorów pracy opinii i wniosków o wydawanych ustawach i zarządzeniach administracyjnych, mających za przedmiot ochronę pracowników najemnych. W myśl art. 17 inspektorzy pracy winni pouczać robotników, jak obchodzić się z zabezpiecznikami, i wyjaśniać im znaczenie przepisów, których treścią jest ochrona zdrowia i moralności robotników. Wreszcie inspektorzy pracy winni pośredniczyć między interesami pracodawców i pracowników, interwenjować na wypadek zatargu między nimi i w razie potrzeby brać udział w obradach nad umowami zbiorowymi oraz w ich zawieraniu.

Zadania, należące do inspektorów pracy w zakresie regulowania stosunków na rynku pracy, są również bardzo ważne. Ustawa z dnia 24 marca 1920 r. o ubezpieczeniu od bezrobocia oddaje powiatowym komisjom przemysłowym nadzór nad urzędami dla bezrobotnych (państwowe urzędy pośrednictwa pracy), który poprzednio należał do władz specjalnych złożonych z przedstawicieli robotników i pracodawców. Właściwości terytorjalne tych władz ustalono w ten sposób, by odpowiadały one obwodom inspekcyjnym, a inspektorzy stanowią organa doradcze komisyj; winni oni udzielać opinii, zwłaszcza gdy chodzi o przyznawanie wyjątków od ustawowych przepisów o zatrudnianiu bezrobotnych i nieuszczuplaniu personelu robotniczego w zakładach pracy (rozporządzenie z dnia 14 maja 1919 r. oraz liczne rozporządzenia uzupełniające). Inspektorzy pracy współdziałają również w wykonywaniu ustawy z dnia 1 października 1920 r. o obowiązku zatrudniania inwalidów wojennych w zakładach przemysłowych.

Inne władze inspekcyjne.

Nadzór nad kotłami parowymi, ustanowiony w 1871 r., wykonywują bądź komisje państwowe, bądź organa autonomicznych stowarzyszeń nadzoru nad kotłami.

W myśl przepisów o policji sanitarnej, zarządy miejskie mają prawo wydawania zarządzeń higienicznych.

Zgodnie z art. 16 ustawy o inspekcji pracy, instytucja inspekcji pracy oraz wszystkie władze obowiązane do czuwania nad ochroną pracowników najemnych winny okazywać sobie wzajemną pomoc przy pełnieniu tych zadań.

Pozapaństwowe systemy inspekcji.

Na tem miejscu należy wymienić tawarzystwa nadzoru kotłów parowych, działające z upoważnienia państwa i wspomniane już przez nas powyżej.

BELGJA

RYS HISTORYCZNY.

Początki ochrony pracy w Belgii sięgają okresu władzy Napoleona. Już ogłoszona dnia 21 kwietnia 1810 r. ustawa o kopalniach, hutach i tym podobnych przedsiębiorstwach powołała do życia urzędników inspekcyjnych: „inżynierów korpusu górniczego“. Pierwotnie głównem zadaniem tych urzędników nie była, ściśle mówiąc, ochrona pracy; tem niemniej ochrona pracy i warunki higieniczne w zakładach pracy w zakresie ich specjalności oraz dochodzenia z powodu nieszczęśliwych wypadków stanowiły od samego początku część ich obowiązków. Z czasem powierzono im stosowanie wszelkich ustaw ochronnych, dotyczących górnictwa. Ustawa z dnia 11 kwietnia 1897 r. przydzieliła do nich „delegatów robotniczych przy inspekcji robót pod powierzchnią w kopalniach węgla“; delegaci ci, nie będąc właściwie urzędnikami państwowymi, otrzymują jednakże nominację rządową na wniosek organizacji robotniczych i opłacani są z funduszków rządowych.

Co dotyczy innych zakładów przemysłowych, ustawodawstwo interwenjowało przedewszystkiem w kierunku zabezpieczenia ogółu wobec przedsiębiorstw niebezpiecznych, niehigienicznych i niedogodnych. Wkraczanie państwa do tej dziedziny sięga również dekretu cesarskiego Napoleona I z dnia 15 października 1810 r. Rząd belgijski odrazu skorzystał z pełni praw nadanych mu przez ten dekret i, podciągawszy robotników w zakres ochranianego ogółu, wydał szereg przepisów dla ochrony robotników w wymienionych zakładach. Rozporządzenie królewskie z dnia 12 listopada 1849 r. uzależnia zezwolenie na zakład niebezpieczny, niehigieniczny lub niedogodny od zastosowania odpowiednich przepisów, a to w celu „uniknięcia lub zmniejszenia niedogodności zakładu zarówno w stosunku do sąsiedztwa jak w interesie robotników“.

Ten sam cel odnajdujemy w rozporządzeniu królewskiem z dnia 29 stycznia 1863 r. „w sprawie udzielania zezwoleń i nadzoru nad przedsiębiorstwami, zaliczonymi do niebezpiecznych, niehigienicznych lub niedogodnych“. Prawo podciągnięcia zakładu pod te specjalne przepisy należy do rządu. Wszelki zakład zaliczony do tej kategorii, nie może powstać ani być przeniesiony z jednej miejscowości do drugiej bez zezwolenia właściwej władzy administracyjnej. W podaniu o zezwolenie winny być wymienione środki, jakie zamierza przeprowadzić właściciel w celu ochrony robotników, zezwolenie zaś uzależnione jest od wykonania warunków, postawionych przez władzę jako niezbędne w interesie robotników. Wykonywanie rozporządzenia należy w zasadzie do burmistrzów. Urzędnicy, wyznaczeni specjalnie w tym celu przez właściwe ministerstwo, wykonywują nadzór zwierzchni.

Zgodnie z powyższem należałoby przypuszczać, że w Belgii robotnicy przemysłowi korzystają oddawna z rozmaitych przepisów ochronnych, zwłaszcza że rząd czynił szeroki użytek z przysługującego mu prawa podciągania zakładów pod kategorię niebezpiecznych, niehigienicznych lub niedogodnych. Według informacji, zawartych w pracach traktujących o tej sprawie, przepisom tym poddano zgorą 500 rodzajów zakładów. Mimo to w raporcie do króla, uzasadniającym rozporządzenie królewskie z dnia 27 grudnia 1886 r., czytamy: „Dzisiaj jest rzeczą stwierdzoną (dokumenty komisji pracy są tego dowodem), że wewnętrzne warunki zdrowotne zakładów pracy nie odpowiadają wymaganiom. Pracownicy nie mają pod tym względem dostatecznej ochrony. Rozporządzenie zmierza do uczynienia zarządzeń, wydawanych w tym celu przez władze administracyjne, poważniejszymi i skuteczniejszymi“.

Dla osiągnięcia tego celu rozporządzenie stawia wymaganie, by wszelkie zezwolenie opierało się na odpowiednim raporcie, sporządzonym przez urzędnika lub komisję techniczną, kompetentną w zakresie środków zarządzanych w celach ochronnych, oraz wyszczególnia w sposób ścisły i wyraźny warunki stawiane na zasadzie takiego raportu. Art. 7 rozporządzenia wymienia dokładnie urzędników i komisje techniczne, które przytem mogły być wezwane do interwencji. Później przepisy rozporządzeń z 1863 i 1886 r. uległy połączeniu i poprawkom w rozporządzeniu królewskiem z dnia 15 maja 1923 r., wyszczególniającem w art. 8 urzędników uprawnionych do interwencji. Urzędnikami tymi są:

- 1) inspektorzy pracy, ewentualnie lekarze pracy;
- 2) urzędnicy administracji higieny publicznej;

- 3) inżynierzy korpusu górniczego;
- 4) urzędnicy inspekcji materiałów wybuchowych.

Niezależnie od zdania powyższych urzędników właściwa władza może zawsze zasięgnąć opinii urzędów lub komitetów technicznych, uznanych przez siebie w danym razie za odpowiednie.

Ustawa z dnia 5 maja 1888 r. w sprawie inspekcji zakładów niebezpiecznych, niehigienicznych i niedogodnych oraz w sprawie nadzoru nad maszynami i kotłami parowymi unormowała i normuje wciąż jeszcze w sposób wystarczający przysługujące inspektorom prawo wstępu do zakładów pracy, jak również nadaje im prawo stwierdzania wykroczeń przeciw ustawom i rozporządzeniom w powyższej dziedzinie. Stwierdzenie takie odbywa się przez spisanie protokołu, który stanowi dowód prawdziwy do przedstawienia dowodów przeciwnych. Ustawa przewiduje dwa rodzaje urzędników:

- 1) przedstawiciele rządu, obowiązanych do wizytowania zakładów niebezpiecznych, niehigienicznych i niedogodnych;
- 2) urzędników, obowiązanych do inspekcjonowania maszyn i kotłów parowych.

Dekret królewski z dnia 22 października 1895 r. dokonał reorganizacji inspekcji pracy i zaszeregowania zakładów. Dekret ten posiada dotychczas moc obowiązującą. Uzupełnienie jego stanowi dekret z dnia 30 marca 1921 r. w sprawie interwencji inspektorów przy łagodzeniu zatargów pracy. Pierwszy z tych dekretów przewiduje wyraźnie, że inżynierzy górniczy są obowiązani do inspekcjonowania warunków pracy w zakładach poddanych ich nadzorowi. Poza tem zaś ustanawia: 1) inspektorat pracy przy administracji centralnej oraz 2) inspektorów i delegatów, mających siedziby na prowincji. Inspektorzy przy administracji centralnej nadzorują działalność urzędników prowincjonalnych; zajmują się specjalnie gałęziami przemysłu i zakładami, wskazanymi im przez ministra; wreszcie udzielają swej opinii rządowi w sprawach odwołań do króla, dotyczących zakładów zaszeregowanych. Urzędnicy inspekcyjni wszelkich kategorii winni w celu zepewnienia wykonywania ustaw, dla których przewidziano nadzór inspekcji pracy, odwiedzać zakłady, podciągnięte pod wymienione ustawy, stwierdzać wykroczenia, udzielać przewidzianych zezwoleń oraz składać sprawozdania i wnioski w związku z wykonywaniem ustaw. Co do zakładów zaszeregowanych inspektorzy obowiązani są udzielać opinii w sprawach podań o zezwolenia.

Okólnik ministerjalny z dnia 25 lipca 1895 r. udziela następujących wskazówek co do sposobu, w jaki inspektorzy winni wykonywać swe czynności:

„Inspektorzy pracy nie mogą być uważani za urzędników, do których obowiązków należy wyłącznie wykonywanie ustaw i rozporządzeń; obok swych obowiązków urzędowych stoją przed nimi zadania ogólno-humanitarne, oparte przede wszystkim na ich inicjatywie osobistej“.

Inny okólnik ministerjalny z dnia 12 stycznia 1889 r. dowodzi, że rząd nie pragnie, by inspektorzy zaprzatali sobie i wagę stosowaniem przepisów, mających na celu bezpieczeństwo sąsiedztwa zakładów zaszeregowanych; przeciwnie uważa, że zdrowotność i bezpieczeństwo publiczne należą w pierwszym rzędzie do władz komunalnych, zaś inspektorzy pracy winni poprzestać na dopomaganiu im w tych zadaniach.

Ważną inowacją dla organizacji belgijskiej pracy wprowadziło rozporządzenie królewskie z dnia 20 września 1919 r., powołując do życia „korpus kontrolerów pracy“, którzy zajęli miejsce delegatów, czynnych poprzednio w charakterze pomocniczym. Kontrolerzy pracy posiadają w zakresie wstępu do zakładów i stwierdzania wykroczeń te same prawa co inspektorzy pracy, pozatem jednak poddani są ich zwierzchnictwu. Rozporządzenie z dnia 15 października 1919 r. dokonało szczegółowego podziału czynności między inspektorów, kontrolerów i inspektorki. Według brzmienia tego rozporządzenia, właściwości inspektorów pracy obejmują wszystkie ustawy i wszystkie rozporządzenia w przedmiocie ich obowiązków: faktycznie jednak naczelnem ich zadaniem są: kontrola zakładów zaszeregowanych, sprawy higieny i bezpieczeństwa oraz zadania specjalnie im powierzone. Właściwości kontrolerów ograniczają się do nadzoru nad: pracą kobiet i dzieci, odpoczynkiem tygodniowym, regulaminami fabrycznymi, wypłatą zarobków i obrachunkiem pracy. Sprawami higieny i bezpieczeństwa wolno kontrolerom zajmować się jedynie w zakresie, określonym przez inspektora, któremu podlegają. Inspektorki wykonywują te same zadania co kontrolerzy w zakładach, nadzorowanych przez nie i zatrudniających przeważnie siły kobiece. Do inspektorek należy również nadzór nad stosowaniem ustawy w sprawie urządzenia siedzeń dla personelu zatrudnionego w miejscach sprzedaży.

Wreszcie rozporządzenie królewskie z dnia 25 czerwca 1919 r. unormowało obowiązującą po dzień dzisiejszy organizację inspekcji lekarskiej w zakładach przemysłowych. Rozporządzenie to utworzyło przy Ministerstwie Pracy obok inspektoratu pracy inspektorat lekarski, całkowicie niezależny

od poprzedniego i podlegający odrębnemu zwierzchnictwu. Właściwości w sprawach stosowania poszczególnych przepisów dotyczących ochrony pracy podzielone są okólnikiem ministerjalnym między „inspektorów-inżynierów“ i „inspektorów-lekarzy“.

„Inspektorzy-inżynierzy“ mają prawo żądać współpracy ze strony inspektorów-lekarzy, o ile uważają ją za potrzebną, pozatem zaś obowiązkiem ich jest zawiadomienie inspektorów-lekarzy o wiadomych sobie brakach pod względem higienicznym. Zresztą żadne inne stosunki nie łączą tych dwóch zespołów urzędniczych. Lekarze składają swe sprawozdania bezpośrednio ministrowi. Rozporządzenie królewskie z dnia 1 czerwca 1920 r. w sprawie organizacji inspektoratu lekarskiego wprowadza badania lekarskie wszystkich zatrudnionych w przemyśle pracowników młodocianych poniżej lat 18.

Powyższa różnica we właściwościach urzędów inspekcyjnych stanowi odrębność systemu belgijskiego w stosunku do francuskiej inspekcji pracy, z którą zresztą łączy go podobieństwo pod wszelkimi innymi względami.

W sprawie nadzoru nad kotłami i maszynami parowymi należy zastrzec, że w myśl rozporządzenia królewskiego z dnia 28 maja 1884 r. stosowanie tych urządzeń wymaga zezwolenia. Rozporządzenie powyższe wkłada na ministra obowiązek wyznaczenia urzędników państwowych, do których ma należeć nadzór nad nimi. W razie poważnego niebezpieczeństwa urzędnicy ci winni zwracać się do miejscowych władz policyjnych o zarządzenie natychmiastowego przerwania czynności danego aparatu. Istnieją też szczegółowe przepisy techniczne w sprawie utrzymywania kotłów; stosowanie tych przepisów wchodzi obecnie w zakres obowiązków inspektorów dróg i mostów lub inżynierów górniczych.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Ministerstwo przemysłu i pracy, do którego właściwości należy inspekcja pracy, posiada odpowiedni urząd z pierwszym głównym inspektorem na czele, podzielony na dwa wydziały: jeden z nich zajmuje się rozjemstwem i państwowymi komisjami mieszanymi; drugi zaś wykonywaniem ustaw i rozporządzeń w sprawach pracy. Prócz tego urzędu w ministerstwie przemysłu i pracy istnieją jeszcze dwa urzędy: lekarski urząd pracy i zarząd górniczy, do których w obrębie ich wła-

ściwości należy nadzór nad stosowaniem ustaw i rozporządzeń w przedmiocie ochrony pracy.

Prócz urzędników, zatrudnionych w centralnym urzędzie ministerstwa, personel inspekcji pracy obejmuje: 22 inspektorów, 2 inspektorki, 29 kontrolerów i 5 kontrolerek pracy, rozmieszczonych w siedmiu okręgach.

Sprawozdania belgijskie nie podają liczby zakładów, podlegających inspekcji pracy, ani też liczby robotników, zatrudnionych w tych zakładach.

Wyboru pierwszego głównego inspektora przy ministerstwie pracy dokonywa się z pośród inspektorów.

Inspektorki podlegają zwierzchnictwu administracji centralnej. Kontrolerzy i kontrolerki znajdują się pod zwierzchnictwem właściwych inspektorów. Powyżej podano podział pracy między inspektorami a kontrolerami.

Tak samo była już mowa o podziale obowiązków między „inspektorami - inżynierami“ a „inspektorami - lekarzami“. Pozatem inspektorzy pracy przy administracji centralnej pełnią powierzone sobie zadania specjalne na obszarze całego państwa.

Uprawnienia i metody działalności.

Wzmiankowano powyżej, iż ustawa z dnia 5 maja 1888 r. w sprawie inspekcji pracy oraz rozmaite ustawy, dotyczące ochrony pracy, zapewniają urzędnikom inspekcji pracy w sposób wystarczający prawo wstępu do zakładów poddanych ich nadzorowi. Ustawa mówi o „swobodnym wstępie“, zaś praktyka administracyjna jak niemniej sąd ustaliły znaczenie tego określenia jako prawo wstępu o każdej godzinie dnia lub nocy wszędzie, gdzie mogą być zatrudnieni robotnicy.

Ustawodawstwo belgijskie w zasadzie zawiera wyłącznie przepisy, mające jednakowe zastosowanie do wszystkich zakładów podległych ustawie, zaś inspektorom pracy przysługuje jedynie prawo stwierdzania, czy przepisy te mają zastosowanie, czy też nie.

Co do zakładów zaszeregowanych, rozporządzenie z dnia 15 maja 1923 r. przewiduje rozpatrywanie ze stanowiska ochrony robotników podań o zezwolenie na urządzenie nowych zakładów tego rodzaju lub przekształcenie istniejących poprzednio; właściwa opinia w tym względzie należy do inspektorów pracy.

Wspomniano powyżej, że po stwierdzeniu wykroczenia przeciw przepisom prawnym urzędnicy inspekcji pracy sporządzają protokół, którego odpis przekazują prokuratorowi

królewskiemu w celu wdrożenia postępowania sądowego. Protokół ten stanowi dowód prawdy do złożenia dowodu przeciwnego. Przepis ten odpowiada całkowicie odpowiedniemu przepisowi ustawodawstwa francuskiego i nie posiada szerszego zakresu. Inspektor pracy może na tej drodze uzyskać interpretację sądową do niewystarczających przepisów technicznych. O ile, według zdania inspektora, nie przeprowadzono „zabezpieczeń wskazanych w danych okolicznościach“ (regulamin ogólny z dnia 30 marca 1905 r., art. 21), sporządza on protokół o wykroczeniu i uzyskuje w ten sposób ścisłą interpretację sądu.

Zgodnie z wyrokiem trybunału kasacyjnego z dnia 16 stycznia 1899 r. sąd winien uzasadnić swe orzeczenie, o ile, jego zdaniem, przewód dowiódł, że opinia inspektora pracy nie może być uważana za właściwą. „Orzeczenie, umotywowane jedynie tym względem, że potrzeba zabezpieczeń nie jest rzeczą ustaloną dla właściwego trybunału“, pozostaje w sprzeczności nie tylko z duchem specjalnego przepisu w sprawie protokółów inspektorów pracy, lecz również z ogólnymi przepisami kodeksu postępowania karnego, w myśl których wszelkie wyroki muszą być uzasadnione.

Z drugiej wszakże strony protokoły mogą być zaczepione na wszelkiej drodze prawnej. Orzeczenie sądu apelacyjnego w Liège z dnia 29 kwietnia 1899 r. wypowiada się pod tym względem, jak następuje:

„Protokoły inspektorów pracy stanowią dowód prawdy tylko do złożenia dowodu przeciwnego; jeżeli nawet są one zupełnie formalne, to przecież mogą być zaczepione w różny sposób. Przy ocenie tych dokumentów sędziowie winni kierować się jedynie własnym przekonaniem. Sędziowie mają prawo czerpać dowody przekonania bądź na zasadzie badania i krytyki samych protokółów, bądź z napotkanych w protokółach nieprawdopodobieństw i sprzeczności, bądź z podanych w nich okoliczności, wykazujących zupełny brak złego zamiaru ze strony obwinionego, bądź wreszcie z jakichkolwiek innych szczegółów sprawy“.

Formuła „stanowi dowód do przedstawienia dowodu przeciwnego“ zezwala jedynie oskarżonemu przedsiębiorcy na złożenie dowodu, że inspektor nie ma słuszności.

Sposób mianowania inspektorów.

Urzednicy inspekcji pracy są urzednikami państwowymi. Według rozporządzenia królewskiego z dnia 25 maja 1921 r. od kandydatów stających do konkursu na inspektorów pracy

wymagany jest dyplom inżyniera. Uzyskanie tego stopnia wymaga co najmniej 5 lat studjów, nadają go zaś uczelnie techniczne przy uniwersytetach.

Zadania inspektorów.

W Belgji ustawodawstwo robotnicze obejmuje: czas pracy, bezpieczeństwo i higienę przemysłową, ochronę umowy pracy i nadzór nad wypłatą zarobków robotniczych.

Czas pracy normują: ustawa z dnia 17 lipca 1905 r. w sprawie odpoczynku niedzielnego w przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych oraz ustawa z dnia 14 czerwca 1921 r., która wprowadziła 8-io godzinny dzień pracy i 48-io godzinny tydzień pracy. Pozatem ustawa z dnia 13 grudnia 1889 r. w przedmiocie pracy kobiet i dzieci (kilkakrotnie poprawiana i uzupełniana) zawiera przepisv. dotyczące zatrudniania kobiet i dzieci oraz czasu pracy i przerw wypoczynkowych tych kategorii robotników.

Ustawa z dnia 2 lipca 1899 r., dotycząca bezpieczeństwa i zdrowia robotników zatrudnionych w przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych, normuje bezpieczeństwo i higienę przemysłową. Prócz tego w wykonaniu tej zasadniczej ustawy wydano przepisy specjalne dla całego szeregu przemysłów.

Ustawa z dnia 10 marca 1900 r. w sprawie umowy pracy, jak również ustawa z dnia 16 sierpnia 1870 r. (uzupełniona w 1896 i 1901 r.) w przedmiocie wypłaty zarobków i obrachunku pracy dotyczą wszystkich robotników przemysłowych, lecz nie dotyczą robotników rolnych, służby domowej oraz robotników, otrzymujących od pracodawcy mieszkanie i pożywienie. Ustawa z dnia 15 czerwca 1896 r. (uzupełniona w 1899 i 1921 r.) w przedmiocie regulaminów fabrycznych obejmuje wszystkie przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe oraz przedsiębiorstwa publiczne, zatrudniające co najmniej 5 robotników.

Ustawa z dnia 24 grudnia 1903 r. w sprawie odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki przy pracy przewiduje w art. 24, że inspektorzy pracy winni być zawiadamiani o wszelkich wypadkach, które pociągnęły za sobą niezdolność do pracy, trwającą co najmniej 1 dzień, przyczem nakłada na inspektorów obowiązek przeprowadzenia dochodzenia, o ile z doniesienia o wypadku wynika, że przedsiębiorca sprzeciwia się zastosowaniu ustawy o odszkodowaniu ze względu na okoliczności, w jakich zaszedł wpadek.

Belgijscy inspektorzy pracy zmuszeni byli zawsze do wykonywania w nader szerokim zakresie obowiązków, nie pozostających w bezpośredniej łączności z wykonywaniem ustaw dotyczących ochrony pracy.

Inne władze inspekcyjne.

W Belgji nigdzie niema wzmianki o tem, by inne władze miały okazywać inspektorom pracy wydatniejszą pomoc. Jednakże orzeczenie brukselskiego sądu apelacyjnego z dn. 4 marca 1899 r. ustala, że zwykle władze policyjne są zawsze obok inspektorów pracy władzami właściwemi dla stwierdzania i wszczynania spraw z powodu wykroczeń przeciw przepisom ochronnym. Brak nam jakichkolwiek informacji, na których zasadzie możnaby określić, w jakich rozmiarach policja czyni użytek z tego prawa. Poza tem poprzestaniemy na tem miejscu na przypomnieniu o nadzorze nad kotłami i maszynami parowemi, wykonywanym przez inspektorów dróg i mostów oraz przez inżynierów górniczych.

CZECOSŁOWACJA

Republika Czechosłowacka obejmuje prowincje Czech, Moraw i Śląska Cieszyńskiego, które poprzednio podlegały ustawodawstwu austriackiemu, z drugiej zaś strony dawne prowincje węgierskie: Słowację i Ruś Podkarpacką. Reformy, dokonane dotychczas w Czechosłowacji w dziedzinie ochrony pracy, pozostawiły nietknięte podstawy ustawowe inspekcji pracy, istniejącej poprzednio w Austrii i na Węgrzech, wprowadziły jednakże pewne zmiany do organizacji i zwiększyły zakres działania inspekcji.

1. Rozporządzenie ministerjalne z dnia 1 maja 1919 r. dla Słowacji powołało do życia dla inspekcji kotłów parowych, która w dawnych prowincjach węgierskich znajdowała się w ręku inspektorów przemysłowych, specjalny komisariat inspekcji kotłów parowych, przydzielony do ministerstwa robót publicznych.

2. Ustawa z dnia 27 stycznia 1921 r. poddała w Słowacji pod nadzór inspektorów pracy wszystkie zakłady, noszące charakter przemysłowy lub fabryczny, jak również przedsiębiorstwa handlowe, bez względu na liczbę zatrudnionych i stosowanie lub też niestosowanie siły napędowej.

Zakres działania inspektorów pracy doznał rozszerzenia skutkiem szybkich postępów ustawodawstwa społecznego, a mianowicie przez wprowadzenie ustawy o 8 godzinnym dniu pracy, ustawy o pracy chałupniczej i ustawy o radach załogowych. Projekt nowej ustawy o inspekcji pracy jest już opracowany przez ministerstwo opieki społecznej i w najbliższym czasie wejdzie pod obrady rady ministrów.*) Najważniejsze zmiany wprowadzone przez projekt przedstawiają się jak następuje:

*) Dane z drugiej połowy 1923 r.

Inspekcja pracy ma za zadanie nadzór nad stosowaniem wszelkich ustawowych przepisów, dotyczących obrony robotników i funkcjonariuszów. Wzrostki stanowią: przedsiębiorstwa kolejowe, pocztowe, telegraficzne i telefoniczne, kopalnie, kamieniołomy zaliczone ustawowo do kopalń, zakłady higieniczne i społeczne, służba domowa, wojskowi zatrudnieni w zakładach i przedsiębiorstwach wojskowych i przedsiębiorstwa rolne i leśne nie podlegające ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków.

Inspektorzy mają prawo wstępu o każdym czasie do pomieszczeń pracy i produkcji, jak niemniej do mieszkań i zakładów dobroczynnych utworzonych przez przedsiębiorców dla osób u nich zatrudnionych; wstęp do mieszkań i innych lokali, z których korzystają pracownicy, dozwolony jest w nocy tylko w razie konieczności.

W razie stwierdzenia wykroczenia przeciw przepisom ustawowym, inspektorowi przysługuje prawo nakazania zmiany w nieprawym stanie rzeczy. Jeżeli przedsiębiorca świadomie lub rozmyślnie opiera się tym zmianom lub sprzeciwia się zarządzeniom, wówczas urząd inspekcyjny zawiadamia właściwą władzę o stwierdzonym wykroczeniu; o ile zawiadomienie inspektora nie jest skierowane do sądu lub do oskarżyciela publicznego, może być w niem wymieniona proponowana przez niego kara.

W każdym bądź razie w wypadku oczywistego zagrożenia interesu publicznego albo też życia i zdrowia zatrudnionych, gdy opóźnienie grozi bezpośrednio niebezpieczeństwem, inspektor ma prawo sam wydać niezwłocznie odpowiedni nakaz, przesyłając władzy właściwej odpis wydanego zarządzenia dla umożliwienia jej przedsięwzięcia odpowiednich środków. Projekt nadaje przedsiębiorcy prawo odwołania się, które jednakże nie wstrzymuje wykonania nakazu.

Inspekcja winna brać udział we wszelkich badaniach, przeprowadzanych na terenie jej działania i pozostających w związku z przysługującymi jej właściwościami.

Urzędy inspekcyjne podlegają ministertswu opieki społecznej. Czynności kierownika inspekcji i technicznych urzędników inspekcji pracy mogą być pełnione wyłącznie przez osoby z wyższem wykształceniem po złożeniu specjalnego egzaminu. Tej kategorii urzędników inspekcji dopomagają funkcjonariusze z pośród robotników, posiadający odpowiednie przygotowanie praktyczne. Ci ostatni mają za główne zadanie inspekcjonowanie zakładów, nie przysługuje im jednak prawo decyzyj samodzielnych.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Inspekcja pracy podlega ministerstwu opieki społecznej, w którym stanowi oddzielną sekcję.

W końcu 1922 r. czynna inspekcja pracy, obejmująca 28 urzędów, 2 specjalne inspektoraty robót budowlanych i 1 specjalny inspektorat budowy kanałów, liczyła 77 funkcjonariuszy inspekcji, 4 pomocników w inspekcji budowlanej oraz 7 asystentek.

W Republice Czechosłowackiej przy powierzchni 140.485 km², liczba zakładów, podlegających w 1921 r. inspekcji, wynosiła 69.996, dla których obowiązywało ubezpieczenie od nieszczęśliwych wypadków, w tem 11.054 fabryk. Liczba robotników zatrudnionych w tych zakładach nie jest wiadoma.

Centralny inspektor pracy stanowi w ministerstwie opieki społecznej organ techniczny dla spraw związanych z inspekcją pracy. Inspektor centralny czuwa nad wykonywaniem przez inspektorów powierzonych im zadań i udziela im wskazówek w tych sprawach. Pozatem inspektor centralny przedstawia ministrowi opieki społecznej sprawozdanie ogólne, zestawione z rocznych sprawozdań inspektorów pracy. W sprawozdaniu tem wolno mu w interesie przemysłu i pracowników stawiać wnioski o wprowadzenie zarządzeń natury ustawowej lub administracyjnej. Obecny centralny inspektor pracy został wybrany z pośród funkcjonariuszy inspekcyjnych. Dla ułatwienia inspektorowi centralnemu nadzoru nad działalnością podległych mu urzędników, ci ostatni składają mu miesięczne sprawozdania ze swej działalności.

Zakłady, podlegające specjalnej inspekcji budowy kanałów w Pradze lub też specjalnej inspekcji robót budowlanych w Pradze i Brnie, nie należą do kompetencji miejscowych inspektorów pracy.

W 1920 r. ustanowiono przy centralnej inspekcji pracy jednego dla całej Republiki rzeczoznawcę przemysłu chemicznego. Rzeczoznawca ten dokonywa specjalnych inspekcji w zakładach, stosujących lub produkujących surowce i półprodukty szkodliwe, wybuchowe lub wogóle przedstawiające jakiegokolwiek niebezpieczeństwo. Działalność rzeczoznawcy-chemika ma na celu zapewnienie możliwej jednolitości w stosowaniu ustaw ochronnych oraz gromadzenie danych, niezbędnych przy opracowywaniu specjalnych przepisów ochronnych dla poszczególnych gałęzi przemysłu chemicznego. Rzeczoznawca-chemik udziela wskazówek inspektorom miejscowym, nie naruszając

w niczem ich właściwości w zakresie zakładów przemysłu chemicznego.

Uprawnienia i metoda postępowania.

Zgodnie z brzmieniem art. 8 ustawy z dnia 17 czerwca 1883 r., inspektorzy pracy, po przedstawieniu legitymacji kierownikowi zakładu lub jego zastępcy, mają prawo wstępu o każdej godzinie dnia, do wszystkich pomieszczeń pracy i mieszkań robotniczych; w nocy zaś — jedynie w czasie biegu pracy. Kierownikowi przedsiębiorstwa lub jego zastępcy przysługuje prawo towarzyszenia inspektorowi. W myśl art. 3-e i art. 4-b ustawy z dnia 12 sierpnia 1921 r. o radach załogowych, zarząd zakładu winien zawiadomić radę załogową o odwiedzinach inspektora pracy, rada zaś może wydelegować jednego ze swych członków do udziału w wizytacji dokonywanej w zakładzie przez urzędnika kontrolującego oraz w obradach komisyjnych.

Jeżeli inspektor pracy uznaje, że przepisy ustawowe, przewidziane w § 5 ustawy o inspekcji (przepisy bezpieczeństwa, przepisy o czasie pracy, odpoczynkach, wypłacie zarobków, regulaminie pracy, kształceniu zawodowym robotników młodocianych i t. p.), nie są przestrzegane, stawia on kierownikowi zakładu żądanie natychmiastowego usunięcia stwierdzonych niedokładności; w razie oporu ze strony kierownika zakładu, inspektor pracy zawiadamia właściwą władzę administracyjną, która winna niezwłocznie poinformować inspektora o powziętej przez siebie decyzji; inspektor może odwołać się od tej decyzji w pierwszej i drugiej instancji. W razie stwierdzenia przez inspektora, że metody produkcji lub system zatrudniania robotników pociągają za sobą niebezpieczeństwo dla ich zdrowia, inspektor zwraca się do władz administracyjnych o zarządzenie dochodzenia rzeczoznawców.

Według art. 6 ustawy z dnia 19 grudnia 1918 r. o 8 godzinnym dniu pracy inspektorzy pracy mogą zezwalać zakładom, podlegającym inspekcji, na przedłużenie czasu pracy, pod warunkami przewidzianymi w ustawie.

Według art. 6 ustawy o inspekcji pracy, inspektorzy wydają opinie w sprawach podań o zezwolenie na budowę lub przebudowę fabryk w zakresie dotyczącym życia i zdrowia robotników.

W razie uznania przez inspektora pracy, że należy natychmiast przeprowadzić pewne zarządzenia w stosunku do pracodawcy, który pogwałcił przepisy ochronne, inspektor zwraca się również do władzy administracyjnej, nie zaś do sądu.

Sposób mianowania inspektorów.

Art. 15 ustawy o inspekcji pracy wymaga od jej urzędników „odpowiedniego wykształcenia technicznego i dostatecznej znajomości języków, będących w użyciu na danym obszarze inspekcyjnym“. Obecnie obowiązująca praktyka życiowa wymaga od kierowników inspekcyjnych i ich pomocników ukończenia studjów na wyższej uczelni technicznej i co najmniej 4 letniej praktyki przemysłowej. W początkach inspektorzy zajmują stanowiska tymczasowe i dopiero po co najmniej rocznej praktyce inspekcyjnej składają trudny egzamin specjalny, którego wynik decyduje o ostatecznem ich przyjęciu na służbę inspekcyjną. Do wizytowania zakładów, zatrudniających wyłącznie lub przeważnie kobiety, przyjmowane są inspektorki-asystentki; wymaga się od nich odpowiedniego wykształcenia naukowego i dostatecznej praktyki. Przy przyjmowaniu pomocniczych sił inspekcyjnych, żąda się od kandydata jedynie dostatecznego doświadczenia, zdobytego przez dłuższą praktykę w przedsiębiorstwie przemysłowem. Inspektorki-asystentki i pomocnicy inspekcyjni muszą również poddać się egzaminowi po ukończeniu próbnego roku służby inspekcyjnej.

Właściwości inspektorów.

Inspektorzy pracy mają za zadanie czuwanie nad stosowaniem przepisów ustawowych, dotyczących ochrony życia, zdrowia i moralności robotników, normowania warunków pracy, kształcenia zawodowego robotników młodocianych i uczniów oraz warunków pracy chałupników. Przepisy te znajdują się mianowicie: w ustawie przemysłowej; w ustawie o odpoczynku niedzielnym z dnia 16 stycznia 1895 r., uzupełnionej i zmienionej przez ustawę z dnia 18 lipca 1905 r.; w ustawie o 8 godzinnym dniu pracy z dnia 19 grudnia 1918 r. (Zbiór Ustaw Nr. 91); w ustawie o chałupnictwie z 12 grudnia 1919 r. (Zbiór Ustaw, 1920 r. Nr. 29); wreszcie w ustawach o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków i na wypadek choroby, które po przewrocie przeszły z pewnemi zmianami i uzupełnieniami z ustawodawstwa austriackiego do czechosłowackiego. Należy zaznaczyć, że § 74 wymienionej ustawy przemysłowej daje przepisy ogólne o niezbędnych środkach bezpieczeństwa przy produkcji; prócz tego paragrafu, ogólne przepisy bezpieczeństwa zawiera rozporządzenie ministerjalne z dnia 23 listopada 1905 r., specjalne zaś dla poszczególnych gałęzi produkcji stanowią: rozporządzenie ministerjalne z dnia 7 lutego 1907 r. o robotach ziemnych; rozporządzenie ministerjalne

z dnia 15 kwietnia 1908 r. o robotach malarskich i lakierniczych; rozporządzenie ministerjalne z dnia 29 maja 1908 r. o kamieniołomach i gliniankach; rozporządzenie z dnia 15 lipca 1908 r. o robotach celluloidowych; rozporządzenie ministerjalne z dnia 22 sierpnia 1911 r. o rafinerji cukru; rozporządzenie ministerjalne z dnia 23 sierpnia 1911 r. o drukarniach; rozporządzenie ministerjalne z dnia 25 września 1911 r. o papierniach i inne.

Ustawa z dnia 28 grudnia 1887 r. włożyła na inspektorów pracy obowiązek odwiedzania na wezwanie instytucji ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków zakładów przemysłowych oraz przedsiębiorstw rolnych i leśnych, podlegających przymusowemu ubezpieczeniu od wypadków.

Zadania inspektorów pracy w stosunku do przedsiębiorców i pracowników polegają, według ustawy o inspekcji pracy, na kontroli nad stosowaniem przepisów ustawowych w sprawach:

1. zarządzeń ochronnych, dotyczących życia i zdrowia robotników zarówno w warsztatach pracy jak w przeznaczonych dla nich mieszkaniach;
2. czasu pracy i wypoczynków;
3. spisów robotników, regulaminów pracy i wypłaty zarobków;
4. kształcenia uczniów i robotników młodocianych.

Poza tą bezpośrednią działalnością inspekcyjną inspektorzy pracy obowiązani są na żądanie władz administracyjnych udzielać opinii na podania o zatwierdzenie przedsiębiorstw przemysłowych lub o zmiany w przedsiębiorstwach zatwierdzonych poprzednio, a to w zakresie ochrony życia i zdrowia robotników. W tych wypadkach inspektorzy czynni są w charakterze rzeczoznawców w odpowiednich komisjach.

Art. 12 ustawy przewiduje jeszcze dla inspektorów zadania pośredników między interesami pracy najemnej a interesami pracodawców. W tym charakterze przypadają im ważne obowiązki pośredniczenia w razie zatargów oraz przy zawieraniu umów zbiorowych.

Inne władze inspekcyjne.

Ustanowiona w 1871 r. inspekcja kotłów parowych dokonywana jest bądź przez komisarzy państwowych, bądź przez organa autonomicznych stowarzyszeń, mających na celu nadzór nad kotłami parowymi (Towarzystwo Inspekcji i Ubezpieczenia Kotłów Parowych, Stowarzyszenie dla Inspekcji i Nadzoru nad Kotłami Parowymi).

W myśl ustawy z d. 15 kwietnia 1920 r. uzupełnionej przez ustawę z d. 13 lipca 1922 r., higieną publiczną, która do tego czasu należała częściowo do władz komunalnych, zajęło się wyłącznie państwo. Wyznaczeni do czuwania nad higieną publiczną lekarze państwowi są również właściwi w sprawach stosowania przepisów higieny przemysłowej, dotyczącej przedsiębiorstw przemysłowych i robotników zatrudnionych w przemyśle włącznie z chałupnikami.

Inspekcja dobrowolna.

Na tem miejscu umieścić należy zatwierdzone przez państwo stowarzyszenia nadzoru nad kotłami parowymi, o których była mowa powyżej.

DANJA

RYS HISTORYCZNY.

Pierwszemi zarządzeniami duńskich organów ustawodawczych, świadczącemi o zdawaniu sobie przez nie sprawy z niebezpieczeństw, jakie może za sobą pociągać rozwój przemysłu w kraju, były: dekret z dnia 27 kwietnia 1832 r. w sprawie inspekcji kotłów parowych oraz ustawa z dnia 12 kwietnia 1851 r. o kotłach i maszynach parowych i parowcach. Jednakże ogólne uznanie potrzeby interwencji rządowej przy normowaniu warunków pracy w przemyśle nastąpiło dopiero po zniesieniu przez ustawę z dnia 24 grudnia 1857 r. o przemyśle i handlu (Naeringsloven) ograniczeń cechowych, krępujących rozwój przemysłu, jakkolwiek ustawa ta nie przewidywała żadnych sposobów ochrony pracowników przed wyzyskiem, co poprzednio czyniły statuty cechowe.

Wyjawszy dekret w sprawie ochrony uczniów z 1860 r., dziedzina ta pozostała w zaniedbaniu aż do uchwalenia ustawy fabrycznej z 1873 r. Zasługuje jedynie na wspomnienie ustawa z dnia 12 stycznia 1858 r., w myśl której władze komunalne obowiązano do wydania przepisów higienicznych, uprawniających miejscowe rady higieniczne do odwiedzania przedsiębiorstw przemysłowych i zarządzania w nich właściwych założeń sanitarnych. Uprawnień tych nie wykorzystano w całej pełni, tylko kopenhaska rada higieniczna wydała pewne pożyteczne przepisy, dotyczące produkcji zapalek.

Ustawa z dnia 23 maja 1873 r. w sprawie zatrudniania dzieci i młodocianych w fabrykach i warsztatach oraz w sprawie ich inspekcjonowania, zawierała szereg przepisów o zatrudnianiu młodocianych i wprowadziła urząd inspekcji fabrycznej złożony z 2 inspektorów, podlegających ministerstwu spraw wewnętrznych, którzy winni byli nadzorować wykonywanie przepisów o pracy młodocianych, prócz tego zaś czuwać nad tem, by wszystkie maszyny niebezpieczne opatrzone

były w zabezpieczniki. Nadzór nad przepisami higienicznymi, nad czystością warsztatów pracy, ich przewietrzaniem i t. p. znajdował się w rękach miejscowych komisji higienicznych, w razie zaś braku tego rodzaju organów — w rękach miejscowych władz policyjnych.

W następstwie ankiety, przeprowadzonej przez komisję wyznaczoną dekretem królewskim z dnia 26 maja 1883 r., uchwalono nową ustawę, datowaną z dnia 12 kwietnia 1889 r., w sprawie środków zapobiegawczych przeciw wypadkom, wynikającym ze stosowania maszyn. (Techniczne przepisy tej ustawy były później wcielone bez zmiany do rozdziału III obecnie obowiązującej ustawy fabrycznej z 1913 r.). Nadzór nad wykonywaniem ustawy z 1889 r. we wszelkich fabrykach i przedsiębiorstwach prowadzonych na sposób fabryczny, jak niemniej we wszelkich miejscach, gdzie miały zastosowanie maszyny poruszane parą, gazem, elektrycznością i t. p., powierzono 2 inspektorom fabrycznym, którym podlegał personel pomocniczy z odpowiednim przygotowaniem technicznym. Do inspektorów tych należało również inspekcjonowanie kotłów parowych w myśl przepisów ustawy z dnia 24 marca 1875 r. Natomiast inspekcjonowanie maszyn poruszanych przez siłę wody, wiatru lub zwierząt pozostało w dalszym ciągu w kompetencji nadzorców miejscowych, wyznaczanych przez władze komunalne na okres trzyletni. Znaczny rozwój organizacji inspekcji fabrycznej, wywołany przez wejście w życie ustawy z 1889 r. o ochronie robotników zatrudnionych przy maszynach, odbił się korzystnie na wykonywaniu ustawy fabrycznej z 1873 r.

Podczas dyskusji w drugiej izbie parlamentu duńskiego w czasie sesji 1898/99 uchwalono zwrócić się do ministra spraw wewnętrznych o opracowanie projektu zmian w ustawie fabrycznej z 1873 r. w celu rozszerzenia dziedzin jej stosowania na większą liczbę przedsiębiorstw i ściślejszego ograniczenia pracy dzieci. Projekt ten przedstawiony parlamentowi w 1899 r., po wprowadzeniu do niego pewnych zmian w czasie dyskusji stanowi ustawę fabryczną z dnia 11 kwietnia 1901 r.

Nowa ustawa podniosła znacznie zakres obowiązywania ochrony pracy: moc obowiązywania jej rozciągnęła się na wszystkie fabryki i przedsiębiorstwa prowadzone na sposób fabryczny, bez względu na to czy zatrudniają one dzieci lub młodzież. Prócz tego przedsiębiorstwa niepodciągnięte pod termin fabryki, np. warsztaty rzemieślnicze, o ile zatrudniały znacniejszą liczbę robotników, mogły być również według uznania rządu inspekcjonowane. Nie podlegały przepisom ustawy: przedsiębiorstwa rolne i zakłady mleczarskie, jak również

wszelkie zakłady zatrudniające tylko właściciela i członków jego rodziny. Same normy ochronne zostały rozszerzone w rozmaitym stopniu. Wiek, od którego wolno przyjmować dzieci do pracy w przemyśle, określono na lat 12, zamiast jak to przewidywał początkowo projekt ustawy na lat 14; przewidziano dla nich krótszy dzień pracy; ograniczono pracę nocną młodocianych od 14 do 18 roku życia. Upoważniono ministra spraw wewnętrznych do wydawania na wniosek nowo utworzonej Rady Pracy przepisów, dotyczących przestronności, oświetlenia, ogrzewania, przewietrzania i t. p. zakładów fabrycznych i warsztatów rozmaitego typu. Pozatem zmieniono i rozszerzono organizację inspekcji fabrycznej. Zamiast 2 inspektorów z personelem pomocniczym wprowadzono centralny urząd inspekcji fabrycznej, który obejmuje znaczną liczbę kierujących obwodami inspektorów (początkowo 22). Dzięki temu organizacja nabrała charakteru bardziej jednolitego, metody pracy ujednostajniły się, a inspekcje mogły się stać o wiele częstsze. Wreszcie utworzono Radę Pracy, złożoną w równej liczbie z przedstawicieli przedsiębiorców i robotników oraz pewnej liczby osób postronnych, która ma za zadanie opinjowanie wobec ministra spraw wewnętrznych we wszelkich sprawach, dotyczących ustawodawstwa fabrycznego.

W ciągu 12 lat obowiązywania ustawy fabrycznej z 1901 r. nastąpiło znaczne powiększenie liczby zakładów, które podlegają przepisom tej ustawy oraz ustawy o ochronie robotników zatrudnionych przy maszynach. Wzrost ten zobrażony w cyfrach poniżej przytoczonych jest wynikiem coraz rozleglejszego stosowania siły napędowej i elektryczności i dotyczy przede wszystkim zakładów drobnego przemysłu.

	1902	1907	1912
Zakłady objęte ustawą fabryczną . .	5.129	8.587	12.945
Zakłady objęte wyłącznie ustawą o ochronie robotników zatrudnionych przy maszynach	3.495	4.964	13.008
Ogółem . .	8:624	13.551	25.953

Prócz tego powiększenia się liczby zakładów podlegających inspekcji zakres jej działania rozszerzył się znacznie skutkiem wydania całego szeregu przepisów higienicznych dla różnych gałęzi przemysłu: drukarni i odlewni czcionek, fabryk tytoniowych, zakładów hutniczych i budowy maszyn, fabryk obuwia, zakładów litograficznych i t. p., włókiennictwa, pralni i farbiarni, przemysłu drzewnego i zakładów kamieniarskich.

W 1911 r. przedstawiono parlamentowi projekt ustawy uzupełniającej ustawę fabryczną z 1901 r., który z pewnemi

zmianami uchwalony został jako ustawa z dnia 29 kwietnia 1913 r. Ustawa ta rozszerza znacznie moc obowiązującą ustawy z 1901 r.: obejmuje ona drobne przedsiębiorstwa zatrudniające chociażby dwóch robotników, przedsiębiorstwa rolne*) i w pewnej mierze chałupnictwo. Ustawie podlegają również warsztaty podnajemców („subantrepreneurów“) oraz warsztaty wynajmowane do spółki przez kilku robotników samodzielnych. Przedsiębiorcy, posilkujący się zakładami tych kategorii, winni zawiadamiać o nich inspektora fabrycznego, jakkolwiek podnajemcy i owi robotnicy samodzielni obowiązani są niezależnie od tego dbać o przestrzeganie przepisów. Prawo wstępu do mieszkań, w których odbywa się praca, przysługuje inspektorom jedynie na zasadzie specjalnego upoważnienia, które wydaje dyrektor urzędu pracy i inspekcji.

Zasady organizacji inspekcji fabrycznej, wprowadzone przez ustawę z 1901 r., są utrzymane w ustawie z 1913 r., która powiększyła liczbę personelu inspekcyjnego. Ustalono też nowe przepisy w sprawie wzajemnego stosunku między inspektorami fabrycznymi, lekarzami rad okręgowych i komunalnymi inspektorami maszyn, powołanymi do życia ustawą z 1889 r.

W początkach istnienia inspekcji nie odczuwano potrzeby rzeczoznawcy-lekarza. Dla wypadków specjalnych jak niebezpieczeństwo powodowane przez stosowanie materiałów trujących lub też w sprawach higieny ogólnej mogli inspektorzy zasięgać pomocy urzędu higienicznego lub miejscowych komisji higienicznych. Po wprowadzeniu jednak przepisów o warunkach zdrowotnych w fabrykach sprawy z zakresu praktyki lekarskiej stały się coraz częstsze. Na wniosek władz higienicznych wprowadzono do ustawy uzupełnienie, zgodnie z którym lekarze rad okręgowych winni brać udział w pracach inspekcji w zakresie higieny i przewiduje się, że właściwe władze higieniczne będą udzielały swej opinii przed zdecydowaniem jakiegokolwiek sprawy z zakresu zdrowotności.

W okresie wprowadzenia zmian do ustawy fabrycznej, zdawano już sobie sprawę z konieczności zreorganizowania

*) W obecnej chwili wielkie przedsiębiorstwa rolne, t. j. przedsiębiorstwa posiadające silniki parowe, wybuchowe lub jakiegokolwiek inne o sile powyżej 16 HP, podlegają inspektorom pracy, podczas gdy drobne przedsiębiorstwa rolne stosujące maszyny pozostają pod nadzorem przemysłowo - handlowych inspektorów komunalnych podobnie jak drobne zakłady przemysłowe.

komunalnej inspekcji maszyn. Do tego czasu komunalni nadzorcy maszyn, których liczba przekraczała 1500, sprawowali swe czynności niezależnie i bez wszelkiej kontroli; niewielu z nich posiadało wykształcenie techniczne w dziedzinie mechaniki; ci właśnie, którzy posiadali odpowiednie przygotowanie techniczne, częstokroć nie wywiązywali się z obowiązku zaznaczania złego stanu maszyn. Pochodziło to stąd, że wielu nadzorców byli sami właścicielami fabryk maszyn, a pracodawcy, których przedsiębiorstwa były wizytowane, często byli ich odbiorcami i utrzymywali z nadzorcami bliskie stosunki. Wniosek urzędu pracy i inspekcji fabrycznej, mający na celu zniesienie inspekcji komunalnej, został odrzucony; nowa ustawa jednak przewiduje, by na przyszłość rady miejskie wyznaczały nadzorców maszyn, o ile możliwości, z wykształceniem technicznym oraz by nadzorcy komunalni otrzymywali instrukcje od inspektorów fabrycznych. Ponieważ z drugiej strony podniosła się znacznie liczba drobnych zakładów podlegających nadzorowi inspekcji fabrycznej, przeto kompetencji nadzorców komunalnych przekazano wszystkie zakłady rolne, młyny i t. p., z silnikami poniżej 16 HP poruszanymi nie przy pomocy pary lub gazu. Inne zakłady, nietylko rolne mogą być również przekazane nadzorowi inspekcji komunalnej, o ile inspekcja fabryczna uzna, że stosowane w nich maszyny nie przedstawiają dla robotników znaczącego niebezpieczeństwa.

Mimo, że ustawa z 1873 r. przewidywała, że inspektorzy fabryczni mogą żądać informacji od robotników, okazało się jednak, że podtrzymanie właściwego kontaktu między inspektorami a robotnikami jest rzeczą niezmiernie trudną. Stąd też w czasie rewizji ustawy fabrycznej powstał wniosek wprowadzenia do niej przepisów w celu zapewnienia tego kontaktu w sposób ustawowy; wniosek ten został odrzucony. (Por. pierwszy ustęp rozdziału „Uprawnienia i metody postępowania“).

Ustawa fabryczna doznała dalszych zmian pod wpływem ustawy z dnia 12 lutego 1919 r. o 8 godzinnym dniu pracy w zakładach o ruchu nieprzerwanym oraz ustawy z dnia 10 lipca 1922 r. o pracy dzieci i młodzieży. Niektóre przepisy ostatnich z wymienionych ustaw, w sprawach minimum wieku, od którego wolno zatrudniać dzieci, oraz zakazu pracy nocnej, dotyczą również tych przedsiębiorstw, dla których nie obowiązuje ustawa fabryczna o czasie pracy. Inspektorzy fabryczni obowiązani są nadzorować wykonywanie tych przepisów w zakładach, które ze względu na stosowane w nich maszyny podlegają inspekcji w myśl ustawy fabrycznej.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Zgodnie z ustawami wymienionymi w rozdziale poprzednim, organizacja inspekcji pracy oparta jest na rozporządzeniach ministra spraw wewnętrznych z dnia 14 czerwca 1921 r. w sprawie czynności inspekcji fabrycznej i współpracy jej z lekarzami rad higijenicznymi oraz na ustawie z dnia 4 października 1919 r. o kotłach parowych.

Władzą obowiązującą do czuwania nad inspekcjonowaniem fabryk jest urząd pracy i inspekcji fabrycznej (Direktoratet for Arbejds -og Fabriktilsynet), podlegający zwierzchnictwu ministra spraw wewnętrznych. *)

W kwestjach z dziedziny higieny biorą udział lekarze rad higijenicznymi, podlegający ministerstwu sprawiedliwości. Jak już powiedziano powyżej, stosunki między lekarzami rad higijenicznymi a inspektorami, opierają się na rozporządzeniu ministra spraw wewnętrznych z dnia 14 lipca 1921 r.

Wdług ustawy z dnia 7 kwietnia 1899 r. inspekcja fabryk materiałów wybuchowych zależy od ministra sprawiedliwości. Należy wszakże zaznaczyć, że w Danii fabryki materiałów wybuchowych są bardzo nieliczne; inspekcjonowaniem ich zajmuje się urzędnik, wyznaczony przez ministra sprawiedliwości, pozatem zaś nadzór nad nimi należy całkowicie do policji.

W zasadzie przedsiębiorstwa państwowe i komunalne są inspekcjonowane tak samo jak pozostałe zakłady przemysłowe. Jednakże minister spraw wewnętrznych ma prawo wykluczyć z pod inspekcjonowania przedsiębiorstwa państwowe pod warunkiem, że władze, do których należy kierownictwo tych zakładów, zobowiążą się do czuwania nad przestrzeganiem ustawy i ogłoszonych na jej zasadzie rozporządzeń. Zakłady kolejowe zorganizowały specjalną inspekcję, podlegającą zwierzchnictwu ministra robót publicznych. Osoby zatrudnione w zakładach poddanych inspekcjom specjalnym, mogą w razie nieuwzględnienia ich zażaleń odwołać się do ministra spraw wewnętrznych.

Inspekcje wykonywują częściowo inspektorzy państwowi, częściowo zaś mianowani przez zarządy komunalne nadzorcy maszyn.

W dniu 1 czerwca 1922 r. państwowa inspekcja pracy liczyła 75 osób, których czynności podzielone były jak następuje:

*) W 1924 r. utworzono w Danii ministerstwo pracy. (Przyp. tłum.).

Urząd centralny: dyrektor, 2 naczelników wydziałów, z których jeden ekonomista i jeden technik były podinspektor, rachmistrz, rzeczoznawca techniczny były inspektor fabryczny, podinspektor-sekretarz z pośród urzędników ministerstwa, 3 kancelistów i 5 pomocniczych sił kancelaryjnych;

Personel prowincjonalny: 29 inspektorów, 10 podinspektorów, 2 kontraktowe inspektorki i 19 kontrolerów kotłów parowych.

Z pośród 29 inspektorów było: 19 inspektorów obwodowych, 3 inspektorów specjalnych do spraw kotłów parowych, inspektor dźwigów w Kopenhadze, inspektor piekarń w Kopenhadze, 2 inspektorki, inspektor specjalny czuwający nad właściwym zaopatrzeniem maszyn (a zwłaszcza maszyn rolniczych) przy ich wyrobie w odpowiednie zabezpieczniki oraz inspektor zastępca.

Komunalną inspekcję maszyn wykonywują nadzorcy, których wyznaczają zarządy komunalne na okres czteroletni. Nadzorcami tymi są przeważnie kowale lub inni rzemieślnicy; płatni są oni po 2 korony od wizytacji jednego zakładu. W chwili obecnej Danja posiada około 1700 nadzorców tego rodzaju. Zazwyczaj każda jednostka komunalna ma jednego nadzorcę, w razie potrzeby mogą być one podzielone na obwody.

Według brzmienia art. 32 ustawy fabrycznej inspekcji komunalnej podlegają następujące zakłady: 1) wszelkie zakłady rolne i młyny z wyjątkiem posiadających siłę napędową począwszy od 16 HP. lub stosujących parę lub gaz; 2) zakłady nierolne, nie przedstawiające według opinii inspekcji fabrycznej wielkiego niebezpieczeństwa. Pozostałe zakłady przewidziane ustawą znajdują się pod nadzorem inspektorów fabrycznych.

Według instrukcji z dnia 14 czerwca 1921 r. warsztaty rzemieślnicze, nawet stosujące siłę napędową, o ile zatrudniają niewięcej nad 6 robotników, podlegają tylko przepisom ustawy o maszynach.

W końcu 1922 r. liczba zakładów podlegających inspekcji wynosiła 29.821, w czym 2.124 zakładów przenośnych i 3.524 piekarń. Więcej niż połowa tych zakładów (16.034) podlegała wyłącznie przepisom tytułu III ustawy fabrycznej, który dotyczy stosowania maszyn. Kotłów parowych podlegających inspekcji było 6.990. W końcu 1920 r. w 11.098 zakładach zatrudnionych było 111.394 mężczyzn, 41.031 kobiet i 18.091 młodocianych.

Ministerstwo spraw wewnętrznych wydało przepisy, ustanawiające podział państwa na obwody inspekcyjne i repartycję personelu inspekcyjnego oraz stosunek służbowy tego persone-

lu do urzędu pracy i inspekcji fabrycznej. Obwód podlega inspektorowi obwodowemu, który wraz ze swymi pomocnikami dokonywa wizytacyj w zakładach należących do jego kompetencji.

Najwyższym urzędnikiem w inspekcji fabrycznej jest dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej. Nadaje on kierunek czynnościom i czuwa nad jednolitością w wykonywaniu tych czynności. Dyrektor ma do pomocy: 2 naczelników wydziałów, którzy są jego zastępcami w razie jego nieobecności, oraz 1 rzeczoznawcę technika. Dyrektor udziela inspektorom niezbędnych dyrektyw na podstawie instrukcji ministra spraw wewnętrznych z dnia 14 czerwca 1921 r. Przepisy i instrukcje, wydawane przez dyrektora w sprawach inspekcji, dostarczane są ministrowi spraw wewnętrznych, radzie pracy i urzędowi higieny publicznej.

Rada pracy składa się z przedstawicieli pracowników i pracodawców oraz kilku urzędników. Dyrektorowi urzędu pracy i inspekcji fabrycznej przysługuje prawo zasięgania opinii rady we wszystkich sprawach, dotyczących jego urzędowania; z drugiej zaś strony rada ma prawo przedstawiać swoją opinię urzędowi pracy i inspekcji fabrycznej we wszelkich zagadnieniach, związanych z prawem fabrycznym.

Dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej podlegał departamentowi społecznemu, który stanowił jeden z dwóch departamentów ministerstwa spraw wewnętrznych; pod względem hierarchicznym następował on bezpośrednio po szefie departamentu społecznego. W określonych wypadkach odwołania od decyzji urzędu szły do ministerstwa spraw wewnętrznych. Wszelkie sprawy, dotyczące stałych wyjątków od ustawy fabrycznej o czasie pracy, rozstrzygał minister spraw wewnętrznych, który winien był zasięgać opinii przede wszystkim rady pracy. Według brzmienia art. 17 ustawy ministerstwo spraw wewnętrznych mogło zakazać stosowania maszyn lub części maszyn uznanych za szczególnie niebezpieczne. Na zasadzie art. 24 ministrowi wolno było ograniczać liczbę godzin pracy robotników liczących poniżej lat 18 i zatrudnionych w określonych zakładach, przedstawiających szczególne niebezpieczeństwo; nie było jednak wypadku, by minister skorzystał z uprawnienia nadanego mu przez ten artykuł.

Co roku z końcem czerwca dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej przedstawiał ministrowi spraw wewnętrznych ogólne sprawozdanie z działalności inspekcji. Sprawozdanie to po wydrukowaniu składa się parlamentowi i oddaje do rozsprzedaży publicznej.

Wnioski, mające na celu rozwój ustawodawstwa pracy, przygotowywane są zazwyczaj w urzędzie pracy i inspekcji fabrycznej. W przeważnej większości wypadków wnioski te przedstawia się radzie pracy, która komunikuje swoją opinię przed powzięciem ostatecznej decyzji przez ministra.

Stosunek między urzędnikami poszczególnych kategorii nie jest ściśle określony. Podinspektorzy pozostają pod kontrolą inspektorów fabrycznych. Ci zaś korzystają naogół z szerokiej niezależności przy wykonywaniu swych zadań zgodnie z udzielonemi im instrukcjami. Wszelkie sprawy wątpliwe przedstawia się urzędowi pracy i inspekcji fabrycznej, który może przekazać je ministrowi lub radzie pracy. Komunalni nadzorcy maszyn wykonywują swe czynności na własną odpowiedzialność, lecz pod kierunkiem inspektorów fabrycznych. Od czasu do czasu organizuje się zjazdy nadzorców maszyn; na zjazdach inspektorzy fabryczni wyjaśniają sposób stosowania najczęściej używanych zabezpieczników. Wogóle zebrania powyższe pozwalają nadzorcóm maszyn otrzymywać wszelkie potrzebne informacje. Od pewnego czasu utarł się zwyczaj, że inspektorzy fabryczni odwiedzają osobiście nadzorców maszyn w celu zbadania prowadzonych przez nich ksiąg i odbycia wspólnej jednej lub kilku inspekcji przedsiębiorstw rolnych. Tym sposobem inspektorzy fabryczni ułatwiają sobie informowanie nadzorców i zaznajamiają się ze zleceniami, udzielanemi przez nich w stosunku do tych maszyn, co do których nie otrzymali specjalnych wyjaśnień.

Mimo przedsięwzięcia licznych zarządzeń w celu zapelnienia braków w organizacji inspekcji komunalnej ustalił się pogląd, iż wartość czynności nadzorców komunalnych jest dość wątpliwa: z jednej bowiem strony są oni zbyt liczni, by inspektorzy fabryczni mogli zaopatrzyć ich w odpowiednie dyrektywy, z drugiej zaś okres ich mandatów jest zbyt krótki, by można było w ciągu niego zdobyć istotne kwalifikacje. Ten stan rzeczy pogarsza jeszcze okoliczność, iż nadzorcy komunalni w głównych źródłach swych dochodów zależą właśnie od osób, do których mają zwracać swą krytykę.

Czynności inspekcyjne spoczywają w rękach 19 obwodowych inspektorów fabrycznych, specjalnych inspektorów kotłów parowych, inspektorek, kopenhaskiego inspektora piekarń i kopenhaskiego inspektora dźwigów. Wszyscy ci urzędnicy należą do jednej i tej samej kategorii, bez wszelkich różniczeń ustawowych w tej sprawie. Praktyka opiera się na tem, by obowiązki każdego z nich nie wkraczały w dziedzinę kompetencji innych inspektorów. W najbliższej przyszłości ma nastąpić reorganizacja działalności inspekcji. Ma mianowicie być

zniesiona inspekcja kotłów parowych, z pozostawieniem jej jednakże w Kopenhadze. Utrzymani będą przeto jedynie następujący inspektorzy specjaliści:

1) inspektor, mający na celu wyłącznie wizytowanie piekarń w Kopenhadze;

2) inspektorki, które będą wizytowały jedynie szwalnie, pracownie wyrobów dzianych i pralnie; w ważniejszych zakładach tego rodzaju maszyny będą inspekcjonowane przez technika;

3) tylko w Kopenhadze inspektorzy dźwigów, które będą wyjęte z pod wizytacji inspektorów obwodu kopenhaskiego;

4) inspektorzy kotłów parowych, którzy obok tego będą czyni jako inspektorzy dźwigów.

Reorganizacja ta usunie wszelkie tarcia kompetencyjne między inspektorami różnych kategorii. Inspektor specjalny, po stwierdzeniu wykroczenia przeciw przepisowi, wkraczającemu w kompetencję inspektora obwodowego, zawiadomi oczywiście o danym fakcie właściwego inspektora obwodowego. W sprawie stosunków między urzędnikami pełniącymi różne zadania ustalono zasadę ogólną, by obowiązani oni byli udzielać sobie nawzajem potrzebnych wiadomości.

Personel, wykonywający pewne czynności niezależnie od inspekcji fabrycznej, winien sporządzać wykaz dokonanych przez siebie inspekcji i składać co miesiąc sprawozdanie z nich urzędowi pracy i inspekcji fabrycznej. Urząd prowadzi rejestr wszystkich zakładów podlegających inspekcji, co pozwala na stwierdzenie w każdej chwili dnia, w którym dany zakład był ostatnio wizytowany. Do obowiązków dyrektora, jak również obu naczelników wydziałów i rzeczoznawcy-technika należy kontrolowanie od czasu do czasu czynności inspektorów przez osobiste odwiedzanie zakładów. Wszyscy komunalni nadzorcy maszyn prowadzą wykazy zaznaczające datę każdej inspekcji, a zarząd komunalny obowiązany jest do czuwania nad tem, by każdy zakład odwiedzony był co najmniej raz w ciągu roku.

Uprawnienia i metody działalności.

Inspektorzy fabryczni mają prawo wstępu do wszelkich części pomieszczeń podlegających inspekcji, i to o każdej godzinie dnia lub nocy, jeżeli odbywa się w nich praca. Inspektorzy winni sprawdzać spisy, które są prowadzone w wykonaniu przepisów ustawy fabrycznej, oraz wszelkie inne potrzebne im dowody. Inspektorzy mogą badać w fabryce lub w warsztacie każdego, o kim można przypuszczać, że pracuje tam lub pracował w czasie ubiegłych 3 miesięcy.

Należy zaznaczyć, że, jakkolwiek wybór delegatów robotniczych nie jest prawnie przewidziany, związki pracownicze wyznaczają w większych przedsiębiorstwach swych przedstawicieli, którzy między innymi mają za obowiązek współpracę z inspektorami fabrycznymi.

Jednym z głównych zadań inspektorów jest udzielanie pracodawcom wskazówek i zleceń w sprawach, dotyczących wykonywania ogólnych przepisów prawnych z zakresu zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom i ochrony pracy. Inspektorom przysługuje pełne prawo udzielania zleceń w granicach przewidzianych ustawami lub rozporządzeniami administracyjnymi. Wskazówki te winny być zapisane w księdze uwag przedsiębiorstwa (Paabudsprotokol). W razie nieszczęśliwego wypadku, który wynikł skutkiem niezastosowania się do udzielonych przez inspektora zleceń, na pracodawcę może być nałożona dodatkowa kara.

Od zleceń inspektorów fabrycznych można się odwoływać do urzędu pracy i inspekcji fabrycznej. Dyrektor zarządza wówczas zbadanie sprawy i komunikuje piśmiennie osobie zainteresowanej o swej decyzji. Dalsze odwołanie idzie do ministra. Odwołania od decyzji inspektorów-lekarzy są kierowane do urzędu higienicznego; minister sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii ministra spraw wewnętrznych, orzeka co do nich ostatecznie.

W myśl art. 39 ustawy fabrycznej oraz art. 70 konstytucji duńskiej, w razie przekroczenia kompetencji przez władze, które wydały dane orzeczenie, istnieje możliwość jeszcze dalszego rekursu do sądu. Sąd nie ma prawa uchylić podstawowo zlecenia, wydanego przez inspektora, jeżeli tylko mieści się ono w granicach prawa, i musi je w tym wypadku potwierdzić; jeżeli jednak zlecenie przekracza przewidziane prawem granice, sąd może zlecenie uchylić i uznać za nieistniejące.

Podania o wyjątki na stałe opinuje dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej lub minister. O ile pozwolenie na żądany wyjątek wydaje dyrektor urzędu, winien on o tem zawiadomić ministra. Inspektorom przysługuje prawo udzielania zezwoleń na niektóre wyjątki na pewien okres czasu, mogą oni mianowicie pozwalać na odstępstwa w razach koniecznej potrzeby, np. gdy trzeba dokonać czyszczenia lub naprawy maszyn w dzień świąteczny, przepisany przez kościół państwowy.

Ktokolwiek otwiera fabrykę lub warsztat albo też wprowadza zmiany w zakładzie już istniejącym, ma prawo zwrócić się do inspekcji w celu upewnienia się, iż dany projekt nie jest przeciwny ustawie fabrycznej. W takim razie dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej, otrzymuje za pośrednictwem wła-

ściwego inspektora obwodowego szczegółowe plany i ściśle informacje o zamierzonych robotach. Jeżeli nie złożono takiego podania, inspekcja po stwierdzeniu, iż fabryka lub warsztat nie zastosowały się przy budowie lub przebudowie do przepisów prawa, może zakwestjonować istnienie danego zakładu. W celu ułatwienia zadań inżynierom i budowniczym urząd pracy i inspekcji fabrycznej wydał podręcznik, *) obejmujący ważniejsze ustalone prawnie przepisy techniczne w sprawie budowy fabryk, mianowicie: o wysokości i przestronności sal pracy, o schodach i t. p.; podręcznik ten zawiera również w skrócie inne przewidziane ustawowo przepisy, dotyczące ubieralni, umywalni oraz zarządzeń, mających na celu umożliwienie robotnikom odgrzewania pożywienia. Podręcznik ten, zdaniem ogółu, jest bardzo praktyczny i ułatwia w dużym stopniu czynności budowniczych.

Zgodnie z art. 17 ustawy fabrycznej, minister ma prawo wydawać szczegółowe przepisy w sprawie produkcji i stosowania maszyn, przedstawiających szczególne niebezpieczeństwo; może on też żądać, by osoby obsługujące takie maszyny, przeszły przez odpowiedni egzamin. Wreszcie ministrowi przysługuje prawo zakazać używania takich maszyn.

Pozatem w art. 18 ustawa przewiduje zakaz sprzedaży i instalacji maszyn, niezaopatrzonych w odpowiednie urządzenia zabezpieczające. Ciekawa ta klauzula nie istnieje w żadnym innym ustawodawstwie. W razie stwierdzenia, że świeżo sprowadzona maszyna nie jest zaopatrzona we właściwe urządzenia ochronne, wytacza się sprawę fabrykantowi maszyny lub firmie, która ją zmontowała; zazwyczaj nie kieruje się oskarżenia przeciw przedsiębiorstwu, które daną maszynę u siebie zaprowadziło.

W celu zaopatrzenia fabrykantów i monterów maszyn w odpowiednie wskazówki, urząd pracy i inspekcji fabrycznej, wydał w 1916 r. podręcznik o wykonywaniu przepisów ustawy fabrycznej, dotyczących urządzeń ochronnych przy maszynach.**) Jeden z inspektorów ma za zadanie odwiedzanie fabrykantów i sprzedawców maszyn i objaśnienie ich o urządzeniach ochronnych, które należy wprowadzać. Inspektor ten

*) Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet: Vejledning i Indretning af Fabrikker, Vaerksteder, Bagerier og Konditorier til Overholdelse af Fabrikslovgivningens bygnin tekniske Froskrifter. Kopenhaga, Barfoed & Co, 1922, str. 31.

**) Direktoratet for Arbejds- og Fabriktilsynet: Vejledning for Leverandører og Opstillere af Maskiner til Overholdelse af Fabriklovens maskintekniske Forskrifter. Kopenhaga, Barfoed & Co, 1916, str. 32.

zwiezda również wystawy maszyn i kontroluje, czy wystawione na nich aparaty zaopatrzone są we właściwe zabezpieczniki. Specjalny rzeczoznawca centralnego urzędu inspekcji, który ma za zadanie badanie maszyn przed wypuszczeniem ich na rynek, ma za przedmiot swej działalności najczęściej maszyny rolnicze, gdyż znaczna część produkcji krajowej tych maszyn pozostaje na rynku wewnętrznym.

Gdy inspektor uznaje, że należy wszcząć postępowanie przeciw danemu pracodawcy z powodu wykroczenia przeciw ustawie fabrycznej lub rozporządzeniom wykonawczym, wydanym do tej ustawy, składa on odpowiedni raport dyrektorowi urzędu, ten zaś zwraca się o wszczęcie sprawy. System ten ma na celu jednolitość postępowania w całym kraju. Wykroczenia te są traktowane jak wykroczenia przeciw przepisom policyjnym, a władze policyjne występują w imieniu ministra spraw wewnętrznych w roli oskarżyciela publicznego. W razie wszczęcia sprawy sądowej z inicjatywy urzędu pracy i inspekcji fabrycznej przeciw przedsiębiorstwu podlegającemu inspekcji sprawa może być umorzona jedynie za zgodą dyrektora urzędu, który w razie potrzeby zasięga opinii urzędu higienicznego.

Sposób wyznaczania inspektorów.

Nominacja różnych kategorii inspektorów fabrycznych dokonywa się w sposób następujący: król mianuje dyrektora, naczelników wydziałów, rachmistrza, technika - rzeczoznawcę urzędu pracy i inspekcji fabrycznej oraz 29 inspektorów fabrycznych; minister spraw wewnętrznych mianuje pomocnika technika-rzeczoznawcy i podinspektorów; dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej mianuje personel pomocniczy urzędu i podinspektorów kontraktowych.

Jak zaznaczono powyżej, nadzorcy maszyn wyznaczani są na okres czteroletni przez zarządy komunalne, do których również należy prawo dymisjonowania tych nadzorców. Prawo żądania ich dymisji przysługuje też dyrektorowi urzędu pracy i inspekcji fabrycznej, lecz zainteresowani mogą odwoływać się od jego decyzji do ministra.

Przepisy w sprawie przygotowania zawodowego, wymaganego od inspektorów fabrycznych nie istnieją. Ustawa poprzedzająca na zaznaczeniu, że wymaga się od nich należytego wykształcenia technicznego. Brak też rozporządzenia ministerjalnego w sprawie egzaminów na te stanowiska. Bądź co bądź kandydaci do nich muszą przez pewien okres czasu pracować w charakterze pomocników, co pozwala nie tylko na zapoznanie się z ich uzdolnieniem, lecz również na ocenienie, czy

posiadają oni takt konieczny przy wykonywaniu obowiązków inspektora fabrycznego.

Obecnie dwie trzecie inspektorów i niemal wszyscy podinspektorzy są inżynierami. Istnieje tendencja do podniesienia poziomu wykształcenia, wymaganego od kandydatów na inspektorów. Dwie inspektorki posiadają wykształcenie ekonomiczne. Dyrektor urzędu pracy i inspekcji fabrycznej oraz jeden z naczelników wydziałów są to ekonomiści, drugi naczelnik jest inżynierem.

Nadzorcy komunalni pod względem wykształcenia i przynależności do klasy społecznej przedstawiają znaczną różnorodność. Ustawa przewiduje, by kandydaci na stanowiska inspektorów komunalnych posiadali, o ile możliwości, pewną znajomość mechaniki.

Właściwości inspektorów.

Najważniejsze ustawy i dekrety, których wykonanie powierzono inspekcji fabrycznej, są następujące:

ustawa fabryczna z dnia 29 kwietnia 1913 r. wraz z modyfikacjami, wprowadzonymi przez ustawę z dnia 12 lutego 1919 r. o 8 godzinnym dniu pracy w przemysłach o ruchu nieprzerwanym;

ustawa w sprawie pracy w piekarniach i cukierniach, zmodyfikowana przez ustawę z dnia 9 czerwca 1920 r., oraz rozporządzenie z dnia 26 lutego 1910 r. wraz ze zmianami z dnia 7 października 1912 r.;

ustawa z dnia 6 maja 1921 r. o uczniach, mianowicie art. 7 i 8 (czas pracy i odpoczynek tygodniowy);

ustawa z dnia 12 lipca 1922 r., zawierająca przepisy o zatrudnianiu dzieci i młodocianych w zakładach przemysłowych, w warsztatach rzemieślniczych i komunikacjach (ustawa o pracy nocnej);

ustawa z dnia 4 października 1919 r. w sprawie inspekcji kotłów parowych oraz instrukcje z dnia 15 grudnia 1919 r. i z dnia 29 maja 1922 r.

Inspekcja czuwa również nad wykonywaniem następujących dekretów ogłoszonych na zasadzie ustawy fabrycznej:

dekret z dnia 1 listopada 1902 r., zakazujący zatrudniania młodocianych poniżej lat 16 przy samodzielnej obsłudze maszyn niebezpiecznych;

dziesięć rozporządzeń specjalnych, ogłoszonych przez ministra spraw wewnętrznych na zasadzie art. 10 ustawy fabrycznej dla następujących gałęzi przemysłu: introligatorstwo i wyrób przedmiotów papierowych i tekturowych, drukarstwo i odlewnictwo czcionek, przemysł żelazny, fabryki obuwia, lito-

grafja, kamieniarstwo, włókiennictwo i szarpanie szmat, przemysł tytoniowy, przemysł drzewny, pralnie i farbiarnie; rozporządzenia te noszą datę dnia 27 lutego 1919 r.;

instrukcje z dnia 14 czerwca 1921 r. w sprawie działalności urzędu pracy i inspekcji fabrycznej oraz w sprawie współpracy lekarzy rad higienicznych i inspektorów fabrycznych.

Ustawy o uczniach i o pracy nocnej mają zastosowanie do zakładów wszystkich grup przemysłu.

Jeżeli następstwem nieszczęśliwego wypadku w zakładzie podległym inspekcji była śmierć lub ciężkie uszkodzenie pracownika, pracodawca obowiązany jest zawiadomić niezwłocznie policję o wypadku. O ile policja uważa, że przyczyną wypadku było wykroczenie przeciw przepisom ustawy, zawiadamia ona inspektora fabrycznego lub nadzorcę maszyn. Inspektorzy nie są ustawowo obowiązani do brania udziału w dochodzeniach z powodu nieszczęśliwych wypadków, zazwyczaj jednakże, o ile to jest tylko możliwe, przeprowadzają oni takie dochodzenie. Brak ścisłych wiadomości o ilości czasu, jaką się poświęca na dochodzenia, wiadomo wszakże, że jest ona bardzo znaczna.

Inspektorzy pełnią jeszcze różne inne obowiązki, nie należące ściśle do zakresu czynności inspekcji. Zgodnie z art. 4 instrukcji Nr. 226 z dnia 19 września 1911 r. należy do nich sprawdzanie podań, skadanych dyrektorowi urzędu przez zarządy zakładów budowy maszyn w celu zaliczenia tych zakładów do kategorii, prowadzących nauczanie zawodowe młodocianych; inspektorzy opinują, czy informacje zawarte w podaniach są zgodne z prawdą. Zgodnie z decyzją ministra spraw wewnętrznych, inspektorzy fabryczni obwodów 11 (Lolland-Falster) i 12 (Prast Amt) nadzorują wykonywanie ustawy Nr. 67 z dnia 1 kwietnia 1912 r. o robotnikach obcych. (Chodzi tu o robotników polskich).

Ustawa Nr. 395 z dnia 28 czerwca 1920 r. o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków przewiduje sprawdzanie formularzy ubezpieczeniowych przez inspektorów fabrycznych.

Inspektorzy czuwają również nad przestrzeganiem instrukcji Nr. 726 ministra sprawiedliwości, datowanej z dnia 28 grudnia 1920 r., oraz instrukcji Nr. 548 z dnia 22 grudnia 1922 r. w sprawie stosowania traktorów w pobliżu budynków lub materiałów łatwo palnych, jak również nad wykonywaniem instrukcji Nr. 549 z dnia 22 grudnia 1922 r. o fabrykach wiejskich, stosujących gaz acetylenowy.

Inspekcje sanitarne piekarń należą również do inspektorów fabrycznych. Tylko w Kopenhadze istnieje inspektor specjalny do tego rodzaju wizytacji.

Wreszcie sądy wzywają częstokroć inspektorów dla składania zaświadczeń w sprawach, dotyczących warunków zdrowotnych lub pożarów.

Należy też zaznaczyć, że od roku 1916 urząd pracy i inspekcji fabrycznej współdziałał z głównym zarządem statystycznym przez rozsyłanie i zbieranie kwestjonariuszy oraz sprawozdań o liczbie, wieku i płci robotników, zatrudnionych w zakładach, podlegających kompetencji ustawy fabrycznej; zawiadamianie urzędu statystycznego o terminach wykonywania robót sezonowych, wreszcie komunikowanie mu ilości stosowanej siły napędowej.

Inne władze inspekcyjne.

Wspominaliśmy już poprzednio, że rada pracy posiada pewne uprawnienia w zakresie wykonywania ustawy fabrycznej.

Poza specjalną inspekcją kolei żelaznych, istniejącą przy ministerstwie robót publicznych, ministerstwo handlu posiada jeszcze specjalną inspekcję komunikacji wodnej, powołaną do życia na zasadzie przepisów ustawy z dnia 27 marca 1920 r. o inspekcji komunikacji morskiej. Personel tej inspekcji składa się z inspektora głównego oraz kilku inspektorów i nadzorców; najwyższa liczba tego personelu określona jest ustawowo na trzydziestu.

Prócz tego ustawa z dnia 7 kwietnia 1889 r. powołała inspekcję środków wybuchowych, która podlega ministerstwu sprawiedliwości.

Współpraca między temi różnemi władzami nie jest przewidziana żadnem rozporządzeniem, wyjąwszy stosunki między inspektorami fabrycznymi a władzami lekarskimi.

W Danji żadna organizacja pracodawców nie stworzyła jakiejś inspekcji dobrowolnej. Powstał wprawdzie zamiar utworzenia prywatnego stowarzyszenia, mającego na celu wizytację kotłów parowych; projekt ten jednak nie został wykonany.

FINLANDJA

RYS HISTORYCZNY.

Na długo przed wprowadzeniem w Finlandji ustaw robotniczych: w ścisłym znaczeniu tego wyrazu istniały w tym kraju pewne przepisy ogólne, stanowiące niejaki normy ochronne dla robotników, a zwłaszcza młodocianych. Tak na przykład: ustawa cechowa z 1720 r. zawierała postanowienie o niedopuszczaniu do pracy dzieci poniżej lat czternastu. Dwie późniejsze ustawy, jedna z 1739 i druga z 1770 r., wprowadziły zakaz pracy dzieci poniżej lat 10 i 12 i czyniły pracodawców odpowiedzialnymi za nauczanie zatrudnionych u nich dzieci. Rozporządzenia z 1832 r. nałożyły na lekarzy okręgowych obowiązek zapobiegania niebezpieczeństwom, jakie dla zdrowia robotników wynikać mogą w pewnych zawodach lub gałęziach przemysłu. Ustawy rzemieślnicze, wydane w 1868 i 1879 r., zakazywały zatrudniania dzieci poniżej lat 12 w fabrykach i warsztatach, ograniczyły pracę młodzieży do lat 15 do 8 godzin na dobę i zabraniały zatrudniania młodzieży poniżej lat 18 przy pracach nocnych. Wreszcie ustawa z 1879 r. w sprawie higieny publicznej zawierała również szereg przepisów, dotyczących ochrony robotników młodocianych.

Stosowanie tych początkowych ustaw było nadzorowane nie przez specjalnych inspektorów, lecz powierzone władzom wykonywającym dane ustawy, t. j. policji i komunalnym komisjom higienicznym. Od 1884 r. nadzór nad przepisami ustawowemi dotyczącemi przemysłu i górnictwa znajdował się w rękach urzędu przemysłowego. Jednakże dokonane w tym czasie badania specjalne wykazały, że przepisy w sprawie ochrony robotników były naogół mało znane, a jeszcze mniej przestrzegane.

Podczas obrad nad pierwszym dokretem w sprawie ochrony robotników w fabrykach i warsztatach stwierdzono konieczność utworzenia specjalnej inspekcji fabrycznej. Inne

bowiem organa rządu istniejące w tym czasie miały tak wiele zadań, że nie starczyło im czasu na czuwanie nad wykonywaniem nowych ustaw, z drugiej zaś strony niezawsze posiadały dostateczne kwalifikacje dla pełnienia czynności równorzędnych z czynnościami inspekcji fabrycznej, nie były dostatecznie niezależne ani wyposażone w odpowiednią władzę. Skutkiem tego do dekretu z 1889 r. w sprawie ochrony pracy włączono zastrzeżenie, według którego nadzór nad stosowaniem tych przepisów powierzony miał być specjalnie mianowanym w tym celu inspektorom fabrycznym. Początkowo wyznaczono 2 takich inspektorów, w 1896 r. jednak podniesiono tę liczbę do 3, w 1903 zaś nadzór nad ochroną kobiet i młodzieży został wzmocniony przez utworzenie stanowiska podinspektorki. Każdy z tych inspektorów kierował jednym obwodem, wszyscy razem zaś pozostawali pod zwierzchnością urzędu przemysłowego.

Powyższy system inspekcji fabrycznej w pierwszym dziesięcioleciu bieżącego stulecia ściągał na siebie z wielu stron zarzuty. Uznawano liczbę inspektorów za zupełnie niewspółmierną w stosunku do pracy, jaką winni byli oni wykonywać: podległe inspekcji fabryki i warsztaty były tak liczne, że trzeba byłoby 10 lat dla odwiedzenia ich przez 3 inspektorów. Przytem każdy inspektor pracował w zupełnem odosobnieniu od 2 pozostałych, spotykając się z nimi raz na rok w urzędzie przemysłowym.

Poza tem związki zawodowe zarzucały, że inspektorzy Pozatem związki zawodowe zarzucały, że inspektorzy fabryczni nie posiadają zaufania robotników i że z tego względu należałoby dobierać niektórych z nich z pośród klasy robotniczej. Uważano również, że należałoby wprowadzić pewne zmiany do sposobu inspekcjonowania, a zwłaszcza należałoby umożliwić robotnikom osobiste składanie inspektorom fabrycznym zażaleń na istniejące warunki pracy.

Skutkiem takiej krytyki wyznaczono w 1906 r. komisję rządową w celu przeprowadzenia badań nad systemem inspekcji fabrycznej. Komisja ta opracowała daleko idące wnioski, jednakże jedynym bezpośrednim wynikiem jej prac było zwiększenie w 1909 r. liczby inspektorów do pięciu i zamianowanie jeszcze jednej inspektorki pomocniczej. Ulepszyło to nieco funkcjonowanie inspekcji, cały jednak personel inspektoratu mógł odwiedzić w ciągu roku niewięcej nad 36% ogółu zakładów podlegających inspekcji.

Po tym okresie rozwój inspekcji pracy w Finlandji został powstrzymany. Pod rządami rosyjskimi wszelki postęp w sprawach ustawodawstwa społecznego był zupełnie niemoż-

liwy. Dopiero po wyzwoleniu nastąpić mogła całkowita reorganizacja ochrony pracy włącznie z inspekcją.

W 1917 r. organizacja inspekcji fabrycznej została zmieniona dzięki dekretowi, który wzorował się w znacznej mierze na dyrektywach komisji z 1906 r. Nastąpiło wówczas odpowiednie skoordynowanie całej organizacji przez wyznaczenie inspektora głównego, przydzielonego w charakterze szefa sekcji początkowo do centralnej administracji spraw społecznych, później zaś do urzędu pracy ministerstwa spraw społecznych (po włączeniu administracji centralnej do tego ministerstwa).

Inspektorka, mianowana pierwotnie w charakterze podinspektorki, została podniesiona na stanowisko pomocnicy inspektora głównego.

Zgodnie z tradycjami administracyjnymi Finlandji centralna administracja spraw społecznych stanowiła organ, którego decyzje zapadały w komisji złożonej z głównych urzędników. W ten sposób najważniejsze sprawy z zakresu inspekcji pracy, jak na przykład odwołania od zarządzeń inspektorów, szły w ostatecznej instancji do collegium, złożonego z głównego dyrektora i szefów właściwych sekcji. Po połączeniu centralnej administracji spraw społecznych z ministerstwem spraw społecznych w początkach 1923 r. inspektor główny otrzymał nominację na szefa urzędu ministerstwa.

Liczbę inspektorów obwodowych podniesiono do 8, liczbę zaś inspektorek do 4. Od 1917 r. nie zaszła żadna zmiana w osobowym składzie inspekcji.

Inne zarządzenia miały na celu zadośćuczynienie większości żądań, stawianych od szeregu lat przez robotników. Poinstanowiono mianowicie wprowadzić znacznie większą liczbę inspektorów-robotników do pomocy inspektorom obwodowym. Tych inspektorów-robotników mianuje rząd po porozumieniu z zainteresowanymi; są oni odpowiedzialni wyłącznie wobec centralnego urzędu inspekcji i właściwego inspektora obwodowego. Robotnicy w każdym przedsiębiorstwie podległym inspekcji mają prawo wybrać jednego przedstawiciela, który obok pracodawcy może zaznajamiać się z treścią protokółów spisanych po zwiedzeniu tego przedsiębiorstwa.

Wobec tego że reorganizacja miała na celu umożliwienie odwiedzenia każdego zakładu przynajmniej raz na rok, co jednak stanowiło zbyt trudne zadanie dla niedość licznych inspektorów państwowych, polecono zarządom miast inspekcjonowanie licznych warsztatów rzemieślniczych i przedsiębiorstw zatrudniających tylko czasowo pracę najemną. Wkrótce przecież przekonano się o konieczności znacznego rozszerzenia granic tej nowej inspekcji, gdyż obowiązki inspektorów po re-

wolucji 1917 r. zwiększyły się bardzo przez wprowadzenie nowych ustaw robotniczych. Skutkiem tego w 1918 r. polecono zarządom miast ustanowienie inspektorów do czuwania nad stosowaniem ustaw ochronnych w warsztatach rzemieślniczych, w rolnictwie i związanych z niem przemysłach i w zakładach zatrudniających przejściowo pracę najemną, jak również do nadzoru nad warunkami mieszkaniowemi robotników. Odciążyło to inspektorów państwowych od obowiązku odwiedzania drobnych przedsiębiorstw, pozostawiając im wszakże odpowiedzialność za nadzór i kontrolę w tej dziedzinie inspekcji pracy. Należy przytem zaznaczyć, że techniczne uzdolnienie inspektorów komunalnych zazwyczaj nie jest wystarczające dla inspekcjonowania wielkich zakładów pracy, co też musi być wykonane wyłącznie przez inspektorów rządowych. Tym sposobem ustaliła się wyraźna linja demarkacyjna między uprawnieniami inspektorów państwowych i komunalnych.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Najważniejsze ustawy i dekrety w sprawie inspekcji pracy są następujące:

- dekret z dnia 18 sierpnia 1917 r. o inspekcji fabrycznej;
- instrukcja z dn. 21 czerwca 1920 r. o inspektorach fabrycznych i ich pomocnikach z klasy robotniczej;
- dekret rządowy z dn. 21 czerwca 1918 r. w sprawie zakresu działania i liczebności inspektorów fabrycznych;
- ustawa z dnia 9 września 1918 r., wprowadzająca zmiany do dekretu z dn. 18 sierpnia 1917 r. o inspekcji fabrycznej;
- dekret rządowy z dn. 9 września 1918 r., uzupełniający przepisy w sprawie organizacji komunalnej inspekcji fabrycznej i właściwości inspektorów miejskich.

Władzę zwierzchnią odpowiedzialną za inspekcję fabryczną stanowi w Finlandji ministerstwo spraw społecznych. Urząd pracy departamentu pracy i opieki społecznej tego ministerstwa zajmuje się sprawami ochrony pracy i higieny przemysłowej. Inspektorzy fabryczni i ich pomocnicy znajdują się pod bezpośredniem zwierzchnictwem urzędu pracy.

Inspekcji fabryk dokonywują poczęści państwowi inspektorzy obwodowi, poczęści zaś inspektorzy komunalni. Istnieje ośmiu inspektorów obwodowych, cztery inspektorki, dziesięciu pomocników z pośród klas robotniczej i ośmiu urzędników kancelaryjnych. Pozatem istnieje przydzielony do urzędu pracy podinspektor, który zastępuje inspektorów obwodowych

w razie niewykonywania przez nich z jakichkolwiek względów należnych do nich obowiązków.

Dla celów inspekcji fabrycznej Finlandja podzielona jest na osiem obwodów, z których każdy posiada personel złożony z 1 inspektora, 1 inspektora-robotnika i 1 sekretarki. W dwóch największych obwodach inspektor obwodowy ma do pomocy po dwóch inspektorów-robotników. Z 4 inspektorek każda pełni czynności w 2 obwodach.

W każdym okręgu komunalnym, posiadającym zakłady podlegające ustawom ochronnym, istnieje co najmniej 1 inspektor komunalny. W 1922 r. było 481 inspektorów komunalnych w okręgach wiejskich i 45 w miastach. Inspektorzy komunalni pełnią swe czynności pod zwierzchnictwem inspektora obwodowego, przyczem działalność ich podlega również ze stanowiska komunalnego nadzorowi municypalnej komisji higienicznej lub władz komunalnych. We wszystkich zakładach objętych ustawą robotnicy mogą wyznaczać swego przedstawiciela, który jest uprawniony do otrzymania od inspektora wyciągów z protokołów spisanych po dokonaniu inspekcji zakładu, a to w celu dołączenia własnych uwag lub zastrzeżeń.

W końcu 1921 r. liczone w Finlandji 32.561 miejsc pracy objętych ustawodawstwem ochronnem. Podług wszelkiego prawdopodobieństwa jednak cyfr ta nie jest bynajmniej kompletną, gdyż w okręgach wiejskich nie ukończono do tego czasu rejestracji drobnych warsztatów. W końcu tegoż 1921 r. w zakładach podległych inspekcji rządowej było zatrudnionych 165.302 robotników. Liczba robotników zatrudnionych w zakładach znajdujących się pod dozorem inspekcji komunalnej, wynosiła: 38.369 w miastach i 55.506 w okręgach wiejskich. Ogólna liczba robotników zatrudnionych w zakładach podległych inspekcji sięgała w tym czasie 259. 177.

Inspekcja fabryczna pozostaje pod kierownictwem inspektora głównego, który jest jednocześnie szefem urzędu pracy ministerstwa spraw społecznych. Urzędnik ten ponosi odpowiedzialność za kierunek i ogólny nadzór inspekcji fabrycznej; winien on dbać o sprawne funkcjonowanie inspekcji, zgodnie z obowiązującymi ustawami i dekretami, oraz starać się o jednolitość metody w całym kraju. W tym celu inspektor główny nadzoruje czynności inspektorów, udziela im w razie potrzeby instrukcyj i opinij i sprawdza wszelkie skargi wnoszone z powodu ich urzędowania. Jednakże inspektor główny nie posiada w stosunku do swych podwładnych bezpośredniej władzy dyscyplinarnej, która należy wyłącznie do samego ministra. Inspektor główny obowiązany jest badać

wszelkie sprawy, mające związek z inspekcją fabryczną, i składać w tym przedmiocie raporty szefowi departamentu pracy i opieki społecznej, ministrowi spraw społecznych lub radzie ministrów. We wszelkich decyzjach, wydawanych przez ministerstwo w sprawach inspekcji fabrycznej, musi być brana pod uwagę opinia inspektora głównego, a zwłaszcza w decyzjach dotyczących rekursów od postanowień inspektorów obwodowych.

Inspektor główny nie bierze bezpośredniego udziału w inspekcjach zakładów, może jednak je odwiedzać, zarówno jak kancelarje inspektorów obwodowych, dla celów kontroli lub udzielania instrukcyj. Inspektor główny odbywa z inspektorami fabrycznymi konferencje, podczas których poddaje się dyskusji różne sprawy, dotyczące ochrony robotników.

Zwierzchnictwo i nadzór nad inspektorami fabrycznymi powierzone są pomocnicy głównego inspektora, przydzielonej do urzędu pracy ministerstwa spraw społecznych. Jednakże urzędnicze tej nie przysługuje prawo stanowienia w ostatniej instancji w sprawach, dotyczących inspekcji pracy.

Stosownie do prawa obowiązującego, inspektorkom fabrycznym przysługuje władza taka sama, jak inspektorom w razie posiadania przez nie równorzędnej kompetencji technicznej. Gdy jednakże w praktyce okazało się niemożliwym obsadzenie stanowisk inspektorek przez osoby o takich kwalifikacjach, trzeba było podzielić obowiązki między inspektorów i inspektorki. Skutkiem tego do inspektorów należy nadzór nad zakładami większemi, przy których konieczne są rozległe wiadomości techniczne i pewien zasób doświadczenia. Inspektorzy winni wizytować zakłady, zatrudniające 10-ciu lub więcej robotników; dla warsztatów, stosujących siłę motorową, jeden HP odpowiada trzem robotnikom. Prócz tego do inspektorów należy nadzór nad przedsiębiorstwami przemysłu chemicznego, stosującymi urządzenia techniczne. Wreszcie inspektorzy sprawują kontrolę nad inspektorami komunalnymi w okręgach wiejskich.

Inspektorki czuwają nad warunkami pracy w mniejszych zakładach, w których posiadanie wiadomości technicznych jest zbędne. Należy do nich również kontrola czynności inspektorów komunalnych w miastach. W praktyce zakres działalności inspektorek odpowiada zakresowi czynności inspektorów komunalnych w miastach. Wreszcie do inspektorek należy odwiedzanie większych zakładów pracy, o ile zatrudnione są w nich przeważnie kobiety lub młodzież. W tych wypadkach inspektorki mogą udzielać wskazówek co do pracy robotników w tych kategoriach z zastrzeżeniem, by wskazówki te nie pociągały za sobą wprowadzenia jakichkolwiek zmian technicznych. In-

spektorki winne bezzwłocznie zawiadamiać inspektora obwodowego, na którego terenie znajduje się dane przedsiębiorstwo, o udzielonych przez siebie wskazówkach; właściwy inspektor może do tych wskazówek wprowadzać zmiany jedynie w zakresie swych kompetencji.

Inspektorzy-robotnicy współdziałają z inspektorami i inspektorkami. Inspektorzy - robotnicy czynni są we wszystkich zakładach pracy podległych inspekcji, obowiązki ich zaś polegają specjalnie na dopilnowaniu, aby zlecenia udzielone przez inspektorów fabrycznych zostały wykonane. Kontrolują oni również działalność inspektorów komunalnych, a mianowicie w okręgach wiejskich. W razie jeżeli pomocniczy inspektor-robotnik stwierdza pewne braki w zakładzie pracy, wolno mu wyrazić swoją opinię i udzielić wskazówki przedsiębiorcy. Jeżeli inspektor-robotnik przekonywuje się, że pracodawca nie zastosował się do ustawy lub do zlecenia, udzielonego przez inspektora fabrycznego, nie wdraża on sam postępowania karnego, lecz donosi o tem, co zaszło, inspektorowi. Inspektor-robotnik składa dokładne sprawozdania o swej działalności inspektorowi fabrycznemu, do którego należy nadzór nad danym zakładem, inspektor zaś może dowolnie zmieniać udzielone przez tego inspektora-robotnika wskazówki.

Mniejsze zakłady pracy, stosujące pracę najemną niestale, i wogóle wszelkie przedsiębiorstwa, wymagające nadzoru miejscowego, podlegają kontroli inspektorów komunalnych. Do tej kategorii przedsiębiorstw należą: warsztaty rzemieślnicze, zakłady drobnego przemysłu, przedsiębiorstwa rolne i zawodów pokrewnych, przedsiębiorstwa istniejące na pewien okres czasu, zakłady handlowe, hotele, restauracje i t. p. przedsiębiorstwa. W razie stwierdzenia przez inspektora komunalnego pewnych braków w przedsiębiorstwie wolno mu udzielać pracodawcy wskazówek i opinij. Jednakże inspektor komunalny nie ma prawa wdrożyć postępowania sądowego lub administracyjnego; o ile zaś uważa je za potrzebne, zawiadamia o tem właściwego inspektora fabrycznego.

Należy podkreślić, że wszyscy fabryczni inspektorzy i inspektorki posiadają jednakową władzę prawną i administracyjną. Inspektorom-robotnikom przysługuje władza analogiczna do władzy inspektorów komunalnych. Obowiązkiem każdego inspektora bez względu na kategorię, do której należy, jest zawiadomienie o zauważonym przez siebie ujemnym stanie rzeczy tego inspektora, który powinien przedsięwziąć środki dla usunięcia braków. Wogóle przy wykonywaniu swych czynności inspektorzy obowiązani są okazywać sobie wzajemną pomoc przez dostarczanie sobie wszelkich potrzebnych infor-

macyj. Inspektorzy komunalni mają sobie specjalnie poruczone rozsyłanie schematów statystycznych do wszystkich zakładów na obszarze danej jednostki komunalnej, do zbierania ich po wypełnieniu i przekazywania inspektorom fabrycznym. Inspektorzy komunalni rozsyłają również pracodawcom wszelkie druki, dostarczane przez inspektorów fabrycznych.

Inspektorzy fabryczni, inspektorzy-robotnicy i inspektorzy komunalni winni codziennie wciągać do dziennika informacje o dokonanych inspekcjach.

Inspektorzy-robotnicy i inspektorzy komunalni składają sprawozdania właściwemu inspektorowi fabrycznemu; inspektor fabryczny składa sprawozdania kwartalne i roczne sekcji ochrony pracy. Od czasu do czasu inspektor fabryczny odwiedza zakłady, znajdujące się pod nadzorem inspektorów komunalnych, dla oceny działalności tych ostatnich.

Uprawnienia i metody działalności.

Personel inspekcji pracy posiada prawo wstępu o każdym czasie do pracowni tych zakładów, które są objęte ustawami o inspekcji fabrycznej. Po odwiedzeniu zakładu inspektor komunikuje przedsiębiorcy o koniecznych, zdaniem jego, ulepszeniach i zmianach i udziela wszelkich odnoszących się do tego wskazówek, wciągając je zarazem do raportu inspekcyjnego. Wyciąg z tego raportu otrzymuje przedsiębiorca. W razie jeżeli warunki pracy w zakładzie są przeciwne przepisom ustawowym, lecz te ostatnie nie dają bezpośrednich wskazówek co do zmian, jakie należy wprowadzić, wówczas inspektor udziela pracodawcy zlecenia pisemnego według powyżej opisanego postępowania i wyznacza termin, w którym należy wprowadzić wskazane zarządzenia. Pracodawca lub jego pełnomocnik może odwołać się w ciągu 30 dni do ministerstwa spraw społecznych. Odwołania takie podlegają rozpatrzeniu przez kolegium ministerstwa. Kolegium jest to rada pod przewodnictwem szefa departamentu pracy i opieki społecznej, złożona z kierowników wydziałów: pracy i ogólnego. Kolegium decyduje w ostatniej instancji.

W razie jeżeli pracodawca nie zastosował się do pisemnego zlecenia inspektora pracy, (które to zlecenie stało się prawomocnym, o ile pracodawca nie wniósł odwołania w przewidzianym terminie lub o ile ministerstwo potwierdziło je bez zmiany), inspektor zawiadamia o tem ministerstwo spraw społecznych. Ministerstwo przeprowadza wówczas wykonanie zlecenia w drodze administracyjnej za pośrednictwem miejscowego organu sprawiedliwości (Overexekutor).

„Overexekutor“ nie ma prawa wchodzić w to, czy zarządzenie jest słuszne; winien on wyłącznie wyznaczyć nowy termin, w którym pracodawca musi zastosować się do zarządzenia, oraz sprawdzić jego wykonanie; w razie oporu „overexekutor“ nakłada na pracodawcę grzywnę lub inną karę.

O ile warunki pracy w zakładzie mogą powodować bezpośrednio niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pracujących, inspektor może zażądać od pracodawcy zawieszenia pracy do czasu usunięcia niebezpieczeństwa. Gdyby pracodawca nie zgodził się na zawieszenie pracy, inspektor zawiadamia o tem miejscowy organ sprawiedliwości, który zarządza odpowiednie środki w celu niezwłocznego powstrzymania pracy.

Inspektorom fabrycznym służą ściśle określone uprawnienia w zakresie udzielania zezwoleń na wyjątki od przepisów ustawowych w sprawie czasu pracy i t. p.

Przy zasięganiu opinii inspektora co do planów nowego zakładu lub co do zmian wprowadzanych w zakładzie istniejącym inspektor winien się wypowiedzieć czy plany te odpowiadają przepisom ustaw w sprawie zapobiegania niebezpieczeństwu przy pracy. O ile zdaniem inspektora plany nie są odpowiednie, winien on udzielić odpowiednich wskazówek i określić zmiany, które należy wprowadzić. Od inspektorów fabrycznych można również żądać opinii w sprawach planów domów robotniczych i innych pomieszczeń przeznaczonych do użytku robotników.

W razie jeżeli inspektor fabryczny zażądał od pracodawcy usunięcia pewnych braków, stanowiących wykroczenie przeciw przepisom ustawowym, pracodawca zaś nie wykonał zarządzenia inspektora, wówczas ten ostatni wnosi do sądu o wszczęcie postępowania przeciw pracodawcy. W myśl ogólnej zasady prawnej, sąd po zbadaniu sprawy jest w prawie nie wdroyć postępowania; w praktyce jednak zdarza się to niezmiernie rzadko. O ile sąd odmawia wdrożenia sprawy przeciw pracodawcy, inspektorowi wolno odwołać się do ministerstwa sprawiedliwości.

Sposób wyznaczania inspektorów.

Inspektorzy są urzędnikami państwowymi, mianowanymi na okres trzechletni. Nominacje są ponawiane, o ile inspektorzy wywiązują się odpowiednio ze swych obowiązków. Inspektora głównego mianuje prezydent republiki; pomocnicę inspektora głównego, fabrycznych inspektorów i inspektorki, inspektora pomocniczego i inspektorów - robotników mianuje

rada ministrów. Od inspektora głównego i inspektorów fabrycznych wymagany jest dyplom wyższej szkoły technicznej, finlandzkiej lub zagranicznej, oraz odpowiednia znajomość stosunków pracy. Pomocnica inspektora głównego i inspektorki fabryczne winne wykazać się z ukończenia instytutu technicznego lub też posiadać bądź dyplom uniwersytecki, bądź świadectwo nauczycielki szkoły średniej, a także rozporządzać odpowiednią znajomością stosunków społecznych. Wspomnieliśmy już powyżej, że w praktyce znalezienie inspektorek o wykształceniu technicznym, dorównującym wykształceniu mężczyzn, napotyka na wiele trudności.

Inspektorzy-robotnicy winni posiadać świadectwo szkoły powszechnej i pięcioletnie doświadczenie zawodowe. Przed ich zamianowaniem inspektorzy fabryczni mogą wypowiedzieć się co do uzdolnienia kandydatów. Tak samo robotnicy mają prawo za pośrednictwem związków zawodowych wyrazić swą opinię o kwalifikacjach inspektorów - robotników, mających być zamianowanymi w danym obwodzie inspekcyjnym.

Inspektorów komunalnych wyznaczają — w okręgach wiejskich rady miejscowe, w miastach zaś rady miejskie na polecenie rady higieny publicznej. Od kandydatów wymaga się: odpowiedniego wykształcenia ogólnego, znajomości stosunków pracy i, o ile to możliwe, początkowych wiadomości z dziedziny techniki.

Właściwości inspektorów.

Najważniejsze ustawy i rozporządzenia administracyjne, których wykonywanie należy do inspekcji fabrycznej, są następujące:

dekret z dnia 18 sierpnia 1917 r. w sprawie pracy w przemyśle i niektórych innych zatrudnień;

ustawa z dnia 27 listopada 1917 r. o 8 godzinnym dniu pracy;

rozporządzenie rady ministrów, datowane z dnia 23 grudnia 1920 r., w sprawie wyjątków od ustawy o 8 godzinnym dniu pracy;

rozporządzenie rady ministrów, datowane z dnia 20 grudnia 1919 r., o czasie pracy w przemysłach o ruchu ciągłym;

dekret z dnia 4 kwietnia 1914 r. w sprawie ochrony od niebezpieczeństw zawodowych;

rozporządzenie rady ministrów, datowane z dnia 14 lutego 1919 r., w sprawie zawodów uznanych za niebezpieczne dla dzieci i młodzieży;

dekret z dnia 18 sierpnia 1919 r. o ubezpieczeniu od nieszczęśliwych wypadków przy pracy;

ustawa z d. 24 listopada 1919 r., zmieniająca dekret o ubezpieczeniu od wypadków;

regulamin pracy w drukarniach z d. 25 maja 1919 r.;

regulamin pracy w fabrykach tytoniowych z d. 25 maja 1919 r.;

regulamin pracy w kamieniołomach z d. 25 maja 1917 r.;

ustawa z d. 24 października 1919 r. z późniejszym uzupełnieniem w sprawie warunków pracy w zakładach handlowych i składach;

ustawa z d. 4 czerwca 1918 r. w sprawie warunków pracy w piekarniach;

ustawa z d. 1 czerwca 1922 r. w sprawie uregulowania pracy;

ustawa z d. 28 kwietnia 1923 r. o umowach uczniów i praktykantów.

W razie nieszczęśliwego wypadku w zakładzie pracy władze policyjne obowiązane są zawiadomić inspektora o terminie, w którym odbędzie się dochodzenie w tej sprawie. Inspektorowie nie mają obowiązku sami przeprowadzać dochodzenia, lecz jeżeli wypadek był poważniejszy, winni zawsze być obecni podczas dochodzenia, a to w celu uświadomienia sobie, o ile wystarczały przedsięwzięte środki bezpieczeństwa; w razie ujemnym inspektorzy winni udzielić należytych wskazań dla uniknięcia powtarzania się podobnych wypadków.

Naogół inspektorzy fabryczni mają za wyłączny obowiązek czuwanie nad przestrzeganiem przepisów ustawowych, dotyczących ochrony pracy; jednakże do inspektorek należy również baczenie nad polepszeniem dostarczonych robotnikom pomieszczeń mieszkalnych, nad warunkami higieny i pomocą lekarską.

W razie wybuchu zatargu między robotnikami a pracodawcą inspektorom fabrycznym nie wolno czynić żadnych usiłowań polubownego załatwienia sprawy; obowiązani są oni jednakże do zbadania przyczyn zatargu i złożenia odpowiedniego raportu ministerstwu spraw społecznych.

Inne władze inspekcyjne.

Poza wymienionemi powyżej żadne inne władze nie zajmują się stale inspekcją fabryk. Inspektorzy jednakże mogą żądać od lekarzy prowincjonalnych i miejscowych urzędów higienicznych potrzebnych sobie informacji. Prócz tego władze komunalne, policja okręgowa, rady higieniczne, ko-

misje komunalne i wogóle wszelkie zainteresowane w sprawach pracy organa władz komunalnych obowiązane są do współdziałania w zakresie swych właściwości z inspektorami fabrycznymi.

Rady higieniczne, występując w charakterze władz miejscowych, lub w braku takich rad komisje komunalne obowiązane są czuwać nad należytem wykonywaniem inspekcji zakładów pracy i nad odpowiedniem wypełnianiem obowiązków przez inspektorów komunalnych.

FRANCJA

R Y S H I S T O R Y C Z N Y.

Dla podania zarysu historycznego inspekcji pracy we Francji trzeba byłoby nakreślić rozwój ustawodawstwa ochronnych od jego skromnych początków w zaraniu pierwszej połowy 19 stulecia aż do bezwzględnych nakazów, ustalonych przed laty trzydziestu ustawą organiczną z d. 2 listopada 1892 i uzupełnianych od owego czasu przez cały szereg przepisów dodatkowych. A ponieważ służba nadzorcza wieńczy w sposób logiczny wszelkie poważne zarządzenia ustawowe, przeto rozwój inspekcji musiał z konieczności iść śladem postępów w ustawodawstwie robotniczem. Przyjrzyjmy się stadjom rozwojowym, przez które przeszła inspekcja pracy, stanowiąca początkowo inspekcję dorywczą, bez władzy i bez jednolitości, by dojść do tego, czem jest ona obecnie, t. zn. instytucją państwową, składającą się ze specjalnych urzędników, których główną, jeżeli nie wyłączną, czynnością jest stałe przestrzeganie ustaw, normujących warunki pracy.

Pierwsza francuska ustawa, normująca warunki pracy, uchwalona była w wyniku kampanji, prowadzonej za pośrednictwem petycyj od 1828 r. z inicjatyw w Stowarzyszenia Przemysłowców w Mulhouse. Była to ustawa z dnia 22 marca 1841 r. o pracy dzieci w rękodzielniach, fabrykach i warsztatach, pracujących z silnikiem lub o ruchu ciągłym oraz w fabrykach, zatrudniających powyżej 20 robotników. Ustawa ograniczyła czas pracy dzieci od lat 8 — 12 do 8 godzin na dobę, zaś dzieci od lat 12 — 15 do 12 godzin na dobę. Zdawano sobie przytem sprawę z potrzeby utworzenia t. zw. inspekcji fabrycznej w celu zapewnienia stosowania nowych przepisów. „Bez zorganizowania systemu inspekcji — mówił w izbie deputowanych referent p. Renouard, — ustawa niedostatecznie przestrzegana może okazać się bezskuteczną“. Jakkolwiek jednak uznawano potrzebę kontroli, w czasie rozpraw ujawniły

się rozbieżności w poglądach na metody jej organizacji. Jedni domagali się już utworzenia instytucji specjalnych inspektorów; inni znów przeciwnie pragnęli powierzyć inspekcję urzędnikom, pełniącym już inną służbę państwową (prefektom, zastępcom prefektów, inspektorom szkolnictwa początkowego, sędziom pokoju, komisarzom policji, a nawet kontrolerom wag i miar i t. p.). Wreszcie obie izby zgodziły się na brzmienie następujące, które w nieokreśloności swej dopuszczało wszelkie możliwe kombinacje:

„Rząd ustanowi inspektorów w celu nadzorowania i przestrzegania niniejszej ustawy“ (art. 10).

Źródła tak niedokładnego rozstrzygnięcia sprawy przedstawia sprawozdanie komisji senackiej jak następuje: „Potwierdzamy ogólnikową redakcję, która pozostawia rządowi wybór systemu inspekcji. Istnieją niewątpliwie poważne trudności. Zajdzie może potrzeba różnych i licznych prób, zanim osiągnięta zostanie najwłaściwsza forma, która będzie brała pod rozwagę interesy, a nawet nieufność zarządów zakładów, będzie łagodna w stosunku do wykroczeń nierozumnych, przypadkowych, a jednocześnie będzie czuwać po ojcowsku nad młodem pokoleniem dla zapewnienia mu dobrodziejstw nowego zarządzenia“. Jak widzimy, świadomość interwencji państwowej nie szła tak daleko, by podporządkować interesom ogólnym prywatny interes przemysłowców, to też prawa ochronne nie posiadały jeszcze egzekutywy.

Rząd czynił chwalebne wysiłki w celu zorganizowania inspekcji. Minister handlu w okólniku, skierowanym do prefektów, przekazując im ideę, wyrażone przez komisję senacką, wskazywał w jakim duchu winno się wykonywać ustawę. Według niego dla podporządkowania przemysłowców pod ustawę należy stosować nie środki przymusowe, lecz perswazję, dzięki której duch przepisów wejdzie stopniowo do praktyki życiowej przemysłu; zadanie wpływania i przekonywania winno być powierzone osobom, cieszącym się wysokim poważaniem i zaufaniem obywateli. Stosownie do wskazówek ministra, prefekci powołali do życia w każdym powiecie, gdzie tego zachodziła potrzeba, miejscowe komisje nadzorcze czyli „miejscowe komitety inspekcyjne“, złożone z osób wybitnych, rekrutujących się ze świata przemysłowego, z pośród urzędników emerytowanych, inspektorów szkół początkowych, duchowieństwa lub osób pełniących jakiegokolwiek funkcje z wyboru. Członkowie komitetów pełnili swe czynności bezpłatnie.

Wiele z tych komisyj nie ukonstytuowało się. W niektórych departamentach wcale ich nie utworzono. Tam zaś, gdzie

komisje były czynne, okazały się bezsilnymi wobec nieprzestrzegania ustawy, jakkolwiek nowy okólnik ministerjalny zalecił w razie potrzeby uciekanie się do środków represyjnych. Później wyjaśnił to p. Eugenjusz Tallon, referent projektu ustawy, która otrzymała moc obowiązującą w dniu 19 maja 1874 r.: „Komisje obawiały się, że spotkają się z niezadowoleniem i zarzutami natręctwa; to też nie wkraczały do wnętrza wielkich zakładów przemysłowych, pragnąc oszczędzać ludzi, z którymi wiązały ich codzienne serdeczne stosunki. Skutkiem tego ustawa okazała się bezsilną i nie dała owoców“.*) Stowarzyszenie Przemysłowców w Mulhouse, stwierdziwszy bezskuteczność komisji, wyraziło swój pogląd, że przestrzeganie ustawy byłoby ściślejsze, gdyby nad wykonywaniem jej czuwali ludzie, wyposażeni w specjalnie nadane im atrybucje. „Okoliczność ta dowiodła aż nadto dobrze — dowodziło stowarzyszenie — że nie można oprzeć się na dobrej woli i na zasadzie bezpłatności“.

To też począwszy od 1847 r. zaczęto iść w innym kierunku. W dniu 15 lutego 1874 r. rząd przedstawił izbie parów projekt, zmierzający do utworzenia inspekcji pracy. Baron Dupin, który projekt ten referował, wystąpił z wnioskiem utworzenia specjalnego urzędu. Projekt jego mieścił w sobie zażytek całej organizacji administracyjnej inspektoratu takiego, jaki powstał 30 lat potem.

P. Dupin uważał inspektorat za najważniejszą część referowanego przez siebie projektu ustawy. W referacie jego czytamy: „Od 6 lat ustawa coraz bardziej cofa się; początkowo stosuje się ją niedostatecznie, później coraz gorzej, w końcu ośmielają się uznawać ją za niewykonalną — a wszystko dla tego, że nie utworzyliśmy instytucji inspektorów, rozporządzających znaczną władzą, niezależnych i szanowanych, jak to się dzieje w Anglii... Powierzmy inspekcję wybitnym i szanowanym specjalistom, którzy swój honor i życie poświęcą wyłącznie ochronie pracowników młodocianych. Ponad wszystkie miejscowe interesy, namiętności i małostki wzniosą oni sztandar humanitaryzmu ustawy ochronnej, a powaga ich pokona wszelkie wpływy uboczne, wszelki opór kredytów, fortun i intryg politycznych“.

Ciekawą jest rzeczą, że, jak widać z tego referatu, angielska organizacja inspekcji pracy znana była dobrze we Francji i służyła za wzór w walce o ochronę robotników.

Izba parów poprzestała na zaznaczeniu w ustawie ogólnego charakteru inspekcji, ujmując go w następujący artykuł:

*) Posiedzenie izby z dn. 25 listopada 1872 r.

„W celu przestrzegania wykonywania przepisów, dotyczących pracy dzieci w zakładach przemysłowych, wyznaczy się płatnych inspektorów.

Organizację inspekcji określi rozporządzenie administracyjne“.

Izba parów przyjęła projekt dnia 21 lutego 1848 r., lecz wypadki 1848 roku nie pozwoliły na przeprowadzenie nad nim dyskusji w izbie deputowanych. Bądź co bądź system bezpłatnej inspekcji doznał potępienia.

Liczne wysiłki późniejsze nie zdołały powołać do życia inspektoratu pracy. Jednakże sprzeczność poglądów przyczyniła się do wyświeetlenia kwestji i uwidocznienia wszystkiin potrzeby inspektoratu pracy, zorganizowanego według zasady terytorjalnej.

Tymczasem trwał w mocy system, wprowadzony przez ustawę z 1841 r., i stosowanie prawa pozostawało martwą literą. W celu położenia tamy takiemu stanowi rzeczy rząd cesarski dekretem z dn. 7 grudnia 1868 r. zlecił inżynierom górniczym nadzór nad pracą dzieci w przemyśle. Niewątpliwie inżynierowie górniczy posiadali pożądane w tym kierunku kwalifikacje i właściwości, lecz ważne i różnorodne zajęcia zawodowe nie pozwoliły im na wykonywanie czynności nadzorczych, skutkiem czego istotny stan rzeczy nie uległ żadnej zmianie. Rząd przeto złożył senatowi dn. 28 czerwca 1870 r. projekt ustawy o utworzeniu czterech stanowisk inspektorów głównych i szesnastu inspektorów okręgowych. Wojna przeszkodziła urzeczywistnieniu tego projektu.

W międzyczasie kilka departamentów, mianowicie: departament Sekwany, Północny i Tarn, zorganizowały na własny koszt płatną inspekcję miejscową. Inspekcja ta nie doprowadziła wprawdzie do całkowitego stosowania ustawy z 1841 r., lecz przynajmniej zdołała zaznajomić z nią przemysłowców, skłaniając ich nawet w wielu wypadkach do wprowadzenia znacznych ulepszeń.

Taki był stan rzeczy dnia 19 czerwca 1871 r., kiedy przed zgromadzenie narodowe wystąpił p. Ambroży Joubert z projektem ustawy w przedmiocie pracy dzieci zatrudnionych w przemyśle, co w ostateczności doprowadziło do uchwalenia ustawy z dnia 19 maja 1874 r. w przedmiocie pracy dzieci i dziewcząt zatrudnionych w przemyśle.

Wniosek powyższy szedł dalej niż ustawa z 1871 r., rozszerzał zakres osób, podlegających ochronie, pogłębiał ochronę czasu pracy, dawał szereg przepisów w przedmiocie zabezpieczenia życia i zdrowia robotników.

Zgromadzenie narodowe zgodziło się na wyznaczenie 15 inspektorów okręgowych, pozostawiając pozatem radom generalnym prawo mianowania w razie potrzeby inspektorów departamentalnych, wynagradzanych z budżetów departamentów.

W organizacji tej szczególnie uderza stosunkowo wysoka liczba urzędników, pozostających bez bezpośredniego zwierzchnictwa. Anglja, która rozpoczęła od wyznaczenia czterech płatnych urzędników, zmniejszyła tę liczbę w tym samym czasie do dwóch, zwiększając jednocześnie personel pomocniczy. Organizację przyjętą przez Francję można wytłómaczyć tylko w ten sposób, że inspektorów pracy uważano tam nie za pionierów, lecz odrazu za normalnych urzędników, których systematyczność pracy gwarantowały tradycje administracyjne.

Zgromadzenie narodowe utrzymało zresztą pod nieco zmienioną formą komisje miejscowe, „których zadaniem — jak się wyraził referent — miało być wszczepianie przekonania o pożyteczności ustawy w umysły ludności robotniczej i w praktykę przemysłu“. Przy Ministerstwie Handlu ustanowiono komisję główną, złożoną z 9 członków i stanowiącą jeden z rysów charakterystycznych organizacji francuskiej.

Ustawa określała pozatem ściśle przewidziane kary za różnego rodzaju wykroczenia oraz normowała postępowanie karne (stwierdzanie wykroczeń przez protokoły inspektorów, które stanowią dowód prawdy do czasu złożenia kontrdowodu ze strony przeciwnej; postępowanie sądowe w sprawach o wykroczenia odpowiada zasadom ogólnym prawa cywilnego). Inspektorzy zobowiązani byli składać corocznie sprawozdania komisji głównej.

Ustawa z 1874 r. nie zasługuje na potępienie mimo krytyk, jakie ją spotkały, i nieosiągnięcia pełni wyników, oczekiwanych po niej przez jej twórców. Prawodawca skorzystał z nauki, jakiej udzieliły niepowodzenia systemu z 1841 r., i wyzbywszy się za jednym zamachem przestarzałych formuł, na których system ten był oparty, przyjął w 1874 zasady, uznane później przeważnie przez ustawę z dn. 2 listopada 1892 r. i stanowiące podstawę organizacji obecnej. Zasady postępowania karnego nie zmieniły się od owego czasu. Gdy jednak według ustawy z 1874 r. winny wykroczenia zarząd zakładu podlegał grzywnie poprawczej, ustawa z 1892 r. sprowadziła grzywnę do zwykłej kary policyjnej, co poddało te sprawy właściwościom sądów pokoju. Instytucja komisji głównej, jeden z najlepszych pomysłów ustawy z 1874 r., okazała się tak pożyteczną, że utrzymała się prawie bez zmiany w ciągu lat pięćdziesięciu. Złożona z osób kompetentnych i ideowych, poczęści z członków parlamentu, komisja okazuje pomoc prawdziwie cenną urzędowi

centralnemu, przy którym istnieje. Komisja nietylko współpracowała przy przygotowywaniu rozporządzeń wykonawczych do ustawy, badając najrozmiatsze kwestje, mające związek z ochroną pracy, lecz co więcej brała niekiedy na siebie odpowiedzialność za wykonywanie przepisów, wywołujących najsilniejszy sprzeciw pracodawców. Wreszcie ustawa z 1874 r. powołała do życia ciało specjalne, złożone z zapewniających odpowiednią kompetencję czynników technicznych: z inżynierów państwowych lub prywatnych, z dyplomowanych słuchaczy centralnej szkoły sztuki i przemysłu oraz szkół górniczych, wreszcie z byłych kierowników zakładów przemysłowych zatrudniających conajmniej 100 robotników. Ustawa nie wymagała wprawdzie wyznaczenia inspektorów w drodze egzaminu lub konkursu, lecz właściwy ich wybór zabezpieczała ta okoliczność, że inspektorzy okręgowi mieli być mianowani przez rząd z listy, zestawionej przez komisję główną i zawierającej po trzech kandydatów na każde stanowisko wakujące.

Dwa błędy, popełnione przez prawodawcę w 1874 r., polegały: po pierwsze, na utrzymaniu w dalszym ciągu komisyj miejscowych, poza tem zaś na powołaniu do życia podwójnej inspekcji: państwowej i departamentalnej.

Komisje miejscowe, wyznaczane przez rady generalne i złożone z 5 do 7 członków, pełniących swe czynności bezpłatnie, posiadały charakter właściwej inspekcji a zarazem prawo kontroli nad inspektorami. Nie był to pomysł szczęśliwy. W rzeczywistości komisje przeważnie wcale nie były czynne niekiedy zaś przekraczały swą kompetencję ku wielkiemu własnemu uszczerbkowi, a z ujmą dla znaczenia inspektorów *).

Braków tych można było uniknąć, gdyby zastosowano się do wskazówki p. Tolain, który na posiedzeniu zgromadzenia narodowego w dniu 25 listopada 1872 r. zaproponował wprowadzenie do komisyj w charakterze członków przedstawicieli pracodawców i robotników.

Różnorodność inspekcji polegała na tem, że, jak widzieliśmy, ustawa z 1874 r. ustanowiła obok inspektorów okręgowych, będących urzędnikami państwowymi z ramienia władzy centralnej, inspektorów departamentalnych, mianowanych przez rady generalne i płatnych z funduszków departamentalnych, którzy, zależąc pod względem swego stanowiska i wynagrodzenia od zgromadzenia departamentalnego, skłaniali się

*) Por. Andrzej Morillot w piśmie *La France Judiciaire* z dnia 1 marca 1877 r. oraz R. Waddington, posiedzenie izby deputowanych w dniu 5 lutego 1889 r.

oczywiście bardziej do poglądów tego zgromadzenia niż do wskazówek inspektorów okręgowych, nadających rzekomo kierunek ich działalności. Stąd też wynikał brak jednolitości w urzędach.

Jeszcze jedną przyczyną stała na przeszkodzie do osiągnięcia pożądaných wyników, a była nią szczupła liczba personelu inspekcyjnego. Przez utworzenie inspektorów okręgowych prawodawca zamierzał dać jądro, wokół którego zśrodkowałiby się liczni inspektorzy pomocniczy. Tymczasem tylko kilka departamentów, mianowicie departament Sekwany, Północny, Dolnej Sekwany, Marny i Ujścia Rodanu, przyznały odpowiednie na to środki. W okresie uchwalenia ustawy z 1892 r. jedynie 20 na 87 departamentów posiadało inspekcję departamentalną, czestokroć zresztą tylko pozornie istniejącą, gdyż zatrudnieni w tym charakterze inspektorzy szkół początkowych, opłacani za te dodatkowe zajęcia bardzo nisko, nie troszczyli się o nie wcale. Rozległym zadaniom nie mogli podołać sami inspektorzy okręgowi, których liczba z 15 podwyższona została do 21 z chwilą przekazania im przez ustawę z dn. 16 lutego 1883 r. nadzoru nad wykonywaniem dekretu-ustawy z 9 — 14 września 1848 r. w sprawie czasu pracy dorosłych.

Mimo te braki inspekcja, nosząca nazwę fabrycznej, osiągała ciekawe wyniki, nie zaznaczające się zresztą bardzo wybitnie w ciągu pierwszych lat jej istnienia. Inspektorzy bowiem musieli przedewszystkiem stworzyć podstawy swego urzędowania, zgromadzić stopniowo statystykę zakładów, które mieli odwiedzać, i zawrzeć znajomość z przemysłowcami. W miarę jak inspektorzy wrastali w swoje jednostki terytorjalne, działalność ich zaznaczała się coraz częściej i wyraźniej.

Jakkolwiek znacznie lepsza od poprzedniej, ustawa z 1874 r. od dłuższego czasu nie wystarczała pod względem zakresu swego obowiązywania, rozciągłości przepisów ochronnych i organizacji samego nadzoru. Z tego powodu minister handlu zalecił komisji głównej opracowanie zmian w ustawie z 1874 r. i dnia 13 listopada 1886 r. złożył w kancelarji izby projekt ustawy, który po wielu przekształceniach i długotrwałych debatach przeszedł jako ustawa z dnia 2 listopada 1892 r. w sprawie ochrony pracy dzieci i kobiet zatrudnionych w zakładach przemysłowych. Na tem miejscu powstrzymamy się od szczegółowego rozbioru przepisów ustawy z 1892 r., dotyczących organizacji i sposobu urzędowania inspekcji pracy, ponieważ art. 18 i 19 tej ustawy, włączone w 1912 r. do księgi II kodeksu pracy i uzupełnione kilkoma dekrétami, posiadają dziś jeszcze moc obowiązującą i jako takie stanowią przedmiot

rozdziału następnego; zaznaczymy natomiast rysy charakterystyczne tej ustawy w celu zapoznania się z tendencjami i ogólnymi zasadami ustawodawstwa obowiązującego.

1. Ustawa z dn. 2 listopada 1892 r. przy zachowaniu inspektorów okręgowych i departamentalnych zniosła dwoistość, istniejącą w łonie inspekcji. Inspekcja stała się urzędem jednolitym, ustopniowanym, zależnym we wszystkich swych częściach składowych bezpośrednio od państwa, które wyznacza i wynagradza inspektorów. Przez scentralizowanie urzędów w rękach państwa i przez nadanie im jednolitego kierownictwa usunięto inspektorów z pod wpływów lokalnych i zapewniono im niezależność w stosunku do miejscowych władz politycznych.

2. Ustawa wyodrębniła inspekcję przez zagwarantowanie wchodzącym w jej skład urzędnikom wyłącznych i stałych czynności inspektorskich.

3. Ustawa ustaliła dobór inspektorów w drodze egzaminu, obejmującego całokształt wiadomości, niezbędnych tym urzędnikom dla należytego sprawowania ich czynności. W ten sposób zawód inspektora stał się drogą życiową, na którą nie można wstąpić po przekroczeniu pewnego wieku i którą rozpoczyna się od najniższego stopnia służbowego, mianowicie od inspektora obwodowego na stanowisku próbnym. Dzięki temu unika się tego, by do zawodu inspektora uciekały się osobniki, którym nie powiodła się inna karjera życiowa, z drugiej zaś strony daje się inspektorom możliwość stopniowego zdobywania doświadczenia służbowego pod kierownictwem starszych pracowników, przyczem awansowanie w porządku hierarchicznym przyczynia się do pobudzenia gorliwości.

4. Ustawa wprowadziła instytucje inspektorek pracy, których próbę uczynił po raz pierwszy departament Sekwany na zasadzie ustawy z 1874 r.

5. Ustawa zniosła komisje miejscowe, które okazały się organizacjami zbędnymi lub nawet szkodliwymi dla właściwego stosowania prawa; zastąpiono je przez komisje departamentalne, którym nie przysługuje rola czynnych inspektorów, gdyż nie mają one prawa odwiedzania zakładów ani nadzoru nad czynnościami inspektorów. Posiadają one charakter czysto doradczy, mając za zadanie „przedstawianie sprawozdań o wykonywaniu prawa i pożądanym w niem ulepszeniach; sprawozdania te przedstawia się ministrowi i dostarcza komisji głównej“.

Organizację nowych urzędów określił dekret z dnia 13 grudnia 1892 r., który doznał stopniowych zmian i uzupełnień dzięki szeregowi nowych rozporządzeń, rozpatrzonych po-

niżej. Organizacja objęła początkowo 11 inspektorów okręgowych, 76 inspektorów departamentalnych i 16 inspektorek departamentalnych. Liczba ta zwiększała się w miarę powierzania przez ustawodawstwo nadzoru nad coraz to nowymi przepisami ochronnymi, uchwalonemi po 1892 r., jakkolwiek liczba inspektorów nie zwiększała się proporcjonalnie do rozszerzania ich zadań. Ustawa z 1892 r. włożyła na nich wraz z urzędnikami policji sądowej wykonanie ustawy z dnia 7 grudnia 1874 r. w sprawie ochrony dzieci zatrudnionych w zawodach domokrażnych. Później zawodowe ich obowiązki wzrosły znacznie niezależnie od specjalnych właściwości, przekazanych im poza zasadniczem zadaniem nadzoru. Stopniowo inspektorom powierzono stosowanie wszystkich lub niektórych przepisów w sprawach: higieny i bezpieczeństwa (ustawy z dnia 12 czerwca 1893 r. i z dnia 11 lipca 1903 r.); czasu pracy dorosłych, zatrudnionych w zakładach przemysłowych, w których pracują kobiety i dzieci (ustawa z dnia 30 marca 1900 r.); urzędzenia w miejscach sprzedaży odpowiedniej liczby siedzeń dla zatrudnionych w nich kobiet (ustawa z dnia 29 grudnia 1900 r.); wypoczynku tygodniowego (ustawa z dnia 13 lipca 1906 r.); zakazu zatrudniania dzieci i kobiet przy pewnych pracach w zakładach przemysłowych i handlowych (ustawa z dnia 20 lipca 1909 r.); używania bieli ołowianej w robotach malarskich (ustawa z dnia 20 lipca 1909 r.); wyłaty zarobków robotników i oficjalistów (ustawa z dnia 7 grudnia 1909 r.); sklepów dla robotników (ustawa z dnia 25 marca 1910 r.); kaucyj robotników i oficjalistów (ustawa z dnia 2 kwietnia 1914 r.) oraz wszystkich przepisów, skodyfikowanych w następstwie w księgach I i II kodeksu pracy z dodatkiem wszelkich przepisów księgi II, wprowadzonych po kodyfikacji (odpoczynek kobiet po przyjsciu na świat dziecka, praca nocna w piekarniach, 8-godzinny dzień pracy), jak również niektórych przepisów księgi I w przedmiocie określania płac minimalnych w chałupnictwie.

Na szczególną uwagę zasługuje działalność inspektorów, przewidziana w zakresie nieszczęśliwych wypadków przy pracy przez art. 15 ustawy z dnia 2 listopada 1892 r., art. 11 ustawy z dnia 12 czerwca 1893 r. i art. 11 ustawy z dnia 9 kwietnia 1898 r. Nieco niżej wrócimy szczegółowo do tej sprawy.

W dziejach francuskiej inspekcji pracy szczególnie interesujące są: wymiana poglądów na przygotowanie i mianowanie inspekcji pracy oraz środki zastosowane w tym celu.

Dobór pierwszych inspektorów okręgowych, mianowanych w 1874 r., dokonał się z listy, zestawionej przez główną komisję pracy wyłącznie z pośród inżynierów lub dyplomowa-

nych słuchaczy centralnej szkoły sztuki i przemysłu oraz szkół górniczych, którzy mogli wykazać się co najmniej pięcioletnią praktyką w charakterze kierowników zakładów, zatrudniających co najmniej 100 robotników, lub też trzema latami służby w charakterze inspektorów departamentalnych. Widzimy stąd, że mianowanie inspektorów okręgowych następowało bez poddawania ich specjalnemu egzaminowi, na zasadzie przygotowania technicznego. Nie było wówczas przepisów w sprawie wyznaczania inspektorów departamentalnych, którzy jak zaznaczono, znajdowali się w owym czasie nie na służbie państwowej, lecz departamentalnej. Zresztą departamenty przyjmowały, zdaje się, niekiedy osoby o niedostatecznym przygotowaniu, nieodpowiednie do pełnienia zadań inspektorów pracy.

Reorganizacja z 1892 r. ułatwiła dostęp do egzaminów wychowańcom uniwersytetów. Pogląd ten wyraził się mianowicie w przepisie, postanawiającym, iż w konkursie, dostępnym zresztą dla wszystkich, kandydaci z dyplomem uniwersyteckim, wliczając w nich lekarzy, korzystają przy określaniu uzyskanych stopni z 30 punktów dodatkowych. Z drugiej jednak strony państwo zmuszone było przyjąć także tych inspektorów departamentalnych, którzy znajdowali się już na stanowiskach. Stąd wytworzył się zespół niezbyt jednolity, którego działalność wywoływała ożywione krytyki. Często-kroć zarzucano inspektorom brak wiadomości praktycznych, niezbędnych przy pełnieniu ich czynności. Również z zarzutami spotykała się ta okoliczność, że od inspektorów pracy wymagano przygotowania naukowego, co zamykało tę drogę robotnikom.

Dyskusja nad sposobem wyznaczania inspektorów pracy toczyła się we Francji z wielkim ożywieniem, zwłaszcza w początkach XX stulecia. Sprawę tę na Międzynarodowym Kongresie Legalnej Ochrony Pracowników, który odbył się w Paryżu w 1900 r., poruszył p. Jerzy Breton w referacie o ustroju inspekcji pracy we Francji. Francuska sekcja Międzynarodowego Stowarzyszenia Legalnej Ochrony Pracowników rozpatrywała szczegółowo tę całą kwestję w 1909 r. z okazji referatu p. Eugenjusza Petit o reformie inspekcji pracy we Francji, po-czem ogłoszono wyczerpujące sprawozdanie z rozpraw. Z pracy tej wynika, że istniała zupełna zgodność co do konieczności udziału robotników w inspekcji pracy. Kwestja polegała tylko na tem, czy korzystniej byłoby utworzyć jednolitą instytucję inspektorów pracy na podstawie jednego, jednakowego dla wszystkich egzaminu, czy też celom inspekcji pracy odpowiadałoby lepiej inspektorzy dwóch różnych kategorii. Zwolennicy tego ostatniego systemu zaznaczają, że przy wielorakich

zadaniach, stawianych inspektorom pracy, konieczne jest posiadanie gruntownych wiadomości z zakresu techniki, higieny i prawa, że natomiast istnieje cały szereg zadań mniej złożonych, które mogłyby być powierzone pomocnikom mniej wykształconym, lecz obeznanym praktycznie z pracą w fabrykach. Właśnie robotnikom umożliwić należy dostęp do tej drugiej kategorii stanowisk inspektorskich.

Pomysł utworzenia inspektorów dwóch kategorii natotkał w okresie Milleranda na zasadniczy sprzeciw ze strony ministra handlu i przemysłu oraz ze strony p. Laporte jednego z najwybitniejszych inspektorów okręgowych. Ten ostatni twierdził, że wyznaczenie pewnych inspektorów pracy w charakterze pomocników jest rzeczą antidemokratyczną: w ten sposób robotnikom dostałyby się stanowiska podrzędne i czynności uboczne. Z tego względu p. Laporte wypowiedział się przeciw półśrodkom, uważając, że nie potrzeba żadnych podinspektorów ani pomocników inspektorów; wszyscy inspektorzy pracy winni obejmować służbę na jednakowej drodze, poddając się egzaminowi konkursowemu; w celu ułatwienia konkursu robotnikom należałoby kłaść większy niż dotychczas nacisk na przedmioty praktyczne.

Sam zaś Millerand sformułował swoje zapatrywania jak następuje:

„Uważają że do kadrów inspekcji należy wprowadzić robotników, którzy wniosą do niej rodzaj umysłowości i uzdolnienia, nie do pozyskania na innej drodze. Mojem zdaniem ten rodzaj umysłowości i poglądów istotnie winien przeniknąć do organizacji inspekcji pracy. Jednakże, według mego zdania szkoda byłoby, gdybyśmy doszli do przekonania, że zmianę w nastrojach inspektorów można osiągnąć przez ustanowienie dwojakiego rodzaju konkursów i dopuszczenie na stanowisko inspektora osób nie posiadających tego nastroju, zaś poddanie drugiej kategorii kandydatów innemu egzaminowi, niższemu pod względem wymagań co do uzdolnienia, wyższemu zaś co do poziomu duchowego.

Zdaje mi się, że dla inspekcji pracy znacznie ważniejsze od uzdolnienia technicznego są ogólne zapatrywania, które właśnie dadzą dobrych inspektorów“.

P. Millerand zresztą nie lekcewał potrzeby wiadomości specjalnych przy wykonywaniu wielu zadań, należących do inspekcji pracy; uważał jednak, że inspektorzy pracy podczas pełnienia swych obowiązków mogą wyspecjalizować się odpowiednio do swych upodobań i własnego doświadczenia życiowego w tym lub innym kierunku, dzięki czemu dyrektor pracy będzie zawsze rozporządzał wyspecjalizowanym personelem,

niezbędnym przy badaniu kwestyj natury technicznej. P. Millerand zgadzał się oczywiście z poglądem p. Raula Jay, który pragnął oprzeć dostęp do inspekcji prac na jednym tylko egzaminie konkursowym. P. Jay jednak żądał drugiego jeszcze egzaminu konkursowego przy uzyskiwaniu odpowiedzialniejszych stanowisk przez inspektorów, mianowanych poprzednio na podstawie pierwszego konkursu; p. Millerand przeciwnie uznawał za szczególnie ważne utrzymanie jednego tylko punktu wyjścia dla wszystkich inspektorów pracy:

„wprowadzić podwójne egzamina konkursowe znaczy to, według mego zdania, uznać zasadę najgorszą, bardzo niebezpieczną właśnie ze stanowiska inspekcji pracy, i to nie tylko dla samych inspektorów, którzy w ten sposób już ze względu na swe pochodzenie mogą być zlekceważeni i zdyskredytowani, lecz również dla przemysłowców i dla robotników, którzy będą oceniali wizytacje jako lepsze lub gorsze odpowiednio do tego, kto ich dokonywa“.

Względy takiej natury doprowadziły we Francji do obniżenia poziomu egzaminów konkursowych na inspektorów pracy, to też zdolni robotnicy są w możności zdawać je z pomyślnym rezultatem po przejściu kursów przygotowawczych. W tym celu zniesiono również 30 punktów dodatkowych, przyznawanych poprzednio kandydatom z dyplomem uniwersyteckim i nie poprzestając na tem, uprzywilejowano robotników przez umożliwienie im dobrowolnej praktycznej pracy ręcznej, którą za zezwoleniem ministra mogą tytułem próby wykonać w pracowni wybranego przez siebie zawodu.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Nadzór nad stosowaniem ustaw ochronnych znajduje się we Francji przedewszystkiem pod zwierzchnictwem ministra pracy (departament pracy, wydział II i III), któremu podlegają:

- a) organizacja inspektorów pracy;
- b) organizacja inżynierów i nadzorców górniczych, podległa ministerstwu robót publicznych, w zakresie zaś wykonywania ustaw ochronnych poddana pod władzę ministra pracy, z wyjątkiem spraw higieny i ochrony od nieszczęśliwych wypadków w kopalniach, które pozostają pod zwierzchnictwem ministra robót publicznych;
- c) urzędnicy ministerstwa robót publicznych, do których należy wykonywanie przepisów w przedmiocie odpoczynku

tygodniowego w zakładach podległych nadzorowi ministerstwa robót publicznych (tramwaje).

W stosowaniu przepisów ochrony pracy biorą przytem udział: 1) ministerstwo robót publicznych w dziedzinie nadzoru nad pracą na kolejach żelaznych; 2) ministerstwa wojny i marynarki, którym podlegają urzędnicy, wykonywujący nadzór nad stosowaniem przepisów ochronnych w zakładach państwowych, do których ze względu na cele obrony państwowej niewskazane jest wprowadzanie urzędników z poza tych ministerstw; 3) ministerstwo spraw wewnętrznych w zakresie nadzoru nad odpoczynkiem tygodniowym w obrębie paryskich hal centralnych, wyjąwszy hotele, kawiarnie, restauracje i miejsca wyszynku*).

Według brzmienia art. 100 księgi II kodeksu pracy organizacja inspekcji składa się:

- 1) z inspektorów okręgowych;
- 2) z inspektorów i inspektorek departamentalnych, pozostających pod zwierzchnictwem inspektora okręgowego.

Organizowanie inspekcji odbywa się w drodze dekretów, ogłaszanych po porozumieniu z komitetem doradczym sztuki i przemysłu oraz główną komisją pracy, które określają, w jakich departamentach należy ustanawiać inspektorów departamentalnych, wyznaczają ich liczbę wysokość wygrodzienia i djet na rozjazdy.

Obecnie organizacja obejmuje 11 okręgów inspekcyjnych, każdy z inspektorem okręgowym na czele. Siedziby tych okręgów znajdują się w Paryżu, w Limoges, w Dijon, w Nancy, w Lille, w Rouen, w Nantes, w Bordeaux, w Tuluzie, w Marsylii i w Ljonie. Liczba inspektorów i inspektorek departamentalnych (bez Alzacji i Lotaryngji) wvnosi 133, w czem 107 mężczyzn i 26 kobiet.

W 1913 r., od którego to czasu brak danych statystycznych, nadzór inspektorów pracy obejmował 513.331 fabryk, warsztatów i doków, w których ogółem było zatrudnionych 4.460.805 osób.

Kierunek administracyjny urzędów inspekcji pracy znajduje się w rękach dyrektora pracy. Inspekcja pracy stanowi tylko część atrybucyj tego wysokiego urzędnika, wchodzącego w skład centrali ministerstwa, a więc wybierane^o nie z pośród inspektorów. Jednakże w stosunku do inspektorów okręgowych pełni on niejako czynności inspektora głównego. Dyrektor pracy wykonywa nadzór nad działalnością inspektorów

*) Pismo ministerjalne z dn. 1 czerwca 1921 r. — Bulletin de l'Inspection du Travail, 1921, str. 71.

okręgowych analogiczny do tego, jaki przysługuje im w stosunku do inspektorów departamentalnych, lecz mniej ścisły. Do obowiązków dyrektora pracy należy czuwanie nad jednolitem stosowaniem ustaw ochronnych. Tak samo w celu zapewnienia jednolitego wykonywania ustaw i usuwania możliwych rozbieżności odbywa się co roku w ministerstwie pracy konferencje inspektorów okręgowych, na których pod przewodnictwem dyrektora pracy lub naczelników wdziałów odbywa się wymiana myśli, rozpatrywanie całokształtu napotykaných trudności i uzgadnianie punktów wątpliwych.

Dyrektor pracy przewodniczy w komisji kwalifikacyjnej i na radzie dyscyplinarnej inspektorów. Jest on członkiem głównej komisji pracy, z której zadaniami zapoznamy się poniżej.

Departament pracy ześrodkowuje wszystko, co dotyczy wykonywania ustaw ochronnych. Departament dostarcza inspektorom okręgowym ogólnych i specjalnych instrukcyj w sprawach tych ustaw. Nawzajem inspektorzy okręgowi winni składać Departamentowi systematyczne sprawozdania i zasięgać jego opinii w razie jakichkolwiek poważniejszych trudności w urzędowaniu. Trudności te przedstawiane są zazwyczaj przez urząd centralny komisji głównej. Również z udziałem komisji głównej i istniejącego przy ministerstwie handlu komitetu doradczego sztuki i przemysłu opracowuje departament pracy przepisy wykonawcze, uzupełniające lub wprowadzające w życie akta ustawodawcze.

Główna komisja pracy dla przemysłu powołana była, jak już powiedziano, dekretem z d. 7 grudnia 1868 r. w celu czuwania nad wykonaniem ustawy z d. 22 marca 1841 r. i podlegała stopniowej reorganizacji na zasadzie ustaw z dn. 19 czerwca 1874 r. oraz z d. 2 listopada 1892 r. (art. 112 i nast. księgi II kodeksu pracy). Komisja główna istnieje przy ministerstwie pracy w celach czuwania nad jednolitem i skutecznem stosowaniem przepisów dotyczących pracy dzieci i kobiet; udzielania opinii o rozporządzeniach, które mają być opracowane, i wogóle o różnych sprawach, dotyczących robotników podległych ochronie; ustalania warunków przyjmowania kandydatów na inspektorów pracy i programu egzaminów konkursowych. Pozatem do zadań komisji należy rozpatrywanie wniosków, składanych przez departamentalne komisje pracy, które, jak widzieliśmy z rozdziału poprzedniego, noszą charakter wyłącznie doradczy. Wreszcie komisja główna składa prezydentowi Republiki doroczne sprawozdanie o stosowaniu ustaw ochronnych. Komisja składa się z 9 członków: 2 senatorów i 2 posłów, wybieranych przez senatorów i posłów izby deputo-

wanych, oraz 5 członków z nominacji, wyznaczanych co 4 lata przez prezydenta Republiki.

Przy departamencie pracy istnieje także komisja higieny przemysłowej. Powołana ona była do życia przez rozporządzenie ministerjalne z dnia 11 grudnia 1900 r. w celu opracowania specjalnych rozporządzeń, dotyczących higieny przy wykonywaniu określonych zawodów lub określonych prac, przewidzianych w art. 67 2° księgi II kodeksu pracy. Minister może zasięgać opinii tej komisji we wszystkich sprawach higieny przemysłowej. Komisja nosi charakter ściśle naukowy i techniczny, a składa się z lekarzy specjalistów w sprawach higieny przemysłowej, z chemików i inspektorów pracy.

Czynności inspektorów okręgowych określa ogólna instrukcja z dnia 19 grudnia 1892 r. Inspektorzy okręgowi kierują czynnościami inspektorów departamentalnych, ześrodkowują je i nadzorują. Z tego ostatniego tytułu wykonywują oni stałą kontrolę nad czynnościami inspektorów w obrębie właściwego okręgu. W tym celu inspektorzy okręgowi odwiedzają co roku pewną liczbę zakładów, zwiedzonych już przez urzędników podwładnych, lub też zwiedzają wraz z nimi pewne zakłady dla naocznego stwierdzenia, w jaki sposób inspektorzy wykonywują swe czynności, oraz udzielania w razie potrzeby odpowiednich wskazówek. Pozatem każdy protokół, spisany przez inspektora departamentalnego, przed przekazaniem go władzom sądowym winien być przedstawiony inspektorowi okręgowemu.

Prócz wizytacyj o charakterze kontrolującym inspektorzy okręgowi winni dokonywać: wizytacyj trudniejszych i skomplikowanych, jak np. w zakładach państwowych i dobroczynnych oraz osiedzin nowych urządzeń fabrycznych, jak również przeprowadzać dochodzenia w razie cięższych niebezpieśliwych wypadków przy pracy.

Inspektorzy okręgowi składają co roku ministrowi ogólne sprawozdanie o stosowaniu ustaw ochronnych i działalności inspekcji pracy w ich okręgach. Sprawozdania inspektorów okręgowych dostarczają materiału do sprawozdania rocznego, zestawianego przez główną komisję pracy, i ogłaszane są drukiem obok tego ostatniego wraz ze sprawozdaniami głównych inżynierów górniczych, które obejmują stosowanie ustaw ochronnych w zakresie górnictwa.

Poniżej rozpatrzemy właściwości i prawa, przysługujące inspektorom departamentalnym przy stosowaniu przez nich ustaw ochronnych.

W końcu każdego miesiąca inspektorzy departamentalni składają inspektorowi okręgowemu wykaz wizytacyj, dokona-

nych przez nich w ciągu całego miesiąca. Wykaz zawiera tylko te wizytacje, które mogą pociągnąć za sobą kontrolę inspektora okręgowego, t. zn. te, przy których inspektor w jakikolwiek sposób pozostawia ślad swych odwiedzin (przez poświadczenie regulaminu, przez sporządzenie protokołu lub specjalnego sprawozdania o sprawach ujawnionych w czasie wizytacji i t. p.).

Inspektorzy departamentalni otrzymują spisy zezwoleń na wyjątki i spisów tych winni ściśle się przytrzymywać. Poza tem inspektorzy departamentalni winni rejestrować nieszczęśliwe wypadki, o których otrzymali zawiadomienie, i z pośród tych zawiadomień odnotowywać wypadki, których przyczyny leżą w wykroczeniach przeciw przepisom, mającym na celu bezpieczeństwo przy pracy, a to w celu udzielania odpowiednich wskazówek podczas objazdów.

Do obowiązków inspektorów należy również udzielanie odpowiedzi i wyjaśnień na wszelkie pytania ze strony przedsiębiorców, robotników i organizacji zawodowych.

Poza temi bieżącymi pracami biurowymi inspektorzy departamentalni składają co kwartał inspektorowi okręgowemu wykaz wypadków, o których otrzymali zawiadomienia, oraz wykaz protokołów, sporządzonych przez nich podczas objazdów. Wreszcie inspektorzy departamentalni sporządzają sprawozdania roczne w sprawie stosowania ustaw, których wykonywanie mają sobie powierzone; sprawozdania zawierają zestawienia statystyczne o różnych działach czynności inspektorskich w ciągu roku ubiegłego. Wydatki biurowe inspektorów pokrywane są raz na rok.

Uprawnienia i metody działalności.

Prawo wstępu do zakładów pracy zapewnia inspektorom art. 105 § 1 księgi II kodeksu pracy, według brzmienia którego „inspektorzy mają prawo wstępu do wszystkich zakładów, przewidzianych przez przepisy, nad których wykonaniem czuwają, a to w celu wykonywania nadzoru i przeprowadzania badań stanowiących ich obowiązki“.

Jednakże należy tu zaznaczyć dwa wyjątki od zasady powyższej: jeden na zasadzie prawa, drugi zaś faktyczny.

Wyjątek prawny przewiduje § 2 art. 105 księgi II: „W razie, jeżeli prace malarskie, wymienione w art. 78, wykonywane są w lokalach zamieszkałych, inspektorzy mają prawo wstępu do tych lokali jedynie po uzyskaniu odpowiedniego upoważnienia ze strony zamieszkujących je osób“. Przytoczony art. 78

powtarza przepis ustawy z d. 20 lipca 1909 r. w sprawie stosowania bieli ołowianej w robotach malarskich.

Faktyczny wyjątek dotyczy przedsiębiorstw rolnych, które według prawa podlegają przepisom art. 75 księgi I kodeksu pracy. Artykuł ten zabrania pracodawcom utrzymywania przy swych zakładach sklepów, w których sprzedawaliby oni pośrednio lub bezpośrednio swym robotnikom, oficjalistom i ich rodzinom artykuły żywności i inne towary. Inspektorzy właściwie nie mają prawa wstępu do tych sklepów, żaden bowiem z przepisów ochronnych nie ma mocy obowiązującej wobec przedsiębiorstw rolnych.

Przysługujące inspektorom prawo wizytowania zakładów możliwie często w tym czasie, kiedy nadzór nad nimi jest najważniejszy, zawiera w sobie możliwość odwiedzania w nocy zakładów, w których, według ich przypuszczenia, zatrudnione są osoby, korzystające z ochrony prawnej. Okólnik ministerjalny z d. 19 grudnia 1892 r. zaleca, by wizytacje nocne stanowiły przedmiot specjalnej pozycji w miesięcznym wykazie wizytacji, o którym była mowa w poprzednim rozdziale.

Sądy potwierdziły w szerokim zakresie przysługujące inspektorom prawo wstępu w czasie nocy do zakładów, podległych ich nadzorowi. Izba apelacyjna mianowicie w orzeczeniu swem z d. 6 sierpnia 1921 r. *) orzekła, iż właściciel piekarni mylnie powołał się na zasadę nietykalności mieszkania w celu wzbronienia wstępu inspektorowi, który przyszedł sprawdzić wykonanie art. 20 księgi II kodeksu pracy, dotyczącego zakazu pracy nocnej w piekarniach.

W każdym razie ustawa gwarantuje przedsiębiorcom w pożądanym stopniu zachowanie tajemnicy przez inspektorów, ustanawiając dla nich (art. 102 księgi II kodeksu pracy) przysięgę „niezdradzania tajemnic fabrycznych i wogóle sposobów produkcji, o których mogą oni powziąć wiadomość podczas wykonywania swych czynności“.

Inspektorzy są również upoważnieni do żądania od zarządów zakładów, by przedstawiano im w zakładach pracy wszelkiego rodzaju księgi, rejestry i dowody, których prowadzenie ma na celu ułatwienie kontroli wykonywania przepisów ochronnych. Z przysługującego im prawa badania osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie inspektorzy czynią rzadko użytek ze względu na oszczędzenie im w przyszłości możliwych przykrości z tego powodu.

Nadzór nad stosowaniem niektórych przepisów, dotyczących higieny i bezpieczeństwa pracowników, obejmuje prócz

*) Por. Bulletin de l'Inspection du Travail, 1921, str. 114.

akcji sądowej, którą inspektor może wdrożyć na skutek stwierdzonych przez niego wykroczeń i o której powiemy poniżej, również akcję zapobiegawczą o charakterze administracyjnym.

Ponieważ prawodawca w ogólnych przepisach, stosowanych w sposób jednolity, nie mógł przewidzieć wszystkich niebezpieczeństw przy najróżnorodniejszych urządzeniach i instalacjach, przeto w większości wypadków przepisy ustawowe noszą charakter ogólnikowy, pozostawiając organom wykonawczym dbałość o wskazywanie szczegółowych środków, jakie mogą być stosowane w każdym konkretnym wypadku. Zasadnicze te przepisy, zawarte w art. 66 księgi II kodeksu pracy, posiadają według orzeczenia izby kasacyjnej sankcję jedynie w granicach, przewidzianych w ogólnych lub specjalnych rozporządzeniach, które zastosowują ich zasady do dyspozycji konkretnych.

Stosownie do art. 68 księgi II kodeksu pracy, dotyczącego wykonywania zarządzeń administracji państwowej w zakresie ogólnych środków ochrony zdrowotności, mających zastosowanie do podległych inspekcji zakładów pracy, oraz przepisów specjalnych w przedmiocie czy to określonych zawodów, czy też określonych metod pracy, inspektorzy przed sporządzeniem protokołu winni zlecić zarządowi zakładu dostosowanie się do właściwych przepisów wymienionych rozporządzeń.

Przed upływem wskazanego terminu, najpóźniej zaś w 18 dni po wydaniu zlecenia, zarząd zakładu może wnieść sprzeciw do ministra pracy. Sprzeciw taki wstrzymuje wykonanie nakazu.

Szereg instrukcyj ministerjalnych i orzeczeń sądowych sprecyzował treść i rozciągłość powyższych przepisów. Przedewszystkiem inspektor winien wymienić przepisy dekretoń, przeciw którym wykroczone, i określić stwierdzone przez siebie wykroczenie (okólnik ministerjalny z d. 13 kwietnia 1898 r.), nie wolno mu jednak wskazywać urządzeń zabezpieczających (okólnik ministerjalny z d. 22 września 1898 r.).

Wreszcie z prawnego charakteru zlecenia, który stanowi jedynie interpretację ustawy, wynika, iż ostateczna decyzja należy do sądu, i on jedynie może orzec, czy zleczone zarządzenie winno być wykonane.

Inspektorzy pracy posiadają uprawnienia administracyjne jeszcze jednego rodzaju: w wypadkach określonych przez tekst ustawy przysługuje im mianowicie prawo przyznawania na pewien czas zezwoleń na wyjęcie z pod niektórych przepisów ochronnych oraz ustępstw przy wykonywaniu prawa.

Stosuje się to do wypadków, w których skutkiem bezrobocia wynikłego z powodu przypadkowej przerwy w pracy lub

ze względu na siłę wyższą okazała się konieczną praca nocna dzieci lub kobiet (art. 25 księgi II kodeksu pracy).

Pozatem inspektor okręgowy jest mocen udzielić pozwolenia na przedłużony czas pracy w tych gałęziach przemysłu, dla których nie obowiązuje żadne z rozporządzeń administracji państwowej, przewidzianych w ustawie z d. 23 kwietnia 1919 r., a mianowicie w stosunku do dzieci i kobiet zatrudnionych w wymienionych w art. 4 dekretu z d. 30 czerwca 1913 r. gałęziach przemysłu (wykonawczy do dawnego art. 17 księgi II kodeksu pracy).

Współdział inspektorów pracy w uwzględnianiu podań przy budowie nowych fabryk, warsztatów i t. d. ograniczony jest do zakładów niebezpiecznych, szkodliwych dla zdrowia lub niedogodnych.

W razie wykroczeń inspektorom przysługuje prawo sporządzania protokółów. Nie jest to jednak ich obowiązkiem, przeciwnie, okólnik ministerjalny zaleca im wyraźnie działalność, o ile możliwości, zapobiegawczą, nie zaś karną.

Protokół stanowi akt prawny, zawierający oświadczenia wszystkich tych czynników władzy państwowej, które winny stwierdzać wykroczenie. Protokół pociąga za sobą automatycznie sprawę sądową. Z chwilą, gdy protokół przekazany został przez inspektora sądowi, sprawa nabiera biegu wedle zwykłych zasad postępowania, które nie zmuszają sądu do wszczęcia dochodzenia z tytułu złożenia protokołu.

Na zasadzie art. 107 księgi II protokoły inspektorów stanowią dowód prawdy do złożenia dowodu przeciwnego. Znaczy to, że sporządzone przez inspektorów protokoły uważa się za zawierające same przez się dowód stwierdzonego wykroczenia bez potrzeby przeprowadzania dowodu przez inspektora pracy lub przez sąd. Jednakże w przeciwieństwie do innych aktów urzędowych, których autentyczność nie może być poddana w wątpliwość, te protokoły mogą podlegać rekursom ze strony przeciwnej; do niej to należy przeprowadzenie dowodu o braku winy za pośrednictwem jakichkolwiek środków prawnych. Sąd może zarządzać dochodzenia, przesłuchiwać świadków, powoływać rzeczoznawców. Inspektor zaś, jako osoba zainteresowana w sprawie, nie może być ani świadkiem, ani rzeczoznawcą.

Jest to punkt, na którym najbardziej odbiegają od siebie systemy inspekcji francuskiej i angielskiej, ostatni bowiem upoważnia inspektora pracy do występowania w charakterze oskarżyciela lub świadka.

Sposób mianowania inspektorów.

Stosownie do ustawy (art. 103 i 113 księgi II) inspektorzy i inspektorki departamentalne wyznaczani są w drodze konkursu, którego warunki i program ustala główna komisja pracy. Jedyne warunki, wymagane przytem poza warunkami moralności, stawianemi wobec kandydatów na wszelkie urzędy państwowe, dotyczą wieku, narodowości i zdatności fizycznej.

W zakres egzaminów konkursowych inspektorów wchodzi dziedziny wiedzy, które mogą znaleźć zastosowanie przy spełnianiu ich czynności. Przedmiotem egzaminu są: ustawodawstwo ochronne (ustawy, których stosowanie powierzone jest inspektorom); zasady higieny zawodowej, mechaniki i nauki o elektryczności oraz środki zapobiegające nieszczęśliwym wypadkom (egzamin pisemny i ustny); pojęcia z zakresu ustawodawstwa robotniczego i przemysłowego; zadanie praktyczne z zakresu higieny przemysłowej, mechaniki, nauki o elektryczności i zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, wykonywane na przyrządach w Konserwatorjum Sztuki i Przemysłu; dowolne zadanie praktyczne z zakresu robót przemysłowych (egzamin ustny). Ten ostatni egzamin wprowadzono ze względu na kandydatów, którzy mogą się wykazać co najmniej 10 latami praktyki przemysłowej w charakterze zarządzającego zakładem przemysłowym, inżyniera prowadzącego roboty praktyczne, majstra, robotnika lub ucznia w zakładach, posiadających urządzenia mechaniczne. Zadanie to wykonywa się w jednym z zakładów pracy okręgu paryskiego.

Kandydatki na stanowiska inspektorek składają egzaminy według tego samego programu z pominięciem zadań z zakresu mechaniki, elektrotechniki i zapobiegania wypadkom oraz dowolnego zadania praktycznego z zakresu robót przemysłowych.

Kandydaci, przyjęci na zasadzie konkursu, otrzymują próbne stanowiska inspektorów departamentalnych. Po roku wchodzi na etat najniższej klasy inspektorów departamentalnych (klasa V), poczem przechodzą stopniowo następne szczeble hierarchiczne.

Inspektorzy okręgowi rekrutują się z wyboru z pośród inspektorów departamentalnych, posiadających co najmniej I klasę służbową (powyżej klasy I istnieje jeszcze jedna kategoria o dwóch szczeblach).

Tabele awansów ustala co roku minister pracy na wniosek specjalnej komisji kwalifikacyjnej, złożonej z dwóch inspektorów okręgowych i dwóch departamentalnych, obieranych przez pozostałych kolegów z pośród tych, którzy nie posiadają

warunków do umieszczenia ich na sporządzonej w danym wypadku tabeli.

Zadania inspektorów.

Po przedstawieniu administracyjnej organizacji inspekcji pracy i po zbadaniu uprawnień, znajdujących się w rozporządzeniu inspektorów przy wykonywaniu ich czynności nadzorczych, należy dać przegląd całokształtu ustaw i rozporządzeń, do których wykonywania są oni powołani. Poza tem należy zapoznać się z dodatkowymi obowiązkami inspektorów pracy, które im przypadły ze względu na ich uzdolnienie techniczne lub też dzięki ich czynnościom zasadniczym, podczas których znajdują się oni w ciągłych stosunkach z zarządami przedsiębiorstw i ze zrzeszeniami zawodowymi i tą drogą otrzymują ściśle informacje o warunkach gospodarczych i społecznych w obrębie powierzonych im jednostek terytorjalnych.

Do obowiązków inspektorów pracy należy:

1) Czuwanie nad wykonywaniem przepisów księgi II.

Przepisy te dotyczą:

- a) ochrony kobiet i dzieci, a więc wieku, od którego te ostatnie mogą być przyjmowane do pracy, czasu i przerw w pracy, niebezpieczeństw, na które może być wystawione życie i zdrowie tej kategorii pracowników;
- b) czasu pracy robotników i oficjalistów obu płci w zakładach przemysłowych i handlowych (ustawa o 8-godzinnym dniu pracy, art. 6 — 13 księgi II) oraz wykonywania dawnych artykułów 6 — 19 księgi II (12 i 10 godzinny czas pracy) w dziedzinie zawodów, przemysłów i zakładów handlowych, nieobjętych przez rozporządzenia administracji państwowej, przewidziane w ustawie o 8-godzinnym dniu pracy;
- c) zakazu pracy nocnej robotników w piekarniach i cukierniach (art. 20);
- d) odpoczynku tygodniowego robotników i oficjalistów w zakładach przemysłowych i handlowych (art. 30—51) oraz odpoczynku świątecznego młodzieży poniżej lat 18 i kobiet (art. 52—54);
- e) higieny i bezpieczeństwa pracowników.

2) Czuwanie nad stosowaniem niektórych artykułów księgi I kodeksu pracy, dotyczących ochrony zarobków (włącznie z chałupniczymi).

3) Rozpatrywanie skarg wnoszonych do urzędów inspektorskich.

Sprawozdanie z 1913 r. (str. LXXXIX) omawia ostatni punkt w sposób następujący:

„Zażalenia składane inspektorom dają wskazówki i pomoc przy stwierdzaniu i karaniu wykroczeń przeciw przepisom prawnym. Rozpatrywanie tych zażaleń, bądź ustnych, bądź pisemnych, wymagające najczęściej natychmiastowego zbadania sprawy, stanowi ważny dział w pracy inspektorów. Mimo że przy zażaleniach ustnych inspektor uzyskuje w najściślejszy sposób szczegóły niezbędne dla właściwego swego urzędowania, to jednak trudno niezmiernie ująć je w zestawienie statystyczne. Inaczej ma się rzecz ze skargami pisemnymi, po których pozostają ślady“.

Pozatem inspektorzy pracy wykonywują cały szereg czynności, które mogą być uważane za dodatkowe, jakkolwiek w rzeczywistości uzupełniają ich zadanie zasadnicze, polegające na czuwaniu nad ustawami ochronnymi.

1. Między innymi inspektor departamentalny (lub zwykły inżynier górniczy) otrzymuje od mera bezzwłoczne zawiadomienie o każdym nieszczęśliwym wypadku, który pociągnął za sobą niezdolność do pracy i został zakomunikowany inzerowi gminy przez przedsiębiorcę w terminie 48 godzin (art. II ustawy z dn. 9 kwietnia 1898 r.).

Tym sposobem inspektorzy pracy mają możliwość przeprowadzania dochodzenia w celu wyjaśnienia przyczyny nieszczęśliwego wypadku, o ile dochodzenie takie jest ich zdaniem potrzebne i pożyteczne. Dochodzenia, przeprowadzane przez inspektora, noszą zresztą charakter ściśle administracyjny, i nie należy ich mieszać z dochodzeniami sądowymi, prowadzonymi przez sędziów pokoju.

Interwencja sądowa jest dopuszczalna przy wszelkiego rodzaju wypadkach, czy to przy pracy, czy jakichkolwiek innych. W sprawach nieszczęśliwych wypadków przy pracy sąd zawsze zwraca się do opinii inspektora w myśl kodeksu karnego: „Gdy ktoś z własnej winy lub skutkiem zaniedbania przepisu prawnego stał się przyczyną śmierci lub wypadku, który pociągnął za sobą i t. d.“. Jednakże inspektor ma prawo spisać protokół bezpośrednio po wypadku, a wówczas sąd na zasadzie takiego protokołu ustala niekiedy przestępstwo jako zadanie uszkodzenia lub zabójstwo skutkiem nieostrożności.

Inspektorzy pracy obowiązani są co roku składać sprawozdania o stosowaniu przepisów, nad których wykonywaniem mają obowiązek czuwać; w sprawozdaniach tych winny znajdować uwzględnienie wypadki robotników przy pracy i przyczyny tych wypadków wraz z odpowiednimi zestawieniami statystycznymi. Prócz tego sprawozdania winny zawierać wnioski inspektorów w sprawie ewentualnych nowych prze-

pisów, które mogłyby najlepiej zapewnić bezpieczeństwo przy pracy.

2. Ustawa z dn. 17 grudnia 1917 r. w przedmiocie zakładów niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia przewiduje inspektorów w celu kontrolowania specjalnych przepisów higienicznych i zdrowotnych, stawianych tym zakładom ze względu na otoczenie. Ponieważ zaś inspektorzy pracy mają sobie powierzony nadzór nad przepisami w sprawie higieny i bezpieczeństwa pracowników, nic przeto dziwnego, że na tych samych urzędników włożono obie kategorie czynności, zwłaszcza że inspektorzy i bez tego obowiązani są odwiedzać zakłady niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia ogółu ze względu na swe obowiązki zasadnicze.

3. Wreszcie specjalna znajomość ustawodawstwa społecznego, zdobywana przez inspektorów pracy dzięki praktyce życiowej, czyni szczególnie cenną ich współpracę z innymi władzami państwowymi, gdy chodzi o kwestje, posiadające pewien związek z temi sprawami.

Tak np., okólnik ministra pracy z dn. 27 maja 1919 r. polecił inspektorom: zwrócić uwagę zrzeszeń pracodawców i robotników na właściwe zużytkowanie czasu wolnego od pracy, dowiadywać się o próbach, czynionych w tym kierunku i składać o nich sprawozdania. Sprawozdania te są rozpatrywane w organie Bulletin du ministère du Travail.

W wielu wypadkach inspektorzy biorą udział w zarządzie publicznych urzędów pośrednictwa pracy (departamentalnych, miejskich i t. d.).

Należy też zaznaczyć, że na żądanie różnych organizacji inspektorzy pracy ogłosili w 1913 r. około 30 odczytów o ustawodawstwie społecznem, mianowicie o ustawie z dn. 5 kwietnia 1910 r. w sprawie emerytur robotników i włościan oraz o nowych rozporządzeniach, dotyczących higieny i bezpieczeństwa pracowników.

Inne urzędy, pełniące nadzór nad ustawodawstwem ochronnem.

Urzednicy policyjni. — Kodeks pracy, powierzając inspektorom czuwanie nad stosowaniem przepisów w sprawie ochrony pracy, zastrzega jednakże w zakresie stwierdzania wykroczeń pozostanie w mocy przepisów prawa cywilnego. Z tego względu urzednicy policji sądowej są upoważnieni*) narówni z inspektorami pracy do stwierdzania

*) Stosownie do art. II kodeksu kryminalno-śledczego.

wykroczeń przeciw ustawom ochronnym. Przepis ten jest podany w art. III kodeksu pracy. Jednakże policja może stwierdzać wykroczenia i występować przeciw nim jedynie w granicach prawa cywilnego, t. zn. prawo wstępu do zakładów pracy przysługuje jej tylko o tyle, o ile prawo karne dopuszcza wstęp do mieszkania prywatnego.

Nadzór nad zakładami, podlegającymi ustawie o odpoczynku tygodniowym, powierzony od 1906 r. w Paryżu w równej mierze komisarzom policyjnym i inspektorom pracy, został w 1921 r. nanowo oddany wyłącznie tym ostatnim (z wyjątkiem hal centralnych, rynków i rzeźni).

Zakłady pracujące dla ministerstwa wojny i marynarki.—W zakładach tych nadzór nad stosowaniem przepisów dotyczących higieny i bezpieczeństwa pracowników ujęty jest w system specjalny.

Art. 94 księgi II kodeksu pracy zastrzega, że w zakładach państwowych, w których ze względu na interesa obrony państwowej niewskazane jest wprowadzanie urzędników z poza personelu miejscowego, wykonywanie przepisów księgi II powierzone będzie wyłącznie urzędnikom, wyznaczonym w tym celu przez ministrów wojny i marynarki, lista zaś tych zakładów ustalona zostanie przez rozporządzenie administracji państwowej.

W wykonaniu powyższego ogłoszono dekret z dnia 27 marca 1904 r. wyszczególniający zakłady wojskowe, warsztaty i pracownie, w których nadzór nad wykonywaniem prawa powierzony jest wyłącznie urzędnikom, wyznaczonym w tym celu przez ministra wojny: 1) w artylerji, 2) w fortyfikacji, 3) w dziale materiałów wybuchowych i 4) w innych działach.

Dekret z dnia 20 czerwca 1904 r., dotyczący floty, wyszczególnia zakłady, w których nadzór nad stosowaniem prawa jest powierzony wyłącznie urzędnikom, wyznaczonym w tym celu przez ministra marynarki; są to: arsenały marynarki, przedsiębiorstwa pracujące dla marynarki, szpitale dla marynarzy, centralne laboratorium artyleryjskie i t. p.

Inspekcje pozapaństwowe.

Istnieje kilka stowarzyszeń pracodawców, które mają na celu popieranie środków bezpieczeństwa przy pracy w zakładach, należących do członków. Stowarzyszenia te posiadają swoich własnych inspektorów, obowiązanych do odwiedzania tych zakładów co najmniej raz na miesiąc. Rola inspektorów jest wyłącznie doradcza. Obowiązują też specjalne zarządze-

nia dla sprawdzania przewodów i łańcuchów, dla nadzoru urządzeń elektrycznych oraz dla zabezpieczenia od pożaru. Stowarzyszenia wydają pouczenia i wyznaczają nagrody, zachęcające wynalazczość w dziedzinie środków ochrony przemysłowej.

Najważniejszym z tego rodzaju stowarzyszeń jest Stowarzyszenie Przemysłowców Francuskich (Association des industriels de France), zajmujące się nie tylko bezpieczeństwem, lecz i higieną przemysłową i liczące 3.400 stowarzyszonych przedsiębiorstw, które zatrudniają około 380.000 robotników. Członkowie stowarzyszenia obowiązani są o każdym nieszczęśliwym wypadku przy pracy zawiadamiać niezwłocznie prezesa. Szerzeniem zasad stowarzyszenia zajmują się obok inspektorów komisje powiatowe. Statuty tych stowarzyszeń są zatwierdzone przez ministra handlu i przemysłu, jednakże nie przysługują im żadna władza urzędowa ani półurzędowa.

NIEMCY

RYS HISTORYCZNY.

Inspekcja pracy w Niemczech należy do właściwości państw związkowych, jakkolwiek istnieją ustawowe przepisy Rzeszy i dyrektywy rady Rzeszy, zapewniające jednolitość wszystkim sprawom ważniejszym. Dla zapoznania się przeto z dziejami inspekcji pracy w Niemczech trzeba rozpatrzyć oddzielne inspekcje poszczególnych państw, a to zwłaszcza z tego względu, że początki jej, sięgające pierwszych dziesięcioleci XIX stulecia, są znacznie starsze od Cesarstwa Niemieckiego.

Pierwszem państwem niemieckim, którego rozwój przemysłowy wywołał potrzebę inspekcji pracy, były Prusy. Według zachowanych dotychczas raportów, dopiero w 1818 r. doszło do wiadomości ministra pruskiego smutne położenie dzieci, zatrudnionych w fabrykach w prowincjach nadreńskich. Minister uznał potrzebę wkroczenia w te sprawy rządu i rozporządzeniem z dnia 26 czerwca 1824 r. zlecił gubernatorom (Regierungspräsidenten) złożenie sobie odpowiednich raportów wraz z wnioskami.

Jeden z tych gubernatorów, mianowicie düsseldorfski, złożył dnia 19 lipca 1825 r. sprawozdanie, w którym postawił wniosek ustalenia komisji miejscowych, mających na celu nadzór nad stosunkami, istniejącymi między zarządzającymi fabryk a robotnikami; w skład komisji winnyby wchodzić między innymi: burmistrz, inspektor szkoły lub inna osoba duchowna, sędzia pokoju i delegat przemysłowców. Wówczas już przeto zaczęto dochodzić do przekonania, że dla właściwej ochrony pracowników potrzebne jest utworzenie stałego nadzoru, wykonywanego przez specjalne organa. Zaproponowanie do tych czynności osób duchownych i sędziów pokoju każe przypuszczać, że autor wniosku czerpał ze wzorów, które wówczas obowiązywały w Anglii. Inne raporty stawiały wnioski powierzenia do-

rażnych wizytacji fabryk lekarzom obwodowym, zaś nadzoru nad nimi miejscowym władzom policyjnym.

Na podstawie tych raportów minister oświecenia publicznego powziął myśl wprowadzenia ustawy o ochronie pracy, napotkał jednak na opozycję ministra spraw wewnętrznych, obawiającego się upośledzenia przemysłu pruskiego przez tego rodzaju nowatorstwo. Sprawa mogłaby zostać zupełnie pogrzebaną, gdyby nie doniesienie władz wojskowych w 1828 r., iż przemysłowe okręgi w Prusach nie są w możności dostarczenia wyznaczonego kontyngentu rekrutów z powodu nocnej pracy dzieci w fabrykach. Opierając się na tym raporcie, król wydał rozkaz opracowania przepisów, zwalczających te niepożądane objawy. Upłynęło aż 4 lata, zanim właściwe departamenty uzgodniły swe poglądy w sprawie projektu ustawy w przedmiocie ochrony dzieci zatrudnionych w fabrykach, a jednak w ostatniej chwili projekt został odrzucony.

Tymczasem stosunki pogarszały się do tego stopnia, że jeden z fabrykantów nadreńskich Schuchardt ogłosił w 1837 r. artykuł, popierający myśl systematycznej organizacji inspekcji fabrycznej. Widzimy przeto, że w Niemczech, podobnie jak w Anglii i we Francji, inicjatywa właściwej ochrony pracowników wyszła od inteligentnych pracodawców. Schuchardt zalecał utworzenie komisji, złożonej z wybitnych obywateli, wykonywujących swe obowiązki honorowo. Skutkiem tego projektu Berlin poddał tę sprawę ponownemu zbadaniu, w następstwie którego dnia 9 marca 1839 r. zapadło rozporządzenie w sprawie pracy dzieci w fabrykach. Rozporządzenie przewidywało systematyczny nadzór, wykonywany przez władze policyjne przy współdziałaniu władz szkolnych, minister bowiem odrzucił pomysły komisji miejscowej.

Upłynęło więc z górami 20 lat, zanim pierwotny zamiar właściwego ministra, rozumiejącego konieczność powzięcia środków ustawowych w celu ochrony dzieci zatrudnionych w fabrykach, przybrał konkretną postać ustawy. Długość tego okresu dowodzi wymownie, jak trudnem było osiągnięcie porozumienia i jak upartemi walki, które pierwszy krok poprzedziły.

Zresztą zastosowanie wymienionego rozporządzenia nie dało pomyślnych wyników. Rozporządzenie zawierało formalną sprzeczność już pod tym względem, że w okresie 16 godzin między 5 godziną rano a 9 wieczór przewidywano: 5 godzin obowiązkowej bytności w szkole, 10 godzin pracy i przerwę półtoragodzinną, czyli ogółem 16½ godziny. Chociażby te pół godziny różnicy wywoływało ciągle nieporozumienia między pracodawcami a władzami inspekcyjnymi, co oczywiście nie wpływało na podniesienie władzy policji miejscowej, często przytem

zależnej od fabrykantów. W tym początkowym okresie nawet robotnicy okazywali wielki opór przeciw stosowaniu przepisów ochronnych, tak że jeszcze 29 kwietnia 1869 r. minister Delbrück oświadczył w sejmie Związku Północnoniemieckiego: „Wobec nastroju robotników i pracodawców miejscowe władze policyjne niebardzo lubią zajmować się tym wstrętnym nadzorem“.

Względy tego rodzaju wcześniej doprowadziły do przekonania, że w celu zapewnienia właściwego stosowania ustaw, dotyczących ochrony robotników, potrzeba organów specjalnych, poświęcających się wyłącznie tej sprawie. Pod wpływem takich idei w Prusach, jak poprzednio w Anglii i we Francji, później zaś w innych państwach, próbowano systemu inspekcji, wykonywanej przez komisje miejscowe, jak tego się domagał jeszcze w 1825 r. gubernator düsseldorfski. Rozkaz ministerjalny z dnia 28 maja 1845 r. nakazał gubernatorom zorganizowanie tego rodzaju komisyj. Zlecenie to nie spotkało się wszakże z uznaniem ze strony tych urzędników. Przewidywali oni, jak wykazują ich raporty, że organa te nie spełnią należycie swych zadań skutkiem „względów“, jakie członkowie komisyj będą mieli wobec zarządów zakładów, przede wszystkim zaś z powodu niemożności dokonywania objazdów inspekcyjnych jednocześnie przez całą komisję. Członkowie komisyj będą narażeni na niechęć nietylko fabrykantów, lecz również władz policyjnych, a będzie to tem przykrzejsze, że za uciążliwe swe czynności nie będą oni otrzymywali żadnego wynagrodzenia. Na skutek tych raportów rząd pruski zarzucił pomysł obowiązkowej instytucji komisyj miejscowych, pozostawiając gubernatorom swobodę powoływania do życia komisyj w tych miejscowościach, w których warunki lokalne czynią je pożądanymi i możliwymi.

Ruch polityczny 1848 roku nie wpłynął bezpośrednio na rozwój pruskiej inspekcji pracy. Jedynym wypadkiem, przedstawiającym pod tym względem pewne znaczenie, było oddzielenie ministerstwa handlu, przemysłu i robót publicznych od ministerstwa spraw wewnętrznych. W 1849 r. mamy do zanotowania ciekawą, choć bezpłodną próbę rozwiązania kwestji czasu trwania pracy, przy pomocy organizacji zawodowych i handlowych, podczas gdy dotąd sprawą tą zajmowało się jedynie ustawodawstwo społeczne. Rozkaz królewski z dnia 9 lutego 1849 r. zarządził zorganizowanie kolegjalnych rad przemysłowych, złożonych z przedstawicieli przemysłowców, kupców i rzemieślników i mających prawo określania dnia pracy w każdym dziale przemysłu lub rzemiosła. Rozpatrywane ze stanowiska współczesnego rady te wydają się źle przystosowanymi do pełnienia swych zadań ze względu na nieobecność w nich przedstawicieli robotników. Wyjawszy jednakże ten brak, ma-

jący źródło w poglądach danej epoki, rozporządzenie powyższe może być uważane za zwiastuna prób współczesnych, zmierzających w drodze zrzeszeń, bez interwencji ustawowej, do rozwiązania zagadnień polityki społecznej za pośrednictwem związków zawodowych obu stron lub przy pomocy umów zbiorowych. Jeżeli rady przemysłowe 1849 roku nie wykorzystały w praktyce przysługujących im praw, to stało się tak skutkiem nienadania im w rozporządzeniu prawa egzekutywy.

Natomiast w początkach drugiej połowy XIX stulecia nowy minister handlu i przemysłu zajął się żywo ochroną pracy. W 1851 r. zarządził on ankietę w sprawie wyników, jakie dało rozporządzenie z 1839 r. Odpowiedzi jaskrawo uwidoczniły zupełną niedostateczność wykonywanego dotychczas nadzoru. To też ministerstwo przystąpiło do opracowania nowego projektu ustawy, który, nie poprzestając na pogłębianiu dawnych przepisów w tym przedmiocie, przewidywał również wyznaczenie w ważniejszych okręgach przemysłowych inspektorów fabrycznych. Przepis ten znajdował uzasadnienie w doświadczeniu, które dowiodło potrzeby urzędów, „oddanych wyłącznie temu ważnemu zawodowi, skupiających doświadczenia, poczynione w różnych miejscowościach, oświetlających uzyskane wyniki ciągłą obserwacją i porównaniami i oddziaływujących na strony zainteresowane w drodze rad, wskazówek, nakazów i przepisów“.

Projekt opierał się na przykładzie doświadczeń poczynionych w Anglii, gdzie stwierdzono, że instytucja specjalnych inspektorów fabrycznych, wyposażonych w rozległą władzę, stanowi najskuteczniejszy środek dla zapewnienia stosowania przepisów ustawowych. Sejm potwierdził zapatrywania rządu. Jeden z mówców podkreślił niezbędność inspekcji fabrycznej, składając oświadczenie następujące: „Według mego zdania, istnienie, żywotność i rozwój prawa zależą od powołania inspektorów“.

W ten sposób ustawa z dnia 15 maja 1853 r. uświęciła w Prusach istnienie inspektorów fabrycznych. Rząd wyznaczył początkowo inspektorów w trzech szczególnie uprzemysłowionych prowincjach. Jedyne ich czynnościami, w myśl przepisów ustawy, było czuwanie nad położeniem robotników młodocianych, w tym celu jednakże winni oni byli zaznajamiać się z warunkami higienicznymi i technicznymi w przedsiębiorstwach i „polepszać“ je w miarę potrzeby. Miejscowe władze policyjne brały w dalszym ciągu udział w nadzorze nad wykonywaniem przepisów ochronnych w prowincjach, w których istnieli już inspektorzy fabryczni. Jednakże dzięki swemu charakterowi organów rządowych, inspektorom fabrycznym przy-

ślugało ważne prawo nadzorowania czynności władz policyjnych w zakresie ochrony młodocianych. Należy przytem zaznaczyć, że pierwsi inspektorzy zobowiązani byli zestawiać sprawozdania doroczne, zawierające między innymi ich poglądy na kwestję ulepszeń w dziedzinie ochrony pracy.

Doświadczenia, poczynione przez pierwszych inspektorów fabrycznych przy wykonywaniu ich czynności, rzucają ciekawe światło na przyczyny, dla których okazał się tak mało skutecznym obowiązujący dotąd system inspekcji przy pomocy miejscowych władz policyjnych lub miejscowych komisyj. Okazało się, że w jednym z okręgów sam gubernator uznawał ustawę ochronną za „wadliwą i szkodliwą“, paraliżując w ten sposób swoim zachowaniem zależną od jego władzy działalność inspektora fabrycznego. Ministerstwo zmuszone było wystąpić energicznie w obronie swobodnego nadzoru nad stosowaniem prawa. Dnia 20 kwietnia 1855 r. minister przyjął w Berlinie 3 inspektorów fabrycznych, zachęcił ich do energicznego postępowania i nadał im stanowiska tytularne w celu uniezależnienia ich działalności od wpływów nieprzychylnych. Mimo to inspektorzy musieli walczyć z wielkimi trudnościami, stawianymi przez pracodawców w stosowaniu prawa. Częstokroć spotykali się oni z systematycznie zorganizowanym systemem szpiegowskim, całkowicie niemal uniemożliwiającym niespodziane odwiedziny w fabrykach. Dla oznajmienia przyścia inspektora przemysłowcy urządzali dzwonki alarmowe lub inne sposoby specjalne. Pewnego razu, gdy jeden z inspektorów zdołał zapobiec sygnałowi, zawiedziony przemysłowiec przerwał pracę wszystkich robotników i kazał im iść do domu. W pracy swej *) o przemyśle w okręgu Dolnego Renu Thun pisze: „Sposoby używane przez fabrykantów w celu oszukania urzędników inspekcyjnych wymagają od tych ostatnich istnych studjów. Nawet po ujawnieniu tych sposobów, inspektorzy nie byli w możności zapobiec im zwykłemi środkami, gdyż żądza zysków, osiąganých z taniej robocizny, zachęcała pracodawców do gwałcenia prawa“. Wreszcie, jeżeli już inspektorowi udało się bez przeszkód dostać się do fabryki, zastawał w niej dzieci systematycznie wyćwiczone w kłamstwie.

Prócz opozycji pracodawców, inspektorzy napotykali na złą wolę rodziców, dla których zarobkowanie dzieci oznaczało zwiększenie dochodu. Lecz nawet walcząc ustawicznie na dwa fronty i skutkiem tego nie będąc w możności wprowadzać ustawy odrazu tak dokładnie, jakby to było pożądane, inspektorzy

*) Thun, Die Industrie am Niederrhein, cz. I, str. 181 (cytowane w/g Poerschke, Die Entwicklung der Gewerbeaufsicht in Deutschland, 1913).

osiągnęli poważne wyniki, o czym świadczyły liczne podania przedsiębiorców składane celem uchylenia ustawy. Rząd jednak pozostał niewzruszony. W raporcie złożonym królowi*) minister oświadczył oficjalnie: „Należy wytrwale przeciwstawić się oporowi interesów prywatnych, jeżeli chcemy osiągnąć rezultat, niewątpliwie niezbędny ze stanowiska rozwoju przemysłu, a polegający na okiełznaniu interesu osobistego, niewystępującego wprawdzie przeciw cudzej własności, lecz krzywdzącego osobę bliźniego“. Mimo to upłynęło sporo czasu, zanim zwiększono liczbę inspektorów fabrycznych. Jak to stwierdził w 1869 r. w sejmie Związku Północnoniemieckiego kanclerz związkowy, ustawa pozostała martwą literą wszędzie tam, gdzie nie wyznaczono inspektora fabrycznego.

O ile sądzić ze sprawozdań, znajdujących się w naszym rozporządzeniu, myśl zużytkowania takich urzędników, jakimi byli inspektorzy fabryczni, do zbierania informacji wypowiedziana była po raz pierwszy w piśmie Bismarcka z dnia 2 lutego 1869 r. W piśmie tem Bismarck ubolewa, że „rząd nie posiada w sprawie położenia klasy robotniczej dokładnych i wszechstronnych informacji, niezbędnych nietylko dla stwierdzenia w porę nadużyć i zarządzenia przeciw nim środków zapobiegawczych, lecz przedewszystkiem w celu uniemożliwienia wogóle podobnych zjawisk“. Bismarck wskazywał na inspektorów pracy jako na urzędników najodpowiedniejszych do pełnienia tych czynności i powoływał się na przykład Anglii, gdzie w owym czasie systematyczne sprawozdania inspektorów dostarczały „stałych informacji społecznych“. Takie ciągłe oddziaływanie na kontynent wzorów angielskich, stwierdzone niemniej w stosunku do Francji, jest niezmiernie ciekawe wobec dzisiejszej Międzynarodowej Organizacji Pracy. Oddziaływanie to dowodzi, że wchodzi tu istotnie w grę kwestja międzynarodowa, niezakreślona granicami państw, kwestja, przy której rozwiązywaniu jeden kraj przykładem swym wywiera bezpośredni wpływ na pozostałe.

Dalszem etapem w rozwoju inspekcji pracy w Prusach i w Niemczech było w 1869 r. wprowadzenie kodeksu przemysłowego (Gewerbeordnung) Związku Północnoniemieckiego. Projekt rządowy, odpowiadający porządkowi istniejącemu w Prusach, przewidywał tylko możliwość wznaczenia inspektorów fabrycznych. W Reichstagu konserwatyści i socjaliści żądali obowiązkowych urzędów inspekcji we wszystkich prowincjach. Przeciwnie posłowie liberalni, między nimi zaś Hirsch

*) Verwaltungsbericht des Ministers für Handel, Gewerbe und öffentliche Arbeiten, Berlin, 1855—1858 (cyt. w/g Poerschke, op. cit.).

i Schultze-Delitsch, stawiali zacięty opór takiej instytucji, nazywając ją „biurokratyczną“. Według nich robotnicy zdołają osiągnąć wszystko własnymi wysiłkami, inspekcja fabryczna zaś musi się okazać szkodliwą zarówno dla przedsiębiorców jak i dla robotników, a nawet przedewszystkiem dla tych ostatnich ze względu na możliwość „nacisku przy wyborach“.

W tych okolicznościach zrozumiała jest rzeczą, że przepisy ustawy z dnia 21 lipca 1869 r. przewidują jedynie dowolne urzędy inspekcji. Natomiast ustawa ta w art. 107 wprowadza nowy niezmiernie ważny przepis, którego znaczenia nie pojmowali całkowicie ani autorzy projektu, ani posłowie, uzasadnienie powiem do projektu nic nie mówi o nim, a w toku rozpraw nie wywołał on żadnej dyskusji. Przepis ten brzmi: „Każdy przemysłowiec obowiązany jest do urządzenia i utrzymywania swym kosztem wszelkich instalacyj, niezbędnych przy specjalnych warunkach przedsiębiorstwa i jego pomieszczeniach dla możliwie dokładnego zabezpieczenia życia i zdrowia robotników“. Ustawa nie zawiera żadnego przepisu, któryby uwzględniał wykonanie powyższego zarządzenia.

W Prusach początkowo nadzór został nanowo powierzony władzom policyjnym. Wkrótce jednakże, jak tego dowodzą sprawozdania z różnych okręgów, przekonano się, że miejscowe władze policyjne nie stały na wysokości tych zadań. Upewniono się, że „dla skutecznego zapewnienia ochrony od nieszczęśliwych wypadków i chorób... trzeba koniecznie posiadać gruntowne wiadomości z zakresu mechaniki i chemii oraz znać środki techniczne, odpowiednie dla zabezpieczenia robotników przeciw szkodliwym skutkom różnych metod produkcji“.

Po niejakiem wahaniu ministerstwo w drodze administracyjnej powierzyło również inspektorom fabrycznym nadzór nad stosowaniem przepisów, dotyczących środków ochronnych przeciw chorobom i nieszczęśliwym wypadkom. W uwieńczeniu tego zarządzenia postanowiono, że funkcje inspektorów winni sprawować specjalnie wykwalifikowani urzędnicy. Stwierdzono, że niepodobna dłużej poprzestawać na „podrzędnych funkcjonariuszach policyjnych“, dotychczas używanych do tych celów. Dalszy ten krok miał za skutek w pierwszym rządzie zrozumienie konieczności powiększenia kadrów inspekcji. Liczba inspektorów z 3 w 1873 r. wzrosła do 15 w 1878 r. Na nowe urzędy mianowano wyłącznie osoby z przygotowaniem technicznym i naukowym, o ile możliwe takie, które zajmowały przez dłuższy czas stanowiska praktyczne w przedsiębiorstwach przemysłowych. Inspektorzy, mianowani w ciągu pierw-

szych lat istnienia inspekcji, ograniczali swe czynności do czuwania nad ochroną robotników młodocianych.

Według sprawozdań już w owym czasie inspektorzy fabryczni zajmowali się ze szczególnem zamięłowaniem sprawą ochrony od nieszczęśliwych wypadków, ceniąc szczególnie ten dział swych czynności zwłaszcza z tego względu, że nie nosił on owego „charakteru policyjnego“, właściwego zawsze ochronie robotników młodocianych. Tutaj leży źródło zagadnienia, które odgrywało i wciąż jeszcze gra niezmiernie ważną rolę w organizacji inspekcji pracy i przy doborze inspektorów we wszystkich krajach.

Postępowanie inspektorów przy wykonywaniu ogólnych przepisów w sprawie ochrony od chorób i wypadków przeprowadzane było w owym czasie jak następuje. Inspektor, przekonawszy się, że zarządzenia przedsięwzięte przez przemysłowca nie odpowiadają przepisom, wydawał zlecenie wprowadzenia określonych urządzeń, jeżeli zaś przemysłowiec nie zastosował się do wskazówki, wszczynał przeciwko niemu postępowanie karne. Do właściwości sądów należało wówczas przeprowadzenie dochodzenia w celu określenia, czy względy ustawowe wymagają zastosowania się do zlecenia.

W ciągu lat 1874 —1875 rząd Rzeszy przeprowadził porowne badania nad skutecznością przepisów ordynacji przemysłowej, dotyczących ochrony pracy. Badania te dostarczyły nowych cennych dowodów, świadczących o niedostateczności usług, oddawanych przez miejscowe władze policyjne w dziedzinie wykonywania przepisów ochronnych. Naogół, jak się zdaje, jedynie w wielkich miastach zdołano doprowadzić do mniej więcej dostatecznego stosowania tych przepisów za pośrednictwem nadzoru zwykłych władz policyjnych. Jednakże nawet co do miast jeden z pruskich gubernatorów w sprawozdaniu swem oświadcza: „Tam, gdzie formalnie przepisy są wprowadzone, zainteresowanie, wykazywane wobec nich przez zwykłe władze, ich znajomość stanu rzeczy i energia nie wystarczają do istotnej realizacji prawa“. W innym sprawozdaniu czytamy: „Wiadomo powszechnie, że burmistrz, szczególnie w małych gminach, nie umieją nakazać poszanowania swej władzy właścicielom wielkich fabryk“. Jeden z wójtów wiejskich oświadczył, że władze miejscowe mogą wykonywać nadzór w sposób zadawalający w tym jedynie wypadku, jeżeli dany funkcjonariusz przypuszczalnie rozumie ducha ustawy i intencję prawodawcy.

Na skutek takich informacji właściwe agendy rządu powzięły przeświadczenie, że inspekcję fabryczną należy uczynić obowiązkową i rozciągnąć, o ile możności, również na małe

przedsiębiorstwa tak, by uczynić z niej ogólną inspekcję pracy. Jednakże wystosowane przez nie wnioski napotkały na poważny sprzeciw ze strony kanclerza Rzeszy, który podówczas zaczynał interesować się inspekcją fabryczną, a zapatrywał się ujemnie na dyskrejonalną władzę, przysługującą inspektorom fabrycznym na zasadzie przepisów w sprawie bezpieczeństwa i higieny (art. 107 kodeksu przemysłowego Związku Północno-Niemieckiego).

Kanclerz wychodził z tego stanowiska, że w razie zalecenia przez inspektora środków niewłaściwych byłoby dla zainteresowanych niezmiernie trudno obronić się przed sądem przeciw dobrze sformułowanym zarzutom urzędowego rzeczoznawcy. W tych warunkach wydawało się kanclerzowi wątpliwem, czy inspektorzy fabryczni posiadają „poza kwalifikacjami technicznymi odpowiedni zasób wykształcenia prawnego, politycznego i społecznego, przedewszystkiem zaś panowania nad sobą, niezbędnych dla urzędnika, zajmującego tak odpowiedzialne stanowisko“. Kanclerz wskazywał na doświadczenia, poczynione w innych działach administracji państwowej, które dowiodły, do jakich nadużyć może doprowadzić nadanie władzy absolutnej, pociągającej za sobą istną tyranię ze strony urzędników o niedostatecznym poziomie kultury. „Poszczególne urzędniki, wyposażony w tak rozległą władzę, narażony jest na rozliczne pokusy. Może on wyrządzić znaczne szkody skutkiem swej wiary w nieomylność własnego sądu i zrozumiałej chęci wykazywania swej władzy. Chęć ta przejawia się niekiedy w sposób chorobliwy przez szykany lub entuzjastyczny idealizm nawet u najlepszych urzędników z pośród tych, którzy mają bezpośrednie stosunki z publicznością“. Zdaniem kanclerza, niepodobna „rozwiązać trudności wynikające ze stosunku między pracodawcą a robotnikami przez powołanie do życia inspekcji fabrycznej jedynie w tych rozmiarach, o ile są oni istotnie niezbędni dla wykonywania prawa, i żądał ograniczenia ich „władzy niezależnej“ przez „kontrolę opinii publicznej oraz przez uchwały kolegium rzeczoznawców“.

Skutkiem takich krytyk projekt ustawy uzupełniającej ordynację przemysłową, złożony przez rząd w 1878 r., przewidywał, podobnie jak dawniejsze dekrety, nieobowiązkową instytucję inspekcji fabrycznej w poszczególnych państwach, przyczem nie powierzał ustawowo inspektorom fabrycznym stosowania przepisów zabezpieczających od nieszczęśliwych

wypadków. Natomiast większość parlamentu Rzeszy była przekonana o niezbedności inspekcji obowiazkowej, jak najmniej o powierzeniu inspektorom w drodze ustawy wlasciwosci w dziedzinie stosowania przepisow bezpieczenstwa. W tym tez sensie wypowiedala sie ona w ciagu calych obrad wbrew obiekcyj, stawianym przez przedstawicieli rządu, zastrzegając jednakże, że w dziedzinie obowiazujacych przepisow art. 120 § 3, dotyczacych ochrony od nieszczesliwych wypadkow nadzór inspektorow winien ograniczac sie od fabryk. Co do pozostalych przepisow uchwalono, by, z wyjatkiem okregow malo uprzmyslowionych, okreslonych przez rade Rzeszy, wszystkie panstwa zrzeszone byly obowiazane do posiadania inspektorow fabrycznych, ktorym, podobnie jak inspekcji nie-obowiazkowej z 1869 r., przysluguiać beda wlasciwosci policji miejscowej.

Rada Zwiąkowa przychyliła się do wniosku parlamentu dlatego tylko, by nie pozwolić zupełnie przepaść ustawie; podtrzymała jednak słuszność zarzutów, postawionych przez rząd przy uchwalaniu dyrektyw, normujacych specjalne urzędy inspekcyjne, które miały powstać w myśl przepisów art. 139-b kodeksu przemysłowego. W myśl tych dyrektyw, inspektorzy fabryczni nie wykonywują funkcji władz policyjnych wyposażonych w prawo egzekutywy, skutkiem czego nie wolno im zarządzać żadnych środków przymusowych. W rozdziale drugim powiedziano dosłownie: „W zakresie wyznaczonej sobie działalności, urzędnicy, którzy będą zamianowani, nie będą mieli prawa zastępowania zwykłych władz policyjnych; winni oni raczej uzupełniać ich czynności i wspierać swą radą wyższe władze administracyjne w celu zapewnienia w wyznaczonym sobie okręgu inspekcyjnym systematycznego stosowania w praktyce przepisów ordynacji przemysłowej oraz rozporządzeń z nią związanych. Przedewszystkiem winni oni nie tylko starać się o zapewnienie pracownikom dobrodziejstw ustawy przez gorliwą kontrolę, przez rady i interwencję pojedynczą, lecz zarazem dyskretnie dopomagać przedsiębiorcom w wypełnianiu obowiązków, nałożonych na nich przez ustawy w stosunku do urzędów i ruchu w zakładach. Inspektorzy winni przy pomocy swych wiadomości technicznych i doświadczenia dążyć we właściwy sposób do pogodzenia interesów przemysłowców z interesami pracowników i ogółu, dzięki czemu zajmą wobec pracodawców i robotników rolę osób zaufanych, współpracujących przy ustaleniu i podtrzymaniu przwiazanych stosunków wzajemnych”.

Przepisy proceduralne w sprawie stosowania zarządzeń ochronnych, zapobiegajacych nieszczesliwym wypadkom, wy-

kazują szczególnie jasno dbałość rady Związkowej przy redagowaniu tych przepisów o to, by można było uniknąć, o ile to możliwe, skutków tych ułomności ludzkich, jakich obawiał się kanclerz. Zobowiązano inspektorów fabrycznych do wydawania fabrykantom nakazów w sprawach wykonania określonych zarządzeń ochronnych dopiero po uzyskaniu w tym kierunku odpowiedniej decyzji właściwych wyższych władz administracyjnych. Tak więc w zakresie nadzoru nad zapobieganiem nieszczęśliwym wypadkom inspektorzy byli poddani cenzurze prewencyjnej wymienionych władz wyższych. Przepisy nie zawierają wyraźnych wskazówek co do uprzedniego przygotowania inspektorów. Rząd cesarski ogranicza się do propozycji, „by zasadniczo przyjmować tylko osoby z wykształceniem naukowym, bądź z świadectwem ukończenia wyższego zakładu technicznego i późniejszą praktyką techniczną w służbie państwowej lub prywatnej, bądź kierowników znacznie-szych zakładów przemysłowych“.

W celu zabezpieczenia jednolitego stosowania art. 120 § 3 ordynacji przemysłowej z 1878 r. przy jednoczesnym uwzględnieniu uprawnionych interesów przedsiębiorców rada związkowa postanowiła ogłosić ogólnopństwowe przepisy w sprawie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom. W 1879 r. rząd pruski złożył odpowiedni projekt, który po ogłoszeniu wywołał liczne krytyki ze strony przemysłowców i zorganizowanych inżynierów. Wiele głosów wypowiadało się za tem, by przepisy tego rodzaju opracowywały nie władze państwowe, lecz sami zainteresowani, wykonywanie ich zaś powierzyć nie inspektorom fabrycznym, lecz stowarzyszeniom, funkcjonującym na zasadach dowolnie ustalonych. W 1880 r. komisja rzeczoznawców poczyniła w pierwotnym projekcie pewne zmiany w celu złagodzenia niektórych przepisów i nadania im giętkości. Przerobiony w ten sposób projekt został skrytykowany przez kanclerza Rzeszy, który wyraził obawę, by owe przepisy minimalne nie były uważane przez przedsiębiorców za maksymalne, nie do przekroczenia nawet w razie urządzania nowych fabryk. Poza tem według zdania kanclerza, warunkowy i nieokreślony charakter przepisów pozostawiałby władzom i urzędnikom inspekcyjnym tak znaczną dowolność, że wykonywanie tych przepisów byłoby utrudnione bez jednoczesnego wprowadzenia postępowania rozjemczego. Przy tej sposobności wyplął wniosek Stowarzyszenia Fabrykantów Środkowego Renu, zmierzający do utworzenia sądu rozjemczego, złożonego z dwóch członków, z których jednego wyznaczałby inspektor fabryczny, drugiego zaś przedsiębiorca. Nawiasem mówiąc, wniosek ten powtarzał niemal

dosłownie obowiązujące podówczas rozporządzenie angielskie. W praktyce nigdy nie uzgodniono ostatecznej redakcji ogólnych przepisów Rzeszy w sprawie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom.

Brak energicznego poparcia tej sprawy ze strony władz Rzeszy miał źródło w napotykanym przez nie sprzeciwie kanclerza, który zadania, dotyczące ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków i środków zapobiegawczych, zamierzał powierzyć autonomicznym stowarzyszeniom przemysłowców. Uzasadnienie do złożonego w 1882 r. projektu ustawy w tym przedmiocie, mówi:

„Tą drogą, przy administracji prywatnej przemysłowców będzie można osiągnąć wyniki, do których administracja państwowa, przewidziana w art. 120 i 139b kodeksu przemysłowego, mogłaby dojść jedynie po przewyżczeniu ogromnych trudności. Istotnie bowiem w wielu wypadkach musi wywoływać poważne wątpliwości określenie granicy, do jakiej wolno dojść w stosowaniu powyższych przepisów bez uszczerbku dla uprawnionej swobody działania przemysłowców.

„Dokładna znajomość warunków i potrzeb różnych gałęzi przemysłu, którą posiadają kierownicy stowarzyszeń ubezpieczeniowych (Berufsgenossenschaften) i związków przemysłowców, w połączeniu z pragnieniem z ich strony niedopuszczania do wypadków, pozwoli prawdopodobnie osiągnąć przy sporządzaniu przepisów zapobiegawczych złoty środek między zbytnią łagodnością a nadmiarem surowości. Wyniku takiego oczekiwać możemy tem snadniej, że przy ograniczeniu mocy obowiązującej przepisów do członków związku lub stowarzyszenia można będzie uwzględnić za każdym razem szczególne warunki danej gałęzi przemysłu, unikając tem samem zbytniego uogólnienia, o które łatwo w normach ustawowych. Wykonanie uchwalonych przepisów winno być zabezpieczone przy pomocy grzywnien przewidzianych za wykroczenia; grzywny te będą ściągane wraz ze składkami“.

Ustawę, powołującą do życia niemieckie stowarzyszenia ubezpieczeniowe (Unfallberufsgenossenschaften), po całym szeregu prób nieudanych uchwalono dnia 6 lipca 1884 r., nadając tym organizacjom autonomicznym prawo wydawania przepisów, obowiązujących ich członków w sprawie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, oraz prawo wyznaczania inspektorów technicznych w celu wykonywania tych przepisów. W ten sposób zjawiała się ustawowa podstawa do podwójnego nadzoru w dziedzinie bezpieczeństwa przy pracy, gdyż, jak powiedziano powyżej, całokształt zarządzeń ochronnych,

a więc również zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom oraz chorobom znajdowało się w rękach inspektorów fabrycznych zgodnie z ustawą z 1878 r., wydaną w uzupelnieniu do ordynacji przemysłowej. W owym czasie rząd Rzeszy zamierzał usunąć tę trudność przez powierzenie państwowym inspektorom fabrycznym, czynności inspektorów fabrycznych w stowarzyszeniach ubezpieczeniowych.

Bismarck, wypowiadając się w parlamencie Rzeszy w dniu 9 stycznia 1882 r. podczas obrad nad projektem ustawy w sprawie ubezpieczeń od nieszczęśliwych wypadków, wyraził pogląd następujący: „Rządy nie tracą z oczu rozwoju inspekcji i pracy; pozwalamy sobie poprostu na pewną przerwę w celu rozwinięcia korporacyjnych podstaw tej instytucji w tym kierunku, by inspektorzy znajdowali się jednocześnie pod kontrolą stowarzyszeń i państwa. Od pierwszej chwili, kiedy zetknąłem się z inspektorami fabrycznymi, zdawałem sobie sprawę z konieczności poddania ich kontroli publicznej i ustanowienia instancji odwoławczej w postaci jakiegokolwiek niezainteresowanej w danej sprawie organizacji koleśialnej“^{*)}).

Nie urzeczywistniło się później to połączenie personalne. Stowarzyszenia ubezpieczeniowe nie współpracowały z inspektorami. Według zdania osobistości kompetentnych, stowarzyszenia nie dały takich wyników, jakich po nich oczekiwali prawodawca. „Naogół — mówi Poerschke — do 1900 r. poszczególne stowarzyszenia ubezpieczeniowe interesowały się nader nierównomiernie zapobieganiem nieszczęśliwym wypadkom; mimo starań Cesarskiego Urzędu Ubezpieczeniowego nad rozwinięciem i udoskonaleniem instytucji zapobiegającej wypadkom, działalność wielu stowarzyszeń pozostawiała wiele do życzenia w tym zakresie“. W celu polepszenia tego stanu rzeczy postanowiono w 1900 r. uczynić obowiązkiem prawo przysługujące stowarzyszeniom w zakresie wydawania przepisów zapobiegawczych, zaś Cesarskiemu Urzędowi Ubezpieczeniowemu w myśl art. 875 cesarskiego kodeksu ubezpieczeniowego nadano prawo zmuszania stowarzyszeń ubezpieczeniowych do utrzymywania inspektorów technicznych. Tak się też przedstawia pod względem prawnym stan rzeczy w chwili obecnej. Stowarzyszenia ubezpieczeniowe wydają dla swych członków ogólne przepisy, obowiązujące w celu zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, stosowanie zaś tych przepisów powierzone jest nadzorowi inspektorów technicznych. O ile urzędy nadzorcze działają energicznie, taka procedura ma tę dodatnią stronę, że gwarantuje gładkie

*) Poerschke, op. cit., str. 97 — 98.

wykonywanie przepisów obowiązujących i nakładanie kar za wykroczenia bezpośrednio przez same stowarzyszenia ubezpieczeniowe. Natomiast w wypadkach, gdy wydane przepisy nie wystarczają, nie można ich uzupełniać przez specjalne rozporządzenia. Do ordynacji przemysłowej wprowadzono w 1891 r. poprawki w celu zapełnienia tego braku.

Normy ochronne, wprowadzone przez ustawę z 1878 r. w postaci poprawek do ordynacji przemysłowej, nie zadowolily sfer interesujących się polityką społeczną. W ciągu dziesięciolecia, które nastąpiło po wprowadzeniu w życie tej ustawy, posypały się uwagi krytyczne sejmów i wydawnictw naukowych. Nie poprzestając na stwierdzeniu, że ustawodawstwo ochronne jest niewystarczające i że potrzeba zwłaszcza przepisów w sprawie odpoczynku niedzielnego i maksimum czasu pracy, żądano również energicznie ulepszenia inspekcji pracy.

Domagano się zwiększenia liczby inspektorów fabrycznych. Uważano bowiem, że liczba ich nie wystarcza dla dostatecznej kontroli chociażby nad wykonywaniem przepisów w sprawie pracy robotników dorosłych. W odpowiedzi na te krytyki minister Boetticher w imieniu Bismarcka zgłosił w pruskiej izbie deputowanych dnia 26 marca 1878 r. następujące wyjaśnienie: „Przewidziane prawne stanowisko inspektorów fabrycznych nie odpowiada stanowisku władz policyjnych, wyposażonych w egzekutywę. Inspektor fabryczny jest to urzędnik, który odpowiednio do swych wiadomości technicznych ma za obowiązek: 1) udzielać władzom rad przy opracowywaniu wszelkich przepisów, jakich wymaga bezpieczeństwo w zakładzie pracy, 2) zaś udzielać rad przemysłowcom i robotnikom w wyznaczonej mu dziedzinie“. Między innymi obowiązki czysto policyjne, np. nadzór nad pracą młodzieży, nie powinny wchodzić właściwie w zakres czynności inspektorów fabrycznych. „Obowiązek taki jest zbyt poniżający dla inspektora fabrycznego: należy pozostawić go żandarmom“.

Pożądane rozszerzenie właściwości inspektorów miało objąć zwłaszcza przepisy ordynacji przemysłowej, dotyczące ochrony od nieszczęśliwych wypadków, którą uważano za zupełnie niedostateczną. Uważano za niemożliwe, by stosowanie poszczególnych przepisów zależało w dalszym ciągu od niedogodnej procedury, jak niemniej by sądy badały celowość zarządzeń, wydawanych niekiedy przez władze administracyjne dopiero po długich namysłach. Jednakże wszystkie te zamierzenia nie dały wielkich wyników, spotkały się bowiem

znowu z oporem Bismarcka, według którego ochrona od wypadków winna była znajdować się w rękach autonomicznych organizacyj stowarzyszeniowych i który był przeciwny wszelkim przepisom, zezwalającym na wkraczanie władz administracyjnych w zakres uprawnień przemysłowców.

Dopiero w 1891 r. zdołano przeprowadzić reformę, która nadała ostateczną postać niemieckiemu ustawodawstwu ochronnemu i w ogólnych zarysach przetrwała po dzień dzisiejszy. Poprawka do ordynacji przemysłowej z 1891 r. przekształciła inspekcję fabryczną w inspekcję pracy, poddając zarazem jej kompetencji, zgodnie z art. 139b wszelkie urządzenia, dla których istniały przepisy ochronne. Poprawka ta uchwiliła prawo, przysługujące radzie Rzeszy w zakresie zwalniania niektórych państw od obowiązku utrzymywania inspekcji i rozszerzyła właściwości inspekcji przez wprowadzenie odpoczynku niedzielnego i obowiązkowych regulaminów fabrycznych; wreszcie i przede wszystkim przekształciła u podstaw organizację zapobiegania wypadkom. Art. 120 § 3 poprawki z 1878 r. został znacznie rozszerzony i uzupełniony przez wprowadzenie w pewnych wypadkach procedury policyjnej. Najgłówniejsze z przepisów tych są następujące:

Art. 120a § 1: Przedsiębiorcy obowiązani są do urządzenia i utrzymywania miejsc pracy, instalacji, maszyn i narzędzi oraz do prowadzenia produkcji w sposób, zabezpieczający robotników od niebezpieczeństwa śmierci i choroby w takiej mierze, na jaką pozwala rodzaj przedsiębiorstwa.

Art. 120d § 1: Właściwe władze policyjne mają prawo wskazywania w drodze rozporządzeń środków, niezbędnych dla wykonania tych przepisów art. 120a — 120c, na których zastosowanie zezwala rodzaj instalacji.

Art. 120d § 4: Przedsiębiorca może w terminie dwutygodniowym odwołać się od decyzji władz administracyjnych do wyższej władzy administracyjnej, zaś w terminie czterotygodniowym wnieść protest od decyzji wyższej władzy administracyjnej do władzy centralnej. Władza centralna orzeka w ostatniej instancji.

Zgodnie z normami powyższymi, sądy nie zajmują się już więcej oceną celowości zarządzeń ochronnych. Obowiązek ten spoczywa wyłącznie na władzach administracyjnych, przy odwoływaniu się do władz wyższych w porządku hierarchicznym.

Od czasu wprowadzenia do ordynacji przemysłowej poprawki z 1891 r. funkcjonariuszom inspekcji pracy powierzono

wiele nowych zadań z zakresu ustawodawstwa ochronnego, lecz same zasady inspekcji nie uległy żadnym zmianom od określenia ich przez art. 139b i 120d. Po utworzeniu Cesarstwa Niemieckiego inspekcję pracy pozostawiono właściwości państw zrzeszonych i dotąd pozostaje ona w zakresie tych właściwości. Państwa zrzeszone w ciągu ostatnich lat 30 powprowadzały różne zasady wewnątrzno-organizacyjne odpowiednio do potrzeb terytorjalnych.

Poniżej przedstawimy krótki szkic organizacji, przyjętych przez poszczególne państwa zrzeszone, wykazując znaczniejsze różnice w odpowiednich systemach inspekcyjnych.

Zanim jednak przystąpimy do tego przeglądu, należy wskazać na tę dziedzinę bezpieczeństwa przemysłowego, w której nadzór stowarzyszeń okazał się bardzo pożytecznym, a mianowicie na kontrolę kotłów i innych urządzeń parowych. Z początku kontrolę tę wykonywali we wszystkich państwach funkcjonariusze technicznej służby administracyjnej zorganizowanej odpowiednio do tego celu. Mimo to właściciele zakładów podlegających kontroli zrzeszyli się wkrótce w stowarzyszenia, mające na celu wspólną inspekcję dobrowolną; rządy wszędzie sprzyjały tym wysiłkom, tak że kontrola państwowa wymagała coraz mniej licznego personelu, będąc ograniczona do zakładów nie wchodzących w skład stowarzyszeń oraz do zakładów państwowych, w których nadzór nad kotłami przekazano urzędnikom inspekcji pracy. Stowarzyszenia nadzoru kotłów parowych rozwinęły się ogromnie, z czasem powierzono im również inne inspekcje specjalne, na przykład nadzór nad dźwigami, instalacjami elektrycznymi i przyrządami acetylenowemi.

Można powiedzieć, że obecnie naogół stowarzyszenia zajmują się sprawami bezpieczeństwa i ochrony robotników tam, gdzie zachodzi potrzeba periodycznych inspekcji określonych urządzeń lub przyrządów.

Na tem miejscu należy się jeszcze nieco szczegółów w sprawie rozwoju inspekcji pracy w poszczególnych państwach Rzeszy Niemieckiej.

W chwili ogłoszenia ustawy z 1891 r., zmieniającej ordynację przemysłową, Prusy posiadały 28 urzędników inspekcji pracy, rozmieszczonych po różnych okręgach. Wobec

rozszerzenia zadań, powierzonych inspekcji pracy, okazała się potrzeba jej reorganizacji. Powiększono liczbę obwodów inspekcyjnych z inspektorami pracy na czele, poddanych pod zwierzchność inspektora, posiadającego tytuł państwowego radcy przemysłowego (Regierungs- und Gewerberat). Przysługujące inspektorom właściwości opierały się na streszczonych powyżej przepisach Rzeszy z 1878 r.

W 1897 r. stwierdzono potrzebę specjalnego przygotowania dla urzędników inspekcji pracy. Zaczęto przyjmować na referentów przemysłowych (Gewerbereferendare) dyplomowanych inżynierów lub chemików z ukończonymi studjami uniwersyteckimi, którzy odbywali półtora roku służby próbnej przy inspektorze pracy. Następnie są oni obowiązani odbyć trzy semestry studjów prawnych i ekonomicznych oraz złożyć egzamin. W razie pomyślnego wyniku tego egzaminu przyjmuje się ich w charakterze asesorów przemysłowych (Gewerbeassessoren) na stałą służbę inspekcijną. Kobiety zaczęto dopuszczać w Prusach na urzędy inspektorów pracy w 1900 r.; były to kobiety bez przygotowania specjalnego, które znalazły zastosowanie przy łatwych inspekcjach w zakładach, zatrudniających przeważnie pracownice.

Prusy, stanowiąc z pośród zrzeszonych państw niemieckich największe a zarazem najważniejsze pod względem przemysłowym, posiadają w dziedzinie inspekcji pracy najstarsze tradycje, dostarczające stale przykładu w tym kierunku. Prusy też pierwsze rozwiązały w duchu współczesnym tę kwestję organizacyjną, która następcza oddawna zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne wątpliwości: mianowicie sprawę ustosunkowania urzędników inspekcji pracy do zwykłych władz policyjnych. Wyjaśniliśmy już powyżej, że ordynacja przemysłowa Związku Północnoniemieckiego przeprowadziła zasadę równouprawnienia urzędników inspekcji pracy z miejscowymi władzami policyjnymi; jednakże dyrektywy rady związkowej i instrukcje służbowe, wydawane w poszczególnych państwach na zasadzie tych dyrektyw, mocno ograniczały owo równouprawnienie. Przedewszystkiem urzędnicy inspekcji pracy nie mieli prawa udzielania samodzielnie zezwoleń na wyjątki od przepisów ustawowych lub wydawania osobiście zarządzeń zgodnie z art. 120d kodeksu przemysłowego. W początkach XX stulecia urzędnicy pruskiej inspekcji pracy uzyskali stopniowo te prawa, zapoczątkowane przez wolne miasto Hamburg w 1898 r.

A teraz kilka cyfr, które pozwalają wyrobić sobie przybliżony pogląd na rozgałęzienie urzędów inspekcji pracy

w Prusach. W 1911 r. urzędy te obejmowały: 42 państwowych radców przemysłowych i ich zastępców, 272 inspektorów i podinspektorów pracy oraz 14 inspektorów-asystentów. Każdy z urzędników inspekcji dokonał przeciętnie 264 inspekcji. Zwiedzono w wymienionym roku 52% fabryk i tym podobnych zakładów, w których znajdowało zatrudnienie 85% ogółu robotników. Po wojnie inspekcja pracy w Prusach doznała niejakich zmian: jeden z urzędników inspekcji wszedł do ministerstwa handlu i przemysłu w charakterze referenta do spraw inspekcji pracy, jednocześnie zaś zaczęto stopniowo wprowadzać asystentów-robotników.

W Bawarii pierwszy dekret w sprawie ochrony pracy, mający na celu ograniczenie wyzysku pracy dzieci w fabrykach, ogłoszono w 1840 r. Dekret ten potwierdzony został przez ustawę z 1854 r., lecz ustawa ta nie przewidywała specjalnych urzędników dla wprowadzania w życie jej przepisów. W 1879 r. rozpoczęli urzędowanie trzej pierwsi inspektorzy fabryczni; urzędowali oni niezależnie jeden od drugiego, będąc przydzieleni do zarządów odpowiednich prefektur. Z biegiem lat wzrastała liczba obwodów inspekcyjnych i zatrudnionych w nich kierowników.

W 1902 r. mianowano przy właściwym ministerstwie głównego inspektora pracy, a to w celu nadania większej jednolitości przy wykonywaniu ustaw ochronnych. Począwszy od 1898 r. inspekcja bawarska posiada inspektorów-asystentów. W 1909 r. mianowano na całą Bawarię jednego inspektora-lekarza. W 1911 r. inspekcja pracy liczyła: 1 głównego inspektora pracy, 1 inspektora-lekarza, 11 radców przemysłowych, 5 asystentek i 17 asystentów, którzy w ciągu wymienionego roku dokonali przeciętnie po 482 inspekcje, zwiedziliśmy 49% fabryk i innych podobnych zakładów pracy, zatrudniających 76% ogółu robotników.

W Saksonji, w której pierwsza ustawa w przedmiocie ochrony dzieci była ogłoszona w 1861 r., rozwój inspekcji pracy szedł początkowo nieco innymi drogami niż w pozostałych państwach Rzeszy Niemieckiej. Saksonja powołała do życia w 1849 r. państwową inspekcję kotłów parowych, zaś w 1872 r. powierzyła tym inspektorom czuwanie nietylko nad ochroną dzieci, lecz również do pewnego stopnia nad zapobieganiem nieszczęśliwym wypadkom, co było wówczas w Niemczech zupełną nowością. Po 1890 r. Saksonja rozwijała własną inspekcję pracy w tym samym kierunku co Prusy, tworząc niewielkie obwody inspekcyjne pod zwierzchnictwem państwowych radców przemysłowych. Odrębną cechą w or-

ganizacji inspekcji saskiej stanowią rzeczoznawcy-chemicy, których funkcje noszą charakter uboczny. Saksonja wcześniej zaczęła stosować inspektorów-asystentów z średnim wykształceniem technicznym. W 1904 r. mianowano pierwsze inspektorki-asystentki. W sprawie przygotowania kandydatów do służby inspekcyjnej wydano w 1910 r. przepisy analogiczne do pruskich. W celu zapewnienia jednolitości przy sprawowaniu służby inspekcyjnej utworzono w 1912 r. stanowisko głównego inspektora pracy przy właściwym ministerstwie. Saskie urzędy inspekcji prac liczyły w 1911 r.: 5 państwowych radców przemysłowych, 15 inspektorów pracy, 6 inspektorek-asystentek i 27 inspektorów asystentów. W ciągu wymienionego roku urzędnicy ci dokonali średnio po 352 inspekcje, zwiedziwszy 61% fabryk i tym podobnych zakładów, zatrudniających 79% ogółu robotników.

W W i r t e m b e r g j i uchwalono pierwszą ustawę przemysłową w 1862 r., ustawa ta jednak nie przewidywała specjalnej organizacji nadzorczej; W 1873 r. powierzono inspekcję fabryk jednemu asesorowi państwowemu, w 1879 r. dwum radcom państwowym, pełniącym te funkcje ubocznie. Dopiero od 1887 r. Wirtembergia otrzymała zawodowego inspektora pracy z jednym asystentem na całe państwo. W 1889 r. utworzono 2 okręgi inspekcyjne z jednym kierownikiem i jednym asystentem w każdym. Do obowiązków tych urzędników należało również inspekcjonowanie kotłów parowych, o ile nie wchodziły one w zakres Wirtemberskiego Towarzystwa Inspekcji Kotłów. Odrębność wirtemberskiej organizacji inspekcji pracy polegała na tem, że wszyscy kierownicy okręgów, których liczba z czasem została podniesiona do 4, jak również ich pomocnicy mieli siedzibę w Stutgarcie i nie byli poddani wspólnemu zwierzchnictwu technicznemu. Po wojnie cały personel inspekcyjny objęto jednym urzędem inspekcji pracy i poddano zwierzchnictwu dyrektora. W 1911 r. urząd wirtemberski liczył: 11 inspektorów i ich pomocników, 3 asystentki i 5 asystentów, pochodzących z klasy robotniczej. Urzędnicy ci wykonali przeciętnie po 620 inspekcji, zwiedziwszy 91% ogółu fabryk i tym podobnych zakładów, zatrudniających 93% ogółu robotników.

W Wielkiem Księstwie Badeńskiem pierwsze przepisy w sprawie ochrony robotników, mające za przedmiot, podobnie jak w innych państwach, ochronę dzieci, datują z 1840 r. Po nich nastąpiła ustawa fabryczna z 1862 r. i dla wykonywania jej utworzono w 1870 r. honorową inspekcję fabryczną, która od samego początku wywoływała liczne kry-

tyki. Między innymi, podczas konstituowania się Stowarzyszenia Polityki Społecznej (Verein für Sozialpolitik) w 1872 r. Schmoller oświadczył, „że, pozostawiając inspekcję fabryczną władzom miejscowym, naraża się ją w danej miejscowości na wpływy sfer posiadających“. Ze swej strony rząd przyznał wkrótce oficjalnie niewystarczalność istniejącego nadzoru. „Trudno czynić zarzuty inspektorom — brzmiało oświadczenie rządu — z tego, że obowiązki ich nie mogą się godzić z ich położeniem osobistym i społecznym, że brak im bezstronności, energii, kompetencji i władzy“. Potem badeńska inspekcja fabryczna zdobyła sobie sławę daleko poza granicami państwa i Rzeszy, zasługa zaś tego należy się pierwszemu inspektorowi fabrycznemu Fryderykowi Woerrishoferowi, który był człowiekiem wyjątkowo uzdolnionym i szczególnie odpowiednim do pełnienia tych skomplikowanych funkcji. Początkowo był on przydzielony do ministerstwa spraw wewnętrznych, a należało do niego inspekcjonowanie w całym kraju. W 1890 r. inspekcja fabryczna była przekształcona w urząd centralny z Woerrishoferem na czele. Ścisła centralizacja, odróżniająca badeńską inspekcję pracy od inspekcji w większości innych państw, jest utrzymana do ostatnich czasów.

W skład badeńskiej inspekcji pracy wchodzi od 1896 r. inspektorzy-asystenci ze średnim wykształceniem technicznym. Liczba tych asystentów zwiększyła się po wojnie dzięki wprowadzeniu do ich grona robotników, których nominacja dokonywa się na wniosek związków zawodowych. W 1900 r. państwo badeńskie mianowało pierwszą inspektorę pracy, posiadającą za sobą studia uniwersyteckie, zaś w 1905 r. pierwszego w Rzeszy Niemieckiej państwowego inspektora-lekarza. Dzięki scentralizowaniu organizacji można było rozdzielić obowiązki inspekcji pracy między istniejących funkcjonariuszy nie tylko pod względem terytorjalnym, lecz również rzeczowym. W 1911 r. badeński urząd inspekcji pracy obejmował: kierownika urzędu, jego zastępcę, 6 inspektorów pracy, 1 inspektorę i 5 asystentów. Urzędnicy ci odbyli średnio po 492 inspekcje w ciągu roku. W 1911 r. zwiedzili oni 61% fabryk i tym podobnych zakładów, zatrudniających 73% ogółu robotników.

W pozostałych państwach, wchodzących w skład Rzeszy Niemieckiej, liczone w 1911 r. ogółem: 1 głównego inspektora pracy, 1 referenta ministerjalnego, 1 radcę przemysłowego, 31 inspektorów pracy, 16 asystentów, 12 asystentek, 6 pomocników z pośród klasy robotniczej, 1 rzeczoznawcę-chemika

oraz kilku urzędników w miejskich urzędach budowlanych do nadzoru robót budowlanych.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Ustawodawstwo społeczne, jak to zaznaczono już powyżej, wchodzi w zakres właściwości Rzeszy. Prace w tym kierunku, mianowicie przygotowywanie ustaw i rozporządzeń włącznie z niezbędnymi przy tych przygotowaniach ankietami wykonywa ministerstwo pracy Rzeszy, posiadające specjalną sekcję Reichsgewerbeaufsichtsamt, do której należą sprawy ochrony pracy. Kierownikiem tej sekcji jest były urzędnik inspekcji pracy. Zwierzchnictwu jego podlega cały sztab doświadczonych urzędników. Reichsgewerbeaufsichtsamt ogłasza doroczne sprawozdania urzędników inspekcji pracy Rzeszy i w porozumieniu z rządami poszczególnych państw nadaje jednolitość wykonywaniu ustaw ochronnych. W tym celu kierownicy inspekcji zbierają się systematycznie pod przewodnictwem kierownika urzędu Reichsgewerbeaufsichtsamt dla omawiania wszelkich kwestyj, których ujmowanie wymaga jednolitości.

Pozatem stosowanie ustaw ochronnych stanowi, jak powiedziano, właściwość rządów poszczególnych państw zrzeszonych.

Inspekcja pracy podlega:

w Prusach ministrowi handlu i przemysłu;

w Bawarii ministrowi opieki społecznej;

w Saksonji ministrowi pracy;

w Wirtembergii ministrowi prac;

w Badenji ministrowi pracy;

w Hesji ministrowi pracy i gospodarki społecznej.

W mniejszych państewkach szczyły zakres spraw nie pozwala na tak rozległą specjalizację centralnych urzędów państwowych, nie podajemy przeto co do nich szczegółów o władzach centralnych, do których należy stosowanie ustaw ochronnych.

Poniższa tablica, zaczerpnięta ze sprawozdań z 1921 r., wykazuje skład personelu niemieckiej inspekcji pracy:

PAŃSTWA	Kierownicy i ich zastępcy	Inspektorzy obwodowi	Delegaci lub asystenci	Inspektorki	Rzeczoznawcy chemicy	Kontrolerzy - robotnicy i oficjaliści	O g ó ł e m.	Inspektorzy górniczy
Prusy	43	177	35	43	—	10	308	68
Bawaria	3 ¹⁾	12	35	9	—	—	59	13
Saksonja	91)	18	19	5	6	14	71	17 ⁴⁾
Wirtembergja	1	4	7	5	—	8	25	1
Badenja	3 ¹⁾	4	7	2	—	4	20	1
Weimar	1	—	2	1	—	1	5	2
Meiningen	—	1	—	1	—	1	3	1
Gera	—	1	1	1	1	3	7	—
Altenburg	—	1	1	1	—	1	4	3
Gotha	—	1	1	1	—	—	3	—
Arnstadt	—	1	—	1	—	2	4	—
Hessen	—	5	3	2	—	5	15	2
Hamburg	1	6	8	3	—	7	25	—
Mecklemburg-Schwerin	—	1	—	—	—	2	3	—
Oldenburg	—	3 ²⁾	3	1	—	—	7	—
Brunświk	1	—	2	1	—	2	6	2
Anhalt	—	1	1	1	—	1	4	2
Brema	1	1	4	1	—	2	9	—
Lippen	—	1	1	—	—	—	2	—
Lubeka	—	1	1	—	—	—	2	—
Mecklemburg-Strelitz	—	1	—	—	—	—	1	—
Waldeck	—	1	—	—	—	—	1	1
Schaumburg-Lippe	—	1	—	—	—	1	2	—
Ogółem	63	242	131	79	7	64	586 ³⁾	113
Ogółem w roku poprzednim	60	245	146	80	7	22	—	115

¹⁾ W tem 1 państwowy inspektor-lekarz.

²⁾ W tem 1 wchodzący w skład inspekcji kotłów parowych.

³⁾ Jeden z urzędników pruskiej inspekcji pracy pełni również czynności w państwie Waldeck. Inspektor pracy z Mecklemburg-Schwerin pełni zarazem czynności w Mecklemburg-Strelitz, zaś inspektor oldenburski w Schaumburg-Lippe. W rzeczywistości przeto istotna liczba osób, wyszczególnionych pod pozycją 2, wynosi 239, ogólna zaś liczba osób zatrudnionych w inspekcji pracy w całej Rzeszy (pozycja 7) 583.

⁴⁾ W czem 4 doradców pochodzących z klasy robotniczej.

⁵⁾ Z pośród 68 urzędników pruskiej inspekcji górniczej 1 pełni zarazem czynności w państwie Waldeck. W rzeczywistości przeto ogólna liczba osób zatrudnionych w inspekcji górniczej w całej Rzeszy wynosi 112.

Wszystkie państwa zrzeszone podzielono dla celów inspekcyjnych na okręgi (Aufsichtsbezirke), zarządzane przez kierownika (Vorstand), który pracuje sam jeden lub z pomocnikami różnych kategorii. Wyjąwszy państwowych inspektorów-lekarzy, istniejących w niektórych państwach, oraz saskich rzeczoznawców-chemików, niema w Niemczech urzędników inspekcji specjalistów. Wymienieni inspektorzy specjaliści w rzeczywiście pełnią czynności rzeczoznawców, nie mając prawa wkraczania we właściwości kierowników okręgowych. Należy jednak wymienić jako wyjątek kobietę radcę przemysłowego w państwie Badeńskim: wszystkie przedsiębiorstwa konfekcyjne w tem państwie zostały wyjęte z pod właściwości kierowników okręgowych i poddane wyłącznemu zwierzchnictwu tej inspektorki.

W 1921 r. w zakres działania inspekcji pracy wchodziły: przedsiębiorstwa, liczące co najmniej 10 robotników lub tym podobne zakłady (art. 154 kodeksu przemysłowego), czyli 324.169 przedsiębiorstw, zatrudniających 7.461.407 robotników; z pośród przedsiębiorstw tych 3.207, zatrudniających 1.047.969 robotników, podlega inspekcji górniczej;

przedsiębiorstwa, dla których wydano specjalne rozporządzenia rady związkowej (Bundesrat) na zasadzie art. 120e i 139a ordynacji przemysłowej, czyli 105.751 przedsiębiorstw, zatrudniających 240.095 robotników.

Z powyższych cyfr wynika, iż liczba przedsiębiorstw, podlegających inspekcji pracy w ścisłym znaczeniu tego terminu, a więc nie licząc inspekcji górniczej, wynosi 320.962, zatrudniają zaś one 6.413.438 robotników. Cyfry te zresztą nie są zupełnie ścisłe, wobec tego że nowe ustawodawstwo ochronne, mianowicie dekret z dn. 23 listopada - 17 grudnia 1918 r. w sprawie 8-godzinnego dnia pracy dotyczy wszystkich robotników przemysłowych włącznie z tymi, którzy są zatrudnieni w zakładach, liczących poniżej 10 robotników i nie posiadających silników. Dotychczas nie przeprowadzono statystyki tych zakładów, skutkiem czego roczne sprawozdania inspektorów pracy nie zawierają informacji w tym kierunku.

W większości państw zrzeszonych istnieje przy właściwym ministerstwie referent, powołany z pośród urzędników inspekcji pracy, który zajmuje się sprawami inspekcji. O ile zakres spraw tego wymaga, referent ma jednego lub kilku pomocników z pośród młodszych urzędników inspekcyjnych. W Bawarii i Saksoni państwowi inspektorzy-lekarze przydzieleni są również do ministerstwa pracy. W Wirtembergji najwyższy zwierzchnik inspekcji pracy, będący kierownikiem jej urzędu, nie jest przydzielony do ministerstwa, samo zaś ministerstwo

nie posiada specjalistów w zakresie inspekcji; wobec tego jednakże, że dyrektor inspekcji ma siedzibę w stolicy, może on utrzymywać ściśle stosunki z ministerstwem, któremu podlega.

W Prusach i Saksonji istnieją władze pośrednie między ministerstwem a miejscowymi urzędnikami inspekcji pracy. Są to rządowi radcy przemysłowi (Regierungs-und Gewerberäte), zajmujący się w poszczególnych okręgach lub prowincjach (jednostki administracyjne, łączące w sobie kilka powiatów) sprawami ochrony pracy i nadzorujący działalność miejscowych urzędników inspekcji pracy. W mniejszych państwach nadzór ten wykonywują referenci ministerjalni. Władzom pośrednim nie przysługują właściwości w zakresie dokonywania inspekcji.

Obowiązki i prawa, stanowiące właściwość urzędników inspekcji pracy na zasadzie ustaw lub rozporządzeń, przysługują w zasadzie kierownikowi okręgowemu, radcy przemysłowemu (Gewerberat), którego kompetencja i odpowiedzialność obejmują całkowitą służbę inspekcyjną w okręgu. Pomocnicy jego, t. j. kandydaci na etatowe stanowiska inspektorów oraz asystenci mężczyźni i kobiety z mniej rozległym przygotowaniem, wykonywują swe czynności wyłącznie w imieniu kierownika okręgowego, nie posiadając naogół żadnych atrybucyj niezależnych, z wyjątkiem prawa wstępu do zakładów pracy. Jedynie w razie nagłego niebezpieczeństwa przysługuje im w niektórych państwach zrzeszonych ograniczone prawo wydawania natychmiastowych zarządzeń.

Przy istniejącym systemie organizacji inspekcji w państwach niemieckich jedno przedsiębiorstwo nie może być naogół odwiedzane przez różnych urzędników inspekcyjnych w różnych celach. Lekarze winni odbywać swe wizytacje w porozumieniu z kierownikami okręgów.

Zwierzchni urzędnicy wykonywują nadzór nad podległym sobie personelem inspekcyjnym za pośrednictwem systematycznych sprawozdań składanych z dokonanych inspekcji oraz przez osobiste odwiedzanie przedsiębiorstw specjalnie poddanych ich kontroli bądź z inspektorem podległym, bądź po nim.

Uprawnienia i metody działalności.

Art. 139b ordynacji przemysłowej nadaje urzędnikom inspekcji pracy podczas wykonywania ich czynności wszystkie prawa, przysługujące z urzędu władzom policji miejscowej, w szczególności zaś prawo dokonywania w każdym czasie inspekcji zakładów. Inspektorzy są obowiązani do zachowywa-

nia tajemnicy o stosunkach handlowych i sposobach produkcji w zakładach podległych ich nadzorowi, o których to stosunkach i sposobach zasięgnęli wiadomości podczas swego urzędowania, z zastrzeżeniem obowiązku zaznaczania wykroczeń przeciw prawu.

Art. 120d ordynacji przemysłowej upoważnia właściwe władze policyjne do wydawania dla określonych zakładów zarządzeń, uznanych przez nie za potrzebne w celu wykonywania przepisów, dotyczących bezpieczeństwa i higieny przy pracy, przewidzianych przez art. 120a—e i możliwych do zastosowania w specjalnych warunkach danego zakładu. Według brzmienia ordynacji przemysłowej, rządy państw zrzeszonych winny określić władze policyjne, którym przysługują właściwości w zakresie stosowania powyższego przepisu. Z dwoma wyjątkami (Bawarii i Hesji) wszystkie państwa niemieckie nadały prawo wydawania tych zarządzeń kierownikom okręgów inspekcyjnych. Przedsiębiorca po otrzymaniu zarządzenia tego rodzaju może odwołać się do władz administracyjnych wyższych instancji i centralnych. O ile nie czyni on użytku z tego prawa lub jeżeli odwołanie jego zostało odrzucone, zarządzenie nabiera mocy prawnej i obowiązuje wobec sądów.

Kodeks przemysłowy normuje szczegółowo wszelkie wypadki, w których dopuszczalne są wyjątki od przepisów ogólnych. Tam, gdzie wyjątki tego rodzaju są przewidziane, urzędnicy inspekcji pracy mają prawo naogół sami udzielać zezwoleń w pewnych określonych granicach.

W państwach zrzeszonych nie wolno wnieść ani przebudować żadnego budynku bez uzyskania odpowiedniego zezwolenia władz. W myśl przepisów administracyjnych radcy przemysłowi (Gewerberäte) winni otrzymywać podania o zezwolenie na wzniesienie lub przebudowę budynków przemysłowych na tyle wcześniej, by mogli uzgodnić wydanie zezwolenia z wymaganiami, stawianymi przez ochronę pracy. Radcy przemysłowi biorą również udział w sprawach udzielania zezwoleń na przedsiębiorstwa, przedstawiające niedogodności dla sąsiedztwa, wymienione w art. 16 ordynacji przemysłowej.

Po stwierdzeniu przez urzędników inspekcji pracy wykroczeń przeciw przepisom w sprawie ochrony pracy radcy przemysłowi przekazują protokoły sądom, które obowiązane są ze swej strony wszcząć postępowanie, o ile, według nich, niema specjalnych motywów do przypuszczenia, że akcja nie może być wdrożona ze względu na brak dostatecznych podstaw. W tych ostatnich wypadkach radcy przemysłowi mogą odwoływać się do władz wyższych.

Sposób mianowania inspektorów.

We wszystkich państwach niemieckich urzędnicy inspekcji pracy są urzędnikami państwowymi. Jak powiedziano powyżej, od początku istnienia inspekcji pracy przyjęto za zasadę, że nowe czynności mogą być powierzane wyłącznie osobom z wykształceniem naukowym, które bądź ukończyły wyższą uczelnię techniczną, potem zaś pracowały w charakterze techników w jakimkolwiek przedsiębiorstwie publicznem lub prywatnem, bądź też zajmowały stanowisko kierownicze w większym zakładzie przemysłowym. Zasadę tę utrzymano niemal bez wyjątku po dzień dzisiejszy przy wyznaczaniu urzędników inspekcyjnych odpowiedzialnych w charakterze kierowników okręgowych. Prusy i Saksonja wydały specjalne przepisy w sprawie przygotowania i egzaminów wyższych urzędników inspekcyjnych, przyczem wymagane wiadomości odpowiadają stopniowi inżyniera dyplomowanego.

Przepisy te stawiają za warunek praktykę i studia uzupełniające z dziedziny nauk politycznych i ekonomji społecznej oraz przewidują trudny egzamin, składany przeważnie przez kandydatów nie wcześniej jak po ukończeniu 27 lat. Ostatnio Saksonja ogłosiła rozporządzenie nieco odmienne, zmierzające do udostępnienia wyższych stanowisk samoukom, którzy brali udział w życiu związków zawodowych.

W sprawie przygotowania i mianowania urzędników niższych stopni nie istnieje dotąd stała zasada. W państwach, które posiadały urzędników tych kategorii jeszcze przed wojną, kładziono nacisk na należyte przygotowanie zarówno techniczne jak praktyczne w zakresie wymaganym od majstrów w wielkich przedsiębiorstwach. Po rewolucji jednak zaczęto stanowiska inspekcyjne szeroko udostępniać inteligentnym robotnikom, przedstawianym przez związki zawodowe. Robotnicy tacy otrzymują etaty asystentów. Nie podlegają oni egzaminom wstępnym.

Zadania inspektorów.

Ustawowa ochrona pracy w Niemczech ma za podstawę przede wszystkim ordynację przemysłową z 1869 r. oraz liczne uzupełnienia do niej. Przepisy te przewidują odpoczynek tygodniowy we wszystkich przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych; normują techniczną ochronę robotników w przedsiębiorstwach przemysłowych; zawierają normy dla czasu pracy i odpoczynku kobiet i młodocianych zatrudnionych w przedsiębiorstwach, liczących co najmniej 10 robotni-

ków; przepisy w sprawie umowy pracy stosują się częściowo do wszystkich robotników przemysłowych, częściowo zaś (np. w przedmiocie regulaminów fabrycznych) jedynie do przedsiębiorstw, zatrudniających co najmniej 20 robotników. Wydano też wiele dekretów rady związkowej w sprawach stosowania ogólnych przepisów w przedmiocie technicznej ochrony robotników.

Praca dzieci w zakładach przemysłowych podlega normom ustawy z d. 30 marca 1903 r., obowiązującej dla wszystkich przedsiębiorstw, określonych jako przemysłowe, włącznie z chałupnictwem, lecz wyjąwszy rolnictwo. Ustawa powyższa zawiera przepisy o czasie pracy, o minimum wieku oraz zakaz zatrudniania dzieci przy określonych pracach.

Ustawa w sprawie chałupnictwa z d. 30 grudnia 1911 r. zawiera przepisy ochronne, dotyczące wypłat, bezpieczeństwa i zdrowia chałupników.

Czas pracy robotników przemysłowych podlega dekretowi w sprawie 8-godzinnego dnia pracy z d. 23 listopada/17 grudnia 1918 r., który rozciąga się na wszystkie zakłady przemysłowe, a więc nawet na zakłady zatrudniające poniżej 10 robotników i nie stosujące silników. Drugi dekret z d. 23 listopada 1918 r. normuje czas pracy w piekarniach i cukierniach. 8-godzinny dzień pracy obowiązuje również dla oficjalistów w myśl dekretu z d. 18 marca 1919 r.

Ustawa z d. 4 lutego 1920 r. w sprawie rad załogowych, obejmująca wszystkie przedsiębiorstwa, zakłady i biura zarówno publiczne jak prywatne, zatrudniające co najmniej 5 robotników lub oficjalistów, przewiduje współdziałanie rad załogowych z inspekcją pracy.

W Niemczech urzędnikom inspekcji pracy nie przysługują żadne właściwości w zakresie rolnictwa. Nawet zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom w zakładach rolnych poddane jest nadzorowi związków ubezpieczeniowych (Landwirtschaftliche Berufsgenossenschaften).

Ważną atrybucję niemieckiej inspekcji pracy stanowi badanie nieszczęśliwych wypadków przy pracy. Miejscowe władze policyjne obowiązane są zawiadamiać inspekcję o każdym wypadku, który spowodował niezdolność do pracy dłuższą nad 3 dni. Liczba wypadków zbadanych w 1921 r. wynosiła 15.774. Urzędnicy inspekcji nie są krępowani żadnymi przepisami w decydowaniu o tem, po jakich wypadkach należy przeprowadzić dochodzenie. Najwięcej zajmują ich wypadki, posiadające pewne znaczenie dla zarządzeń zapobiegawczych.

Po wojnie w niektórych prowincjach zdobyła niejakię znaczenie działalność urzędników inspekcyjnych przy łagodze-

niu zatargów między pracodawcami a pracownikami; mimo to właściwości, przysługujące im poza właściwą dziedziną inspekcji pracy, są bardzo ograniczone.

Inne urzędy, pełniące nadzór nad ustawodawstwem ochronnem.

Wzmiankowany już kilkakrotnie art. 139b ordynacji przemysłowej daje wraźny przepis, by nadzór nad stosowaniem przepisów ordynacji przemysłowej znajdował się w rękach urzędników specjalnie wyznaczonych w tym celu przez rządy państw zrzeszonych, którzy winni wykonywać ten nadzór poza zwykłemi władzami policyjnemi lub też wspólnie z niemi. W Niemczech zawsze było rzeczą oczywistą, że zwykle władze policyjne posiadają odrębne właściwości, dotyczące mianowicie wykonywania przepisów ochronnych o charakterze formalnym lub ściśle policyjnym. Niestety, brak danych statystycznych o rozmiarach współdziałania władz policyjnych w czynnościach inspekcji pracy.

Stosowanie przepisów ochronnych w górnictwie, normowanych przez ustawodawstwa poszczególnych państw zrzeszonych, stanowi właściwość odrębnych władz górniczych.

Nieobowiązkowa inspekcja pracy.

Nieobowiązkowa inspekcja pracy w ścisłym znaczeniu tego wyrazu nie istnieje w Niemczech. Można by jednak podciągnąć pod to pojęcie organa związków ubezpieczeniowych (gewerbliche Berufsgenossenschaften). Są to organa autonomiczne, obowiązane do samodzielnego czuwania nad stosowaniem przepisów ustawowych w sprawie nieszczęśliwych wypadków. Zgodnie z przepisami ordynacji ubezpieczeniowej Rzeszy, organa te mają również za zadanie wydawanie przepisów w przedmiocie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, przy czem Urząd Ubezpieczeniowy Rzeszy może od nich żądać wyznaczenia urzędników inspekcyjnych dla nadzoru nad wykonywaniem wymienionych przepisów. W 1921 r. liczba techników inspekcyjnych, działających z ramienia związków ubezpieczeniowych wynosiła 399. Urzędnicy ci dokonali 301.743 wizytacji.

Związki ubezpieczeniowe odpowiednio do swej nazwy, obejmują najrozmaitsze zawody i przemysły, posiadające jednakowe warunki produkcji. Dzięki temu inżynierowie-inspektorzy związków mogą się specjalizować. Czynności swych nie wykonywują oni w ścisłym porozumieniu z inspekcją pracy,

której również przysługują kompetencje w zakresie zapobiegania wypadkom; istnieją jednakże przepisy w celu uniknięcia sprzecznych zarządzeń przy jednoczesnym wykonywaniu jednych i tych samych czynności przez różne organa.

Nadzór nad stosowaniem przepisów ustawowych dotyczących konstrukcji i funkcjonowania kotłów parowych podlega odpowiednim ustawom i dekretem. Właściciele instalacji, których inspekcjonowanie jest obowiązkowe, winni organizować własny nadzór. System ten dał bardzo korzystne wyniki. W 1922 r. 425 inżynierów-inspektorów sprawowało w Niemczech nadzór z ramienia stowarzyszeń właścicieli kotłów parowych.

SZWAJCARJA

W Szwajcarji pierwszą ustawę ochronną ogłosił kanton zurychski w 1815 r. w sprawie pracy dzieci. Ustawa ta poruciła inspektorom szkolnym czuwanie nad stosowaniem jej przepisów. Według oświadczenia, złożonego w 1900 r. na Międzynarodowym Kongresie Ustawowej Ochrony Pracowników przez Dr. Fridolina Schulera, pierwszego związkowego inspektora fabrycznego, ustawa ta nie dała żadnych wyników. W 1832 oraz w 1837 r. przepisy powyższe zostały pogłębione. I wówczas jednakże nie osiągnięto pożądanego rezultatu, nie mogła bowiem wystarczyć kontrola, przekazana „różnym urzędnikom“. Tem niemniej inicjatywa Zurychu znalazła naśladownictwo w kilku kantonach. W roku 1864 kanton Glarus stanął na czele ruchu ochronnego w Szwajcarji, powoławszy do życia specjalny urząd inspekcji fabrycznej.

Z czasem ujawniła się potrzeba jednolitych norm dla całego Związku Szwajcarskiego, i w 1877 r. ogłoszono pierwszą związkową ustawę fabryczną, która powołała również do życia instytucję związkowych inspektoratów fabrycznych. Konstytucja Związku Szwajcarskiego pozostawia kantonom całkowitą autonomję w zakresie stosowania ustaw społecznych. Odpowiednio do ducha tego systemu związkowe inspektoraty fabryczne istnieją nie w celu bezpośredniego stosowania ustaw ochronnych, lecz dla nadzoru nad stosowaniem tych ustaw przez kantony.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Związkowa inspekcja fabryczna zależy od departamentu gospodarstwa społecznego, wewnątrz niego zaś od wydziału przemysłowego. Cały kraj dzieli się na 4 okręgi, z których każdy posiada: 1 inspektora związkowego, 2 zastępców i 1 sekretarza.

Powierzchnia Szwajcarii liczy około 40.000 kilometrów kwadratowych. Liczba fabryk, podlegających inspekcjom, wynosiła dn. 31 grudnia 1922 r. 8.055, liczba zaś zatrudnionych w nich robotników 304.339.

Związkowe ustawy ochronne, jak wskazują już ich nazwy, mają zastosowanie tylko do fabryk. Termin ten jednakże pojmowany jest bardzo szeroko; obejmuje on: wszelkie zakłady przemysłowe, posiadające silniki lub zatrudniające młodzież, i liczące 6 lub więcej robotników; zakłady przemysłowe, nie posiadające silników i nie zatrudniające młodzieży, lecz liczące 11 lub więcej robotników; wreszcie zakłady przemysłowe, w których liczba robotników znajduje się poniżej określonego minimum, lecz które przedstawiają szczególne niebezpieczeństwa dla zdrowia i życia robotników lub też, które ze względu na rodzaj wykonywanych w nich robót noszą niewątpliwie charakter fabryki. Kotły parowe, służące bezpośrednio do produkcji, zaliczają się do silników.

Mimo że związkowe inspektoraty fabryczne, jak powiedziano powyżej, stanowią wyłącznie organa Związku Szwajcarskiego, obowiązane do zwierzchniej kontroli nad stosowaniem przez kantony ustaw ochronnych, to jednak personel tych inspektoratów jest dość liczny, by co rok co najmniej raz jeden odwiedzić wszystkie zakłady podlegające inspekcji, zgodnie z art. 204 rozporządzenia wykonawczego do ustawy związkowej z dn. 3 października 1919 r. w sprawie pracy w fabrykach. Dzięki temu jedynie nieliczne szczególnie uprzemysłowione kantony posiadają dodatkowo własnych urzędników do inspekcjonowania fabryk; są to mianowicie kantony: Zurych, Solura, Bazylea, Bazylea miasto, Aargau, Wallis i Genewa.

Uprawnienia i metody działalności.

Według brzmienia art. 87 ustawy związkowej z dn. 18 czerwca 1914 r. w sprawie pracy w fabrykach, urzędnicy obowiązani do czuwania nad stosowaniem tej ustawy mają prawo wstępu do lokalów fabrycznych i innych przynależnych do nich o każdej godzinie podczas trwania pracy. Urzędnicy inspekcyjni obowiązani są do zachowania tajemnicy stwierdzonych przez nich okoliczności, o ile nie dotyczą one stosowania prawa.

Z przepisów konstytucji wynika, że inspektorzy związkowi nie mają prawa wydawania zarządzeń. Jeżeli podczas inspekcji inspektorzy stwierdzają wykroczenia, których niepodobna usunąć bez zastosowania środków przymusowych, muszą oni zwrócić się do rządu kantonálního; o ile zaś chodzi

o zapobieganie wypadkom do Szwajcarskiej Państwowej Kasy Ubezpieczeniowej;—te zaś zarządzają, co należy. Gdyby rząd kantonalny lub Kasa Ubezpieczeniowa nie uwzględniły zawiadomienia inspektora, może on zwrócić się do departamentu gospodarstwa społecznego. Rządowi kantonalnemu przysługuje prawo wydawania specjalnych instrukcyj, mających na celu stosowanie przepisów związkowych w przedmiocie technicznej ochrony pracy. Z drugiej strony rządy kantonalne obowiązane są do przekazywania związkowym inspektorom fabrycznym wszelkich podań w sprawach wnoszenia lub przebudowy budynków przemysłowych.

Sposób mianowania inspektorów.

Wobec szczupłej liczby urzędników inspekcji fabrycznej nie zachodzi potrzeba specjalnych przepisów w sprawie ich wyznaczania. Inspektorzy i ich pomocnicy posiadają zasadniczo wykształcenie techniczne i naukowe; jednakże jeden z pomocników pochodzi zawsze z klasy robotniczej. Związkowa inspekcja fabryczna nie posiada dotychczas ani inspektorek, ani lekarzy.

Zadania inspektorów.

Związkowa inspekcja fabryczna winna czuwać nad stosowaniem ustawy związkowej z dn. 18 czerwca 1914 r. w sprawie pracy w fabrykach, której tytuł II zmieniony został przez ustawę związkową z dn. 27 czerwca 1919 r. w sprawie czasu pracy w fabrykach, jak również nad stosowaniem rozporządzenia z dn. 3 października 1919 r. Przepisy powyższych ustaw i rozporządzenia dotyczą: higieny i bezpieczeństwa przemysłowego, regulaminów fabrycznych, warunków wzmawiania pracy i wypłaty zarobków, łagodzenia zatargów, czasu pracy (ze szczególnem uwzględnieniem zatrudnionych kobiet i młodzieży) oraz odpoczynku tygodniowego.

Inne władze inspekcyjne.

Od czasu wydania ustaw związkowych z dn. 13 czerwca 1911 r. w sprawach ubezpieczenia na wypadek choroby oraz ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, które to ustawy otrzymały uzupełnienie w ustawie z dn. 18 czerwca 1915 r., czynności związkowych inspektoratów fabrycznych w zakresie zapobiegania wypadkom i walki z chorobami zawodowymi są bardzo ograniczone. Inspektorzy tylko ubocznie dupo-

magają Szwajcarskiej Państwowej Kasie Ubezpieczeń od wypadków, której organizacja zasługuje na bliższą uwagę. Jest to mianowicie instytucja publiczna, nie wchodząca w skład administracji związkowej, posiadająca oddzielną rachunkowość i zarządzająca samodzielnie swemi funduszami. Organami jej są: rada administracyjna i wyznaczone przez nią komisje, zarząd oraz ekspozytury. Rada administracyjna składa się z 16 przedstawicieli pracodawców, 16 przedstawicieli ubezpieczonych i 8 przedstawicieli Związku Szwajcarskiego; wszyscy członkowie mianowani są co 6 lat przez radę Związku Szwajcarskiego na wniosek najwybitniejszych zrzeszeń zawodowych. W kwestji mianowania zarządu radzie administracyjnej przysługuje prawo przedstawiania radzie Związku Szwajcarskiego wniosków, lecz ostateczna decyzja należy do rady Związku. Ekspozytury, których liczba wynosi obecnie 11 w poszczególnych częściach kraju, organizuje sama Kasa Ubezpieczeniowa.

Działalność kasy w przedmiocie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom zorganizowana jest, jak następuje. Wydział techniczny, liczący w połowie 1922 r. 15 inżynierów i techników, bada sprawy bezpieczeństwa przy pracy, zarządza dochodzenia z powodu nieszczęśliwych wypadków i opracowuje przepisy, mające na celu zapobieganie tym wypadkom. Z tego względu wydział wchodzi w stosunki z wszelkimi instytucjami, zajmującymi się bezpieczeństwem przy pracy. Związkowi inspektorzy fabryczni obowiązani są podawać wydziałowi do wiadomości wszelkie ciekawsze spostrzeżenia, dotyczące zapobiegania wypadkom. Kasa zawarła umowy z autonomicznymi towarzystwami szwajcarskimi, które zajmowały się oddawna z powodzeniem zapobieganiem wypadkom w pewnych gałęziach przemysłu, według umów tych towarzystwa prowadzą nadal swe prace na rachunek kasy. Są to: Szwajcarska Inspekcja Kotłów Parowych w Zurychu, Techniczna Inspekcja Gazowni w Zurychu, Sekretariat Generalny Szwajcarskiego Stowarzyszenia Elektrotechników w Zurychu, mający na celu nadzór nad instalacjami elektrycznymi, oraz dwa towarzystwa dla systematycznego czuwania nad instalacjami oświetlenia acetylenowego i dźwigów. Przy opracowywaniu przepisów zapobiegawczych Kasa nie ogranicza się do przepisów, stosowanych w drodze ogólnej; korzysta ona z prawa wydawania przepisów specjalnych dla każdego poszczególnego wypadku, dla wypadków zaś nadzwyczajnych opracowuje szkice; Kasa wypróbowuje i wwrabia hurtownie środki ochronne i rozsprzedaje je później na warunkach przystępnych właścicielom przedsiębiorstw. Wreszcie, gdy w grę wchodzi

kosztowniejsze zmiany, Kasa udziela swym członkom pożyczek, przez co umożliwia im urządzenia zgodne z przepisami Kasy. Właściwość Kasy rozciąga się nietylko na fabryki, lecz również na przemysł budowlany, transport kołowy, transport wodny, spław drzewa, urządzenie i naprawę linii telefonicznych i telegraficznych, montaż i rozbiórkę maszyn, urządzenia o charakterze technicznym, budowę dróg żelaznych, tuneli, dróg bitych, mostów i studni, urządzenia wodociągowe i wreszcie na kopalnie, odkrywki i kamieniołomy. W myśl art. 60 ustawy rada Związku Szwajcarskiego może rozciągać właściwość Kasy na wszelkie przemysły przedstawiające niebezpieczeństwo nieszczęśliwych wypadków.

Inspekcje dobrowolne.

Mówiąc o działalności Szwajcarskiej Kasy Ubezpieczeń od Nieszczęśliwych Wypadków, mieliśmy sposobność wspomnieć o wolnych organizacjach, mających na celu zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom w pewnych określonych dziedzinach pracy.

SZWECJA

RYS HISTORYCZNY.

Począwszy od XVII i XVIII stulecia, jak również w pierwszej połowie XIX istniała w Szwecji pewna ilość przepisów prawnych, dotyczących ochrony młodzieży pracującej, a mianowicie określających minimum wieku, od którego wolno było zatrudniać ją w przemyśle, oraz zakazujących jej pracy nocnej. Jednakże wątpliwem jest, czy ustawy te znajdowały zastosowanie: przepisy ich były dość niejasne, a nadto brak było jakiegokolwiek przepisu, zapewniającego ich stosowanie.

Faktycznie można powiedzieć, że w Szwecji nie było skutecznych i ogólnych ustaw, mających na celu zapobieganie nieszczęśliwym wypadkom w przemyśle i ochronę zdrowia pracowników, aż do uchwalenia ustawy z d. 10 maja 1889 r. w sprawie ochrony robotników, która zapoczątkowała organizację rządowej inspekcji fabrycznej. Należy przecież zaznaczyć, że ustawa z d. 16 maja 1884 r. wprowadziła inspekcję górniczą, zaś ustawa ochronna, ogłoszona w dniu 18 listopada 1881 r., miała za przedmiot pracę dzieci. Ta ostatnia ustawa, wprowadzająca zakaz zatrudniania młodzieży przy robotach szkodliwych dla jej zdrowia, przewidywała nadzór nad stosowaniem jej przepisów przez miejscowe biura higieniczne, tam zaś, gdzie brak było miejskich instytucji tego rodzaju, przez zarząd miasta, bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem wyznaczonych przez niego osób.

Ustawa z 1889 r. w sprawie ochrony pracowników przewiduje organizację urzędu inspekcji fabrycznej, mającej za obowiązek czuwania nad stosowaniem przepisów ochronnych wprowadzonych przez tę ustawę. Początkowo istniało trzech inspektorów fabrycznych, przydzielonych do urzędu handlowego (Kommerskollegium), do którego należało kierowanie pracą inspektorów w celu zapewnienia jednolitego stosowania ustawodawstwa pracy. W 1895 r. w ustawie o ochronie pra-

owników dokonano zmian: rozszerzono zakres jej stosowania; liczbę inspektorów podniesiono do pięciu; mianowano również jednego nieetatowego inspektora wytwórni materiałów wybuchowych. Wreszcie w 1901 r., gdy inspektorom fabrycznym powierzono czuwanie nad stosowaniem ustawy z d. 17 października 1900 r. w przedmiocie zatrudniania kobiet i dzieci w zakładach przemysłowych, mianowano jeszcze dwóch nowych inspektorów, skutkiem czego liczba personelu inspekcyjnego wzrosła do ośmiu, licząc w tem inspektora wytwórni materiałów wybuchowych. Z chwilą utworzenia urzędu inspekcji władzom policyjnym zlecono dostarczanie inspektorom fabrycznym odpisów wszystkich raportów w sprawach wypadków przy pracy w przemyśle.

W zaraniu XX stulecia spostrzeżono, że szybki rozwój przemysłu czyni koniecznem poddanie dokładnej rewizji całości istniejącego ustawodawstwa pracy. Pogląd ten opierał się na wnioskach, stawianych przez inspektorów w ich sprawozdaniach o działaniu ustaw. Skutkiem tego w 1905 r. rząd wyznaczył komisję w celu przygotowania projektu ustawy, wprowadzającej zmiany w ustawodawstwie pracy. W wyniku prac tej komisji uchwalono obowiązującą dotąd ustawę z d. 29 czerwca 1912 r. Ustawa ta objęła główne przepisy ustawy z 1889 r. w sprawie ochrony pracowników, ustawy z 1900 r. w sprawie zatrudniania kobiet i dzieci w zakładach przemysłowych oraz statutu z 1881 r., dotyczącego pracy dzieci. Zakres stosowania ustaw poprzednich rozszerzono na wszystkie rodzaje przedsiębiorstw. Pozatem upoważniono rząd do wydawania specjalnych rozporządzeń dla poszczególnych zawodów. Wreszcie ważną nowością było utworzenie urzędu społecznego (Socialstyrelsen), t. zn. centralnej organizacji inspekcji z oddzielnym wydziałem dla spraw dotyczących ochrony pracy. Jednocześnie powiększono liczbę inspektorów. Nowa ustawa przewiduje, że inspekcja miejska należy do miejskich urzędów higienicznych, w razie zaś braku instytucyj tego rodzaju do zarządów miast. Te ostatnie mogą wykonywać te czynności bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem jednej lub więcej osób, kobiet lub mężczyzn, posiadających odpowiednie przygotowanie i mianowanych przez zarząd miasta.

Pozostałe ważne ustawy, których wykonywanie odbywa się pod nadzorem inspektorów fabrycznych, są: ustawa z 1909 r. o zakazie pracy nocnej kobiet; ustawa z dnia 17 października 1919 r. w sprawie ograniczenia czasu pracy (zmodyfikowana przez ustawę z d. 22 maja 1923 r.) oraz ustawa z 1919 r. w sprawie piekarń (zmodyfikowana w 1923 r.).

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Zasadnicze przepisy w sprawie inspekcji pracy zawierają: art. 23 do 34 ustawy w sprawie ochrony pracy, instrukcja z d. 18 października 1912 r. dla personelu inspekcyjnego oraz rozporządzenia personalne z 10 marca 1913 r.

Inspekcja pracy znajduje się pod nadzorem i zarządem urzędu społecznego (specjalnie pod nadzorem i zarządem wydziału dla spraw dotyczących ochrony pracy), który stanowi najwyższą jej władzę zwierzchnią. Urząd społeczny podlega ministerstwu spraw społecznych; jednakże w kwestjach inspekcji pracy ministerstwo zaznacza swoją władzę jedynie w razach wyjątkowych.

Czynności inspekcyjne wykonywują: 1) inspektorzy państwowi; 2) przedstawiciele urzędów higienicznych poszczególnych jednostek komunalnych lub też osoby wyznaczone przez te urzędy. Pośród inspektorów państwowych należy rozróżniać inspektorów, dla których inspekcja pracy stanowi czynność wyłączną lub zasadniczą — jest to personel inspekcyjny w ścisłym i ograniczonym znaczeniu tego terminu — oraz inspektorów, których czynnością główną są zadania inne, jednakże analogiczne — czyli inspektorów specjalnych. Skład inspekcji pracy stanowią: 9 inspektorów, 1 inspektorka, 12 asystentów, 2 asystentki, 21 podinspektorów i 11 inspektorek pomocniczych. Poza tem do inspektora należą zazwyczaj 2 inspektorzy dodatkowi, uważani za kandydatów na stanowiska asystentów.

Dla celów inspekcji pracy cała Szwecja podzielona jest na 9 obwodów, każdy pod zwierzchnictwem jednego inspektora z jednym lub dwoma asystentami, dwoma lub trzema podinspektorami i inspektorką pomocniczą. Inspektorka ze swemi dwiema asyntenkami ma nadzór nad wszystkimi w całej Szwecji zakładami, zatrudniającemi znacznieszą liczbę kobiet.

Najważniejszymi inspektorami pracy do zadań specjalnych są inspektorzy górniczy w liczbie sześciu z tyłuż inżynierami górniczymi do pomocy. Inspektorzy ci mają za zadanie, prócz czynności administracyjnych i technicznych, związanych z rozwojem i organizacją przemysłu górniczego, wszelkie funkcje zwykłej inspekcji pracy w zakresie robót górniczych i kopalnianych. Pozostałych inspektorów do zadań specjalnych stanowią: inspektor materiałów wybuchowych, którego głównem zadaniem jest nadzór nad stosowaniem ustaw w sprawie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, na jakie może być

narazony ogół publiczności podczas produkcji, transportu, magazynowania i t. p. powyższych wyrobów; 4 inspektorów elekrowni, do których obowiązków należy również rozstrzygnięcie podań o zezwolenia w sprawach tych zakładów i t. p.; 4 inspektorów dróg żelaznych, którzy czuwają również nad bezpieczeństwem przy eksploatacji kolei żelaznych; w końcu jeden z inspektorów państwowych ma za zadanie nadzór nad warunkami mieszkaniowymi robotników leśnych i flisaków drzewa.

Nadzór komun nad stosowaniem ustaw ochronnych dotyczy przedsiębiorstw handlowych i rzemieślniczych, jadłodajni i wogóle wszelkich mniej ważnych zakładów pracy, nie stosujących maszyn; nadzór ten znajduje się w rękach komunalnych urzędów higienicznych, pozostających pod kontrolą inspektorów pracy. Inspekcja komunalna, w praktyce niezawsze oczywiście odgrywająca poważniejszą rolę w gminach wiejskich, znajduje się w 60 mniej więcej gminach w rękach członków samych urzędów, zaś w przybliżeniu w 400 gminach wykonywana jest przez inspektorów specjalnie w tym celu wyznaczonych.

Należy też zauważyć, że, w myśl art. 31 ustawy w sprawie ochrony pracy, robotnicy mają prawo wyznaczać w poszczególnych miejscach pracy swych przedstawicieli do pomocy inspektorom. W 1922 r. inspekcja pracy zarejestrowała przedstawicieli robotników w 377 przeważnie większych zakładach pracy.

Wkońcu 1922 r. rejestry inspektoratu obejmowały 74.136 zakładów pracy; 14.519 zakładów podlegały nadzorowi inspektorów pracy oraz ich asystentów; 644 zakłady — nadzorowi inspekcji górniczej (z inżynierami górniczymi włącznie); 37 zakładów należało do inspektora materiałów wzbuchowych; 32.705 zakładów podlegało podinspektorom; 26.231 — inspektorom komunalnym. Liczba zakładów pracy podległych inspektorom wynosiła 1.395, przyczem większość z pośród nich należała również do kategorii wymienionych powyżej. Brak danych co do liczby robotników, zatrudnionych w zakładach zarejestrowanych.

Jak już wspomniano, każdy inspektor pracy jest zwierzchnikiem personelu inspekcyjnego w swym obwodzie. Asystenci, wypełniający przeważnie czynności pomocnicze przy inspektorach, zajmują stanowiska wyższe niż podinspektorzy. Podinspektorzy wykonywują działalność nadzorczą samodzielnie; do inspektora jednak należy organizowanie ich zajęć i dbałość o ulepszenie stosowanych przez nich metod. Podinspektorom nie przysługuje prawo przedsięwzięcia środków przymusowych

w celu zapewnienia wykonywania przepisów ochronnych ani też prawo wszczynania spraw sądowych; o ile, zdaniem ich, zachodzi potrzeba takich środków, podinspektorzy winni donieść o tem właściwemu inspektorowi. Wyszczególnieni powyżej inspektorzy specjalni posiadają w każdym właściwym sobie obwodzie taką samą władzę jak inspektor pracy.

Naczelnik wydziału ochrony pracy w urzędzie społecznym jest naczelnym zwierzchnikiem całej inspekcji pracy, specjalnie zaś personelu właściwej inspekcji. Władza jego przecież jest ograniczona ze względu na to, że on sam podlega służbowo dyrektorowi urzędu społecznego. Temu ostatniemu przysługuje również formalne prawo decydowania w sprawach dotyczących inspekcji. Zależność urzędu społecznego od ministerstwa spraw społecznych jest, jak już zaznaczono, w praktyce trudna do określenia. Zasadniczo bezpośredni udział szefa ogranicza się do kontroli, wykonywanej przez niego nad działalnością inspektorów, oraz do wyjątkowych wypadków, wymagających jego interwencji, np. skargi pracodawców lub pracowników, próśby o interwencję ze strony inspektorów i t. d. Wpływ szefa wyraża się również za pośrednictwem wydawanych przez niego w razie potrzeby dyrektyw oraz wskazówek i instrukcyj, udzielanych inspektorom pracy i innym funkcjonariuszom podczas narad, odbywających się co pewien okres czasu. Do obowiązków dyrektora należą sprawy personalne inspekcji pracy, zagadnienia gospodarcze oraz sporządzanie wyciągów z rocznych sprawozdań inspektorów. Pod jego też kierownictwem dokonywa się, zazwyczaj po zasięgnięciu opinii inspektorów pracy, przygotowywanie wniosków w sprawie zarządzeń ochronnych i t. p.

Co dotyczy zakresu obowiązków i przysługującej władzy, to inspektorzy pracy oraz ich asystenci wykonywują nadzór nad wszelkimi przedsiębiorstwami, podlegającymi ustawie o ochronie pracy i zatrudnjącymi bądź co najmniej 10 robotników przy sile mechanicznej w rozmiarach co najmniej 5 HP, bądź też co najmniej 5 robotników przy sile 3 HP. W każdym bądź razie przedsiębiorstwa rolne i handlowe bez względu na swe rozmiary oraz, naogół biorąc, przedsiębiorstwa podlegające inspektorowi do zadań specjalnych nie wchodzą w zakres działania zwykłej inspekcji. Asystenci pomagają inspektorom pracy przeważnie w czynnościach biurowych, obok tego zaś w działalności inspekcyjnej; czynności inspekcyjne wykonywują oni na odpowiedzialność inspektora. Podinspektorzy mają nadzór nad zakładami, nie należącymi do zakresu działania ani inspektorów pracy, ani inspektorów do zadań specjalnych, t. zn. nad drobnymi przedsiębiorstwami, jak niemniej nad zakła-

dami rolnemi*) i handlowemi bez względu na ich rozmiary, w każdym bądź razie jednak takimi, które korzystają z siły motorowej, z kotłów parowych lub innych urządzeń, przy których ciśnienie może wywołać wybuch. Tak więc działalność podinspektorów ograniczała się do ostatnich czasów do spraw bezpieczeństwa, związanych z maszynami, kotłami i t. p. Inspekcja komunalna miała pod nadzorem przedsiębiorstwa powyższej kategorii, a także przedsiębiorstwa nie stosujące maszyn, kotłów parowych i t. p. w zakresie czuwania nad przepisami, dotyczącymi higieny, zatrudniania młodzieży i t. p. Taki podział czynności okazał się przecież w praktyce na tyle niedogodnym, że ostatnio podinspektorzy otrzymali prawo nadzoru nad stosowaniem wszelkich rozporządzeń i ustaw ochronnych w przedsiębiorstwach poddanych ich kontroli. Powyżej wymieniono przedsiębiorstwa, podlegające nadzorowi inspektorów do zadań specjalnych, przyczem atrybucje tych inspektorów nie zależą od rozmiarów przedsiębiorstwa.

Jak powiedzieliśmy, poszczególne zadania i najważniejsze czynności inspekcji podzielone są między inspektorów pracy, inspektorki, inspektorów górniczych, inspektorów materiałów wybuchowych, inspektorów elektrowni i dróg żelaznych, z których wszyscy mogą być uważani za równych sobie pod względem hierarchicznym. To samo na niższym stopniu służbowym dotyczy podinspektorów i inspektorów komunalnych. Naogół inspektorzy są obowiązani do wzajemnego dostarczania sobie niezbędnych informacji; o ile jeden z nich stwierdzi jakąś niewłaściwość w zakładzie podległym nadzorowi innego kolegi, winien on bezzwłocznie zawiadomić go o tem.

Przewidziana jest możliwość odwoływania się inspektora materiałów wybuchowych, który winien posiadać za sobą studia naukowe w zakresie chemji, do innych urzędników inspekcji pracy, o ile sprawa dotyczy maszyn lub innych urządzeń technicznych, nie należących do jego specjalności.

Wobec możliwości wykonywania nadzoru nad kotłami parowemi przez osoby kompetentne w tym względzie, kotły

*) Pokręwną inspekcji rolnej jest inspekcja mieszkań, dostarczanych robotnikom sezonowym i węglarzom leśnym, unormowana przez ustawę z dn. 25 kwietnia 1919 r. Inspekcję tę wykonywują rady prowincjonalne przy współdziałaniu inspektorów fabrycznych. Wizytacyi dokonywa personel urzędu leśnego z zastrzeżeniem, by urzędnicy ci łączyli te czynności ze zwykłemi swemi obowiązkami bez ujmy dla tych ostatnich. Wyznaczono też specjalnego inspektora do tych zadań przy urzędzie centralnym dla nadania tym pracom podstaw solidnych. Sprawozdanie tego inspektora za rok 1920/1921 zawiera bliższe szczegóły w tym przedmiocie.

w zakładach, podlegających inspektorom górniczym lub inspektorom materiałów wybuchowych, wyjęte są z pod ich nadzoru i poddane nadzorowi inspektorów pracy.

Nadzór nad tym samym zakładem pracy tylko wyjątkowo należy do kilku inspektorów. Niema wszakże przepisów specjalnych, normujących tego rodzaju współpracę, z wyjątkiem współpracy inspektorek i inspektorów pracy. Inspektorka jest obowiązana do zawiadamiania właściwego inspektora pracy nie tylko o zamiarze odwiedzenia zakładu, znajdującego się w jego obwodzie, lecz również potem o wynikłych stąd zarządzeniach. Jeśli inspektor uważa za właściwe wprowadzenie jakiejś zmiany do tych zarządzeń, winien on przedtem porozumieć się z inspektorką; jeżeli zaś nie mogą oni osiągnąć porozumienia, sprawę przedstawia się urzędowi społecznemu. Analogiczne postępowanie stosuje się w razie, jeżeli inspektorka w przynależnym sobie zakresie działania uważa za wskazane wprowadzenie zmian do zarządzenia inspektora pracy. Zasady powyższe nie są wszakże stosowane zupełnie ściśle.

Wszyscy wykonywujący samodzielnie nadzór członkowie inspekcji winni prowadzić dziennik wizytacyj i sporządzać sprawozdania perjodyczne ze swej działalności. Podinspektorzy i inspektorzy komunalni składają sprawozdania właściwym inspektorom pracy, pozostali zaś członkowie inspekcji urzędowi społecznemu. Podinspektorzy winni składać sprawozdanie 4 razy miesięcznie z załączeniem odpisów listów, wysłanych w ciągu okresu sprawozdawczego. Inspektor winien przy sposobności odwiedzać znajdujące się w obrębie jego obwodu zakłady, nadzorowane przez podinspektora lub inspektora komunalnego, w celu kontroli nad działalnością tych urzędników.

Uprawnienia i metody działalności.

O ile pracodawca lub jego zastępca został zawiadomiony o obecności członków inspektoratu, ci ostatni mają prawo wstępu do zakładu o każdym czasie.

Głównem niejako zadaniem członków inspektoratu jest udzielanie pracodawcom wskazówek i instrukcyj w przedmiocie stosowania przepisów ochronnych w zakresie nieszczęśliwych wypadków i higieny, ze względu na ogólnikowe brzmienie tych przepisów. Wskazówki personelu inspekcyjnego nie posiadają mocy prawnej. W razie niezastosowania się pracodawcy do wskazówki inspektora winien on zwrócić się do prowincjonalnej władzy administracyjnej, by władza ta przeprowadziła zakaz danej pracy lub stosowania danych pomie-

szczeń, maszyn, narzędzi czy metod pracy, dopóki właściwe zarządzenie nie będzie wypełnione.

Pozatem w razie przytrafienia się nieszczęśliwego wypadku, co do którego można sądzić, że powodem jego było niezastosowanie się pracodawcy do wydanej wskazówki, przedsiębiorca podlega grzywnie, a nawet surowej karze.

Jeżeli prowincjonalna władza administracyjna wydała zakaz wykonywania od określonego terminu pewnych prac lub używania pewnych pomieszczeń w razie niewykonania zarządzonego przez inspektora środków, a pracodawca nie zastosował się do tego zakazu, to podlega on grzywnie lub karze więzienia. Pogwałcenie zakazu podlega karze samo przez się, bez potrzeby zbadania przez sąd słuszności wydanego zarządzenia. Jednakże w razie dostarczenia odpowiednich dowodów, stopień wysokości kary uzależniony jest od mniejszej lub większej słuszności wydanego zarządzenia.

Powyższe okoliczności dotyczą ogólnych warunków higieny i bezpieczeństwa przy pracy. Prócz tego ustawy ochronne zakazują naogół zatrudniania górników w warunkach, przedstawiających jakiegokolwiek niebezpieczeństwo lub nadmiar wysiłku, albo też szkodliwych dla zdrowia lub rozwoju fizycznego i moralnego pracujących. Między innymi przewidziano, że pracodawcy winni pozostawiać górnikom czas na uczęszczanie na określone kursa. Podobnie jak w zakresie warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, tak i przy stosowaniu powyższych przepisów w poszczególnych wypadkach inspektorzy udzielają wskazówek. W razie niezastosowania się pracodawcy do tego rodzaju wskazówki właściwy inspektor, albo też podinspektor lub miejskie władze inspekcyjne za pośrednictwem właściwego inspektora pracy, przedstawiają sprawę prowincjonalnej władzy administracyjnej, ta zaś ma prawo zarządzić, by zatrudnianie górników przy danej pracy odbywało się w określonych warunkach, lub nawet całkowicie zakazać zatrudniania ich przy danej pracy. Wykroczenia przeciw decyzjom tego rodzaju, wydanym przez prowincjonalną władzę administracyjną, w myśl prawa podlegają karze.

Warunki zatrudniania górników i kobiet oraz czas trwania pracy unormowane są w obrębie ustawodawstwa ochronnego przez ściśle przepisy, których przekroczenie pociąga za sobą skutki prawne. Inspektorom pracy i wogóle członkom inspektoratu w odpowiednim stopniu służbowym przysługuje w pewnym zakresie prawo zezwalania na wyjątki od przepisów, dotyczących czasu pracy górników oraz zakazu pracy nocnej kobiet. Podobne prawo posiada personel inspektoratu

w zakresie zakazu pracy nocnej, niedzielnej i świątecznej w piekarniach i cukierniach.

Na zgłoszenie pracodawców inspektorzy pracy i równorzędni członkowie inspektoratu badają wnioski co do budowy nowych pomieszczeń pracy, zamierzonych zmian lub powiększenia pomieszczeń istniejących, wprowadzenia nowych metod produkcji, jak również zmian w metodach dotychczas stosowanych. Badanie takie winno być dokonane niezwłocznie i bezpłatnie, ma zaś na celu ustalenie czy wnioszek odpowiada przepisom ustaw ochronnych. Po dokonaniem badania inspektor składa odpowiednie oświadczenie pisemne.

Inspektor pracy lub równorzędny członek inspektoratu przedstawia prokuratorji wykroczenia, za które ustawa przewiduje kary, oraz pogwałcenia zarządzeń prowincjonalnej władzy administracyjnej; podinspektorzy i inspektorzy komunalni zwracają się w tych wypadkach do właściwego inspektora pracy. Zawiadomienie takie jest zbyteczne, o ile jasnym jest, że popełnione wykroczenie wynikło z nieświadomości lub zapomnienia, a pracodawca naprawił je niezwłocznie. Po otrzymaniu zawiadomienia oskarżyciel publiczny nie jest obowiązany bezwarunkowo do wdrożenia sprawy sądowej, lecz do pewnego stopnia posiada prawo przeprowadzenia dochodzenia. Wniósłszy o wdrożenie sprawy, inspektor jest bezwzględnie obowiązany do dostarczenia sądowi dowodów, lecz nie do prowadzenia sprawy. Inspektor może być przesłuchany przez sąd w charakterze rzeczoznawcy.

Sposób mianowania inspektorów.

Po zawakowaniu jednego ze stanowisk inspektora pracy, urząd społeczny zawiadamia o tem osoby zainteresowane i przekazuje ich podania rządowi, polecając najwłaściwszych kandydatów; rząd zaś wyznacza nowego członka inspektoratu. Kandydat winien mieć poza sobą studia na wyższej uczelni technicznej lub inne przygotowanie analogiczne. Prócz tego winien on wykazać się co najmniej ośmioletnim okresem pracy odpowiedniej jako przygotowanie praktyczne na stanowisko, o które się ubiega, oraz urzędowaniem w charakterze asystenta inspektora pracy.

Mianowanie inspektorek dokonywa się w ten sam sposób co mianowanie inspektorów. Inspektorka winna posiadać wykształcenie odpowiadające wyższej uczelni, jak również wykazać się studjami i praktyką, upoważniającemi do opinji, że kandydatka posiada dostateczne praktyczne i teoretyczne wia-

domości z zakresu higieny przemysłowej i ogólnej, warunków pracy, ustawodawstwa społecznego i t. p.

Asystentów i asystentki wyznacza urząd społeczny. Zasadniczo żąda się od nich takiego samego przygotowania jak od inspektorów i inspektorek, lecz wymagany okres praktyki ograniczony jest do lat czterech.

Metoda mianowania podinspektorów jest ta sama co dla asystentów. Podinspektorzy winni mieć poza sobą pewne przygotowanie teoretyczne w zakresie mechaniki, przede wszystkim zaś doskonałą znajomość praktyczną ogólnej techniki mechanicznej, konstrukcji i konserwacji kotłów parowych. Większość podinspektorów zajmowała poprzednio stanowiska mechaników lub robotników w warsztatach mechanicznych. Inspektorzy i inżynierzy górniczy, inspektorzy mający na celu zapobieganie wybuchom, inspektorzy elektrowni i dróg żelaznych posiadają wszyscy ukończone wyższe studia techniczne. Podobnie inspektorzy mieszkań robotników leśnych i flisaków drzewa mają za sobą analogiczne przygotowanie w zakresie leśnictwa. Czynności inspektorów komunalnych mogą być wykonywane przez osoby o różnym stopniu wykształcenia i należące do różnych klas społecznych.

Właściwości inspektorów.

Najważniejszymi ustawami, nad wykonywaniem których czuwa inspekcja pracy, są:

ustawa z dn. 29 czerwca 1912 r. w sprawie ochrony pracy;

ustawa z dn. 20 listopada 1909 r. w sprawie zakazu pracy nocnej kobiet w niektórych rodzajach przedsiębiorstw;

ustawa w sprawie ograniczenia czasu pracy (maj 1923 r.);

ustawa w sprawie ograniczenia czasu pracy w piekarniach i cukierniach (maj 1923 r.);

dekret królewski o zakazie zatrudniania górników przy pewnego rodzaju niebezpiecznych pracach (z dn. 31 grudnia 1912 r.);

dekret królewski z dn. 23 maja 1919 r. w sprawie rejestracji i inspekcjonowania niektórych kategorii kotłów parowych i t. d.;

ustawy z dn. 25 kwietnia i 19 czerwca 1919 r. w sprawie nadzoru nad warunkami mieszkaniowymi robotników leśnych i flisaków drzewa.

Zgodnie z ustaloną zasadą, inspektorzy pracy i inspektorzy górniczy winni być zawiadamiani o nieszczęśliwych wy-

padkach przy pracy i mają prawo zarządzać co do nich dochodzenia za pośrednictwem policji, nie są jednak obowiązani do osobistego brania udziału w dochodzeniu. W razie jeżeli przypuszczalnym powodem wypadku była niedostateczność rzeczowych środków ochronnych lub też jeżeli przedstawia on coś ciekawego ze stanowiska ochrony pracy, wówczas odpowiedni inspektor dokonywa zazwyczaj dodatkowego dochodzenia w sprawie przyczyn tego wypadku w celu określenia właściwych środków zapobiegawczych. Sprawozdania z takich dochodzeń przedstawia się urzędowi społecznemu. Niektóre z tych dochodzeń posłużyły za źródło do wydania całego szeregu opinij i zasadniczych wskazówek dla celów bezpieczeństwa przy pracy.

Właściwy personel inspekcji pracy obowiązany jest wyłącznie do czuwania nad stosowaniem ustaw ochronnych. Tylko podinspektorzy mają sobie powierzony w pewnym zakresie nadzór nad użytkowaniem opału w gmachach państwowych oraz w niektórych innych budynkach publicznych.

Pozostałe władze inspekcyjne.

Powyżej wzmiankowano już, że niektórzy urzędnicy, mający różne zadania za zajęcie główne, obowiązani są przytem do pełnienia funkcji inspektorów do zadań specjalnych przy inspekcji pracy.

Analogiczne mniej więcej stanowisko zajmują inspektorzy komunalni.

Rada pracy składa się co najmniej z siedmiu członków wyznaczonych przez rząd; dwaj z pośród nich są przedstawicielami organizacyj pracodawców, dwaj zaś przedstawicielami organizacyj robotniczych. Rada pracy ma za zadanie załatwianie spraw, związanych z wykonywaniem ustaw o czasie pracy przy pewnych rodzajach robót lub pewnych kategoriach robotników; należy do niej wydawanie zezwoleń na wyjątki od tych przepisów oraz ich interpretacja.

Znaczna liczba lekarzy obwodowych, na zasadzie zarządzenia prowincjonalnych władz administracyjnych, dokonywa corocznie badania lekarskiego górników w myśl przepisów ustawy w sprawie ochrony pracy.

Do zawiadamiania właściwego inspektora narówni z lekarzami obwodowymi obowiązane są rady szkolne w razie stwierdzenia przez nie stosunków, nie odpowiadających przepisom ustawy o ochronie pracy. Powyższe władze obowiązane

WIELKOBRYTANJA

RYS HISTORYCZNY.

Pierwszą ustawą angielską z zakresu ochrony pracy jest ustawa z dn. 22 czerwca 1802 r. w sprawie „zabezpieczenia zdrowia fizycznego i moralnego uczniów oraz innych robotników, zatrudnionych w przędzalniach bawełny i innych, jak również w fabrykach wyrobów bawełnianych i innych“ (An Act for the Preservation of the Health and Morals of Apprentices and others, employed in Cotton and other Mills and other Factories).

Ustawa ta zawiera przepisy, dotyczące czasu pracy i obowiązku szkolnego dzieci, oraz określa wiek dopuszczania ich do zatrudnienia w przędzalniach bawełny na lat dziesięć. Stosowanie ustawy powierzono administracji miejscowej: sędziowie pokoju mieli obowiązek wybierania z pośród siebie lub z pośród duchowieństwa osób, odpowiednich do wykonywania bezpłatnych czynności nadzorczych (visitors). Wyznaczano po dwóch nadzorców na okrąg lub co najwyżej na pięć przedsiębiorstw. Mieli oni prawo wstępu w każdym czasie, pojedynczo lub razem do zakładów pracy i dokonywania w nich inspekcji; wizytacje mogły się odbywać o każdej porze dnia i nocy w czasie trwania pracy; nadzorcy winni byli składać sądom pokoju sprawozdania ze stwierdzonego stanu rzeczy. O ile, zdaniem ich, istniejące warunki sprzyjały rozwojowi chorób zakaźnych (infectious disorders), mogli oni żądać od pracodawcy przeprowadzenia na jego koszt rewizji lekarskiej. Lekarz zaś winien był przedstawić nadzorcom sprawozdanie o stwierdzonym przez niego stanie rzeczy.

W praktyce ustawa ta nie miała zastosowania, honorowi nadzorcy w bardzo słabym stopniu wprowadzali ją w życie. W każdym bądź razie sprawozdania składane sądom pokoju i wywoływana przez nie wymiana myśli przyczyniły się do

uświadomienia opinii publicznej o warunkach panujących w fabrykach, zwłaszcza na punkcie zatrudniania dzieci.

W ciągu lat następnych sprawa ulepszenia ochrony dzieci zatrudnionych w przemyśle włókienniczym rozstrząsana była w wielu komisjach. Sprawozdania z przeprowadzanych przez nie badań dawały wyraz nadzwyczajnym trudnościom, które napotykało stosowanie przepisów ustawowych, wywołujących żywą niechęć ze strony zarówno pracodawców jak robotników. Wnioski sprawozdań zmierzały do tego, że jedynym sposobem otrzymania pomyślnych wyników byłoby utworzenie urzędowych i pełnomocnych inspektorów.

Tem niemniej osiągnięcie tego szczebla rozwoju wymagało dłuższego czasu. Usiłowano podnieść wpływ ustaw z 1819 i 1825 r. przez wprowadzenie do nich przepisów dodatkowych, które zapewniały osobom stwierdzającym wykroczenia połowę nałożonej grzywny i zabraniały wydawania orzeczeń w sprawie wykroczeń dotyczących ochrony dzieci tym sędziom pokoju, którzy sami byli pracodawcami lub najbliższymi krewnymi pracodawców. W tym samym czasie powstało w Manchesterze stowarzyszenie pracodawców, którego członkowie zobowiązali się nawzajem do stosowania się do przepisów ustawy; stowarzyszenie to jednakże nie osiągnęło trwałych rezultatów.

Zasadniczy postęp w tej dziedzinie wniosła ustawa uzupełniająca z 1833 r.*). Wprowadziła ona urzędową inspekcję fabryczną, opierając się na stwierdzonym fakcie niedokładnego przestrzegania przepisów dotyczących wyznaczania honorowych nadzorców, przez co częściowo zarządzenia ochronne nie miały zastosowania. Pomysł utworzenia inspekcji fabrycznej wyszedł, jak to stwierdziły kilkakrotnie sprawozdania komisyj, od tych pracodawców, którzy usiłowali stożować się do przepisów ustawowych i pragnęli, by ich konkurenci byli zmuszeni do przytrzymywania się ich w tej samej mierze.

Ustawa z dn. 29 sierpnia 1833 r. nadaje inspektorom fabrycznym w liczbie czterech na całe państwo bardzo rozległą władzę. W sposób najzupełniej formalny przyznaje im prawo wstępu do przedsiębiorstw. Mogą oni badać wszystkie obecne osoby i żądać od nich przysięgi na prawdziwość ich zeznań oraz wydawać wszelkiego rodzaju przepisy, zarządzenia i nakazy, niezbędne do stosowania ustawy. Jednocześnie inspektorzy fabryczni wykonywali czynności sędziowskie i w tym charakterze mogli rozporządzać funkcjonariuszami policji miejscowej. Mieli oni prawo wydawać wyroki, między innymi ska-

*) 3 — 4 W. IV, c. 103, 59 Geo. III c. 66, and 6 Geo. IV, c. 63.

zywać na karę więzienia świadków, którzy nie stawili się na wezwanie. Wówczas już powstała kwestja, czy ustawa winna zawierać przepisy, mające na celu zarobieganie nieszczęśliwym wypadkom przy pracy, przyczem stosowanie tych przepisów byłoby również powierzone inspektorom fabrycznym; wniosek ten jednakże został ostatecznie odrzucony.

W celu zapewnienia w całym państwie jednolitego i trwałego stosowania przepisów ustawowych inspektorzy fabryczni obowiązani byli dwa razy na rok zbierać się w Londynie i składać sprawozdania. Początkowo sprawozdania te składane były co kwartał i ogłaszane drukiem dwa razy na rok na użytek parlamentu.

Według ustawy sekretarz stanu Home Office miał prawo wyznaczać do pomocy inspektorom fabrycznym urzędników, zwanych Mill wardens, później zaś Superintendents. Pomocnicy ci byli zależni od inspektorów i nie posiadali prawa samodzielnego wstępu do zakładów pracy.

Pierwsze sprawozdanie inspektorów fabrycznych, którzy byli wysokimi dygnitarzami, posiadającymi wielkie uznanie, dają pojęcie o niesłychanym oporze, na jaki napotkało stosowanie przepisów w przedmiocie ochrony dzieci, i wyjaśniają, dlaczego honorowi nadzorcy nie byli w stanie przełamać tego oporu. Już samo określenie wieku zatrudnionych dzieci wywoływało trudności. Ponieważ w owym czasie nie było ksiąg urodzeń, częstokroć trzeba było poprzestawać na zeznaniach rodziców, zainteresowanych w tem, aby ich dzieci zarabkowały, a więc skłonnych do dawania błędnych informacji. Ustawa z 1833 r. dopomogła inspektorom fabrycznym do przewyciężenia tych nadużyć. W myśl jej przepisów dzieci zobowiązane były do składania świadectwa lekarskiego, stwierdzającego, że ich rozwój fizyczny odpowiada rozwojowi normalnego dziecka, znajdującego się w minimum przepisanego wieku. Mimo wszystko inspektorzy natknęli się w tym względzie na dość smutne doświadczenie: wielu lekarzy, kierowanych interesem osobistym, wystawiało świadectwa niezbyt sumiennie, sami zaś rodzice niejednokrotnie przysyłali lekarzowi do zbadania dzieci starsze i na zasadzie otrzymanego tą drogą świadectwa oddawali do fabryki dzieci młodsze. Z czasem inspektorzy fabryczni zaczęli uznawać wyłącznie świadectwa lekarzy, wyznaczonych przez siebie samych, co wprawdzie było rzeczą bezprawną, a przecież tolerowaną i później uświęconą przez prawo. Było to początkiem „lekarzy zaświadczających“ (Certyfying Surgeons), którzy po dzień dzisiejszy posiadają wielkie znaczenie w angielskim ustawodawstwie ochronnem.

Inspektorzy fabryczni korzystali w szerokich rozmiarach z przysługujących im uprawnień administracyjnych w celu wydawania zarządzeń niezbędnych dla stosowania ustawy. Wprowadzili oni i z roku na rok uzupełniali metodę wywieszania spisów i regulaminów, ułatwiających kontrolę wieku i czasu pracy osób zatrudnionych w przedsiębiorstwie. Natomiast z uprawnień sędziowskich korzystali rzadko. Nie chcąc być jednocześnie oskarżycielem, świadkiem i sędzią, inspektor przekazywał raczej sprawy sądom pokoju, mimo że miał częstokroć sposobność do niezadowolienia z powodu niewystarczających kar nakładanych przez nie.

Kilkakrotnie inspektorzy wnosili o zrewidowanie przepisów istniejących w celu ułatwienia ich wykonywania. Stwierdzali również konieczność wprowadzenia przepisów o zapobieganiu nieszczęśliwym wypadkom przy pracy. Przedewszystkiem zaś starali się o uzyskanie prawa mianowania i składania z urzędu „lekarzy zaświadczających“, jak również o uzyskanie dla podinspektorów prawa wstępu do fabryk.

Przeglądając prace traktujące o inspekcji fabrycznej widzimy, że poglądy na rezultaty jej działalności w ciągu pierwszych dziesięciu lat nie są zgodne. Naogół przecież wynosi się wrażenie, że inspektorom udało się w znacznej mierze zdobyć poszanowanie dla prawa.

Ustawa uzupełniająca z dn. 6 czerwca 1844 r. dowodzi, że doświadczenie inspektorów dostarczyło wskazówek dla rozwoju ustawodawstwa.

Ustawa uzupełniająca wprowadza przedewszystkiem ściśle rozgraniczenie między ustawodawstwem i sądownictwem z jednej strony, zaś administracją z drugiej. Znosi ona atrybucje sędziowskie i prawo wydawania rozporządzeń, przyznane inspektorom fabrycznym przez ustawę z 1833 r. Nie było już zresztą miejsca na wydawanie przez inspektorów rozporządzeń tego rodzaju, gdyż dzięki zdobytemu przez nich doświadczeniu włączono do samej ustawy wszystkie wydane przez nich przepisy formalne, nadano im tylko jednolitość. Poza tem, jak już zaznaczono powyżej, przyznanie inspektorom atrybucyj sędziów nie miało podstaw i nie było przez nich wykorzystane.

Natomiast nowa ustawa w wysokim stopniu podniosła władzę inspektorów jako urzędników administracyjnych. Wprowadziła ona dla przedsiębiorców obowiązek zawiadomiania inspektora o otwarciu każdego nowego zakładu. Jednocześnie zniesiono do pewnego stopnia różnicę między inspektorami fabrycznymi i kontrolerami (Mill Wardens) i zastąpiono tychże przez podinspektorów, którym nadano takie same jak inspektorom prawo wstępu do fabryk, badania osób obecnych

i przeciwdziałania wykroczeniom. Nie obyło się przytem bez opozycji w łonie parlamentu. Pracodawcy mianowicie dowodzili, że inspektorzy fabryczni winni się rekrutować z pośród gentlemenów, t. j. z wyższych klas społecznych, co zapewniłoby z ich strony odpowiedni takt w postępowaniu i dochowanie tajemnicy zawodowych, gdy tymczasem inspektorzy pomocniczy mogliby dać powód w praktyce do doświadczeń niepożądanych.

Ustawa uzupełniająca nadała również inspektorom fabrycznym prawo mianowania i składania z urzędu lekarzy wystawiających świadectwa wieku i zdrowia, o co inspektorzy usilnie zabiegali, jak to już zaznaczyliśmy powyżej. Inspektorzy mieli również określać wysokość honorarjum, należnego tym lekarzom przy spełnianiu ich czynności urzędowych w wypadkach nieporozumień z tego powodu między nimi a przedsiębiorcami.

Wreszcie ustawa z 1844 r. zajęła się po raz pierwszy sprawą zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom przy pracy. Pracodawcy gotowi byli jeszcze w 1833 r. zgodzić się na przepisy ustawowe w przedmiocie zapobiegania wypadkom, o ileby stosowanie się przez nich do zarządzeń inspektorów fabrycznych zwalniało od wszelkiej odpowiedzialności za ewentualne wypadki przy pracy. Oczywiście parlament nie mógł uznać norm tego rodzaju. Zdawano sobie wówczas sprawę z zasady, stanowiącej i obecnie podstawę angielskiego ustawodawstwa fabrycznego, iż całkowita odpowiedzialność pracodawcy w stosunku do warunków pracy wewnątrz przedsiębiorstwa nie może być ograniczona przepisami ustawowemi, zwłaszcza zaś nie może być ograniczona przez sam fakt wykonywania inspekcji.

Nowa ustawa wprowadziła środki zabezpieczające przy stosowaniu maszyn i pędni i wogóle dała inspektorom prawo wydawania w poszczególnych wypadkach wskazówek w celu uniknięcia nieszczęśliwych wypadków przy pracy. W razie jeżeli pracodawca nie zgadzał się na wskazówkę tego rodzaju, miał on możliwość odwołania się do komisji rozjemczej, złożonej z dwóch techników rzeczoznawców, z których jednego wyznaczał on sam, drugiego zaś inspektor fabryczny. Na wypadek nieosiągnięcia zgody w zdaniach tych dwóch rozjemców wybierali oni przewodniczącego, biegłego w danej sprawie. Wskazówka inspektora i orzeczenie rozjemcze nie obowiązywały pracodawcy. Jeżeli jednak wydarzył się później wypadek, którego przyczyna leżała w niezastosowaniu się przedsiębiorcy do wskazówki lub orzeczenia, podlegał on wysokiej grzywnie, która przypadała poszkodowanemu. Według spra-

wozdań inspektorów przepis ten nie dał w praktyce wyników, jakich oczekiwano. Inspektorzy twierdzili, że inżynierzy-technicy, przewidziani ustawowo jako rzeczoznawcy, byli mało kompetentni co do warunków, w jakich zachodzą nieszczęśliwe wypadki przy pracy, i co do środków właściwych w celu zapobiegania tym wypadkom. Inspektorzy uważali, że na zasadzie własnych obserwacji i doświadczenia praktycznego sami posiadają głębszą znajomość tych spraw, rzeczoznawcom zaś zarzucali utrudnianie stosowania właściwych środków ochronnych przez zbytne przytrzymywanie się teorii.

W pierwszym okresie walki z nieszczęśliwymi wypadkami przy pracy zjawily się trudności, wywołane niedostatkiem wiadomości technicznych inspektorów i brakiem urzędowych rzeczoznawców, którzy mogliby im dopomagać. Tak np., rozwój zarządzeń ochronnych w sprawie pędni górnych opóźnił się prawdopodobnie skutkiem bezowocnych wysiłków ze strony inspektorów pracy, obstających przy pokryciu całkowitem wałów poziomych bez względu na ich wysokość, gdy tymczasem pracodawcy uważali, że można zapobiec wypadkom po prostu przez umieszczenie w pobliżu łożysk haków, które nie pozwalają spadać pasom napędzonym na wały niezabezpieczone.

W ciągu dłuższego czasu zasadniczą podstawą angielskiego inspektoratu fabrycznego była metoda rozjemstwa, stosowana doraźnie w celu zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, prawo zaś wydawania specjalnych zarządzeń przez inspektorów fabrycznych było bardzo ograniczone. Według art. 8 ustawy z d. 5 sierpnia 1891 r. prawo wydawania zarządzeń specjalnych w celu zapobiegania wypadkom przysługiwało wyłącznie inspektorowi głównemu, od jego zaś decyzji w tym przedmiocie przysługiwało odwołanie do sekretarza stanu spraw wewnętrznych. Decyzja sekretarza stanu mogła znów być zaskarżona w drodze rozjemczej. Ustawa uzupełniająca z d. 6 lipca 1895 r. przewiduje pozatem udział robotników w komisjach rozjemczych, jednakże ostateczna ustawa z d. 17 sierpnia 1901 r. nie zachowała im tych uprawnień; przewiduje ona procedurę rozjemczą jedynie przy zaskarżaniu określonych nakazów rad okręgowych (District Councils, dział 14) w sprawach pożarów. Nie wiadomo, czy komisje rozjemcze odegrały ważniejszą rolę w rozwoju ochrony pracy.

Po zaznajomieniu się z systemem rozjemstwa wróćmy do ustawy z 1844 r. Poza nadaniem inspektorom fabrycznym wzmiankowanego już prawa wydawania zarządzeń o charakterze nakazów w celu zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom ustawa z 1844 r. pozwalała im, co jest niezmiernie ważne w praktyce, wszczynać akcje o wynagrodzenie poszkodowa-

nych przy pracy przemysłowej. W razie odrzucenia skargi koszta sprawy obciążały państwo. Ustawa z 1844 r. wprowadziła również po raz pierwszy obowiązek przedsiębiorców meldowania o nieszczęśliwych wypadkach przy pracy. Zawiadomienia winny były być kierowane do lekarzy, którym przysługiwało prawo wystawiania świadectw wieku (Certifying Surgeons), ci zaś przekazywali je podinspektorom.

Wobec odjęcia inspektorom atrybucyj sędziowskich okazało się koniecznem ustalenie ich stosunku do sądów. Sprawę tę rozstrzygnięto w ten sposób, że inspektorzy mogli być wzywani na świadków, przyczem przysługiwało im prawo wzywania również winnych pracodawców i innych świadków.

Ustawa z 1844 r. ustala linię ogólną dla inspekcji fabrycznej w Wielkobrytanji. Późniejszy rozwój organizacji inspekcji stanowił już głównie zadanie administracji. Dokonane następnie zmiany i uzupełnienia do ustaw fabrycznych, wydawane w systematycznych odstępach czasu co 3 lub 4 lata, nie wprowadziły pod tym względem nic zasadniczo nowego. Należy jednakże wymienić prawo wydawania na wniosek inspektorów fabrycznych poszczególnych zarządzeń z dziedziny higieny i zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom, nadane po raz pierwszy sądom policyjnym (Courts of Summary Jurisdiction) przez ustawę uzupełniającą z 1895 r. Rozciągnięcie przepisów ochronnych na warsztaty *) również dało źródło do licznych poczynań ustawowych. Między innymi ustawa zasadnicza z d. 21 sierpnia 1867 r. o warsztatach przekazała władzom miejscowym nadzór nad stosowaniem przepisów w przedmiocie czasu pracy dzieci, młodocianych i kobiet, nie zawierała jednak przepisów w sprawach higieny przemysłowej i nie wyposażała tych władz w dostateczne prawo inspekcji. Musiały one uzyskiwać od sądów prawo odwiedzania warsztatów, podejrzanych przez nie o wykraczanie przeciw przepisom obowiązującym. W owym czasie szkodliwe dla zdrowia robotników warunki pracy w warsztatach można było zwalczać na zasadzie Sanitary Act 1886, którego stosowanie oddano również pod nadzór miejscowych władz zdrowotności publicznej. Pierwotnie ten sam porządek obowiązywał dla fabryk. Dopiero w 1867 r. w ustawie o pracy w fabrykach znalazły się przepisy higieny i wykonywanie ich poddano pod nadzór inspektorów fabrycznych.

Wpředce przekonano się, że pomysł oddania nadzoru nad wykonywaniem ustawy o warsztatach władzom miejscowym okazał się całkowicie mylny z wyjątkiem nielicznych przykła-

*) Określenie terminów „fabryka“ i „warsztat“ poniżej na str. 154.

dów wielkich miast. W 1871 r. przeto zdecydowano oddać ten nadzór inspektorom fabrycznym. Na skutek tego zarządzenia liczba zakładów podległych inspekcji wzrosła z 30.000 w 1867 r. do 110.000 w 1871 r. Nie zdawano sobie jednak sprawy z tego faktu w mierze dostatecznej i nie o wiele podniesiono liczbę personelu inspekcyjnego. Przedewszystkiem zaś sprawy higieny pozostawiały bardzo długo wiele do życzenia. Jak już wspomnieliśmy, stosunki higieniczne w warsztatach unormowane zostały przez odrębną ustawę, inspektorzy fabryczni nie posiadali żadnych kompetencji w tych sprawach. Mogli oni jedynie stwierdzić stan niewłaściwy i w celu usunięcia go poczynić wnioski władzom miejscowym. Sami inspektorzy skarżyli się, że muszą zaniedbywać kontrolę fabryk z powodu ciężaru, jakim obarcza ich nadzór nad warsztatami, zwłaszcza zaś ze względu na nadzwyczajne trudności, jakie powstały przy wykonywaniu ich zadań wobec znacznych różnic między przepisami obowiązującymi dla fabryk i warsztatów. Próba przewyciężenia tych trudności było ponowne ujęcie i zgrupowanie wszystkich tych przepisów w jednolitej ustawie z d. 27 sierpnia 1878 r. Według terminologii tej ustawy wyraz „fabryka“ oznaczał wszystkie zakłady, stosujące siłę napędową, wyraz więc „warsztat“ obejmował nieznaczną stosunkową liczbę większych przedsiębiorstw; co więcej, warsztaty, zatrudniające dzieci lub młodocianych, podlegały tym samym przepisom co fabryki. Normy, przeznaczone specjalnie dla warsztatów, stosowały się jedynie do zakładów zatrudniających kobiety dorosłe oraz do pracowni chałupniczych. Warunki higieniczne w warsztatach w ścisłym znaczeniu tego terminu podlegały Public Health Act 1875, który zastąpił Sanitary Act z 1866 r.; jedynie czas pracy pozostał w obrębie właściwości inspektorów.

Ten stan rzeczy przetrwał do 1891 r., kiedy nadzór nad stosowaniem przepisów w sprawie higieny w warsztatach powierzono znowu władzom miejscowym wskutek uchylecia w stosunku do warsztatów przepisów o higienie ustawy fabrycznej. Do warsztatów zaczęto na nowo stosować Public Health Act. Funkcjonariusze miejscowych władz zdrowotności publicznej uzyskali wówczas uprawnienia inspektorów fabrycznych w zakresie wstępu do zakładów pracy i karania wykroczeń. Na inspektorów włożono obowiązek pewnego rodzaju nadzoru zwierzchniego. Rozpatrywanie na tem miejscu szczegółów tych norm jest zbyteczne, gdyż główne ich podstawy znajdziemy w Act to consolidate with amendments the Factory and Workshops Acts z 17 sierpnia 1901 r., którego rozbiór dokonano przy przedstawieniu stanu obecnego.

Natomiast dodać wypada trochę szczegółów o rozwoju organizacji inspekcji fabrycznej jako państwowej instytucji administracyjnej i przy tej sposobności wyłożyć zasady, przyjęte z biegiem czasu przy doborze jej funkcjonariuszy.

Do utworzenia inspekcji fabrycznej, jak już wspomniano, przyczyniła się w znacznej mierze ta okoliczność, że niektórzy pracodawcy bardziej świadomi swej odpowiedzialności społecznej żądali, by przepisy dotyczące ochrony pracy były przestrzegane wszędzie w jednakowej mierze. Cały rozwój organizacji inspekcji pracy zmierzał do tego, by zapewnić jednolite wykonywanie przepisów wchodzących w zakres jej właściwości. W tym celu na pierwszych czterech inspektorów fabrycznych włożono obowiązek wzajemnego zdawania sobie sprawy dwa razy na rok z ich czynności i ustalania jednolitego postępowania. Jednakże pierwsze skargi z powodu działalności inspektorów, spotykane w sprawozdaniach komisji, dowodzą, że przepisy ustawowe doznawały w różnych okręgach rozmaitego wykonania. Rozbieżności tego rodzaju nie miały większego znaczenia, póki ustawodawstwo ochronne znajdowało się w zaczątkach i dopóki napotymano zewsząd na przeszkody i komplikacje, utrudniające właściwą drogę systematycznego stosowania przepisów ustawowych. Gdy wszakże ustawodawstwo ochronne zapaściło głębsze korzenie, a przepisy jego doznały pogłębienia i sprecyzowania, zaczęto coraz bardziej odczuwać potrzebę jednolitości w ich wykonywaniu. Z biegiem czasu poczwórny kierunek inspekcji fabrycznej okazał się w sprzeczności z tą potrzebą. Jeżeli nawet wszyscy czterej inspektorzy godzili się na jednakowe ujmowanie zasad swej służby, to przecież różnica w usposobieniach i poglądach tych dygnitarzy nie pozwalała na ustalenie kierunku istotnie jednolitego. Wreszcie zakres spraw, zwłaszcza zaś prace administracyjne w obrębie każdego okręgu wprost uniemożliwiały osobistą kontrolę i nadawanie kierunku działalności nadzorczej podwładnych. Z trudnościami temi wiązała się jeszcze inna okoliczność: dobór podinspektorów nie odbywał się początkowo według jednolitych zasad, a skutkiem tego uzdolnienie ich było bardzo różne. Niedogodności tej zapobieżono przez ustanowienie dla inspektorów egzaminu, odpowiadającego egzaminowi, wymaganemu od funkcjonariuszy Civil Service, wprowadzonemu po raz pierwszy około r. 1850.

Na skutek poczynionych doświadczeń postanowiono nadać inspekcji fabrycznej większą centralizację. Reformy tej wszakże nie dokonano za jednym zamachem, lecz wprowadzano ją stopniowo przez niewyznaczanie nowych inspektorów na opróżnione stanowiska i rozdzielanie ich funkcji między

pozostałych inspektorów. W wyniku tego w 1871 r. kierownictwo inspekcji fabrycznej znalazło się w rękach tylko dwóch inspektorów (Redgrave i Baker). Mimo znaczną różnicę w usposobieniach tych dwóch urzędników widoczny był niezaprzeczony postęp co do jednolitości udzielanych wskazówek. Natomiast dwum inspektorom było jeszcze trudniej niż przedtem wywierać wpływ, wystarczający dla nadania istotnej jednolitości czynnościom inspekcyjnym podinspektorów, którzy od szeregu lat pełnili ważne zadania właściwego inspekcjonowania. Z tego względu inspektorom dodano dwóch zastępców, których zadanie polegało na utrzymywaniu bezpośrednich stosunków z personelem okręgu.

Norma ta okazała się jeszcze niewystarczającą. Gdy w r. 1878 Baker zgłosił swą dymisję, Redgrave otrzymał nominację na inspektora głównego (Chief Inspector of Factories), który sam kierował całą służbą inspekcyjną. Państwo podzielone zostało na 5 wielkich okręgów z superintending inspector na czele każdego. Superintending inspector miał bezpośredni nadzór nad działalnością inspektorów fabrycznych. Taka organizacja wytrzymała próbę praktyczną i istnieje po dzień dzisiejszy. Wobec rozszerzenia zakresu czynności liczbę superintending inspectors trzeba było powiększyć, nadto dodać inspektorowi głównemu przedstawicieli techników do pomocy w specjalnych wypadkach i wreszcie przydzielić pomocników inspektorom obwodów szczególnie rozległych lub ważnych. W r. 1893 utworzono nową kategorię inspektorów-asystentów, pochodzących przeważnie z pośród robotników i wyznaczanych na zasadzie egzaminu łatwiejszego od tego, jakiemu poddawani są kandydaci pozostali. Zakres działania inspektorów-asystentów, pełniących przeważnie czynności wizytacyjne w warsztatach, uległ w ciągu lat ostatnich rozszerzeniu, niektórzy zaś z pośród nich, jako posiadający dostateczne przygotowanie, zostali włączeni do grupy właściwych inspektorów. Obecnie przy tych środkach wykształcenia, jakie są dostępne dla klasy robotniczej, istnieje pogląd, że dwojaki sposób mianowania nie jest potrzebny ani pożądany, inspektorzy-asystenci przeto stopniowo będą zniesieni.

W tym samym 1893 r. mianowano pierwsze inspektorki. Początkowo funkcje ich połączone były z wielkimi rozjazdami. Z siedziby głównej w Londynie posyłano je do okręgów przemysłowych w Anglii, Szkocji i Irlandji w celu przeprowadzania ankiet w sprawach dotyczących kobiet, w sprawach warunków pracy robotnic i wymagań higieny przemysłowej w stosunku do kobiet i dzieci. W samym Londynie, wobec licznych gałęzi przemysłu zatrudniających personel kobiecy, in-

spektorki znalazły odrazu rozległe pole działania. Później, w miarę powiększania ich liczby, przydzielono inspektorki do poszczególnych obwodów inspekcyjnych w państwie. Dokończyły one pewnego rodzaju inspekcji uzupełniających; poddane zwierzchnictwu inspektora głównego inspektorki mogły bez porozumienia uprzedniego z inspektorami obwodowymi odwiedzać zakłady, dla których ci ostatni byli najwyższą instancją odpowiedzialną. Działalność inspektorek przeto stanowiła wyłom w jednolitości inspekcji fabrycznej. Taka specjalna inspekcja kobieca została zniesiona podczas ostatniej reorganizacji wewnętrznej; pod wszystkimi względami postawiono kobiety narówni z mężczyznami tego samego stopnia służbowego.

W 1898 r. inspekcja fabryczna otrzymała uzupełnienie przez wyznaczenie inspektora-lekarza, poddanego pod bezpośrednią zwierzchność inspektora głównego. Stąd wzięła początek organizacja centralna inspektorów specjalistów: lekarzy lub techników.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Władze administracyjne, nadzorujące wykonywanie ustaw ochronnych (Factory and Workshop Acts), wchodzą w skład Departamentu Fabrycznego (Factory Department) ministerstwa spraw wewnętrznych (Home Office), z wyjątkiem: nadzoru nad higieną publiczną, należącego do kompetencji władz miejscowych zależnych od ministerstwa zdrowia, oraz niektórych przepisów ustawy fabrycznej z 1901 r., której stosowanie powierzono ostatnio temuż ministerstwu*). Są to przepisy artykułów: 61, który zabrania zatrudniania kobiet po porodzie, 91 — 100, dotyczących piekarń, i 109 — 110, mających na celu zapobieganie szerzeniu się chorób zakaźnych przez pracę chałupniczą.

*) Na zasadzie rozporządzenia w przedmiocie przekazania ministerstwu zdrowia właściwości dotyczących warsztatów i fabryk (Factories and Workshops Transfer of Power), Order, 1921.

Obecny personel inspekcji fabrycznej posiada skład następujący:

	Mężczyzn	Kobiet
Inspektor główny (Chief Inspector)	1	—
Pomocnicy inspektora głównego (Deputy Chief Inspectors)	2	1
Inspektorzy ogólni (Superintending Inspectors)	8	2
Pomocnicze inspektorki ogólne (Women Deputy Superintending Inspectors)	—	8
Inspektorzy obwodowi (District Inspectors)	70	11
Inspektorzy okręgowi (Divisional Inspectors)	8	6
Inni inspektorzy (Other Inspectors)	30	5
Inspektorzy - asystenci (Inspectors' assistants)	27	—
Starszy inspektor - lekarz (Senior Medical Inspector)	1	—
Inspektorzy-lekarze (Medical Inspectors)	3	1
Starszy inspektor urządzeń elektrycznych (Senior Electrical Inspector)	1	—
Inspektorzy urządzeń elektrycznych (Electrical Inspectors)	4	—
Starszy inspektor przemysłu maszynowego (Senior Engineering Inspector)	1	—
Inspektorzy przemysłu maszynowego (Engineering Inspectors)	4	—
Starszy inspektor płac włókienniczych (Senior Inspector of Textile Particulars)	1	—
Inspektorzy - asystenci płac włókienniczych (Assistant Inspectors of Textile Particulars)	4	—
O g ó ł e m	165	34

Na czele inspekcji stoi inspektor główny, który jest kierownikiem Departamentu Fabrycznego i zależy bezpośrednio od ministra spraw wewnętrznych (Home Secretary). Przy inspektorze głównym istnieje 3 pomocników, w tej liczbie jedna kobieta. Następnie idą inspektorzy ogólni, którzy zawiadują

dziesięcioma wielkimi okręgami. Należy zaznaczyć, że, o ile stanowisko inspektora ogólnego zajęte jest przez mężczyznę, dodana mu jest pomocnicza inspektorka ogólna i vice versa. Okręgi inspektorów ogólnych podzielone są na 83 obwody. Personel każdego obwodu obejmuje: inspektora obwodowego, kilku innych inspektorów i inspektorów-asystentów. Inspektorzy okręgowi mają obowiązek dopomagania inspektorom ogólnym odpowiednio do specjalnych potrzeb każdego okręgu. Inspektor-lekarz, inspektorzy urzędzeń elektrycznych i przemysłu maszynowego przydzieleni są do urzędu centralnego i zależą bezpośrednio od inspektora głównego. Inspektorzy plac włókienniczych posiadają stanowiska zupełnie odrębne: wykonywują oni swe czynności przeważnie w wielkich ośrodkach przemysłu włókienniczego Anglii północnej, przyczem zadania ich różnią się zasadniczo od zadań wszystkich innych inspektorów. Zadania te ograniczają się do wykonywania art. 116 ustawy fabrycznej z 1901 r., według którego pracodawcy winni udzielać robotnikom fabryk włókienniczych szczegółowych informacji, pozwalających na obliczanie przez robotników należnych im zarobków.

Inspektor obwodowy odpowiada za organizację jedynie w obrębie swego obwodu; cały personel obwodowy poddany jest wyłącznie jego zwierzchności; jest on mocen podzielić obwód na kilka części i każdą z nich powierzyć w pewnym stopniu odpowiedzialności podwładnego sobie urzędnika. Inspektorzy do zadań specjalnych, przydzieleni do urzędu głównego, dokonywują w porozumieniu z nim badań w obrębie obwodu i dostarczają mu odpisów swoich sprawozdań. Inspektorzy okręgowi, przydzieleni do inspektora ogólnego, podczas objazdu danego obwodu czynni są stosownie do porządku zgóry ułożonego z inspektorem obwodowym; nakazy zaś, wpływające z ich sprawozdań, wychodzą z jego podpisem. Tak więc inspektorzy do zadań specjalnych czynni są w charakterze doradców technicznych, zaś inspektorzy okręgowi obejrzają od czasu do czasu obwody w celach ściśle określonych, co nie daje powodu do podwójnego urzędowania.

O stwierdzonych podczas wizytacji warunkach pracy wolno inspektorowi składać ustne sprawozdania. Natomiast udzielone zlecenia winien on inspektorowi obwodowemu przedstawić na piśmie i uzyskiwać od niego ich potwierdzenie. Inspektorzy obwodowi składają co tydzień sprawozdania ze swej działalności inspektorowi ogólnemu, do którego są przydzieleni. W wypadkach wątpliwych mają oni wskazane nie dawać zleceń na piśmie przed wypowiedzeniem się w danej sprawie inspektora ogólnego; brak z jego strony jakiegokolwiek

uwagi uważa się za równoznaczny z potwierdzeniem. Jednakże nie wolno im wszcząć akcji sądowej bez wyraźnego potwierdzenia inspektora ogólnego. Inspektorzy ogólni składają znów sprawozdania inspektorowi głównemu. Inspektor główny posiada wiadomości o czynnościach inspekcji w całym państwie na zasadzie wymienionych sprawozdań, dostarczanych mu w perjodycznych odstępach czasu, pozatem zaś dzięki sprawozdaniom specjalnym w sprawach poufnych oraz systematycznym konferencjom z inspektorami ogólnymi.

Rozmiary pracy niniejszej nie pozwalają na rozpatrzenie szczegółów działalności urzędników, funkcjonujących z ramienia władz miejscowych w celu wykonywania przepisów zdrowotnych dla fabryk i warsztatów, ponieważ normy tych przepisów są różnolite. W większych miastach istnieją urzędnicy, którzy cały czas swego urzędowania poświęcają inspekcji fabryk; naogół zaś inspekcja ta wchodzi w skład obowiązków urzędników, mających za zadanie zwykle inspekcje sanitarne.

Lekarze urzędowi (Certifying Surgeons) są wyznaczani przez inspektora głównego. Czynności ich, które zresztą nie wyczerpują całego ich czasu, polegają: na wystawieniu dzieciom*) po zbadaniu ich zdrowia świadectw uzdolnienia do pracy przemysłowej, bez których nie mogą one być przyjmowane do zakładów; na badaniu stanu zdrowia robotników zatrudnionych w zawodach niebezpiecznych; na przeprowadzaniu badań w wypadkach zatruc zawodowych i pewnych rodzajów nieszczęśliwych wypadków oraz na składaniu w wyniku tych badań sprawozdań zgodnie z wymaganiami ustawy. W 1922 r. liczba Certifying Surgeons dochodziła do 1784.

Liczba fabryk i warsztatów zarejestrowanych i poddanych inspekcji pracy w myśl ustaw fabrycznych wynosiła w 1922 r. 283.542. Doroczne sprawozdanie inspektora głównego nie zawiera danych statystycznych o liczbie osób zatrudnionych w tych przedsiębiorstwach.

Uprawnienia i metody działalności.

Inspektorzy pracy posiadają prawo wolnego wstępu do wszelkich fabryk podległych inspekcji, pracodawcom zaś w razie okazania oporu grozi sąd i grzywna. Art. 119 1a ustawy fabrycznej z 1901 r. nadaje inspektorowi prawo wstępu i zwiedzania fabryk o każdej porze (z wyjątkiem godzin niewłaściwych), o ile tylko istnieje podstawa do przypuszczenia, że znaj-

*) Chłopcy i dziewczęta od 14 — 16 lat.

dują się w nich pracujący robotnicy; ten sam artykuł nadaje również inspektorowi prawo wstępu podczas dnia do każdego miejsca, które uważa on za fabrykę lub warsztat.

Przy rozpatrywaniu uprawnień inspektorów i sposobu wykonywania ustaw fabrycznych należy mieć na pamięci następujące zasady naczelne konstytucji angielskiej:

1) każda osoba, która postąpiła bezprawnie, ma prawo żądać, by sąd wypowiedział się o popełnionem przez nią wykroczeniu;

2) wszyscy obywatele równi są wobec prawa;

3) władza ustawodawcza należy wyłącznie do parlamentu.

Inspektor przeto nie może nałożyć żadnej kary ani zastosować żadnego środka przymusowego w celu zmuszenia do zastosowania się do jego wskazówek, dopóki nie odwołał się do sądu. Inspektor zajmuje wobec sędziego to samo stanowisko, co oskarżony przez niego pracodawca. Inicjatywa do wydawania zarządzeń, ułatwiających wykonanie ustaw, należy wyłącznie do sekretarza stanu, a korzysta on z niej przez złożenie parlamentowi odpowiednich projektów. Wykazaliśmy również, że niepodobna było uczynić z inspektora sędziego, to też w dziedzinie inspekcji pracy przywrócono zasadę podziału władz.

Skutkiem tego, jeżeli według zdania inspektora pracodawca wykroczył przeciw ustawie lub też jeżeli sprzeciwia się on zastosowaniu środków, uważanych przez inspektora za niezbędne w myśl ogólnych przepisów ustawowych, inspektor wdraża sprawę sądową. W wypadkach zupełnie jasnych, gdy np. inspektor zauważył, że dziecko czyściło maszynę lub że kobieta zatrudniona była w nocy, inspektor sam wnosi o nałożenie kary, gdyż nie potrzeba tu interpretowania ustawy. Natomiast gdy chodzi o zdecydowanie, czy należy zabezpieczyć pewną maszynę lub czy dane zabezpieczenie jest wystarczające, gdy wreszcie trzeba rozstrzygnąć pewne zagadnienie techniczne, co do którego inspektor i pracodawca nie są ze sobą zgodni, wówczas rzeczą sądu jest określić, kto ma słuszość: doświadczony inspektor, twierdzący co innego pracodawca, czy może biegli wezwani na świadków. Ustawa fabryczna z 1901 r. daje inspektorowi dwie drogi karania wykroczeń przeciw przepisom higienicznym i bezpieczeństwa. Po pierwsze, może on zażądać winnego przekroczenia prawa przed sąd, który w razie dowiedzenia mu winy skáže go na grzywnę. Po drugie, inspektor może odwołać się do postępowania, przewidzianego przez art. 17 i 18 wymienionej ustawy, według których przy-

sługuje mu prawo wniesienia do sądu o orzeczenie, zabraniające korzystania z niebezpiecznego narzędzia lub miejsca, dopóki wszelkie niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia robotników nie będzie usunięte. Oczywiście inspektor bardzo rzadko odwołuje się do tego ostatniego postępowania. Zazwyczaj po stwierdzeniu rozmyślnego wykroczenia przeciw przepisom ustawy lub upartego niedbalstwa w stosowaniu się do nich inspektor od razu wnosi o zasądzenie*). O ile jednak wykroczenie wypływa z nieświadomości, błędnej interpretacji prawa lub niedostatecznego rozumienia jego znaczenia, inspektor stosuje zamiast przymusu wyjaśnienie, jest on bowiem jednocześnie doradcą i urzędnikiem policyjnym. Uprzedza on wykraczającego, że naraża się na sprawę sądową, jeżeli w przyszłości nie będzie stosował się do ustawy. Tego rodzaju uprzedzenie przeważnie wywołuje pożądany skutek. W ten sposób inspektor występuje wobec przemysłowców najczęściej w roli biegłego doradcy. Poniżej podane są szczegółowe wyjaśnienia tej strony działalności inspektora.

W całym ustawodawstwie angielskim niema przykładu, by inspektorom bez względu na ich kategorię przysługiwało prawo zezwalania lub zakazywania z własnej inicjatywy jakichkolwiek czynności. Inspektor główny posiada w pewnej mierze możność określania szczegółów przy wykonywaniu ustaw robotniczych*), pozatem zresztą jedynie sekretarz stanu (minister spraw wewnętrznych) jest władny w razie potrzeby uzupełniać lub zmieniać ustawy. Sekretarzowi stanu przysługuje również prawo wydawania określonych przepisów i przestrzegania określonych środków zapobiegawczych w celu ochrony życia i zdrowia robotników. Układa on również rozporządzenia, niezbędne, zdaniem jego, dla ochrony robotników przy wykonywaniu poszczególnych prac lub zawodów (art. 79). Rozporządzenie takie może znaleźć zastosowanie do wszelkich fabryk, narzędzi i sposobów produkcji, uznanych z tego lub innego względu za niebezpieczne przez ministra spraw wewnętrznych. W myśl ustawy z 1916 r. w sprawie policji fabrycz-

*) W 1922 r. sądy wydały 144 wyroki skazujące w sprawach dotyczących bezpieczeństwa przy pracy.

*) Tak np. inspektor główny może orzec, że pewna część fabryki lub warsztatu winna być uważana za oddzielną fabrykę lub oddzielny warsztat (art. 149/2); w zakresie zaś specjalnych przepisów dla zawodów niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia inspektor główny może: przepisywać formę obowiązujących rejestrów, zarządzać zmianę terminów, w jakich winny się odbywać badania lekarskie, jak również udzielać w wyjątkowych okolicznościach zezwoleń na odstępstwa od przepisów.

nej (Police Factories, Miscellaneous Provisions, Act of 1916) mogą być też wwdawane rozporządzenia o charakterze nie-technicznym, znane pod nazwą „Welfare Orders“. W chwili bieżącej obowiązuje 30 rozporządzeń dla przemysłów, przedstawiających szczególne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia. Przepisy te są opracowane nader starannie, a przed wprowadzeniem ich w życie osobom zainteresowanym, zarówno pracodawcom jak robotnikom, daje się możliwość złożenia uwag, naskutek których przeprowadza się w razie potrzeby odpowiednie badania. W każdym bądź razie rozporządzenia winny być przedstawione obu izbom parlamentu, z których każda może je uchylić bądź w całości, bądź częściowo w drodze uchwały, która musi zapaść w ciągu dni 40 od ich złożenia. W wyniku takich metod osiąga się zupełną jednolitość szczegółów technicznych, które podległy gruntownemu zbadaniu przez doświadczonych inspektorów i biegłych techników przy zasięgnięciu opinii pracodawców i robotników. Dzięki takiej metodzie wprowadzono ostatnio ochraniacz cylindryczny przy ostrzach heblarek; zabezpiecznik ten, stosowany od kilku lat, wprowadzony został powszechnie na zasadzie art. 13 przepisów w przedmiocie obrabiarek drzewa (Wood-Working Machinery Regulations).

Wszyscy inspektorzy fabryczni mają prawo skarżyć pracodawców w razie niestosowania się przez nich do przepisów ustaw fabrycznych (art. 120 ustawy z 1901 r.); skargę wnosi się przed sąd policyjny (Court of summary jurisdiction). Inspektorzy przedstawiają sprawę i wymieniają tych świadków, któryciu uznają za właściwych. W pewnych wypadkach inspektor może korzystać ze specjalnych środków w celu podniesienia grzywny, pracodawcy bowiem podlegają karze za każde poszczególne wykroczenie. Jeżeli przeto inspektor stwierdził, że w danej fabryce zatrudnionych było w nocy 20 robotnic, może on wszcząć 20 spraw i w ten sposób zmusić pracodawcę do zapłacenia grzywny powtórzonej 20 razy. W każdym jednak razie wysokość kary wyznacza sąd, wyjąwszy te wypadki, dla których przewidziano minimum grzywny. Korzystając w ten sposób z przysługujących im praw, inspektorzy wywierają znaczny wpływ na rozmiary grzywien nakładanych za wykroczenia, odpowiednio do ich uznania, czy dane wykroczenie należy do kategorii drobniejszych, czy też poważniejszych.

Sposób mianowania inspektorów.

Mianowania inspektorów odbywają się w drodze konkursów. Kandydaci są dopuszczani do konkursu przez sekretarza spraw wewnętrznych na wniosek specjalnej komisji, która do-

konywa wyboru na zasadzie rodzaju i stopnia wykształcenia, przygotowania technicznego i doświadczenia kandydatów. Na ogół wymaga się od nich wykształcenia technicznego, odpowiadającego honours degree*) jednego z uniwersytetów uznanych przez państwo. Z pośród kandydatów mężczyzn pierwszeństwo mają osoby, posiadające pewne wykształcenie naukowe oraz doświadczenie praktyczne w dziedzinie przemysłu, np. inżynierowie i chemicy. Program egzaminów podlega w obecnej chwili rewizji. Najprawdopodobniej będzie on w przyszłości, jak i poprzednio, zawierał przedmioty obowiązkowe oraz szereg przedmiotów drugorzędnych, o charakterze bardziej specjalnym, z pośród których kandydaci będą mogli wybierać.

Kandydaci, którzy zdali egzamin, otrzymują stanowiska wakuujące w porządku uzyskanych stopni. Nowi inspektorzy przyjmowani są tytułem próby. Początkowo w ciągu dwóch lat pełnią oni czynności w obwodzie; po upływie tego okresu zdają egzamin z ustawodawstwa pracy i higieny przemysłowej po zdaniu go otrzymują miejsce etatowe i prawo do awansu.

Inspektorzy-lekarze i inspektorzy-specjaliści są mianowani bez konkursu, na podstawie posiadanych przez nich wiadomości z zakresu teorii i praktyki.

Zadania inspektorów.

Inspektorzy fabryczni sprawują nadzór nad wykonywaniem ustaw następujących: 1) ustaw w sprawie fabryk i warsztatów z 1901 r. — 1911 r. (Factory and Workshop Acts 1901 — 1911) w brzmieniu zmodyfikowanem przez ustawę w sprawie meldowania nieszczęśliwych wypadków przy pracy z 1906 r. (Notice of Accidents Act 1906); 2) ustawy z 1916 r. w sprawie policji fabrycznej (Police Factories Miscellaneous Provisions Act 1916); 3) ustawy z 1920 r. w przedmiocie zatrudniania kobiet, młodocianych i dzieci (Employment of Women, Young Persons and Children Act 1920); 4) ustawy z 1920 r. w przedmiocie zatrudniania kobiet i dzieci przy robotach, do których wchodzi ołów (Women's (Employment in Lead Processes) Act 1920); 5) ustaw w przedmiocie wypłat w naturze (Truck Acts), o ile mają one zastosowanie do warsztatów i fabryk.

Zakres stosowania ustaw w przedmiocie fabryk i warsztatów jest bardzo rozległy. Ustawy te rozróżniają terminy: fabryka (factory) i warsztat (workshop). Każdy lokal, w któ-

*) „Honours degree“ oznacza w Anglii dyplom przyznany kandydatom, którzy zdali egzamin z odznaczeniem.

rym odbywa się produkcja, przygotowywanie i t. d. wyrobów w celach zawodowych lub zarobkowych, stanowi bądź „factory“, bądź też „workshop“. Zasadniczo dane miejsce nosi nazwę „factory“, jeżeli korzysta z siły napędowej; w przeciwnym razie stanowi ono „workshop“. Jednakże pewnego rodzaju wytwórnice są zawsze „factories“, bez względu na to czy korzystają z siły napędowej i czy mają cele zawodowe lub zarobkowe. Różnica ta posiada wielkie znaczenie ze stanowiska administracyjnego, nadzór bowiem nad warunkami zdrowotnymi w warsztatach (workshops) należy do władz komunalnych. Przedsiębiorstwa, w których wszystkie osoby zatrudnione są członkami tej samej rodziny, mieszkającymi w pomieszczeniu przedsiębiorstwa, uważane są za warsztaty domowe (domestic workshops) i podlegają ustawie z pewnymi modyfikacjami. W ten sposób kompetencja inspektorów fabrycznych rozciąga się naogół od największych przedsiębiorstw przemysłowych do chałupnictwa, do pracy wykonywanej przez członków tej samej rodziny. Władze komunalne spełniają czynności inspektorów wyłącznie w sprawach, dotyczących warunków zdrowotnych w warsztatach i chałupnictwie, a nawet tutaj można zażądać interwencji inspektora, jeśli władza komunalna nie przestrzega stosowania ustawy (art. 4 i 5 ustawy warsztatowej z 1901 r.). Inspekcję w sprawach czasu pracy, przerw dla spożycia posiłku, urlopów i t. p. nie mogą odbywać się w przedsiębiorstwach, zatrudniających wyłącznie robotników mężczyzn, przepisy bowiem dotyczące tych spraw stosują się jedynie do kobiet i młodzieży poniżej lat 18.

Inspektorzy fabryczni nie określają płac. Jednakże do obowiązków ich należy nadzór nad przestrzeganiem Truck Acts, które normują wypłaty zarobków w naturze i potrącenia z zarobków, oraz przepisu ustawy fabrycznej z 1901 r., nakładającego na pracodawców w pewnych gałęziach pracy obowiązek dostarczania robotnikom akordowym danych szczegółowych na piśmie co do rodzajów pracy, jaką będą mieli do wykonania, i stawek płac odpowiadających tej pracy, a to w celu umożliwienia robotnikom ścisłego wyliczenia wysokości należnego im zarobku.

Nadzór nad stosowaniem tego przepisu w wytwórnicach włókienniczych należy do inspektorów płac włókienniczych. Przestrzeganie rozporządzeń sekretarza spraw wewnętrznych, które to rozporządzenia rozciągają omawiane przepisy na inne gałęzie przemysłu, należy do inspektorów obwodowych i do ich personelu pomocniczego*).

*) W chwili obecnej obowiązuje 20 rozporządzeń tego rodzaju, rozciągających normy wymienionego artykułu na szereg gałęzi przemysłu.

Wspomniano już powyżej o tem, w jaki sposób inspektorzy czuwają nad przestrzeganiem przepisów w sprawach higieny i bezpieczeństwa przy pracy. Pod tym względem jednym z głównych ich zadań jest przeprowadzanie badań w następstwie nieszczęśliwych wypadków, stwierdzanie przyczyn tych wypadków i poszukiwanie sposobów i wskazówek, które byłoby w stanie zabezpieczać robotników przed ich powtarzaniem się. Inspektorzy otrzymują zawiadomienie o wszystkich wypadkach, co do których ustawa z 1906 r. przewiduje obowiązek meldowania. Inspektorzy obowiązani są przeprowadzać dochodzenia we wszystkich wypadkach, których następstwem była śmierć, oraz zbierać wszelkie dowody w sprawie wypadków, które nie zakończyły się śmiercią, lecz przedstawiają coś nowego, charakterystycznego lub pouczającego. Inspektorzy winni również być obecni przy badaniach, przeprowadzanych przez coroners*) po wypadkach, które spowodowały zgon (art. 21 ust. fabr. z 1901 r.).

Inspektorzy fabryczni posiadają stanowiska o ściśle ograniczonym zakresie działania. Ministerstwo spraw wewnętrznych postawiło za zasadę, że nie wolno im wydawać żadnych zarządzeń nieprzewidzianych przez ustawy fabryczne i Truck Acts. Zwłaszcza inspektorzy mają zalecone przestrzeganie najzupełniejszej bezstronności w stosunku do pracodawców i robotników, a co za tem idzie, istnieje dla nich formalny zakaz interwenjowania w jakikolwiek sposób w zatargach na tle pracy.

Jakkolwiek inspektorzy fabryczni mają za główne zadanie przestrzeganie wykonywania ustaw i niedopuszczanie do wykroczeń przeciw nim, to przecież przysługuje im zupełna swoboda w użytkowaniu ich wiedzy specjalnej i doświadczenia w zakresie przemysłu dla dobra zarówno pracodawców jak robotników przez udzielanie obu stronom wyjaśnień i polepszenie warunków pracy. W pierwszym okresie istnienia ustawodawstwa fabrycznego inspektorzy poświęcali wiele trudu na kontrolę nad wykonywaniem przepisów, dotyczących ograniczenia czasu pracy kobiet i dzieci; w miarę jednak zakorzenienia się pojęć o stosowaniu ustawodawstwa robotniczego inspektor, zachowując dawną swą władzę i uprawnienia urzędnika policyjnego, nabierał w coraz większym stopniu znaczenia biegłego w sprawach higieny i bezpieczeństwa zawodowego.

Z tego tytułu od inspektora stale żąda się:

1) wskazywania pracodawcom najważniejszych środków do osiągnięcia tego stopnia bezpieczeństwa i higieny, jakiego wymaga prawo;

*) „Coroner“ jest to urzędnik sądowy, który dokonywa w Anglii dochodzeń w wypadkach zgonów, pożarów i t. p.

2) badania wyników ustaw obowiązujących; uwzględniania punktów, na których przepisy ich okazują się niewystarczającymi i winny być zmodyfikowane w celu dostosowania ich do poziomu współczesnego; wskazywania rządowi oraz pracodawcom możliwych środków postępu w tym kierunku;

3) przeprowadzania badań nad poszczególnymi zagadnieniami zdrowia i higieny i dostarczania Departamentowi informacji w tym względzie.

Zgodnie z tem ujęciem rzeczy, właściwości inspektora obejmują nietylko nieszczęśliwe wypadki przy pracy, o których była mowa powyżej, lecz również choroby zawodowe, gdyż badania nad tym przedmiotem stanowią częstokroć jedyną drogę do wykrycia braków w urządzeniach bezpieczeństwa i do ulepszenia środków zapobiegawczych.

Inspekcje pozapaństwowe.

Brytyjskie Stowarzyszenie Bezpieczeństwa w Przemysle (British Industrial Safety First Association), założone przed kilku laty, dopomaga od jakiegoś czasu inspekcji fabrycznej w zakresie zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom przy pracy. Inżynier Stowarzyszenia odwiedza fabryki, należące do członków Stowarzyszenia, i wypowiada się w sprawach ulepszeń, które mogłyby zapobiegać wypadkom, przyczem poświęca szczególną uwagę pouczeniu robotników o sposobach, zapewniających im bezpieczeństwo. Prąd ten, jakkolwiek nie objął jeszcze ogółu, dał już jednakże cenne wyniki.

Inspekcjonowanie kotłów parowych dokonywa się staraniem organizacji dobrowolnych (voluntary agencies): przedsiębiorcom pozostawiono dowolność co do sposobu sprawdzania kotłów, wymaga się od nich jedynie przedstawiania inspektorom fabrycznym w perjodycznych odstępach czasu zaświadczeń rzeczoznawców o stanie kotłów. Inspektorzy polegają na zaświadczeniach ze względu na uzdolnienie rzeczoznawców. W praktyce kotły parowe są przeważnie ubezpieczone i odwiedzane przez agentów towarzystw ubezpieczeniowych. Dźwigi fabryczne, służące do przewożenia ludzi, stanowią również przedmiot inspekcji towarzystw ubezpieczeniowych. Należałoby przypuszczać, że towarzystwa akcyjne i stowarzyszenia, pokrywające odpowiedzialność pracodawców, prowadzą istotną kontrolę nad ogólnymi warunkami bezpieczeństwa. W rzeczywistości jednak kontrola ta w Wielkiej Brytanii nie przyczynia się wiele do zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom.

WŁOCHY

RYS HISTORYCZNY.

Początki inspekcji pracy jako urzędu specjalnego z odrębną organizacją datują we Włoszech z późniejszego okresu niż w innych krajach przemysłowych Europy. Właściwy urząd inspekcji ustanowiony był dopiero w 1912 r. Do tego czasu przy ogłaszaniu przepisów ustawowych dotyczących pracy wydawano specjalne przepisy, zapewniające kontrolę nad ich wykonywaniem; kontrola ta była zazwyczaj powierzana urzędnikom, pełniącym już inne zadania. Nawet później, po zorganizowaniu ogólnej inspekcji niektóre z tych pomocniczych systemów inspekcyjnych funkcjonowały w dalszym ciągu. Taka różnorodność personelu inspekcyjnego, dzięki której dzieje inspekcji i wogóle ustawodawstwo pracy we Włoszech przedstawia się w postaci złożonej, stanowi pod wielu względami osobliwość Włoch. Wreszcie dwie cechy, charakteryzujące metodę włoską, polegają na tem, że rząd korzysta z usług prywatnych organizacji inspekcyjnych, z drugiej zaś strony rolnictwo podlega szerszemu nadzorowi niż gdziekolwiek indziej.

Podobnie jak w innych krajach motywem do wydania pierwszych przepisów ochronnych było zatrudnianie dzieci. Ustawa z d. 11 lutego 1886 r. wprowadza zakaz zatrudniania dzieci poniżej lat 9 i normuje pracę młodzieży do lat 15. Czuwanie nad stosowaniem tej ustawy powierzono inżynierom górniczym oraz inspektorom przemysłu i kształcenia zawodowego, ustanowionym przez dekret z 1879 r. Wszelkie stwierdzone przez nich wykroczenia winne były dochodzić do wiadomości władz sądowych za pośrednictwem prefektów, którym wolno było zasięgać opinii prowincjonalnych rad sanitarnych. Ustawa i rozporządzenie administracyjne z d. 17 września 1886 r. nadały rozległe pełnomocnictwa władzom, sprawującym ten nadzór. Władze te uzyskały prawo wstępu do pomieszczeń podczas godzin pracy, prawo badania zatrudnionego

personelu, sprawdzania spisów i książeczek robotniczych i t. p. oraz prawo poddawania badaniu lekarskiemu dzieci pracujących. W razie oporu władze te mogły odwołać się do sił państwowych. Mimo to stosowanie ustawy pozostawiało wiele luk, głównie dlatego, że personel, któremu poruczono dokonywanie inspekcji, był niedość liczny, a inne jego obowiązki i bez tego obarczały go znaczną pracą.

Zakres ustawodawstwa robotniczego rozszerzony został przez ustawę z d. 19 czerwca 1902 r., która unormowała pracę kobiet i dzieci w przemyśle, określając jako zakład przemysłowy „wszelki zakład, zatrudniający co najmniej 5 robotników”. Inspektorom nadano prawo poddawania badaniu lekarskiemu nie tylko dzieci, lecz i dziewczęta, w celu stwierdzenia, czy wymienione osoby posiadają odpowiednie uzdolnienie fizyczne i czy nie są dotknięte chorobami zakaźnymi.

Ustawa z d. 17 marca 1898 r. o nieszczęśliwych wypadkach przy pracy wprowadza nowy system inspekcji, nie określając jednakże ściśle jego charakteru. Na inspektorów włożono obowiązek odwiedzania fabryk i warsztatów, lecz polecono im unikać wchodzenia w metody produkcji, które miały pozostać tajemnicą. Wprowadzono zakaz czynnego uczestniczenia inspektorów w jakiegokolwiek gałęzi przemysłu. Inspektorzy, przydzieleni do ministerstwa rolnictwa, przemysłu i handlu, wyznaczani byli z pośród inspektorów przemysłowych, inspektorów lub inżynierów górniczych oraz budowlanych (w porozumieniu z ministrem robót publicznych), urzędników państwowych o odpowiednich właściwościach i wreszcie z pośród agentów stowarzyszeń zapobiegania wypadkom i stowarzyszeń ubezpieczeniowych. Niejednolity ten personel dokonał w ciągu 4 lat około 4.000 wizytacji, z których połowa przypada na urzędników towarzystw prywatnych. Powyższa ustawa otrzymała uzupełnienie w 1903 r., potem zaś została wcielona do dekretu z d. 31 stycznia 1904 r. Dokonane zmiany nie dotyczyły wcale punktów zasadniczych; natomiast, w myśl ogłoszonego uprzednio rozporządzenia administracyjnego, do inspektorów zaliczono również inżynierów budowy okrętów, prefekci zaś otrzymali prawo dokonywania specjalnych inspekcji i wydawania zarządzeń w razach nagłych. Później jeszcze dekret z d. 11 maja 1905 r. nadał ministrowi prawo pociągania do udziału w inspekcji inspektorów Państwowej Kasy Ubezpieczenia od Wypadków.

Ustawa z d. 21 czerwca 1902 r., która powołała do życia urząd pracy i najwyższą radę pracy, mające za cel badanie spraw robotniczych, wywarła znaczny wpływ na unifikację inspekcji pracy. W 1904 r. ciała te ogłosiły zasadnicze sprawo-

zdanie, które zwracało uwagę na pilną konieczność wprowadzenia jednolitej i powszechnej organizacji inspekcji pracy. Dekret z d. 23 czerwca 1904 r. przydzielił inspekcję pracy kobiet i dzieci do urzędu pracy, który tym sposobem stał się do pewnego stopnia organem wykonawczym ustaw robotniczych.

Mniej więcej w tym samym czasie, d. 28 września 1904 r., nastąpiła ratyfikacja konwencji między Włochami a Francją, według której rząd włoski zobowiązał się do uzupełnienia w całym królestwie, zwłaszcza zaś w okręgach przemysłowych, rządowej inspekcji pracy, gwarantującej takie stosowanie ustaw robotniczych, jakie dawała inspekcja we Francji. W wykonaniu konwencji utworzono w 1906 r. 3 inspektoraty, w 1908 zaś czwarty. Należy podkreślić znaczenie powyższej umowy, która, stanowiąc ważną stronicę w historii włoskiej inspekcji pracy, jest zarazem pierwszą uwieńczoną powodzeniem próbą wprowadzenia do tej dziedziny norm międzynarodowych. Bądź co bądź jednak inspekcja włoska daleka była jeszcze wówczas od jednolitości.

Ciekawy etap rozwoju inspekcji stanowi ustawa z d. 16 czerwca 1907 r. o plantacjach ryżu, która potem weszła w skład ustawy z d. 1 sierpnia 1907 r. w sprawie higieny publicznej. Art. 72 — 113 powyższej ustawy określają prawa i obowiązki właścicieli plantacji ryżowych, normują umowy pracy i zapewniają ściślejsze przestrzeganie przepisów sanitarnych. Utworzono też specjalną inspekcję pod nadzorem b. dyrektora ruchomej szkoły rolniczej (cattedra ambulante). Inspekcję tę powierzono przeważnie funkcjonariuszom urzędu leśnego, którzy otrzymali prawo wstępu na plantacje ryżu i do mieszkań zatrudnionych na nich robotników. Do współdziałania mogli również być pociągnięci: policja, inspektorzy rolnictwa i przemysłu oraz władze higieniczne. Działalność tej inspekcji odbiła się nie tylko na warunkach pracy na polach ryżowych, warunkach, które do tego czasu znajdowały się w szczególnem zaniedbaniu, lecz również na umowach zbiorowych i biurach pośrednictwa pracy.

Celowość jednolitości inspekcji otrzymała w pewnej mierze uznanie w ustawie z d. 7 lipca 1907 r. o odpoczynku tygodniowym i dniach świątecznych, która ma zastosowanie do wszystkich pracowników przemysłowych i handlowych. Nadzór nad wykonywaniem ustawy w przedsiębiorstwach przemysłowych powierzono tym władzom, do których należała dotąd kontrola nad stosowaniem ustawy o pracy kobiet oraz ustawy o ubezpieczeniu od wypadków. Pozatem nadzór ten przekazano urzędnikom policji sądowej, jak również urzędnikom komunalnym, którzy winni przede wszystkim czuwać nad prze-

strzeganiem przewidzianych w ustawie rozporządzeń miejskich.

Stosowanie ustawy z d. 22 marca 1908 r. w sprawie zakazu pracy nocnej w piekarniach powierzono inspektorom przemysłu oraz komunalnym urzędnikom zdrowotności, przy udziale policji.

Starania o utworzenie wreszcie właściwej inspekcji pracy miały za wynik ustawę z d. 22 grudnia 1912 r., która powołała do życia inspekcję przemysłu i pracy. Ustawa ta nadała organizacji inspektorów przemysłu, rolnictwa i handlu cały szereg uprawnień, o których będzie mowa w następnym rozdziale, ówczesne bowiem normy obowiązują po dzień dzisiejszy.

Jednakże ustawa z d. 22 grudnia 1912 r. nie uchylila przepisów w sprawie inspekcji zakładów przemysłowych, przewidzianej przez ustawy: o pracy kobiet i dzieci, o nieszczęśliwych wypadkach przy pracy, o odpoczynku tygodniowym, o zakazie pracy nocnej w piekarniach i o ubezpieczeniu macierzyństwa. Właściwe rozporządzenie poprzestało na skoordynowaniu działalności inspektorów przemysłu i pracy z działalnością: a) prefektów i innych władz prowincjonalnych, komunalnych i policyjnych; b) inspektorów przemysłu i handlu, istniejących już poprzednio przy ministerstwie rolnictwa, przemysłu i handlu; c) inżynierów górniczych; d) technicznych funkcjonariuszów towarzystw wzajemnej pomocy, stowarzyszeń dla zapobiegania wypadkom przy pracy (ci ostatni odbywają wizytacje w celu nadzoru nad przepisami higieny i bezpieczeństwa) oraz stowarzyszeń właścicieli kotłów parowych; e) innych organizacji urzędowych, mających nadzór nad przedsiębiorstwami przemysłowymi i robotami budowlanymi; f) prowincjonalnych i komunalnych władz technicznych i sanitarnych.

Zgodnie z rozporządzeniem administracyjnym z d. 27 kwietnia 1913 r., minister za pośrednictwem ogólnej dyrekcji statystyki i pracy czuwa w dziedzinie organizacji i badań o charakterze ogólnym nad instytucjami, mającymi łączność z inspekcją przemysłu i pracy. Wydziały ministerjalne, które mają sobie powierzone stosowanie poszczególnych ustaw, kierują i koordynują działalność inspektorów.

Prowincjom i gminom wolno organizować inspekcje za zezwoleniem ministerstwa. W takich razach właściwe władze i zainteresowane ministerstwo porozumiewają się co do przepisów, koordynujących zadania inspektorów z działalnością Państwowej Kasy Ubezpieczenia od Wypadków i z czynnościami komunalnych, prowincjonalnych i rządowych ciał technicznych.

W 1915 r. stale istniejący komitet pracy opracował zasady, według których prowincjonalne lub komunalne inspekcje otrzymują zatwierdzenie ministerstwa. Inspektorzy winni posiadać dowody, wymagane przez ustawę z 1912 r.; nominacja ich jest uzależniona od zgody ministra pracy, przemysłu i handlu; inspektorzy prowincjonalni porozumiewają się bezpośrednio z właściwym kierownikiem inspekcyjnym i są od niego uzależnieni (wyjąwszy sprawy w związku z ustawą o odpoczynku tygodniowym) oraz poddani wszelkim przepisom obowiązującym inspektorów państwowych.

Dekretem królewskim z d. 3 czerwca 1920 r. inspekcja przemysłu i pracy poddana została zwierzchnictwu nowo utworzonego ministerstwa pracy i zabezpieczenia społecznego.

Wprawdzie ustawa z 1912 r. nie zniósła różnorodności inspekcji, jednakże od tego czasu można zaobserwować coraz wyraźniejszą tendencję do powierzania nadzoru nad stosowaniem nowych przepisów ochronnych ogólnej, wprowadzonej przez tę ustawę inspekcji przemysłu i pracy.

Ustawa z d. 17 lipca 1910 r. utworzyła jednolity system ubezpieczenia macierzyństwa dla całego kraju. Dekret uzupełniający ją ukazał się d. 17 lutego 1917 r., a zgodnie z rozporządzeniem z d. 21 czerwca 1917 r. kontrolę powierzono inspektorom przemysłu i pracy oraz inspektorom górniczym i policji sądowej.

Art. 25 dekretu z d. 27 listopada 1918 r. o pośrednictwie pracy robotników ustanawia urzędy pośrednictwa pod zwierzchnictwem ministerstwa przemysłu, handlu i pracy, które wykonywa nad nimi nadzór za pośrednictwem inspektorów przemysłu i pracy i innych urzędników publicznych. Dekret z d. 5 stycznia 1919 r. stworzył zapomogi dla bezrobotnych; nadzór nad komisjami sprawdzającymi zapomogi powierzono ministerstwu handlu, przemysłu i pracy, również przy pośrednictwie inspektorów przemysłu i pracy oraz innych urzędników publicznych.

Dekret z d. 29 lutego, ustalający sposób wykonywania dekretu-ustawy z d. 21 kwietnia 1919 r. o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek niezdolności do pracy i starości, przewiduje ze strony inspektorów przemysłu i pracy obowiązek kontroli nad ubezpieczeniem w zakładach, podlegających ich nadzorowi; inspektorzy mogą żądać od przedsiębiorstw prowadzenia odpowiednich rejestrów.

Dekret ministerjalny z dnia 15 listopada 1920 r. o postępowaniu karnem w sprawach wykroczeń przeciw ustawie o ubezpieczeniu od bezrobocia powierza inspektorom i ich pomocnikom prawo wdrażania spraw sądowych tej kategorii.

Prócz tego inspektorzy winni okazywać pomoc ogólnokrajowemu Towarzystwu Ochrony i Pomocy dla Inwalidów Wojskowych w zakresie zatrudniania ich w fabrykach. Wreszcie do inspektorów należy współdziałanie w badaniach i ankietach, dotyczących zagadnień pracy.

Dekret z dnia 7 listopada 1920 r. zarządził zmianę w kontroli kotłów parowych. Kontrolę tę powierzono inspektorom przemysłu i pracy, którzy mogą ją wykonywać łącznie ze stowarzyszeniami właścicieli kotłów parowych.

Przepisy w sprawie nieszczęśliwych wypadków przy pracy, zmodyfikowane pierwotnie w 1917 r., zostały uzupełnione przez ustawę z dnia 24 marca 1921 r. oraz przez dekret z dnia 2 października 1921 r. Ten ostatni przewiduje przekazywanie właściwym inspektoratom reklamacyj przeciw zaliczeniu robotnika do danej kategorii odpowiednio do wysokości jego zarobku; decyzja inspektora jest bezapelacyjna. Zadanie to należy w pierwszej linii do inspektorów przemysłu i pracy, jednakże w porozumieniu z innymi zainteresowanymi departamentami; minister pracy i zabezpieczenia społecznego może powołać do tych zadań jeszcze innych urzędników, jak np. dyrektorów ruchomych szkół rolniczych lub funkcjonariuszów urzędów pośrednictwa pracy. Dalsze uzupełnienia zostały wniesione przez dekret-ustawę z dnia 11 lutego 1923 r.

Ostatnim etapem w ochronie kobiet i dzieci*) był dekret-ustawa z dnia 15 marca 1923 r., uzupełniająca ustawę z dnia 10 listopada 1907 r. Za „zakład przemysłowy“ należy uważać każde miejsce, w którym wykonywa się pracę ręczną o charakterze przemysłowym, bądź przy pomocy maszyn, bądź bez nich i bez względu na liczbę zatrudnionych bez różnicy płci i wieku. Wyjątek stanowią zakłady, w których pracują łącznie członkowie jednej rodziny.

Zmianę w kierownictwie inspekcji pracy i przemysłu wniósł dekret z dnia 27 kwietnia 1923 r., znoszący ministerstwo pracy i zabezpieczenia społecznego. Do nowego zarządzenia inspekcja pozostaje bezpośrednio pod zwierzchnością premiera. W obecnej chwili wykonywanie całego ustawodawstwa dotyczącego fabryk i warsztatów stanowi obowiązek ministerstwa gospodarki narodowej.

*) Ustawa z 1902 r. w sprawie pracy kobiet i dzieci, nieco zmodyfikowana przez ustawę z dnia 7 lipca 1907 r., weszła w skład ustawy z dnia 10 listopada 1907 r. Przepisy wykonawcze, ogłoszone w 1909 r., utrzymały naogół poprzednie normy postępowania inspekcji oraz postępowania karnego w razie wykroczeń.

STAN OBECNY.

Organizacja inspekcji.

Najwyższą zwierzchnością przy wykonywaniu ustaw o fabrykach i warsztatach jest w chwili obecnej ministerstwo gospodarstwa narodowego. W 1921 r. istniało 7 obwodów inspekcyjnych z siedzibami w Bolonji, Brescji, Catane, Medjolanie, Neapolu, Rzymie i Turynie. Liczba inspektorów wynosiła 27, w tym zespole znajdowała się w charakterze podinspektorki jedna kobieta, do której należało inspekcjonowanie pracowni kobiecych.

W tym samym roku dokonano inspekcji 3.523 zakładów, zatrudniających 143.274 robotników. Jednocześnie nadzorowi inspekcji podlegało 12.296 zakładów zatrudniających kobiety i dzieci, w tej liczbie 1.445 ochronek, 1677 jadalni fabrycznych, 692 domów robotniczych i t. d.

Do chwili ogłoszenia dekretu z dnia 27 kwietnia 1923 r. inspekcja zależała od ministerstwa pracy i zabezpieczenia społecznego. Jedną z sekcji drugiego działu ogólnej dyrekcji pracy zajmowała się inspekcją pracy.

Skład inspekcji przemysłu i pracy stanowią: inspektorzy obwodowi, zwykli inspektorzy, podinspektorzy oraz pomocnicy. Inspektorzy obwodowi kierują i ponoszą odpowiedzialność za urząd na obszarze obwodu; podpisują korespondencję i reprezentują inspekcję w stosunku do władz i osób prywatnych, którym obowiązani są udzielać wyjaśnień w sprawie wykonywanych przez siebie ustaw.

W sprawie podziału czynności między inspektorami jednakowego stopnia służbowego art. 6 rozporządzenia wykonawczego do ustawy z dnia 22 grudnia 1912 r., powołującej do życia organizację inspektorów przemysłu i pracy, upoważnia kierownika obwodu do wyłączenia pewnych kategorii przedsiębiorstw lub pewnych przepisów ustawowych z pod właściwości niektórych inspektorów lub podinspektorów w razie, jeżeli kierownik uważa za właściwe wyodrębnienie danych działów inspekcji lub jeżeli w ten sposób ma on możliwość lepszego wykorzystania specjalnych uzdolnień poszczególnych inspektorów. Art. 8 rozporządzenia przewiduje rozstrzygnięcie przez kierownika obwodu rozbieżności w zaleceniach, wydawanych z powodu okoliczności stwierdzonych przy inspekcji przez różnych urzędników, odwiedzających ten sam zakład; o takich rozbieżnościach kierownik obwodu winien być zawiadomiony niezwłocznie przez podwładnych sobie urzędników. Na zasadzie art. 11 rozporządzenia z dnia 27 kwietnia 1913 r. inspekcjo-

nujący urzędnicy mogą wzywać lekarza do badania zdrowotnych warunków pracy, uzdolnienia fizycznego robotników, warunków higienicznych w pracowniach i miejscach do nich przynależnych i t. d. Urzędnicy inspekcyjni winni zawiadamiać lekarza o stwierdzonych przez siebie wykroczeniach przeciw przepisom sanitarnym.

Co do systemu, zapewniającego w praktyce nadzór nad czynnościami inspektorów podwładnych, to art. 6 wymienionego rozporządzenia przewiduje wykonywanie działalności inspektorów i podinspektorów według instrukcji właściwego inspektora obwodowego. Kierownicy obwodów mogą powierzać nadzór nad pewnymi kategorjami zakładów albo też kontrolę nad wykonywaniem określonych przepisów ustawowych poszczególnym inspektorom lub podinspektorom; urzędnicy ci obowiązani są wówczas do zawiadamiania inspektorów obwodowych o stwierdzonych przez siebie wykroczeniach przeciw tym przepisom ustawowym, które nie należą do ich kompetencji. Zgodnie z art. 7 rozporządzenia, personel inspekcyjny odbywa wizytacje w porządku systematycznym, ustalonym przez inspektora obwodowego.

Uprawnienia i metoda postępowania.

Inspektorom przysługuje prawo odwiedzania o każdej godzinie dnia i nocy zakładów podległych ich nadzorowi, jak również sal jadalnych i domów mieszkalnych, należących do przedsiębiorstw. Zgodnie z art. 12 rozporządzenia z dn. 27 kwietnia 1913 r. inspektorzy mają prawo wydawać przepisy w celu wykonywania ustaw i rozporządzeń, których nadzór jest im powierzony. Pracodawca, o ile nie wniósł odwołania, obowiązany jest do wykonania tych przepisów.

Kierownicy obwodów mogą udzielać zezwoleń na wyjątki od poszczególnych ustaw. Przepisy o pracy nocnej w piekarniach również przyznają inspektorom prawo udzielania zezwoleń na wyjątki, np. w razie naprawy pieców piekarnianych. Przepisy o obowiązkowym ubezpieczeniu od niezdolności do pracy i starości powierzyły inspektorom przemysłu i pracy prawo zwalniania przedsiębiorstw od utrzymywania księgi przystąpienia do pracy i księgi wypłat, o ile w przedsiębiorstwie istnieje inne urządzenie, umożliwiające właściwą kontrolę.

Inspektorzy przemysłu i pracy nie mają prawa uprzedniej krytyki planów nowych zakładów pracy lub zmian, zamierzonych w zakładach już istniejących.

Co dotyczy postępowania w celu wdrażania spraw o wykroczenia, to protokoły z wykroczeń przeciw poszczególnym ustawom przekazuje się władzom sądowym. Protokoły te, w myśl art. 340 Kodeksu Postępowania Karnego z 1865 r., stanowią dowód prawdy do złożenia dowodu przeciwnego.

Sposób mianowania.

Inspektorów i podinspektorów wyznacza się w drodze konkursu, bądź na zasadzie złożonych dowodów, bądź też na zasadzie tych dowodów i egzaminu. Zajmują oni w ciągu 2 lat stanowisko tymczasowe, poczem, w razie uznania ich uzdolnienia za odpowiednie, otrzymują etaty. Na stanowiska właściwych inspektorów dopuszcza się do konkursu wyłącznie osoby, posiadające dyplom inżynierski oraz co najmniej 2 lata praktyki w przedsiębiorstwie przemysłowym lub budowlanym. Kandydaci na stanowisko podinspektora winni złożyć dowód o przejściu z wynikiem zadawalającym całego kursu szkoły zawodowej lub przemysłowej i odbyciu 5 lat praktyki w charakterze pomocnika technicznego, majstra lub robotnika w jednym z zakładów, podlegających ustawom o nieszczęśliwych wypadkach lub o pracy kobiet i dzieci; pozatem kandydaci tacy winni wykazać się świadectwem z zadawalającego wykonywania obowiązków służbowych.

Właściwości inspektorów.

Główne ustawy i rozporządzenia, nad których wykonywaniem czuwa inspekcja przemysłu i pracy, są, zgodnie z ustawą z dn. 22 grudnia 1912 r., następujące:

- ustawa o pracy kobiet i dzieci;
- ustawa o ubezpieczeniu od wypadków;
- ustawa o odpoczynku tygodniowym;
- ustawa o pracy nocnej w piekarniach;
- ustawa o ubezpieczeniu macierzyństwa;
- rozporządzenie o kotłach parowych.

Ustawa z dn. 22 grudnia 1912 r. zleciła również inspektorom pracy: dokonywanie badań nad warunkami technicznymi w poszczególnych gałęziach pracy; zbieranie i przekazywanie ministrowi rolnictwa, przemysłu i handlu zdobytych za pośrednictwem organizacyj pracodawców i robotników informacji o stosunkach i rozwoju wytwórczości w kraju, o organizacji pracy i wynagrodzeniu za nią, o liczbie robotników, o bezrobociu, o strajkach, ich przyczynach i rezultatach, o liczbie, przyczynach i skutkach wypadków przy pracy, wreszcie o oddziaływaniu ustaw robotniczych.

Na inspektorach spoczywa obowiązek zawiadamiania Prowincjonalnych Komitetów Pomocy dla Sierot po Poległych o wiadomych im faktach, mogących wywołać niezwłoczną interwencję wymienionych Komitetów. Winni oni również nieść pomoc miejscowym organizacjom Ogólnokrajowego Towarzystwa Ochrony i Pomocy dla Inwalidów Wojennych, zwłaszcza zaś ułatwiać znajdowanie zatrudnienia dla inwalidów w fabrykach. Prócz tego do inspektorów należy czuwanie nad wykonywaniem ustawy o obowiązkowym zatrudnianiu inwalidów wojennych.

Ustawa z dn. 3 listopada 1921 r., powołująca do życia komisję nadzwyczajną do badań nad spółdzielniami robotniczymi, zleciła inspektorom okazywanie komisji pomocy przy pełnieniu jej zadań. Nadto obwodowy inspektor z urzędu wchodzi w skład komisji rejestrującej stowarzyszenia zawodowe.

Zgodnie z ustawą z dn. 22 grudnia 1912 r., inspektorzy pracy na żądanie stron współdziałają w zapobieganiu i załatwianiu zatargów.

Wreszcie inspektorzy obowiązani są czuwać nad przestrzeganiem ustaw i rozporządzeń o kotłach parowych i zbiornikach pary.

Inne władze inspekcyjne.

Stosunki między inspektorami przemysłu i pracy a innymi władzami określa art. 10 rozporządzenia wykonawczego do ustawy z dn. 22 grudnia 1912 r. Wymieniony artykuł uprawnia inspektorów do wglądania w spisy i dokumenty, prowadzone przez władze prowincjonalne i komunalne lub istniejące z ich zarządzenia, gdy te spisy i dokumenty dotyczą ustaw, których wykonywanie powierzono inspektorom. Inspektorzy obwodowi mają prawo żądać od prefektur i urzędów bezpieczeństwa publicznego przesyłania im w oryginale zawiadomień o wypadkach oraz innych dokumentów, dotyczących wykonywania ustaw wyżej wymienionych. Zgodnie z art. 30 rozporządzenia, prefekci winni naogół zasięgać opinii właściwego inspektoratu przed wydaniem jakichkolwiek rozporządzeń i dekretów, dotyczących wykonywania tych ustaw, nad którymi czuwają inspektorzy; prefekci winni również zawiadamiać inspektorów o przedsięwziętych przez siebie zarządzeniach.

W związku ze stosowaniem ustaw o pracy kobiet i dzieci, o wypadkach przy pracy i o ubezpieczeniu macierzyństwa, funkcjonariusze policji sądowej winni utrzymywać stały kontakt z miejscowym inspektoratem. Obowiązkiem ich jest przytem dokonywanie na żądanie urzędu inspekcyjnego specjalnych

wizytacyj i zawiadamianie o wynikach tych wizytacyj właściwych inspektorów.

Z drugiej strony inspekcja pracy winna współdziałać z innymi władzami w nadzorze nad stosowaniem większości ustaw, których poszanowanie należy do zakresu jej obowiązków. Na tej zasadzie inspektorzy współdziałają z Ogólnokrajową Kasą Ubezpieczenia od Wypadków w czuwaniu nad przestrzeganiem ustaw o ubezpieczeniu od wypadków.

Te gałęzie lub te przedsiębiorstwa, które podlegają specjalnemu nadzorowi technicznemu rządu w celu zapewnienia w nich bezpieczeństwa i ciągłości produkcji, są inspekcjonowane przez władze, sprawujące w nich ten nadzór, a mianowicie przez inspektorów i inżynierów królewskiego urzędu górniczego, urzędów wojskowych i urzędu marynarki oraz przez innych właściwych urzędników państwowych.

Stosowanie przepisów o ubezpieczeniu od wypadków w rolnictwie, należy w zasadzie do inspektorów przemysłu i pracy. I prócz nich jednak mogą w niem brać udział: dyrektorzy ruchomych szkół rolniczych, technicy komunalnych i prowincjonalnych wydziałów pracy oraz technicy instytucji ubezpieczeniowych.

W zakresie przepisów o ubezpieczeniu macierzyństwa inspektorzy przemysłu i pracy winni współdziałać z funkcjonariuszami policji sądowej, inspektorami górniczymi i urzędnikami Ogólnokrajowej Kasy Macierzyństwa. Obowiązkowe ubezpieczenie od niezdolności do pracy i starości oddaje inspektorom inspekcję przedsiębiorstw, podlegających już ich kontroli z tytułu ich stanowiska inspektorów przemysłu i pracy; nadzór nad przedsiębiorstwami, podległymi specjalnemu nadzorowi, należy do właściwych urzędników.

Przestrzeganie przepisów o odpoczynku tygodniowym poruczone jest urzędnikom komunalnym, o ile chodzi o wydawane w wykonaniu ustawy zarządzenia municypalne; co zaś do pozostałych przepisów, wykonywania ich winni dozorować urzędnicy policji sądowej. W kopalniach i kamieniołomach kontrola należy do inspektorów górniczych; w zakładach przemysłowych jest ona powierzona władzom, które winny przestrzegać wykonywania ustawy o pracy kobiet i dzieci i ustawy o wypadkach. Wreszcie czuwanie nad poszanowaniem ustawy, zakazującej pracy nocnej w piekarniach, oddano równocześnie inspekcji pracy i funkcjonariuszom komunalnym do spraw zdrowotnych oraz urzędnikom policji sądowej i municypalnej.

Według dekretu ministerjalnego z dn. 15 listopada 1920 r., inspektorzy i podinspektorzy przemysłu i pracy obok wielu in-

nych urzędników mają za zadanie nadzór nad funkcjonowaniem ubezpieczenia od bezrobocia.

Inspekcje dobrowolne.

Widzieliśmy powyżej, że personel techniczny stowarzyszeń zapobiegania wypadkom przy pracy i towarzystw pomocy wzajemnej czuwa także nad stosowaniem przepisów o ubezpieczeniu od wypadków zarówno w przemyśle jak w rolnictwie. Wymienione organizacje czynne są w porozumieniu z inspektorami pracy i przemysłu. Ci ostatni winni uwzględniać zarządzenia, pochodzące od poszczególnych towarzystw, jak gdyby przepisy te były wydane przez nich samych. Podczas wizytacyj inspektorzy winni sprawdzać wykonywanie tych zarządzeń, pozatem zaś składać kierownikowi obwodu raporty o zauważonych w nich brakach. Inspektor obwodowy w pewnych wypadkach zwraca się do danego stowarzyszenia o usunięcie braków, o których mu doniesiono, zaś w razie rozbieżności decyduje osobiście.

Stowarzyszenia winny wymagać od swych członków stosowania się do przepisów ustaw i rozporządzeń w sprawach higieny i bezpieczeństwa. W razie wykroczeń, stowarzyszenia obowiązane są zdawać z nich sprawę inspekcji przemysłu i pracy.

Literatura.

ŹRÓDŁA OGÓLNE.

Międzynarodowe Biuro Pracy: Série législative. Genewa.

Międzynarodowy Urząd Pracy: Bulletin. Bazylea.

Premier rapport comparatif sur l'application des lois ouvrières. L'inspection du travail en Europe. Paryż—Nancy, 1901. — Vergleichender Bericht über die zur Durchführung der Arbeiterschutzgesetze getroffenen Massnahmen. Die Gewerbeaufsicht in Europa. Jena, 1911.

Belgja. Ministerstwo Przemysłu i Pracy, Urząd Pracy: Annuaire de la Législation du Travail. Bruksela.

Francja. Ministerstwo Handlu i Przemysłu. Międzynarodowa Wystawa Powszechna 1900 r. Congrès international pour la protection légale des travailleurs, tenu à Paris au Musée Social du 25 au 28 juillet 1900. Rapport et compte rendu analytique des séances. Paryż, 1901.

Ministerstwo Pracy: Bulletin de l'Inspection du Travail. Paryż.

Overbergh: Les inspecteurs du travail. Louvain—Paryż, 1893.

Schiff, Dr. Walter: Der Arbeiterschutz der Welt. Tübingen, 1920.

Stany Zjednoczone. Departament Pracy, Wydział Statystyki Pracy: Administration of Labour Laws and Factory Inspection in certain European Countries. Bulletin Nr. 142. Waszyngton, 1914.

A U S T R J A.

Heilinger, Dr. Alois: Oesterreichisches Gewerberecht. Wiedeń, 1909.

Mischler, Art.: Gewerbeinspektion, w „Oesterreichisches Staatswörterbuch“, tom II, 1906.

Mises: Zur Geschichte der österreichischen Fabrikgesetzgebung, w „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik und Verwaltung“. Tom XIV.

Pribram, Dr. Karl: Die Sozialpolitik im neuen Oesterreich, w „Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik“. Tom 48.

B E L G J A.

Abel, Gustaw: Code industriel belge. 1905.

Mahaim, E.: Note sur l'inspection du travail en Belgique. 1908.

Ministerstwo Przemysłu, Pracy i Apropowizacji: Revue du travail, 1899—1923. Bruksela.

Vermeersch, S. J.: Manuel social. 1904.

C Z E C H O S Ł O W A C J A.

Gruber, Dr. Josef: Prumyslová politika. „Ceská politika“, tom IV. Praga, 1911.

Sousek: Bezpečnost, Námezdní Práce. Praga, 1923.

Publikace Socialního ústavu C. 2. Praga, 1923.

Winter, Dr. Lew: Delnické zákonodárství rakouské. „Ceská politika“. Tom IV. Praga, 1923.

F R A N C J A.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Ustawowej Ochrony Pracowników, Sekeja francuska: La protection légale des travailleurs. Discussions, Serja 3.

Fighiéra, Roger: La protection légale des travailleurs en France. Paryż—Nancy, 1913.

Jay, Raoul: La protection légale des travailleurs en France. Paryż, 1903.

Ministerstwo Pracy, Urząd Pracy: Bulletin.

Nusse, Ernest i Perrin, Jules: Commentaire de la loi du 19 mai 1874 sur le travail des enfants. Paryż, 1878.

Pic, Paul: Traité élémentaire de législation industrielle. 5-te wydanie. Paryż.

Scelle, Georges: Le droit ouvrier. Paryż, 1922.

N I E M C Y.

Bittman, Dr. Karl: Die badische Fabrikinspektion im ersten Vierteljahrhundert ihrer Tätigkeit, 1879—1903. Karlsruhe, 1905.

Poerschke, Dr. Stephan: Die Entwicklung der Gewerbeaufsicht in Deutschland. Jena, 1913.

S Z W A J C A R J A.

Landmann, Dr. Julius: Die Arbeiterschutzgesetzgebung der Schweiz. Bazylea, 1904.

Schuler, Dr. Fridolin: Erinnerungen eines Siebzigjährigen.

W I E L K O B R Y T A N J A.

Harrison, A.: Revue historique du développement de l'inspection des manufactures et des ateliers dans le Royaume Uni, depuis 1803 jusqu'à nos jours. Paryż.

Hutchins, B. L. i Harrison, A.: A History of Factory Legislation. Londyn, 1911.

Webb, Beatrice: The Case for the Factory Acts. Londyn, 1902.

Weyer, Dr. Otto W.: Die englische Fabrikinspektion. Tübingen, 1888.

W Ł O C H Y.

Cabrini, A.: La legislazione sociale. Rzym, 1914.

Carozzi, L.: Il lavoro. Florencja, 1914.

Chiri, M.: Il lavoro dei fanciulli nell'industria in Italia. Rzym, 1908.

L'ispezione del lavoro (Studi sull'organizzazione del servizio di vigilanza per l'applicazione delle leggi operaie). Rzym, 1904.

Leggi e regolamenti per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro. Spoleto, 1921.

Ministerstwo Przemysłu, Handlu i Pracy: Bollettino del l'Ufficio del Lavoro. (Od 1920: **Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej:** Bollettino del lavoro e della previdenza sociale).

Noseda, Z.: Nuovo Codice del Lavoro. Medjolan, 1913.

Pilotti, R.: Legislazione operaia. Città di Castello, 1914.

SPIS RZECZY.

Od tłumaczki	
Austrja	1
Belgja	21
Czechosłowacja	30
Danja	33
Finlandja	37
Francja	65
Niemcy	90
Szwajcarja	119
Szwecja	124
Wielkobrytanja	136
Włochy	157
Literatura	169

Spis treści

Przedmowa 100

I. Literatura 100

Wstęp 101

Wielkopolska 102

Szwecja 103

Szwajcaria 104

Niemcy 105

Francja 106

Finlandja 107

Dania 108

Czechosłowacja 109

Belgia 110

Austria 111

Anglia 112

Ameryka 113

Włochy 114

Wielkopolska 115

Szwecja 116

Szwajcaria 117

Niemcy 118

Francja 119

Finlandja 120

Dania 121

Czechosłowacja 122

Belgia 123

Austria 124

Anglia 125

Ameryka 126

Włochy 127

Wielkopolska 128

Szwecja 129

Szwajcaria 130

Niemcy 131

Francja 132

Finlandja 133

Dania 134

Czechosłowacja 135

Belgia 136

Austria 137

Anglia 138

Ameryka 139

Włochy 140

Wielkopolska 141

Szwecja 142

Szwajcaria 143

Niemcy 144

Francja 145

Finlandja 146

Dania 147

Czechosłowacja 148

Belgia 149

Austria 150

Anglia 151

Ameryka 152

Włochy 153

Wielkopolska 154

Szwecja 155

Szwajcaria 156

Niemcy 157

Francja 158

Finlandja 159

Dania 160

Czechosłowacja 161

Belgia 162

Austria 163

Anglia 164

Ameryka 165

Włochy 166

Wielkopolska 167

Szwecja 168

Szwajcaria 169

Niemcy 170

Francja 171

Finlandja 172

Dania 173

Czechosłowacja 174

Belgia 175

Austria 176

Anglia 177

Ameryka 178

Włochy 179

Wielkopolska 180

Szwecja 181

Szwajcaria 182

Niemcy 183

Francja 184

Finlandja 185

Dania 186

Czechosłowacja 187

Belgia 188

Austria 189

Anglia 190

Ameryka 191

Włochy 192

Wielkopolska 193

Szwecja 194

Szwajcaria 195

Niemcy 196

Francja 197

Finlandja 198

Dania 199

Czechosłowacja 200

Belgia 201

Austria 202

Anglia 203

Ameryka 204

Włochy 205

Wielkopolska 206

Szwecja 207

Szwajcaria 208

Niemcy 209

Francja 210

Finlandja 211

Dania 212

Czechosłowacja 213

Belgia 214

Austria 215

Anglia 216

Ameryka 217

Włochy 218

Wielkopolska 219

Szwecja 220

Szwajcaria 221

Niemcy 222

Francja 223

Finlandja 224

Dania 225

Czechosłowacja 226

Belgia 227

Austria 228

Anglia 229

Ameryka 230

Włochy 231

Wielkopolska 232

Szwecja 233

Szwajcaria 234

Niemcy 235

Francja 236

Finlandja 237

Dania 238

Czechosłowacja 239

Belgia 240

Austria 241

Anglia 242

Ameryka 243

Włochy 244

Wielkopolska 245

Szwecja 246

Szwajcaria 247

Niemcy 248

Francja 249

Finlandja 250

Dania 251

Czechosłowacja 252

Belgia 253

Austria 254

Anglia 255

Ameryka 256

Włochy 257

Wielkopolska 258

Szwecja 259

Szwajcaria 260

Niemcy 261

Francja 262

Finlandja 263

Dania 264

Czechosłowacja 265

Belgia 266

Austria 267

Anglia 268

Ameryka 269

Włochy 270

Wielkopolska 271

Szwecja 272

Szwajcaria 273

Niemcy 274

Francja 275

Finlandja 276

Dania 277

Czechosłowacja 278

Belgia 279

Austria 280

Anglia 281

Ameryka 282

Włochy 283

Wielkopolska 284

Szwecja 285

Szwajcaria 286

Niemcy 287

Francja 288

Finlandja 289

Dania 290

Czechosłowacja 291

Belgia 292

Austria 293

Anglia 294

Ameryka 295

Włochy 296

Wielkopolska 297

Szwecja 298

Szwajcaria 299

Niemcy 300

